

J I Ř Í B E R N A N O S

P O D S L U N C E M

S A T A N O V Ý M

1 9 2 8

S T A R Á Ř Í Š E N A M O R A V Ě

POD SLUNCEM SATANOVÝM

-

Fernando

J I Ř Í B E R N A N O S

—

P O D S L U N C E M

S A T A N O V Ý M

Přeložil

Bohuslav Reynek

1 9 2 8

Sklad Marty Florianové ve Staré Říši na Moravě

Pánu

OTOKARU BŘEZINOVÍ,

básníku VĚČNÝCH SVÍTÁNÍ,

»ve mnohých důvodích« věnují oddaně

VYDAVATELÉ.

•

ROBERTU VALLERY-RADOTOVI,

jenž četl prvý tuto knihu a oblíbil si ji.

G. B.

PROLOG

PŘÍBĚH MUŠKY

I

Hle hodina večerní, kterou miloval P. J. Toulet. Hle obzor, který se zatahuje — veliký sloňový oblak na západě a, od zenitu až na zem, soumravné nebe, nesmírná samota, už zledovělá, — obzor plný tekutého ticha... Hle hodina básníka, jenž destilloval život ve svém srdci, aby z něho dobyl utajenou trest, balsamickou, jedovatou.

Již lidské stádo se převaluje v přítmi, s tisíci pažemi, s tisíci ústy; již boulevard se vzdouvá a stkví... A on, lokty podepřen o mramorový stůl, patřil, jak vyvstává noc, jako lilie.

Hle hodina, kdy se počíná příběh Germany Malorthyové z městečka Terninques, v Artois. Její otec byl z oněch Malorthyů z Bouloňska, kteří jsou dynastií mlynářů a prodavačů mouky, vesměs lidé z téhož těsta, jež zaděláte z pytle obilí řádně naměřeného, ale široko daleko obchodně zavedení, a zazobanci. Malorthy tatík první se usadil v Campagne, oženil se tu, a zanechav žita pro ječmen, pustil se do politiky a do piva, v obojím dost hudlaře. Prodavači mouky v Douvres a v Marquise jej od té považovali za nebezpečného blázna, který dodělá někde na slámě, pokálev čest handlířů, kteří jakživi nic od nikoho nechtěli mimo poctivý zisk. »Jsme libe-

rálové z otce na syna«, říkali, chtějíce tím dáti na jevo, že zůstanou kramáři bez poskvrny... Neboť bouřící se doktrinář, jež čas si dobírá s hlubokou ironií, buduje stranu jen z lidí mírumilovných. Duchovní potomstvo Blanquiho zaplavilo protokoly, a v sakristiích není hnutí pro plémě Lamennaisovo.

Dědina Campagne má dvě knížat. Ranhojiče Galleta, odkojeného breviářem Raspailovým, poslance kraje. S výšin, do nichž ho jeho úděl vynesl, ještě s melancholií sní o ztraceném ráji života buržoasního, svém zapadlém městečku a rodinném salonu, potaženém zeleným ripsem, kde jeho nicota se nafoukla. Věří poctivě, že ohrožuje společenský řád a majetek, je mu toho líto a ustavičně mlče nebo zůstává doma doufá, že tak prodlouží jich milou agonii.

»Křivdí se mi, — zvolal jednoho dne tento hastroš s rozryvnou upřímností, — vždyť mám přece také svědomí!«

Touž dobou pan markýz de Cadignan trávil v téže obci život krále bez království. Včas zpravován o velikých událostech rubrikou »Ze světa« v Gauloisu a Politickou kronikou Revue des Deux-Mondes, dosavad v sobě živil ctižádost, že obnoví ve Francii zapomenutý sport lovu se sokoly. Že však na neštěstí problematičtí sokolové z Norska, draze koupení, z plemene proslaveného, zklamali jeho naději a vyžrali mu špiži, zakroutil krky všem těmto tevtonským rytířům, a skromněji cvičil poštolky na lov skřivanů a strak. Mezi tím se honil za holkami; aspoň se tak říkalo, neb veřejná počouchlost se musela

spokojiti klepy a průpovídkami, protože chla-
pík pytláčil sám pro sebe, němý na svých po-
tulkách jako vlk.

II

Pantáta Malorthy měl ze své ženy dceru, kte-
rou nejprve chtěl nazvati Lukrecií, ze zanícení
republikánského. Řídící školy, upřímně pova-
žuje ctnostnou paní za matku Gracchů, udělal
o tom kratší řeč a připomenul, že Viktor Hugo
už před ním oslavil paměť té velké ženy. A tak
se rejstříky civilní správy také jednou okrášlily
tímto věhlasným jménem. Na neštěstí farář ve
své úzkostlivosti pravil, ať se vyčká mínění bisku-
pova, a chtěj nechtěj zuřivý sládek musel strpěti,
aby jeho dcera byla pokřtěna na jméno Germana.

— Nebyl bych povolil, kdyby to byl chla-
pec, ale když je to slečinka...

Slečinka teď dospěla šestnáctého roku.

Jednou večer vešla Germana do sálu v ho-
dinu večere, nesouc vědérce plné čerstvě nado-
jeného mléka... Na dva kroky od prahu se za-
razila, sklesla v kolenou a zbledla.

— Můj Bože! vykřikl Malorthy, děvče om-
dlévá!

Chuděra opřela si obě ruce o břicho a dala
se do pláče. Pronikavý pohled matky Malorthy-
ové setkal se s pohledem dceřiným.

— Nech nás chvíli, tatínku, pravila.

Jak už to bývá po tisíci zmatených podezřelých sotva přiznaných, zřejmost náhle se ukázala, takřka vybuchla. Prosbami, hrozbami, ba ani ranami nemohli dostati ze zatvrzelého děvčete nic než dětské slzy. I ta nejomezenější v takových krisích dává na jevo jasnovidnou rozvahu, která jistě není ničím jiným než vznešenem pudu. Kde muž přichází do rozpaků, ona mlčí. Předráždějíc zvědavost dobře ví, že odzbrojuje hněv.

Ale přece po osmi dnech Malorthy řekl své ženě mezi dvěma bafy své dobře zakouřené dýmky :

— Zítřka půjdu k markýzovi. Přišel jsem tomu na chlup. Tuším všecko.

— K markýzovi! zvolala... Antoníne, to si příliš troufáš, zahubíš se, nevíš nic jistého; půjdeš tam a on se ti vysměje.

— Uvidíme! odpověděl pantatík. Je deset hodin, lehni si!

Ale když den na to seděl zabořen do hlubokého koženého křesla v čekárně svého strašného protivníka, rázem změřil svou neopatrnost. Když ho zlost popustila, řekl si: »Zašel bych moc daleko...«

Myslit zprvu, že vyřídí tuto záležitost jako každou jinou; ať sedlák, ale má za ušima, nač tropiti zbytečný hluk! Ponejprv však vášeň promluvila hlasitěji a v jazyce neznámém.

Jakubu de Cadignanovi tehdy již táhlo na pětáctýřicátý rok. Jsa vzrůstu nevalného a už obtloustlý, nosil v zimě v létě šaty z hnědého sametu, v kterých se zdál ještě zavalitějším. Ale

i tak okouzloval jakýmsi půvabem a venkovskou zdvořilostí, jíž užíval s neochvějnou jistotou. Jako mnoho těch, kteří žijí v posedlosti rozkoší a v skutečné neb i pomyslné přítomnosti ženského společníka, jakkoliv se snažil zdáti se prudkým, umíněným, ba i trochu drsným, za řeči se prozrazoval; jeho hlas byl přebohatý a pln odstínů, s výbuchy rozmazleného děcka, naléhavý a něžný, tajemný. A měl také po své matce irského původu bledě modré oči, průzračné bez hloubky, plné ledového světla.

— Dobrý večer, Malorthy, pravil, sedněte si.

Malorthy opravdu povstal. Měl předem nachystanou rozprávku a divil se teď, že z ní nenalézá ani slova. Zprvu mluvil jako ve snu, čekaje, až ho hněv osvobodí.

— Pane markýzi, vece, jde o naši dceru.

— Ah!... na to druhý.

— Jdu s vámi promluvit jako muž s mužem. Celých pět dní, co jsme na to přišli, přemítám, rozvažuju pro a proti; nezbývá, než se dohodnout, a přicházím napřed k vám, než půjdu dále. Konec konců nejsme divoši!

— Kam než půjdete?... otázal se markýz.

Načež klidně dodal, týmž tonem:

— Nedobírám si vás, Malorthy, ale, jak mi fajfka drahá, mluvíte v hádankách! Jsme už oba, vy i já, příliš staří chlapci, abychom se přelstívali a obcházeli mísu. Mám promluvit za vás? Tož tedy! holčina je těhotná a vy hledáte vnoučeti tatínka... Dobře jsem to řekl?

— Děcko je vaše! rozkřikl se sládek neváhaje již.

Klid toho tlusťocha jej studil do zad. Z argumentů, které si jeden po druhém přemítal a jež se mu zdály nezvratnými, nenacházel jediného, s nímž by se byl odvážil aspoň vytasit. Zřejmost celé věci se mu rozplývala v mozku jako dým.

— Nežertujme, opět se ujal slova markýz. Nebudu k vám nezdvořilý, dokud nevyslechnu vašich důvodů. Známe se, Malorthy. Víte, že nepiju na holky; měl jsem svá drobná dobrodružství, jako každý. Ale, na mou čest! neurobí se jediné děcko v kraji, aby vaše zatracené kmotry neshledávaly na mne svá *kdyby a ale, zdá se a snad*... Přece už nejsme v době hradních pánů: čeho se mi dostává, bývá mi dopřáno z dobré vůle! Republika, u všech všudy, je přece pro všechny!

»Republika!« pomyslí si sládek překvapen a zaražen. Považoval toto vyznání víry za výsměch, byť markýz mluvil bez přetvářky a jako pravý sedlák tíhl k vládě, která předsedá zemědělským soutěžím a udílí premie na tučná dobytčata. Smýšlelť ostatně zámecký pán o politice a historii až na maličkosti stejně jako poslední z nájemců jeho dvorů.

— Tak co?... prohodil Malorthy, čekaje stále nějaké ano nebo ne.

— No co, odpouštím vám, že jste se dal, jak se říká, vyvést za nos. Vy, váš čerchmant poslanec, a konečně všichni šibalové po kraji roznesli jste o mně pověst Modrovousa. Markýz sem, markýz tam, poddanství, feudální práva — samé blbiny. Jak jsem markýz, mám snad právo na spravedlnost, ne? Chcete býti spravedliv, Malorthy, a loyální? Řekněte mi otevřeně, který pi-

tomec vám poradil, abyste přišel sem ke mně, abyste mi tady vyprávěl cosi ošklivého, a ještě k tomu mne obviňoval?... Má v tom prsty ženská, že? Ah ty potvory!

Chechtal se teď dobráckým širokým smíchem, smíchem hospodským. Ještě krapet, a sládek by se byl též smál, jako po kupu dlouho smlouvaném, a byl by řekl: Plácněme si! Pane markýzi! dáme si na litkup!... Neboť Francouz se rodí srdečným.

— Víme, pane z Cadignanu, zavzdychal, nebudu-li mít jiného důkazu, celý svět ví, že jste se k děvčeti měl, a už dlouho. Tuhle ještě před měsícem, když jsem šel cestou do Wailu, viděl jsem vás oba dva v cípu Leclercquovy pastviny, jak jste si tam seděli na okraji příkopu, pěkně vedle sebe. Povídám si: jen tak házejí po sobě očkem, to přejde. A pak děvče se už zaslíbilo chasníku Ravaultovi, všechno dělá po své hlavě! Konečně už se stalo. Boháč jako vy, šlechtic, přece nebude si zahrávat v otázce cti... Rozumějte mi dobře, nežádám, abyste si ji vzal; nejsem takový trulant. Ale také nás nesmíte mít jen tak za nic, pomlsat si a nás v tom nechat, lidem na posměch.

Říkaje tato poslední slova opět zaběhl, aniž na to pomyslí, do navyklého tonu sedláka, který se vyrovnává, a mluvil s vtíravým dobráctvím, trochu škemravým: »Neodvažuje se zapírat, říkal si, má nabídku za lubem... nabídne.« Ale jeho nebezpečný sok jej nechal mluvit do prázdna.

Ticho se vleklo minutu nebo dvě, za kterých nebylo slyšeti leč zvonění kovadliny kdesi v dáli...

Bylo krásné srpnové odpoledne, které šveholí a bzučí.

— Tak co? děl konečně markýz.

Za toho krátkého oddechu sládek opět sesbíral své síly. Odpověděl:

— Vy máte navrhopat, pane!

Ale druhý sledoval svou myšlenku; otázal se:

— Ten Ravault už dlouho s ní chodil?

— Což já vím!

— Možná, že tak bychom tomu přišli na stopu, odpověděl klidně markýz, bylo by to zajímavé vědět... Ale tatínkové jsou takoví tupci! Já bych vám ve dvou hodinách dodal vinníka, s nohama a pětma svázanýma!

— Na mou duši! vzkřikl Malorthy omráčen.

Neznal valně oné vyšší formy sebevědomí, již krásní duchové zovou cynismem.

— Milý Malorthy, pokračoval markýz tímž tonem, nemám vám co radit: ostatně, když je zle a ošklivě, muž jako vy rad nepřijímá. Řeknu vám jednoduše tohle: přijďte zase za týden; do té doby se upokojte, přemýšlejte, nic neroztrácejte, nikoho neviňte; mohl byste trefit na méně trpělivého než já. Nejste už dítě, k řasu! Nemáte ani svědků, ani dopisů, ničeho. Týden, to je dost, aby se vyslechli lidé a nabyl se z malé věci velký zisk; člověk učít, odkud vítr věje... Rozuměl jste mi, Malorthy? dokončil po sou-

— Možná že porozuměl, na to sládek.

V té chvíli pokušitel zaváhal; na vteřinu jeho hlas ochabl. »Chtěl by, abych se mu vyzpovídal, pomyslí si Malorthy, pozor!... Tento zá-

chvěv slabosti mu dodal odvahy. A kromě toho se rozněcoval, cítě stoupati svou zlost.

— Vyperte se, řekl ještě Cadignan, a nechte děvče na pokoji. Ostatně z ní nic nedostanete. Taková zvěřička, známe to, je jako chřástal ve vojtěšce, ta vám ufoukne pod nosem nejlepšimu psu, ta by zbláznila starého křepeláka!

— Tohle jsem právě chtěl říci, prohlásil Malorthy, zdůrazňuje každé slovo potřesením hlavy. Udělal jsem opravdu, co jsem mohl; rád vyčkám týden, čtrnáct dní, jak dlouho budete chtít... Malorthy není nikomu nic dlužen, a jestliže se děvče zahodí, sama si vše odpyká. Je dost velká, aby se zkazila, může se také již bránit...

— No! no! žádné řeči do vzduchu! zvolal markýz.

Ale druhý už neváhal; náš milý sládek myslil, že nahání strachu.

— Hezkého děvčete nezbavíme se tak lehkou jako nějakého dědy, pane de Cadignan, kde kdo tohle ví... Jste dobře znám, vidíte, a ona vám sama u všech čertů už poví, co se s ní stalo! Tváří v tvář, veřejně, máť krev pod nehty, to naše děvčisko!... Když bude nejhůř, posměvači budou při nás...

— Na moutě, to bych rád viděl, vece markýz.

— Uvidíte! ujišťoval Malorthy.

— Jděte se jí na to zeptat, zvolal Cadignan, jděte se jí na to sám zeptat, příteli!

Sládek na okamžik uviděl bledou tvářičku, odhodlanou, nerozřešitelnou, a ona ústa tak hrdá; jež osm dní už odpírala prozradit tajemství... I vyjekl:

— Šibale šibalská!... Všecko pověděla tatínkovi!

A couvl o dva kroky.

Pohled markýzův okamžik zaváhal, přejel po něm od hlavy až k nohám, pak se náhle zatvrdil. Bledá modř zornic sezelenala. Té chvíle Germana by byla mohla v nich čísti svůj osud.

Došel až k oknu, zavřel je, vrátil se ke stolu, stále mlčky. Potom otrásl svými širokými rameny, přiblížil se k návštěvníku až na dotyk a řekl toliko:

— Přísahaňte, že tomu tak, Malorthy!

— Jako bych přísahal, odpověděl sládek.

Tato lež se mu ihned jevila poctivým úskokem. Nad to byl by se ocitl ve velkých nesnázích maje odvolati. Toliko jakási myšlenka mu kmitla mozkiem, jenže jí nemohl zachytiti, i vycítil z ní jen úzkost. Měl takový dojem, že ze dvou nabízených cest si vybral špatnou a že do ní nadobro zabředl, a že toho nelze napravit.

Očekával výbuch; byl by si ho přál. Ale markýz děl s klidem:

— Jděte domů, Malorthy. Lépe, když pro dnešek zůstaneme, kde jsme. Vy v jednom smyslu a já v jiném, oba jsme sedli na lep malé poběhlici, která lhala, ještě než uměla mluvit. Mějte se na pozoru!... Lidé, kteří vám radí, snad jsou dost chytrí, aby vás vystříhali ode dvou nebo tří hlupot, z nichž nejhrubší by bylo, kdybyste mne chtěl zastrašit. Ať si o mně myslí kdo chce co chce, kašlu na to! Soudy celkem nejsou zřízeny pro psy, když už vám svědomí jinak nedá... Mějte se hezky!

— Uvidíme, kdo se bude smáti naposledy! velkopansky odpověděl sládek.

A přemýšleje, že mohl jinak odpovědít, ocitl se venku, sám a zkoprnělý.

— Ten čerchmant, řekl později, dá vám mláto místo ječmene a ještě mu poděkujete...

Cestou přebíral se ještě ve všech podrobnostech výjevu, namlouvaje si při tom, jak už tomu bývá, že jest ve výhodě. Ale dělej co dělej, svým zdravým smyslem musel uznati jednu věc, jež drtila jeho sebelásku: toto střetnutí se dvou mocí, do něhož si tolik sliboval, nic nevyřídilo. Rovněž ho pro budoucnost nepřestávala znepokojovati poslední slova Cadignanova, plničká tajemného smyslu... » Vy v jednom směru, já v jiném, oba jsme sedli na lep...« Zdálo se, že naše děvčátko nasadilo jim oběma škvory do uší.

Vzhlednuv uzřel ve stromoví svůj výstavný dům z červených cihel, begonie na záhonku, dým pivovaru, kolmý v soumrácném vzduchu, a už se necítil nešťastným. » Vynahradím si to, mumlal, rok bude dobrý.« Už po dvacet let sníval o tom, že jednou bude soupeřem zámeckého pána: už jím byl. Neschopný vyšší lidské myšlenky, ale nadaný bystrým smyslem pro reální hodnoty, už nepochyboval o tom, že je prvý ve svém městečku, že náleží do rodu pánů, jejichž obraz a podobnost obrážejí zákony a mravy v každém století — zpola obchodník, zpola majitel rent, vlastník benzinového motoru, symbolu vědy a moderního pokroku — stejně povýšený nad obyčejného sedláka jako nad lékaře politika, který není než občan v úpadku, jenž se již z lepší

společnosti vysmekl. Rozhodl se, že pošle dceru do Amiensu, aby tam slehla. Když nic jiného, aspoň byl jist mlčenlivostí markýzovou. A ostatně notáři z Wadicourtu a ze Salinsu už se netajili blízkým prodejem zámku. Ctižádostivý sládek počítal s touto oplátkou. Nesnil o lepším, nemaje dost obraznosti, aby si žádal smrti protivníkovy. Byl z těch dobráků, kteří umějí v sobě nosit zášť, jich však zášť nestrhuje.

*

... Bylo jitro v měsíci červnu; v měsíci červnu jitro tak jasné a hlaholivé, jasné jitro.

— Jdi se podívat, co dělal dobytek přes noc! poroučela panímáma Malorthyová (neboť šestero krásných krav bylo od včerejška na palouku) ... Germana vždy ráda pohlíží na vršky hvozdu Sauvesského, na tam ten modrý pahorek a širou pláň k moři, se sluncem na dunách.

Obzor, který se už zahřívá a dýme, úvoz ještě plný stínu, a pastviny vůkol se shrbenými jabloněmi. Světlo tak svěží jako rosa. Vždy ráda bude naslouchati šesteru krásných krav, jež funí a kašlou v jasném jitře. Milo vdechovati mlhu s vůní skořice a dýmu, jenž polehtává hrdlo a nutí do zpěvu. Milo dívati se na úvoz, kde voda kolejí se zažihá ve vycházejícím slunci... A ještě větší blaho, když mezi dvěma psy Hurtem a Mrzutou objeví se její hrdina, kouřící dýmku vřesovku, v šatech ze sametu a ve vysokých botách, jako král.

Setkali se tři měsíce před tím, na cestě do

Desvres, v neděli. Šli si bok po boku až k prvnímu stavení... Slova otcova jí tu a tam zatanula na mysl, a tolik ostudných článků *Buditele Artoisského*, skandovaných pěstí do stolu, — robota, podzemní vězení — a ještě ilustrované dějiny Francie, Ludvík XI. v hrotité čapce (v pozadí se houpe oběšenec, je vidět strašidelnou věž Plessis)... Odpovídala bez upejpání, hlavu pěkně vzhůru, s roztomilou smělostí. Ale při vzpomínce na republikánského sládka přece jí přeběhl mráz po těle, husí kůže jí naskočila, — má už tajemství, své tajemství!...

V šestnácti letech Germana uměla milovat (nikoliv o lásce sníti, což je pouhou společenskou hrou)... Germana uměla milovat, to jest živila v sobě, jako krásný zrající plod, zvědavost rozkoše a nebezpečí, neochvějnou důvěru těch, které vsadí všechno své štěstí najednou, utkají se s neznámým světem, znovu začínajíce v každém pokolení známou historii z pradoby země. Tato malá občanka s mléčnou pletí, s ospalým pohledem, s rukama tak něžnými, mlčky šila, čekajíc, až se bude moci odvážiti a žíti. Byla velmi smělá v představách i v žádostech, ale jakmile se ustálila ve volbě, vše, co k tomu směřovalo, pořádala hrdinným rozmyslem. Krásnou překážkou jest nevědomost, když ušlechtilá krev každým úderem srdce nás ponouká, abychom obětovali všechno tomu, čeho neznáme. Stará Malorthyová, jež se narodila nehezkou a bohatou, pro sebe samu nikdy nedoufala jiného dobrodružství než počestný sňatek, což jest notářskou záležitostí; jsouc stavovsky ctnostna, přece jen si uchovala

velmi živý pocit nejisté rovnováhy všeho ženského života, jako v složité stavbě, jež sebe menším hnutím může se rozvrátiti.

—Tatínku, pravila sládkovi, jest třeba nějakého náboženství našemu děvčeti...

Bylo by jí bývalo za těžko říci o tom více, leda že to dobře cítí. Ale Malorthy se nedal přesvědčiti.

— Nač potřebuje faráře, aby se ve zpovědi naučila všemu, čeho nemá vědět? Kněží kazí svědomí dítek, známe to.

Z toho důvodu zakázal, aby nechodila na katechismus, a dokonce »aby nenavštěvovala ať kohokoliv z těch pámbíčkářů, kteří do nejlepších domácností, tak říkal, siji koukol.« Také mluvil slovy sibyllinskými o tajných neřestech, jež hubí zdraví slečinek a jimž se naučí v klášteře, praxi i theorii. »Jeptišky zpracovávají dívky tak, aby to prospívalo kněžím,« byla jedna jeho zásada. »Začnou tím, že podryjí autoritu manželovu,« uzavíral, bouchaje pěstí do stolu. Neboť nestrpěl, aby se mělo za žert právo manželské, jedině, jež jistí osvoboditelé lidského pokolení chtějí míti absolutním.

Když paní Malorthyová ještě si stěžovala, že jejich dcera nemá družek, a skoro nevychází ze zahrádky s ostříhanými smutečnými tisy, odpovídal:

— Nech ji být. Holky tohotole zatraceného kraje jsou samá počouchlost. Farář jen je zve na cvičení, má plnou hlavu samé ochrany dívek, dítek Mariiných a takových jiných kejklů, čímž neděli jak neděli promarní s nimi celou hodinu.

Pozor na podšívku! Když jsi chtěla, aby se už něčemu kloudnému o životě naučila, měla jsi mne poslechnout a poslat ji na lyceum do Montreuilu, měla by teď už své vysvědčení! Ale dívčí přátelství v jejím věku, to nestojí za nic... Vím, co povídám...

Tak mluvíval Malorthy, důvěřuje v tom plně poslanci Galletovi, jehož ony delikátní problémy ženské výchovy nenechávaly lhostejným. Ubohý ten mužík, jmenovaný kdysi lékařem lycea v Montreuilu, opravdu toho věděl moc o slečnách, a nedával nic pod pečeť.

— S hlediska vědy..., říkával s úsměvem člověka, který vystřízlivěl z mnohých illusí, jenž je pln shovívavosti k požitku bližního a který sám ho již nevyhledává.

V zahradě s ostráhanými tisy pod verandou zcela holou, čpějící připraženou pryskyřicí, tam omrzelo naše ctižádostivé děvčátko čekati kdož ví čeho, co nikdy nepřichází... Odtud vyšla a pustila se dále než do Indií... Pro Kryštofa Kolumba jest na štěstí země kulatá; legendární karavella sotva omočila přední stěňhu, už byla její cesta cestou návratu... Ale možno se pustiti i jinou cestou, přímou, neúchylnou, která se ustavičně vzdaluje, a z níž se nikdo nevrací. Kdyby Germana nebo ty, jež zítra půjdou za ní, mohly promluvit, řekly by: »Nač pak se vydávat na vaši milou cestu, jež nikam nevede?... Co s vesmírem, kulatým jako klubko?«

Leckdo se zdál zrozen k životu pokojnému, a zatím ho čeká osud tragický. Kdo by se byl ně-

čeho takového nadál, říká se, kdo by si byl něco takového pomyslíl... Ale to »něco takové« není vlastně ničím: tragika byla v jeho srdci.

Kdyby sebeláska Malorthyova byla méně hluboce zasažena, dojistá by se byl rozhodl vydati náležitý počet manželce o své návštěvě v zámku. Myslel, že lépe učiní, utají-li ještě nějaký čas svůj neklid a svoji tíseň v hrdém mlčení, plném hrozeb. Ostatně chtěl svou oplátku a myslel, že jí snadno dojde domácím theatrálním výstupem na útraty dceřiny. Pro mnoho domýšlivých hlupáků, jež život zklamává, rodina zůstává potřebným zřízením, poněvadž jim poskytuje jako na dosah ruky hlouček slabých bytostí, jež největší sketa může děsiti. Neboť bezmocnost ráda zrcadlí svou nicotu v utrpení bližního.

Pročež, sotva povečeřeli, Malorthy zčista jasně řekl svým poručnickým hlasem:

— Děvče, mám s tebou co mluvit...

Germana zdvihla hlavu, složila pomalu své pletení na stůl a čekala.

— Prohřešila ses proti mně, pokračoval týmže tonem, těžce prohřešila... Padlá dcera, to je v rodině jako bankrot..., kde kdo si může na nás zítra ukazovat prstem, na nás, lidi bezúhonné, kteří děláme čest svým obchodům a nikomu nejsme nic dlužni. Nuže, místo abys nás odprošovala a domlouvala se s námi, jak se sluší a patří, podívej se, co ty děláš? Pláčeš do strhání, hekáš *oh!* a *ah!*, stenáš a skuhráš. Ale abys vše řádně otci a matce vypověděla, to ne. Mlčíš a nechceš s barvou ven; nebudeš nás pořád za nos

voditi! Ať je tomu už tu chvíli konec, rozkřikl se, bije pěstí do stolu, aneb zviš, jak se jmenuju! Zaráž už s tím brečením! Promluvíš anebo ne?

— Nežádám si nic lepšího, odpověděla chuděrka, aby nabyla času.

Již o tom nepochybovala, to byla ta chvíle, na niž čekala, tolik se jí strachujíc; a hle, v tomto rozhodném okamžiku myšlenky, jež v ní v mlčení už týden dozrávaly, všechny najednou se před ní octly v hrozném chumlu.

— Jdu od tvého milovníka, vedl svou dále; na vlastní oči jsem ho viděl... Slečna si dopřává markýze; stydíme se za tatínkovo pivo. Huso hloupá, kam to myslíš? Už to mám, dáma a zámecká paní, s hrabaty a barony, a s pážetem, aby ti nosilo vlečku!... Konečně jsme si pověděli slovíčko, on své a já taky své. Snad se již nějak o to domluvíme: teď soukej to ze sebe, a poslechneš, ani brvou nehneš.

Usedavě plakala, bez hlasu, hledíc jasnýma očima skrze slzy. Pokoření, jehož se předem bála, už jí neděsilo. »Jistě hanbou při tom zemru!« opakovala si ještě den před tím, čekajíc na výbuch hodinu za hodinou. *A teď hledala tu hanbu a nenalezala jí.*

— Poslechneš mne? opakoval Malorthy.

— Co chcete, abych udělala? odvětila.

Chvilku rozmýšlel.

— Zítřejší přijde pan Gallet.

— Ne zítřejší, skočila mu do řeči..., až o trhu: v sobotu.

Malorthy se na ni vteřinu zadíval, ústa dokořán.

— Na to jsem opravdu zapomněl, vece. Baže, v sobotu.

Učinila tuto poznámku hlasem jasným a rozvážným, kteréhožto její otec neznal. U krbu to trhlo starou matkou, i zastenala.

— V sobotu... dobrá! jářku v sobotu, mluvil dále sládek ztrácející nit své řeči. Gallet je chlapík, který zná život. Má svědomí a cit... Šeť slzami až u něho, dcerko! Dojdeme si k němu spolu.

— Oh! ne..., děla.

Kostky byly vrženy, v zápalu boje cítila se tak volnou, tak živoucí! Toto *ne* na jejích rtech tak jí sládklo a tak hořklo jako prvé políbení. To byla její první výzva k zápasu.

— To by tak bylo! zahřím pantatík.

— Vyčkej, Antoníne! pravila panímáma Malorthyová, nech ji vydechnout! Co chceš, aby říkala tvému poslanci? taková žabka!

— Pravdu, tisíc hromů! rozkřikl se Malorthy. Za prvé, můj poslanec jest lékařem! Za druhé, narodí-li se děcko mimo manželství, utrousí za nás slůvko v některém domě amienském! Ostatně lékař, to jest vzdělání, to jest věda..., to není jen tak leckdo. To jest farář republikána. A pak jste mi k smíchu se svými tajnostkami! Myslíš, že markýz promluví první? Maličká ještě neměla věk v oné chvíli, jest to možná svedení a užití nedospělé, to by ho mohlo zmáchat! Dostane se před porotu, hrome! Dělá si to milostpána, dívá se na člověka jako na pitomce, upře vám nos mezi očima, lže, až se mu od huby práší, takový markýz ve dřevákách!... Nešťastnice!

vzkřikl obraceje se k dceři, vztáhl ruku na tvého otce!

Neusmyslil si předem této poslední lži, která byla pouhým řečnickým šípem. Šíp ostatně se chybil mety. Srdce malé vzpurnice zatlouklo prudčeji, méně myšlénkou na urážku, spáchanou na jejím otci a živiteli, jako při představě hrdinu v jeho skvělém hněvu... Jeho ruka! Ta strašná ruka!... A proradným pohledem hledala její stopu na otcovské tváři.

—Nech nás na chvílku, vložila se do toho stará Malorthyová, pušť mne k slovu!...

Vzala hlavu dceřinu do obou svých rukou.

—Husičko hloupá, vece, komu se chceš přiznat, ne-li otci a matce? Když jsem si toho všimla a než se mi to v hlavě rozleželo, bylo už pozdě, ale teď! Nyní už víš, zač stojí sliby mužů? Samí lháři, Germano! Slečna Malorthyová?... k šípku! Takovou jsem si jí nemyslila. A ty bys nebyla dost hrda, abys mu nevrazila zpět jeho lež do krku? Nechala bys to tak, aby si kde kdo myslel, že jsi se dala nějakému chudému darebovi, čeledínu vandráku? Tož jen se přiznej! Vynutil na tobě slib, že nic neřekneš?... Za ženu si tě nevezme, dceruško. Chceš, abych ti řekla celou pravdu? Jeho notář v Montreuilu už má příkaz, aby prodal statek na Rozkoši, mlýn a všecko. Na zámek dojde jako na ostatní. Jednoho krásného rána, fuč, ptáček ten tam! A ty zůstaneš sama, kde komu na posměch!... Ale přece mi odpověz, palice dřevěná, rozkřikla se.

...»Zůstaneš sama...« Ze všech slov jen tato jí uvázla. Sama... Opuštěna, bez věnečku, svr-

žená... Sama v sprostém stádě... kajícnice!... Čeho se báti na světě, ne-li tohoto neradostného domu? Tu chvíli, křížíc ruce na svém srdci, naivně hledala svých mladých prsů, hluboko kořenících nadérek, už zraněných. Vtiskla tam své prsty lehkou látkou, až nová jistota tryskla z její bolesti, s výkřikem pudu.

— Maminko! Maminko! Raději umru!

— Dost už komedie, na to Malorthy, máš na vybranou: jeho nebo nás. Jakože se jmenuju Antonín, ještě ti dávám den na rozmýšlenou..., slyšíš dobře, nezdaro! Ani hodinu víc!

Mezi ni a jejího milence postavil se teď tento zuřivý břicháč, viděla nenapravitelné pohoršení, o němž mluvil, viděla, že jest všemu konec, jediné dvěře do budoucnosti a radosti přiraženy... Ovšem, slíbila mlčení, ale on byl také její stráží a ochranou... A teď tenhle břicháč, jenž se jí ošklivil.

— Ne! Ne! řekla ještě.

— Zbláznila se, Pane Bože! úpěla matka Malorthyová vzpínajíc ruce k nebi, hotový blázen, jenom jí dát svěřací kazajku!

— Dojista se zblázním, odpověděla Germana, plačíc prudčeji. Proč se vlastně na mne sápete? Udělejte se mnou, co chcete, tlučte mne, vyžeňte mne, zabiju se... Ale nedostanete o tom ze mne ani slova! A o panu markýzi, to jsou samé lži; ani se mne nedotekl.

— Děvko! procedil sládek mezi zuby.

— Nač se mne tedy ptáte, když mi nechcete věřit? opakovala dětským hlasem.

Čelila svému otci, vzdorovala mu hledíc naň

skrze slzy; cítila se silnější vším svým mládím, vším svým krutým mládím.

—Tobě věřit? zakřikl. Tobě věřit? Musela by přijít pálenější, aby vyzrála na tatíka, jenž je znám jako starý lišák... Mám ti to říci? Tvůj milánek se konec konců přiznal! Zasolil jsem mu po svém: »Zapírejte, chcete-li, řekl jsem mu, děvče mi všechno povědělo.«

—Oh! Ma- min- ko! maminko, škytala, on se... opovážil..., on se opovážil!

Její krásné modré oči, náhle suché a planoucí, zbarvily se jako fialky; čelo jí zbledlo, a marně převalovala slova ve svých vyprahlých ústech.

—Mlč, zabiješ nám ji, opakovala matka Malorthyová. Běda nám!

Ale, ačkoli nebylo slov, modré oči toho již příliš pověděly. Sládek zachytil ten kradmý, nenávisť nabitý pohled. Ta, jež brání svých mláďat, je méně hrozná a méně odhodlaná než ta, jež vidí, jak z ní rvou tělo jejího těla, její lásku, tento jiný plod.

—Klid se mi odtud, táhni! koktal uražený otec.

Sečkala okamžik s očima sklopenýma, s třesoucím se rtem, zadržujíc doznání, které div že z ní nevyšlo jako svrchovaná urážka. Potom sebrala své pletení, dráty a klubko, a hrdě překročila práh, rudější než vazačka snopů ve žních.

Ale sotva se ocitla na svobodě, vylétla po schodech dvěma laními skoky, a jako vítr za sebou zavřela dveře. Pootevřeným oknem mohla viděti na konci aleje mezi dvěma hortensiiemi bíle natřenou litinovou mříž, která uzavírala její malý

svět, na okraji pole s ošlejchem... Za tím řada jiných domků z cihel, až k ohbí cesty, kde kouří roztrhaná došková střecha na čtyřech popukavých zdech z lepenice, kde bydlí starý Lugas, poslední žebrák v obci... A ta bortící se dochočina mezi krásnými polévanými prejzy, také žebračka, druhá svobodná bytost vsi.

Natáhla se na postel, tvář zabořivši do podušky. Snažila se shromáždit své myšlenky, opět je uspořádati, a slyšela již ve svém změteném mozku toliko hukot hněvu... Ah! chuděrka! její osud se rozhoduje na dětském lůžku pěkně bílém, které voní voskem a čerstvým plátnem!

Za ty dvě hodiny, co tam ležela, převalilo se v hlavě Germánině tolik plánů, že by stačily na dobytí světa, kdyby svět neměl už svého pána, na něhož dívky zhola nemyslí... Skučela, křičela, plakala, aniž mohla valně co změnit na neúprosné zřejmosti. Teď, když její dobrodružství je známo, když se k poklesku přiznala, co jí z toho kyne, uzří-li zase brzy svého milého, a pak, uzří ho kdy vůbec? Propůjčí se k tomu kdy? Myslí, že jsem zradila jeho tajemství, pravila si, už si mne nebude vážit. »Probudíš se některého rána a ptáček ten tam!« zvolala před chvilkou matka Malorthyová... Divná věc! poprvé pocítila jakousi úzkost, nikoli při myšlence na to, že ji opustí, ale na svou příští samotu. Zrada jí nenaháněla strachu, nikdy o ní ani nesnila. Drobný, správný život měšťácký, počestný dům z cihel, kvetoucí pivovar s benzinovým motorem — řádné chování, jež má odměnu samo v sobě ohledy, jimiž je povinna sama sobě mladá oso-

ba, dcera váženého obchodníka, — to byl její svět, a ztráta všeho toho neznepokojila ji ani na minutu. Vídávaje ji v nedělním úboru, rozumně učešanou, slyše její živoucí a svěží smích, otec Malorthy nepochyboval, že by jeho dcera nebyla dokonalá, »vychovaná jako královna«, říkal, nikoli bez chlubitosti. Říkával také: „Mám svoje přesvědčení, to stačí.“ A také nebral v potaz leč toto své přesvědčení a svou hlavní knihu.

Vítr se ochladil: v dáli okna s tabulkami se zažíhala jedno za druhým; pískem posypaná alej již venku byla jen nejasnou bělí, a směšná malá zahrádka se rozšířila a prohloubila náhle bez míry, k obrazu nesmírné noci... Germana procitla ze svého hněvu jako ze sna. Vyskočila z lůžka, poslechla za dveřmi, neslyšela už nic mimo chrápání sládkovo, jak bývalo jeho obyčejem, a slavnostní tikot hodin, vrátila se k otevřenému oknu, desetkrát obešla svou těsnou klec, bez hlesu, ohebná a pokradmá, podobna vlčeti... Cože, už půlnoc?

Hluboké ticho, už to je nebezpečnoství a dobrodružství, zřídlo krásné odvážlivosti; veliké duše se v něm rozpínají jako křídla. Všecko spí; žádná léčka... „Volna!“ řekla náhle tím hlasem přidušeným a chraptivým, jenž jejímu milenci nebyl neznám, se zaskučením rozkoše... Byla opravdu volna.

Svobodna! Svobodna, opakovala s rostoucí jistotou. A věru by nebyla mohla říci, kdo ji osvobozuje, ani jaké okovy spadávají. Jen se rozvíjela v spoluvinném tichu... Zás po tolikráte mladý ženský živočich zkouší na prahu krásné noci ne-

směle, pak s opojením, své dospělé svaly, zuby a spáry.

Opouštěla všecku minulost jako jednodenní úkryt.

Tápajíc, otevřela si dveře, sešla se schodů stupěň za stupněm, zaskřípala klíčem v zámku; do tváře zavanul jí vzduch zvenčí, který se jí nikdy nezdál tak lehkým. Zahrada se mihla jako stín... mřížka přeskočena..., cesta a prvý záhyb cesty... Neoddychla si, dokud nebyla za humny, zůstávujíc ves za sebou ve stromech, ztemnělou, jako z jednoho kusu... I sedla si na drn, všecka se ještě tetelíc požitkem objevu... Cesta, již vykonala, zdála se jí nesmírnou. Noc se před ní otvírala jako útulek a jako kořist... Nešla plánů, cítila v hlavě líbezný prázdno... „Ven odtud! Táhni!“ pravil před chvilkou otec Malorthy. Co prostšího? Odešla.

III

—To jsem já, pravila.

Vyskočil všecek užaslý. Zavolání něhy, slovo výčitky patrně by ho bylo popudilo k zlosti. Ale viděl ji všecku přímou a všecku prostou na prahu, a jak se mu zdálo, sotva vzrušenou. Za ní na písku se míhal její lehký stín. A poznal ihned vážný zrak, neochvějný, který tolik miloval, a na dně zlatem tečkovaných zornic též onen druhý zásvit, neuchopitelný. Oba se poznali.

—Tohle, v jednu hodinu po půlnoci, u mne — po návštěvě tatínkově, jenž mi zavěsil blesk nad hlavu — věru, zasloužila bys bití!

— Bože! jak jsem znavena! prohodila. V aleji je hluboká kolej; dvakrát jsem do ní zapadla. Jsem promočena až na kolena... Dej mi něčeho napít.

Dokonalá důvěrnost, a dokonce něco víc, nezměnily ničeho do té chvíle v navyklém tónu jejich rozhovorů. Říkala pořád „pane”. A někdy „pane markýzi”. Ale této noci mu ponejprv tykala.

— Je pravda, zvolal vesele, smělosti máš nazbyt.

Vážně přijala podanou sklenici a namáhala se donésti ji k ústům bez zachvění, ale její zoubky zaskřípěly o křišťál, její víčka zamrkala, a nemohla v oku zadržeti slzu, která jí skákala až k bradě.

— Ach, vydechla konečně. Vidíš, mám hrdlo jako v kleštích od pláče. Dvě hodiny jsem proplakala na posteli. Myslila jsem, že se zblázním. Abys věděl, naši div mne nezabili... Ach! na mou věru, mám já to pěkné rodiče! Už mne nikdy nespatri.

— Nikdy? zvolal, nemluv hloupostí, Muško (tak ji přátelsky jmenoval). Nenechávají se děvčata běhat po polích jako svatojanské koroptvičky. První hajný, který na tě přijde, strčí tě do brašny a zanes tě domů.

— Myslíte? dí ona. Mám trochu peněz. Co mi zabrání, abych třeba zítra večer neodjela pařížským vlakem, co? Moje teta Egleja bydlí na Montrouge — má krásný dům s kupeckým krámem. Budu pracovat. Budu velmi šťastna.

— Husičko hloupá, což jsi plnoletá?

— Plnoletá budu, odpověděla nezmatena. Jen čekat.

Na okamžik odvrátila oči, pak, pozdvihši k markýzovi pokojný pohled, děla:

„Necháte si mne?“

— Nechat si tě, to je dobré! zvolal, sáhuje po světlici z kouta do kouta, aby lépe ukryl své rozpaky. Nechat si tě? Ničemu nerozumíš. Kam si tě schovat? Myslíš, že mám tady někde kobku na schovávání hezkých děvčátek? To bývá jen v románech, lasičko! Než se zítra setmí, budu je mít všechny na zádech, tvého otce s četníky, polovinu vsi s vidlemi v rukou... Až do poslance Galleta, čertova lékaře, tu chmelovou tyčku!

Rozesmála se, tleskajíc rukama; pak náhle ustavši, zčista jasná zvažněla a poznamenala klidným hlasem:

— Ach, ano! pana Galleta? Zítra jsem k němu měla jít s tatínkem. V jeho hlavě se to zlíhlo.

— Zlíhlo! Zlíhlo! Jak to říká! Stokrát jsem to již opakoval, Muško; nejsem zlý člověk, vím, čeho jsem se dopustil. Ale u všech rohatých! Nemám už ani krejcaru! Když tady prodám všecko do posledního soudku, zbude mi sotva tolik, abych nepošel hlady, nic víc, než trochu bídy! Mám bohaté příbuzenstvo, pravda, nejprv tetu Arnoultovu, ale ta je pevná ve svých šedesáti letech jako beraní kůže, tvrdá jako křesací kámen, ta ženská mne pochová... Mám už hodně dobrodružství za sebou. Tentokrát si musíme dát pozor na hru, Muško; a nejprve nabýt času.

— Oh! prohodila, tohle je dobré!... Bože, jak to umí!

Obrátila se k němu zády, hladíc oběma rukama malý, jemně lakovaný prádelník z dob Lud-

víka XV., tvaru pagody, okrášlený zlacenými bronzami. Čechulkami prstů kreslila tajemná znamení v prachu na fialově skvrnitém mramoru.

— Nech ten prádelník, pravil. Toho starého haraburdí mám plnou půdu. Snad bys mi mohla laskavě odpovědět?

— Nač odpovědět?

A dívala se mu tváří v tvář, tímž klidným pohledem.

— Nač odpovědět!... začal. Ale nemohl si zabrániti, aby neodvrátil očí.

— Nežertujme, dívenko, a dělejme tečky na i. Ostatně, nehněvám se. Musíš pochopit, že je v zájmu nás obou, aby se bouře napřed přehnala. Což si tě mohu zítra odvést na radnici, no řekni? Tak vidíš. Přece snad nemíníš zůstat zde, tatínkovi na očích? Na mou duši, ten by nám zahrál! Je půl druhé, končil, vytahuje hodinky; zapřáhnu Boba a zavezu tě cvalem až na cestu u Stráže. Dojdeš domů přede dnem. Nikdo nebude nic vědět. A postavíš se zítra proti Malorthymu s bronzovým čelem. Až přijde čas, teprve si pohovoříme. To ti slibuji. A teď alou, mrskni sebou!

— Oh ne! odsekla. Nevrátím se již této noci do Campagne.

— Kde tedy budeš spat, paličatko!

— Tady. Na cestě. Kdekoli. Co mi to udělá?

Tentokrát pozbyl trpělivosti a vztekle klel a láteřil, ale nadarmo. Tak taraska vrčí a skřípe zuby ve smyčce na konci provázku plavčikova.

*Em un prim seden de moupo
L'embourgino, l'adus que broupo...*

— Já bláhový, co si to myslím! Takovou paličatku nepřemluvíš. Jdi si tedy spat se skřivánky, chce-li se ti! Mohu já konec konců za to? Mohl jsem to zařídit lépe, ale měli jste mi dát na to kdy: za měsíc by tato barabizna byla prodána a já svoboděn. Ale tu tvůj otec vrazí ke mně jako bomba a hrozí mi četníkem; zkrátka, ostuda s tisíci čerty. Zítra budu mít celý okres za krkem. Jen trošku si vylétneš, stará sovo, na světlo, a už máš sto vran na sobě. A proč? Kdo je vinen? Protože holčička, která si dnes postaví hlavu, dostane strach a zhyň nezhyň vydá tě se svázanýma rukama i nohama! Všecko vyslepičilaš tátinkovi, jako ve zpovědi... a teď, brachu, se z toho vymotej! Nic ti nevyčítám, drahoušku, ale přece jen! No no! neplač už, neplač!

Opřela si čelo o tabulku a tiše plakala. A protože měl za to, že ji přesvědčil, již se mu zdálo méně svízelným mít s ní soustrast a nahlas ji politovati. Jestliť přirozeno člověku, že nenávidí svou vlastní trýzeň v trýzni bližního.

Pokusil se obrátiti k sobě malou zatvrzelou hlavu; dlaněmi tiskl plavou šíji.

— Proč pláčeš? Z toho, co jsem řekl, nemyšlil jsem ani slova doopravdy... Vždyť vidím až odsud, jak to bylo: pantáta Malorthy se svou slavnostní tváří, jakou bere na volební schůzi... »Odpovězte mi, nešťastnice!... Rcete pravdu otci...« Snad ti naposled nenabil?... No to ne, aspoň tě nebil.

— Oh! ne, děla mezi dvojím zavzlyknutím.

— Ale tak zdvihni nos, Muško; už to máš odbyto.

— Neví načisto nic, rozkřikla se, zatínajíc pěstě. Nic jsem mu nepověděla!

— Hleďme! vyjelo z něho.

Nepochopil ovšem mnoho z toho výbuchu raněné hrdosti, ale viděl s údivem stále rostoucím tyčiti se před sebou Germanu neznámou, očí zlých, s čelem prořatým plihou mužného hněvu, a s vrchním rtem trochu vyhrnutým, odkrývajícím všecky bílé zuby.

— Vida! dodal, ale proč jsi to neřekla dříve.

— Nebyl byste mi uvěřil, odpověděla po chvílce majíc hlas ještě rozechvělý, ale pohled už jasný a studený.

Díval se na ni ne bez nedůvěry. Tato její vrtošivost, tyto živé a smělé rozmazy, řeči prudce měnící směr, jako když zajíc kličkuje, to vše mu bylo u ní povědomo. Ale v zápalu svého pronásledování až do teďka zpozdíle neviděl nic jiného než slabé bránění se hezké lstivé dívky, již poslední vrtoch udržuje v doměnce, že jest svobodna ještě ve chvíli, kdy se již vzdává. Mužové statní a zralého věku snadno se uspávají slepou důvěrou v sebe, ale i nej cyničtější zkušenost bývá v lásce naivnější a pošetilejší, než se myslívá. »Myška si pobíhá kočce na očích, říkal, ale záhy bude polapena.« A v skutku nepochyboval, že ji už polapil. Co milenců objímá takto ve své milence bytost neznámou, která jest dokonalou a pružnou nepřítelkyní!

Na okamžik měl tento prostoduchý a neobmyslný pošetilec poprvé tušení blízkého, nevysvětlitelného nebezpečí. Veliký pokoj, kde bylo vše rozházeno, jenž byl nacpán nábytkem, sne-

šeným nedávno s podkroví, kdež ležel, zjevil se mu náhle příliš prostranným, prázdným. I otevřel oči, aby pohleděl mimo kruh lampy na jemnou nepohnutou siluetu, jedinou bytost, která tu mlčky a soustředěně stála... Potom vybuchl v šťastný smích.

— Tak co?... Tedy čestné slovo tatínka Malorthyho, to byl žvást?

— Jaké slovo? zeptala se.

— Nic; trošku si se mnou jen zažertoval... Ale obrať se a zavři okno.

Opravdu, za ní se náhle, ale bez hluku otevřely dveře. Severní větrík slaného pachu od moře, nasáklý cestou mdlobnou příchutí rybníků, zafučel do světnice, takže listy, rozházené po stole, vzletěly až ke stropu, a z cylindru lampy vyšlehl dlouhý červený plamen, který s čadem zase spadl. Vítr zadul ještě silněji. V parku zahučely s jednoho konce na druhý probuzené jedle.

Otočila klíčem v zámku a rozmrzele se vrátila.

— Nu tak pojď ke mně, řekl Cadignan.

Ale ona poodešla ještě o dva kroky, hbitým obratem pošinula stůl mezi sebe a milence, a sedla si na okraj židle jako malá holčička.

— Takhle přece neztrávíme noc, Muško? Fuj, vzdorovitá! zachechtnul se nuceným smíchem.

Ovšem; snadno se smiřoval se svéhlavostí, o níž věděl dobře, že ji nepřemůže, ale víc nežli žádost pomilování, které ho již omrzelo, vzdouvala mu srdce myšlenka na tušené nebezpečí. »Však zítřek tu bude brzy,« pomysllil si s jakousi radostí. Neboť spánek je dobrý, ale slastnější je ještě krátký odklad.

Ostatně byl v letech, kdy důvěrná přítomnost ženy brzy se stává nesnesitelnou.

— Chvilíčku počkej, ano? pravila studeně Muška, aniž pozdvihla očí.

Viděl jen její hladké čelo, umíněně sklopené. Ale její ostrý hlásek divně se v tichu rozléhal.

— Dávám ti pět minut! zvolal vesele, aby skryl svůj zmatek, neboť její studená neostýchavost kazila mu náladu. (Tak přítulný a neohraibaný pes dostává na čumák hbitým drápkem.)

— Ty mi tedy nevěříš? začala opět po dlouhém přemítání, jako kdyby to říkala závěrem k nějaké vnitřní samomluvě.

— Já že ti nevěřím?

— Jdi mi, nemysli si, že mě napálíš! Dost jsem se narozmýšlela poslední týden, ale zdá se mi, že za této čtvrt hodiny teprve všemu jsem porozuměla, životu, všemu! Jen se směj! Předně jsem vůbec neznala sama sebe — Germanu. Člověk se raduje, aniž o tom ví, z ničeho, z krásného sluníčka... z hloupostí... Ale i když se tak raduje, a byť se radostí i dusil, cítíme dobře, že si potají žádáme něčeho jiného. Ale co to je? Ptáte se, a přes to víte, že toto něco jest nezbytno. Ah! bez toho všecko ostatní není ničím! Nebyla jsem tak hloupá, abych myslila, že mi budeš věrný. Jenom si nemysli! My děvčata a chlapci nemáme očí v kapsách; dovíme se toho víc za živými ploty než na katechismu u faráře! Říkaly jsme si o tobě: »Má milá, ty nejhezčí má!...« Myslila jsem si: »Proč by ne mne!« A tak na mne také obešlo... A teď se dívat, jak vyvalené oči tatínkovy tě postrašily... Oh! hnusím si tě!

— Na mou věru, měla by se svázat, zvolal Cadignan ohromený. Nemáš štěpet rozumu, Muško — to jsou samé fráze z románů.

Pomalů si nacpal dýmku, zapálil a řekl:

— Vezměme to po pořádku.

— Co po pořádku? Kolik jiných před ním se živilo klamem, že polapí hezké děvče šestnáctileté, a že ji vezmou jako housku na krámku? Dvacetkrát si budete myslet, že jste ji obloudili nejhrubší lží, a ona vás zatím ani neslyšela, všímajíc si toliko tisíce nicotek, jimž nepřikládá se ceny, pohledu, jenž se jí vyhýbá, nějaké nedokončené věty, přízvuku vašeho hlasu — hlasu, jež čím dál tím lépe zná, do posledního odstínu, — trpělivá v učení, na oko učenlivá, pomalů si zjednávací vaši vlastní zkušenost, na niž jste tak hrdi, a to spíše svrchovaným pudem než pozvolnou pílí, v oslnění náhlých záblesků a osvětlení, spíše se dohadující než rozumějící, nikdy však ukojená, dokud se sama také nenaučí škodit.

— Vezměme to po pořádku: Co mi vlastně vyčítáš? Tajil jsem kdy před tebou, že jsem ve své staré věžaté barabizně nemenším nuzákem než lecjaký baráčník? Vydržíme ten náraz? taková je otázka. Zavřít oči nad budoucími mrzutostmi, to je to nejlepší, co můžeme udělat, a v milostných pletkách zpěvák se často první lapí na svou píseň. Ale slíbit něco, o čem dobře víme, že nebude nám možno splnit, toť opravdu podvod a jen špinavec jest ho schopen. Jak by se asi tvářil farář a jeho dlouhý čerchmantský kaplan, kdybychom se v neděli objevili při mši držíce se za ruce? Až prodám mlýn v Brimeux, až za-

platím dluhy, zůstane mi dobrých patnáct set louisdorů, u sta fajvek! Lepší něco než nic. Učiňme závěr: patnáct set louisů, dvě třetiny mně, třetina tobě. Platí. Plácněme si!

— Oh! trala! pravila smějíc se (ale s očima plnýma slz), jaké kázání!

Zrudl, když viděl, jak se zklamal, a upřel na podivnou dívku skrze kouř své dýmky pohled, v němž už klíčil hněv. Ale snesla jej statečně.

— Nechte si svých pět set louisů; potřebujete jich víc než já.

A dojistá by byla velmi bývala na rozpacích, majíc ospravedlniti svůj zvláštní rozmar a dáti jméno všem zmateným pocitům, jež vzdouvaly její neochvějné srdce. Ale v této chvíli nežádala si ničeho vroucněji, než pokořiti svého milence v jeho chudobě, viděti ho, jak jest jí vydán na milost a nemilost.

Proběhla tedy před hodinou nocí jako šipka za dobrodružstvím, pohrdla soudem celého světa, a vše jenom proto, aby na konci své výpravy našla, — ó, tloukla by se vztekem do hlavy! — jiného maňasa, druhého tatíka strašpytla! Její zklamání bylo tak mocné, její opovržení tak prudké a tak rozhodné, že události, které teď přijdou, byly v ní skutku již jako napsány. Náhoda, řekne se. Ale náhoda je k našemu obrazu.

Nechť se pošetilci diví náhlému rozmachu vůle dlouho utlačované, kterou nezbytná přetvářka, sotva vědomá, už poznamenala svou krutostí, nechť žasnou nad nevýslovnou pomstou slabého, jež náhle na silného přikvačí, jsouc mu pastí ustavičně nastřaženou! Leckdo se namáhá

krok za krokem sledovati vášeň v jejích vrtošivých zákrutech, vášeň silnější a neuchopitelnější než blesk, a namlouvá si, že jest bedlivým pozorovatelem, a zatím nezná z bližního než vlastní samotářskou grimasu ve svém zrcadle! Nejprostší city se rodí a rostou v noci nikdy neproniknuté, směšují se tam nebo odpuzují podle svých tajemných příbuzností, podobny jsou elektrickým oblakům, a my nezachycujeme na povrchu temnot než krátké zásvity nepřístupné bouře. Právě proto i nejlepší psychologické hypotézy dovolují snad nanejvýš znova sestrojiti minulost, ale nikterak předpověděti budoucnost. A jsou podobny mnoha jiným hypotézám, jen hlouběji skrývají našim očím taje, jichž pouhá představa drtí ducha.

Vítr ještě naposledy zadul a pak ztichl, jako by se byl udýchal. Vavřínové hájky, jež obklopovaly starý dům trojím pásem, už chvíli spaly, a jen ještě v ostatním parku trásly se ve vrcholcích mohutné stromy, huňaté černým jehličím, sosny vysoké šedesát stop, mručíce jako medvědi. Světlo lampy na druhém konci ořechového stolu zářilo silněji, vlahé, přítulné, vydávajíc jednotvárný sípot. V této blízkosti jitra, které se tajilo ještě v neprůhledně černých okenních tabulkách, vzduch vlahý a trochu těžký se libě dýchal.

— Nu dobrá, vztekej se, když chceš, Muško, děl klidně markýz; dnes mne už nerozzlobíš. Čestné slovo! Dělá mi potěšení, že tě vidím ve svém doupěti!

Pečlivě si přitlačil prstem tabák v dýmce a opět promluvil polou vážně polou žertem :

— Můžeme odmítnout pět set louisů, moje holubičko. Ale není pěkné, naplijeme-li do dlaně chudásu, který ti poctivě vysype svůj sáček až do dna. Mezi námi toto malé vysvětlení stačí. Za chudobu se nestydím, maličká...

Za těchto posledních slov se Germana zarděla.

— Ani já se za ni nestydím, vece. Zdali pak jsem vůbec kdy čeho žádala?

— To ne... to ne... Muško. Ale Malorthy, tvůj otec...

Zarazil se náhle, vida, jak ústa jeho milenky se zachvívají a jak její ladná šíje vzdouvá se dětským vzlykotem; vždyť svými slovy nemínil nic zlého.

— Nu, a co s tím! Malorthy, pořád Malorthy! Co je mi konec konců do toho? To již je příliš! Není pravda, že jsem tě prozradila, je to lež! Ach! Když včera večer... přede mnou... se opovážil říci... Byla jsem šílená vztekem! Abys věděl! Byla bych si vrazila nůžky do hrdla, byla bych se podřezala před ním, naschvál před ním a zrovna na ubrousek. Neznáte mne ani jeden ani druhý. Jen počkejte! Právě neštěstí se teprve začíná!

Snažila se zesílit svůj křehký hlas, tlukouc pěstí do stolu drobnými ostrými a opakovanými údery, trochu směšná ve svém hněvu, s oním neznatelným pathosem, jímž nejupřímnější ženy se omamují, než se odhodlají k rozhodnutí.

Cadignan jí nevyrušoval, naopak po prvé se jí podívoval. Jiný cit nežli chtíč, jakási otcovská příchýlnost, již nikdy dosud nezakusil, klonila ho k tomuto vzbouřenému dítěti, rozhodnějšimu a hrdějšimu, než byl on, k jeho životní družce...

Což!... Snad jednoho dne?... Zadíval se jí upřeně do tváře a usmíval se. Ale ona se domnívala, že jí příliš vážně nebere.

— Neprávem se hněvám, řekla studeně. Muselo to býti. Ano, byla bych konec konců umřela v jejich cihlovém domě a v jejich zahradě pro loutky... Ale vás, Cadignane, (vmetla mu jeho jméno do tváře jako výzvu), vás jsem měla za jiného muže.

Napínala se, aby dokončila větu, než jí hlas selže. Ať se snažila zdáti se sebe smělejší a pevnější, od chvíle neviděla zase jiného východu než sklopec otcovského příbytku, který co nevidět za ní zapadne, tuto nevyhnutelnou past, z níž unikla přede dvěma hodinami v šílenství naděje. »Oklamal mne«, myslila si. Ale s dobrým svědomím nebyla by si dovedla říci jak ani proč. Neboť ač si stáli ještě tváří v tvář, tato milenka a tento milenec už se nepoznávali. Starý pošetilec na svém sklonku domnívá se, že dosti učiní, zaplatí-li naivně posledním tolařem trochu buržoasního blahobytu, jež malá divoška by si byla více ošklivila než bídu a hanbu... Oč vlastně přišla žádat, v tuto první noc na svobodě, tohoto chlapíka, jemuž již rostlo břicho, který podědil ze svého selského a vojenského rodu jen zcela fysickou energii a jakousi takousi hrubou důstojnost? Chtěla uniknout z vězení, toť vše; až se třásla na to, aby byla svobodna. Utíkala k němu jako k zástupci, jako za přeludem dlouho hýčkaným, aby učinila jednou rozhodný krok, aby jednou pro vždy unikla. Ta neb ona kniha, ta neb ona špatná myšlenka, ten neb onen obraz, zahlédnutý přimhou-

řenýma očima, když oheň předl v kamnech, když jí ruce sklesly na zapomenuté šití, se strašnou ironií náhle se vybavila její vzpomínce. Pohoršení, o němž snila, pohoršení, jež by pomátlo lidem hlavy, zlehounka se scvrklo v rozměry hloupé potřestěnosti školačky. Návrat domů, tajné slehnutí, měsíce samoty, znovu nalezená čest v náručí nějakého pitomce... a pak léta a léta, dlouhá a všecka stejně šedivá léta mezi groteskními obludami, to všecko uzřela v jediném záblesku a zastenala.

Běda! jako dítě, jež si z rána vyjde, aby objevilo nový svět, a obešedši zelinářskou zahradu, octne se znova u studně a tak spatří, jak hyne jeho první sen, právě tak i ona udělala tento zbytečný krůček mimo vyšlapanou cestu. »Nic se nezměnilo«, šeptala si, »nic nového se nestalo...« Ale proti vší zřejmosti napovídal jí jakýsi vnitřní hlas, tisíckrát jasnější a jistější, že minulost se shroutila, že má před sebou širý volný obzor, že objevila něco slastně neočekávaného, že hodina nenapravitelně odbila. Svým skučícím zoufalstvím cítila stoupat jakousi velikou tichou radost, podobnou předuše. Ať si najde nebo nenajde útulek, co na tom! Co záleží na útulku tomu, kdo už jednou dovedl překročiti rodinný práh a jenž shledává, že se za ním dveře tak lehounce zavírají? Zhýralý markýz se bojí mínění městečka, jež ona měla sto chutí na sebe poštvat? Tím hůře! Necítí proto méně svou vlastní sílu, jejíž velikost si změřila na slabosti druhého. Od té chvíle její blízký osud bylo možno čísti v hloubce jejích vzpurných očí.

Zmlkli oba. Uprostřed vysokého okna bez záclon objevila se náhle luna, svítící skrze tabuli, nahá, nehnutá, všechna živoucí a tak blízká, že jste takřka slyšeli šelest jejího plavého světla.

Tu žertovnou shodou se rtů Cadignanových splynula táž otázka, kterou jí dal několik hodin před tím Malorthy:

— Co bys tedy ty navrhovala, Muško?

Ale ježto naň hleděla tázavě s chvějícími se víčky a nepromluvila ani slova, prohodil:

— Jen se neboj a žádej si směle.

— Odveď mne, řekla.

Pak dodala, přeměřivši ho očima, zvaživši ho, co nejsprávněji jej odhadnuvši, právě tak jako hospodyně, která potězkává kuře.

— Do Paříže... ať kamkoli!

— O tomhle zatím nemluvme, buď tak dobrá! Ani ano, ani ne... Až slehneš a capart bude na světě...

Ale ona už stála napolo vzpřímena, s ústy otevřenými, s gestem dokonale upřímného překvapení, neodolatelná:

— Až slehnu? Capart?...

Tu vybuchla v smích, tisknouc obě ruce na nahá ňadra, se šijí zvrácenou vzad, všechna opojena svou hlučnou výzvou k boji, až stará komnata ve všech čtyřech koutech zvučela jako válečným křikem tímto jediným křišťálovým tónem.

Tvář Cadignanova zachověla. Pořád ještě se smějící pravila udýchána:

— Otec si z vás vystřelil... Vy jste tomu věřil?

Odvážlivost lži vzdalovala jakékoliv podezření. Praviděnepodobné se obejde bez důkazů.

Markýz nepochyboval, že řekla pravdu. Ostatně hněv jej škrtil.

— Mlč, vykřikl, a udeřil pěstí do stolu.

Ale ona se pořád smála krátce vyrážejíc jednotlivé zvuky, jaksi příliš strízlivě, s víčky přimhouřenými, obě nožky k sobě sražené schovávajíc pod židlí, uchystána jediným skokem uniknouti.

— Tisíc láter! U sta hromů! opakoval napálený ubožák, potřásaje neviditelnou banderillou.

Na okamžik jeho pohled střetl se s pohledem milenčiným, a naráz učil past.

— Však uvidíme, kdo mluví pravdu, dodal mrzutě. Pakli její ťulpa tatík mne vodil za nos, přerazím mu žebra! A teď už dost!

Ale ona si nežádala nic než viděti mu hezky do tváře, číhati naň zpod dlouhých řas, kochati se jeho zmatkem, jsouc všecka bleďa, že se poznala tak nebezpečnou a tak lstivou, tak silnou jako muž.

Minutu si nervosně potahoval kníry dumaje: »Je to všecko zvláštní... kdo z nich mne podvádí?... Ostatně nikdy slovo lživé nebylo proneseno s takovou snadností, s větší svobodou, bez úvahy, tak podobné obrannému mávnutí, tak spontanní jako výkřik.

— Ať jsi těhotna nebo ne, svého slova neodvolávám, Muško, řekl konečně... Jakmile barák prodám, jistě někde najdu kout pro dva, nějakou hájovnu na půl cesty mezi řekou a lesem, kde se dá klidně žít. A tisíc fajvek, snad se to přece skončí svatbou...

Pošetilec dobrácky johl; ale ona klidně odpověděla:

A odejdeme zítra?

Oh! hloupá! zvolal opravdu dojat. Mluvíš o tom, na mou duši! jako o procházce městem v neděli večer... Nejsi plnoletá, Muško, a se zákonem nejsou žádné žerty.

Jsa ze tří čtvrtin upřímný, ale z příliš staré selské krve, aby si neopatrně uvázal někoho na krk, čekal výbuch radosti, obejmutí, slzy, konečně dojemný výjev, který by ho vysvobodil z rozpaků. Ale potměšilá dívka nechala ho mluvit posměšně mlčíc.

— Oh! prohodila, nebudu tak dlouho čekat na nějakou hájovnu... V mých letech! Pěkně by mi to slušelo mezi tou vaší řekou a tím vaším lesem!... Když mne už nikdo nechce, nebudu se upejpat!

— To by možná špatně skončilo, odsekl opovržlivě markýz.

— Vykašlu se na to, jak vše skončí, vykřikla tleskajíc si do rukou... A ostatně, mám už svůj plán...

Ale že Cadignan jen pokrčil rameny, pokračovala, táta do živého:

— Našla jsem si už milence...

— Smím vědět, kdo to je?

— Který mi nic neodepře, a je bohat...

— A mlád?

— Mladší než vy... Opravdu! vždycky dost mlád, aby zbledl jako ubrousek, zavadím-li jen o něho nohou pod stolem, tak!

— Podívejme se...

— Vzdělaný člověk, ba učenec...

— Už to mám!... poslanec...

— Uhádlš! zvolala všecka zardělá a s pohledem úzkostlivým.

Čekala výbuch, ale on se spokojil tím, že odpověděl, vyklepávaje dýmku:

— Dobré chutnání! Krásná partie, otec dvou dětí a manžel ženy s dlouhou spěnáčí kostí, která si střeží mužíčka a drží ho zkrátka...

Ale hlas se přece chvěl... Jeho posměch nezmyslil ostražitého děvčete, jež všecka jeho hnutí sledovalo bedlivým pohledem — měříc šířku stolu, jenž ji dělil od jejího milence — a srdce jí při tom silně bušilo, dlaně jí vlhly a ledovatěly. Cítila se však lehkou jako laň.

Za mladších let Cadignan byl by jistě snadno oželel jednu nebo dvě milenky. Ještě večer byl citlivější k ostudě, že byl postižen při lži směšným odpůrcem, než aby ho trápila příliš obava, že ztratí takovou jednu plavou Mušku. Také pranic nepochyboval, že ho prozradila, a ve svém naivním sobectví jí tuto slabost vyčítal jako zločin, a toho jí neodpouštěl. Přece však jméno člověka, kterého nade všecko nenáviděl zakořeněnou nenávistí usedlého venkovana, pobouřilo ho až do střev.

— Kdo by si byl pomyslíl na takovou školačku, pravil, že bude umět tak hospodařit s květem svých mladých let... Ostatně krev se nezapře. Tatík prodává břečku místo piva a dcera... Každý prodává, co má.

Pokusila se potřásti vzpurně hlavou; ale že ještě byla nevalně otrlá, mrzká urážka, vmetená jí ve tvář tak zblízka, na okamžik ji srazila, i zavzlykala.

— Naučíš se ještě i jiným věcem, budeš-li dlouho živa, klidně pokračoval markýz. Milenka Galletova!... A nepochybně s tatínkovým dozorem?

— V Paříži, až budu chtít, zakoktala dusíc v hrdle pláč... tak! v Paříži.

Všech deset jejích drápků skřípalo po stole, o nějž si opírala ruce. Hukot myšlenek vířících v jejím mozku ji ohlušoval; tisíc lží, nekonečno lží tam hučelo jako roj. Záměry nejrozličnější, všecky bizarní, a rozpadávající se, sotva se utvořily, rozvíjely tam nekonečný řetěz střídající se jako ve snu. Všechny její smysly čile pracovaly, a z jejich činnosti tryskala nevýslovná důvěra, jako když se život náhle vyleje z břehů. Na minutu i ohrady času a prostoru jakby před ní zmizely, a ručičky na hodinách běžely tak rychle jako její mladá odvaha... Nepoznávši nikdy jiného omezení než dětský systém návyků a předpokladů, neumějíc si představit jiné sankce mimo soud druhých lidí, neviděla hranic na podivuhodném pobřeží, kde přistávala jako trosečnice. Zlá myšlenka, ať jsme jakkoli dlouho ochutnávali její hořké a sladké rozkoše, nikdy nedovede předem zmenšit a oslabit strašnou radost ze zla konečně uchopeného, konečně našeho — zprvé vzpoury, podobné druhému narození. Neboť neřest zapouští do srdce kořen znenáhla a hluboko, ale krásný květ plný jedu se skvěle rozvíje jen na jediný den.

— V Paříži tedy, vece Cadignan.

Viděla dobře, že hoří zvědavostí, a že by se rád vyptával dále, ale že se neodvažuje.

— V Paříži, opakovala; tváře jí ještě svítily a oči měla suché. Ano... v Paříži, sama ve vlastním bytě — hezounký pokoj — a na svobodě... Všichni ti páni poslanci mají takové přítelkyně, dodala s neochvějnou vážností... to je přece známo... Což si sami nedělají zákony? Abyste věděl, už je to mezi náma věc ujednaná... a už dávno!

Pravda, tento zákonodárce smutné postavy z Campagne, kterému žluč užírala morku z kostí, a kterého jeho přísná manželka, sama ztravovaná závistí, vystřebávala, aniž jej ukájela, ne jedenkrát dal na jevo dceři sládkově ony otcovské city, o jejichž pravém smyslu chytré děvče nikdy se nemýlí. To bylo vše... Ale potměšilá Muška cítila v sobě sílu lháti do svítání na toto hubené thema. Každá lež byla jí novou slastí, kterou se jí hrdlo svíralo jako polaskáním; byla by lhala této noci, byť by se na ni sypaly nadávky, rány, ba i kdyby jí šlo o život; byla by lhala pro lhaní samo. Vzpomněla si později na tento divný záchvat jako na své nejbáznivější mrhání sebou, jako na těžkou mátohu, plnou hříšné rozkoše.

Proč ne? myslel si Cadignan. — Podívejte se na pískle, — dodal už nahlas, jen se na ni podívejte, jak věří na slovo Posranci odrodilci, kramáři frází, šaškovi nejhorší sorty! Sedla jsi mu na lep jako jeho voliči, dceruško, a zaonačí to s tebou jako s nimi. Přítelkyně poslancova — k šípku!

— Jen se smějte, řekla Muška, staly se už horší věci.

Nos tohoto zámeckého usedlíka, obyčejně růžový a žoviální, byl bledší než jeho tváře. Žvý-

kaje svůj vztek, přecházel chvíli sem a tam s rukama zastrčenýma v široké kazajce ze sametu; potom pokročil k své milence, která ho upiatiě pozorovala, a chtějíc ho držeti opodál obrátila se na levo, opatrně nechávajíc stůl mezi sebou a svým nebezpečným protivníkem. Ale ten přešel mimo ni se sklopenýma očima, pustil se přímo ke dveřím, zamkl je a vstrčil klíč do kapsy.

— Pak se opět usadil do křesla a řekl suše :

— Děvče, už mne nedopaluj; udělám, cos chtěla; nechám tě tu až do zítřka, jen tak, pro zábavu... Na své nebezpečí. A teď se umoudři a odpověz mi, můžeš-li. To všechno bylo samá lež?

Sama byla také bledá jako její límeček. Odpověděla : ne! se zuby zařatými.

— No vidíš, pravil zase... snad nemyslíš, že věřím, co mi tady chceš namluvit?

— Povídám ti, je to můj milenec!

Vyrazila s touto novou lží, jako se vyplivuje trpká a palčivá kořalka. A když už neslyšela ozvěny svého hlasu, cítila, že jí srdce umdlévá, jako když slézáme s houpačky. Ještě krapet, a zvuk jejího hlasu by jí byl málem na chvílku samu zmátl, a proto vmetši ve tvář markýzi slovo o milenci, zkřížila paže na svých nadrech gestem zároveň naivním i perversním, jako kdyby těch několik magických slabik jí bylo svléklo a ukázalo nahou.

— Pro Pána krále! zvolal Cadignan.

Vylítl z křesla, a to tak prudce, že první odskok chuděry, špatně vypočtený, téměř ji vrhl do jeho náručí. Střetli se v koutě komnaty a zůstali na okamžik tváří v tvář, beze slova.

Však nečekala, skočila na židli, která se prolamovala, odtud na stůl; ale její vysoké podpatky se smekaly po voskovaném ořechu; marně se chytala rukama do vzduchu. Ruce markýzovy ji popadly v pasu, strhovaly ji náruživě zpět. Prudkost výpadu ji pomátla; chlap si ji odnášel jako kořist. Cítila, jak jí hrubě hodil na koženou pohovku. Potom ještě minutu a viděla již jen dvojici očí nejprve sveřepých, do nichž znenáhla drala se úzkost, potom hanba.

.

Byla opět volna; stojíc v plném světle s vlasy rozpuštěnými, s poodhrnutou sukni, odkrývající černou punčochu, marně hledala pohledem nenáviděného násilníka. Ale rozeznávala sotva velikou jakousi díru stínu a odlesk lampy na stěně, oslepena jsouc neslýchaným vztekem, trpíc ve své pýše více, než kdyby byla zraněna na některém údě, fysickou, řezavou, nesnesitelnou mukou... Když ho konečně zahlédla, krev se jí prudce vehnala do srdce.

— No, no! Muško, dí chlapík znepokojen.

Zatím co mluvil, blížil se k ní malými krůčky s rozpřaženými pažema, hledě ji znovu uchopiti, ale bez násilí, jako by byl měl před sebou některého ze svých neochočených ptáků. Ale tentokrát mu unikla.

— Co to s tebou šije, Muško? opakoval Cagdignan hlasem málo pevným.

Bedlivě ho pozorovala zpozdál, hezká ústka majíc pokřivena jízlivým úšklebkem. „Co pak třeští?“ ještě si pomyslíl... Neboť poddav se

prve jednomu z těch návalů zlosti, z nichž se náhle rodívá chtíč, cítil v sobě spíše zmatek než hryzení svědomí, poněvadž svých milenek nešetřival o mnoho více než správný hráč, jenž hájí svého podílu v surové hře. Ale Mušky již nepoznával.

— Odpovíš-li, vzkřikl rozzloben už doopravdy jejím mlčením.

Ale ona před ním pomalu couvala. Protože mu prchala ke dveřím, pokusil se zahradit jí cestu, posunuv své křeslo do úzké uličky, ona však se lehkým skokem vyhnula překážce, vyjeknuvši při tom zděšením tak opravdovým, že zůstal na místě jako přibitý, těžce oddychuje. Vteřinu na to, když se obrátil, aby ji dohonil, spatřil ji v záblesku na druhém konci jizby, ona se vypíná na špičky a namáhá se se vztaženýma pažema, aby čehosi dosáhla se zdi.

— He, ty tam! dolů pracky! vzteklice!

Dvěma skoky byl by ji dojista dostihl a odzbrojil, ale zadržel ho falešný stud. Postupoval k ní beze spěchu a krokem muže, jehož tak snadno nezastavíte. Vidělť svou vlastní hamerlesku — skvostnou Ansonku — v ruce své milenky.

— Přece se vzpamatuj! pravil jda stále blíž, jako když nastupujeme proti kousavému psovi.

Šílená Muška neodpověděla než jakýmsi zakvilením děsu a hněvu; ale zároveň nasadila zbraň k líci a namířila.

— Blázníš? je nabitá! chtěl ještě říci... Ale poslední slovo bylo jako rozdrceno na jeho rtech výstřelem. Náboj mu vjel pod bradu, roztráštiv mu čelist. Rána vyšla tak z blízka, že lojem na-

puštěná zátka z plsti projela krkem skrz naskrz, a byla nalezena v jeho kravatě.

Muška otevřela okno a zmizela.

IV

Pan doktor Gallet, dopsav list svým drobným písmem, maloval se na obálce s adresou. V tom za ním zavolal jeho zahradník Timoleon:

— Slečna Germana vzkazuje pánovi...

Slečna Malorthyová objevila se v tom na prahu, utážena v těsném černém plášti, s deštníkem v ruce. Vešla tak rychle, že ohlas jejích spěšných kroků na dlážkách ještě za ní nedozněl.

Dala se do smíchu před zahradníkem, jenž se smál také. Pootevřené okno vpouštělo vždy svůdnou vůni večera; a plavý záblesk na okraji křesla v témž okamžení dohasl.

— Čím vám mohu posloužit, slečno Germano? otázal se doktor Gallet.

Zalepoval spěšně obálku.

— Tatínek vám chtěl osobně ohlásit, že příští schůze zastupitelstva je odložena na 9. tohoto měsíce; tož... protože jsem tudy měla cestu... odpovídala se svým obvyklým klidem, tak žertovně dávajíc důraz na slova »zastupitelstva« a »odložena na 9. tohoto měsíce«, že Timoleon se znovu rozesmál, nevěda proč.

— Běžte! Běžte! utrhl se na něho pan Gallet, podáváje mu list.

Sledoval jej očima, až se dvěře za ním zavřely.

Potom pravil :

— Co tohle znamená?

— Chceš to vědít hned? odvětila, kladouc napříč křesla svůj deštník. Nu tak, jsem těhotná, toť vše!

— Mlč, Muško, zamručel hlasem již přiškrčeným, nebo mluv tišeji.

— Zakazuji ti, abys mi říkal Muško, odsekla slečna Malorthyová. Žádná Muška!

Odhodila plášť na židli a stoupla si před něho.

— Můžeš se přesvědčit, pravila. Tomu se nikdy neuvěří jenom tak.

— Od... od kdy?

— Už asi tři měsíce. (Jala se klidně rozpínat sukni, špendlík držíc v zubech.)

— A tys mi ne... ty teď přiznáváš...

— Oh! oh! přiznáváš! usykla se pokoušejíc se zasmát, aniž pouštěla se rtů špendlík. Máš to slova!

Rty měla sevřeny, oči se jí smály dětským smíchem.

— Tady se mi přece nebudeš svlékat! upozorňoval ji doktor Campagneský, velmi se vynasnažuje, aby nabyl opět své chladnokrevnosti; aspoň jdi vedle do mého kabinetu.

— No a komu to překáží? dí Germana Malorthyová. Jen otoč klíčem. Ve tvém kabinetě cvakám zuby.

Pokrčil mrzutě rameny; ale teprve teď ji úkosem pozoroval; v hrdle mu vysýchalo. Ona majíc jednu nohu nataženu na opěradle křesla, klidně si rozšněrovala na druhé, ohnuté, botku.

— Udělám si trošku pohodlí, když je na to

taková chvíle, poznamenala. Hrozně mne tlačí; celý den jsem v nich běhala. Dáš mi ty daňčí střevíčky, v úterý jsem je tady nechala, víš, kde jsou! na podlažce toaletní komůrky, za truhlicí. A pak, abys to věděl, dnes večer od tebe nepůjdu. Řekla jsem tatínkovi, že se nejspíš pustím do Caulaincourtu, k tetě Malvině... Tvá žena se vrátí až zítra, vidže?

Poslouchal ji s ústy dokořán, aniž si všiml v hrozné pohyblivosti její tvářičky čehosi strnulého a křečovitě staženého, jakési vrásky únavy a trýznivého napětí, jež se dralo i do úsměvu.

—Ty mi všechno zkazíš svou neopatrností, začal opět plačtivým hlasem. S počátku jsem tě vídal jen v Boulogni nebo v Saint-Polu, a nyní nevíš, co by sis usmyslila... Vidělas Timoleona? Co mne se...

—Kdo nic nevsadí, nic nevyhrá! vážně odpověděla. Napřed mi dojdi pro ty botky, ano? A nezapomeň za sebou zavřít dvěře!

Sledovala očima svého podivného milovníka, šourajícího se ve svých pletených pantoflích, zapíatého do žaketu s titěrnými šosy, s těsným límcem, s lokty ošoupanými, až se leskly.

Nač myslila? Nebo nemyslila na nic? Směšno a odpornost tohoto licoměrníka se žlutými zuby už ji ani tak nezarážely. *Ba hůře, ona ho milovala.* Milovala ho, pokud vůbec mohla milovati. Od té, co jedné noci nenapravitelným výstřelem zabila v sobě zároveň s markýzem nijak se nebránícím jeho vlastní klamavý obraz, maličká Malorthyová, slečna Malorthyová marně se prala se svou zklamanou ctižádostí. Aby prchla, aby

se ztratila z kraje, to by ji příliš jasně obviňovalo; nezbylo jí, než zaujmouti opět své místo v otcovském domě, dožebraťvati se s bronzovým čelem otcovského odpuštění. Zpokorněvši a ztichnouc mnohem více než kdy před tím pod pohledy nenesitelného soucitu, spřádala kolem sebe nit za nití síť lží. »Zítřa, říkála si se srdcem zžíraným bolestí, zítřa bude vše zapomenuto, budu volna.« Ale toto zítřa nikdy nepřicházelo. Pouta kdysi zpřetrhaná opět pozvolna utahovala kolem ní své zadrhlíny. Hořkou ironií její klec se jí proměnila v útočiště, a jen za těmi kdysi nenáviděnými mřížemi volněji dýchala. Osobnost, kterou líčila před světem, ponenáhlu hubila její pravou bytost, a snové, kteří ji kdysi unášivali, jeden po druhém opadali, vyžírání jsouce neviditelným červem: nudou. Zatuchlé městečko, jímž opovrhovala, opět ji pojalo ve svá chapadla, zavíralo se nad ní, ztravovalo ji.

Nebylo nikdy pádu rychlejšího ani neodvolatelnějšího. Probírajíc ve své paměti všechny příhody té zločinné noci, Muška neviděla, co by ospravedlňovalo vzpomínku, již si na ni uchovála jako na nesmírné úsilí, náhle rozpoutané úsilí, na zničený poklad. Už ani nevěděla, jaké jméno dáti tomu, co tenkrát chtěla, kořisti, k níž mířila, již se minula při prvním skoku, která zmizela navždy. Ale dala jí ostatně kdy jaké jméno? Ah! to nebyl onen tlustoch roztažený na podlaze... Ale o jakou kořist jí tedy běželo?

Co jiných dívek se plazí a hyne pod lipami, ať jejich život trvá hodinu nebo sto let! Život na okamžik otevřený, jakoby všechny plachty byly

rozvinuty a vítr prostoru bil do plna... pak opět náhle stažený, padající srážně dolů jako kámen.

Ale ty nespáchaly vraždy, nebo snad jen ve snu. Nemají žádného tajemství. Mohou říci: »Jak jsem byla hloupá!« přihlazující si šedé prameny vlasů pod nabíranými čepci. Navždy jim zůstane neznámo, že, vytáhnuvše kteréhosi bouřlivého večera své mladé drápy, mohly hravě zabíjeti.

Láska ke Galletovi byla Germáně po jejím zločinu novým tajemstvím, novou tichou výzvou. Vrhla se nejprv bez duše do náručí tohoto špindíry a zachytla se křečovitě tohoto druhého vraku. Ale vzbouřené to dítě, ve lsti velmi zkušené, otevřelo zčerstva toto srdce jako nějaký vřed. Jak pro radost ze zla, tak pro potěšení z nebezpečné hry udělala z tohoto směšného panáka jedovatého plaza, jež znala jen ona, jež ona sama vyseděla, podobného těm hříšným chimerám, které posedají nedospělou obraznost, a jež jí nakonec byl drahý jako sám obraz a symbol vlastní její hanby.

Přes to už ji tato hra unavovala.

—Tu jsou, pravil doktor přicházeje a hodil na koberec oba střevíce.

V tom ho zarazilo nápadné ticho. Jediným pohledem, stále kosmo stočeným, zahlédl v stínu její tílko, natažené v křesle, s koleny ohnutými, s hlavou skloněnou na rameno, s koutkem rtů nepatrně vyhrnutým, s tvářemi zbledlými.

—Muško, zavolal, Muško!

Zároveň k ní rychle přistoupil, prsty hladil zavřená víčka. Ta se pomalu otevřela, ale pohled pod nimi byl ještě bez myšlenky. Potom odvrátila hlavu a zastenala.

— Nevím, co to na mě přišlo, řekla, je mi zima... Tu viděl, že je ve svém lehkém vlněném plášti naha.

— Tak co? pravil. Spíš? Co je s tebou?

Směje se pořád svým suchým smíchem, zůstal stát s hlavou nakloněnou dopředu.

— Záchvat minul, dodal ještě... (vzal ji za ruku). Tepna poněkud zrychlená; to tak bývá. Jinak nic vážného. Neumíš žít... uženeš si... uženeš si... Je to bída! Kašleš?

Přisedl si k ní hbitě rozhaluje napolo zapíatý límec. Skvostné jemně oblé rámě, živočišně půvabné rámě se zachvělo, když je na okamžik obnažil. Ale pak ho bez drsnosti odstrčila.

— Až tedy budeš chtít, pravil. Ale přece uznej, že se nemohu vyjádřit bez předchozího prozkoumání dýchacích ústrojů. To je tvá slabá stránka. Ostatně tvá hygiena je žalostná.

Ještě nějakou chvíli vedl takto svou. Pak teprve si všiml, že pláče. Oči měla vyjevené a ztrnulé, tvářičku klidnou, oblouk úst stále napiatý, tak plakala a nevydala hlásku.

Na okamžik zůstal jako opařen. Zvědavost velmi nad jeho úroveň, hledání a děs nepřístupného citu v druhém člověku, jemu tak blízkém, na okamžení jej zušlechtily. Ale zvolání, deroucí se mu z hrdla, uvázlo na rtech; zčervenal, odvrátil oči a mlčel.

— Máš mne rád? zčista jasná pravila hlasem, v němž podivně vážně a tvrdě zněla obžaloba.

Pak ihned dodala: Ptám se tě na to k vůli jisté myšlence, která mi právě přišla.

— Co je to za myšlénku?

— Máš mne rád? náhle zas děla týmž hlasem.

Zároveň vstávala všecka se chvějící a směšně naha ve svém polorozepiatém plášti, nahá a útlá, a v očích měla zase ten pohled, v němž se zhroutila pýcha:

— Odpověz mi! řekla ještě, zčerstva mi odpověz!

— Ale... Germano...

— Nic tak! rozkřikla se... Tak ne. Řekni jenom: Mám tě rád!... Ano... Tak!

Zvrátila hlavu a zavřela oči. Mezi chvějícími se rty viděl její tvrdé bílé zuby, a jimi procházel dech se slabým sykotem, v tichu sotva postižitelným.

— Nu tak co? řekla, to je všecko? Bojíš se odpovédět?

Smekla se mu k nohám a minutku přemítala, bradu majíc opřenu o sepiaté ruce. Pak nanovo k němu pozdvihla své oči, plné lstivosti.

—...vidíš... vždyť tě znám, pravila, potřásajíc hlavou... Vím, že mne nenávidíš... Méně než já! řekla vážně.

A hned dodala:

— Jenže ty... ty vůbec ani nevíš, co to je.

— Co nevím, co je?

— Nenávidět a pohrdat, pravila.

I jala se mluvit se svrchovanou výmluvností, jako činila vždy, kdykoli nějaké nazdařbůh prohozené slovo vzbudilo na dně její bytosti tuto živelnou žádost, nikoli radost nebo muku její temné dušičky, ale tuto duši samu. A v chvění tohoto těla, křehkého a přece už povadlého pod oslni-

vým rubášem z kůže a svalů, v neuvědomělém rytmu dlaní, které se otvíraly a zase zavíraly, v potlačované rozpoutanosti neúnavných ramen a boků, dýchalo cosi z majestátu zvířat.

— Opravdu? tys nikdy nezatoužil... jak to říci? Přiletí to jako myšlenka... jako závrať... pustit se a padat... padat a padat, hloub a hloub... dopadnout — docela, — až na dno — kam by se za vámi opovržení pitomců ani neodvážilo... A pak, brachu, ani tam tě nic neukojí... i tam ti cosi chybí... Ah! kdysi... jak jsem se bávala! — slova... pohledu... každé hlouposti. Hleď! i ta stará paní Sangnierová... (ale ano! znáš ji: je to sousedka p. Rageota)... jak mne to tenkrát zamrzelo — tehdá, když jsem šla po mostě u Planques — a ona honem ode mne odtáhla svou malou neter Lauru... Oh, co pak jsem prašivá? myslila jsem si... Ale teď! Teď!... teď... teď se potkat s jejím opovržením: tu bych se mu směle postavila v tvář! Co to za krev mají v žilách ty ženy, jež pouhý pohled zastaví v polovině cesty, ano — jimž pouhý pohled dovede otrávit rozkoš, a jež si namlouvají, že jsou ctné netykavky ještě i v náručí milencově... Je nás hanba? To se ví, chceš-li to vědět, že je nás hanba! Ale, mezi námi, což hledáme od prvního dne něco jiného? Co nás vábí a co nás odpuzuje... Čeho se děsíme a před čím prcháme nepřilíš doopravdy, s čím se zas a zas setkáváme a při čem se nám vždy znova srdce sevře, — co se nám stává takřka vzduchem, jež lokáme — naším pravým živlem — toť hanba! Ovšem, rozkoš musí býti vyhledávána pro sebe samu... jen pro sebe samu! Což záleží na milenci! Což

záleží na místě nebo hodině! Někdy... někdy... v noci... Na dva kroky od tohoto tlustocha, jenž chrápe, samotna... samotna ve svém pokojíku v noci... Já, kterou všichni odsuzují! (z čeho tak mne vinit, prosím tě?) Vstávám... naslouchám... cítím se tak silnou! — S tímto svým slaboučkým tělem, s tímhle životem plochým, s těmito prsy, které se vejdu do hrstí, jdu k otevřenému oknu, jako by mne z venku někdo volal; čekám... jsem přichystána... To víš, nevolá mne jen jeden hlas! Ale sta! Tisíce! Jsou tohle muži? Konec konců jste všichni jen kluci — plní neřestí, ovšem! — ale přece jen kluci! Přísahám ti! Zdává se mi, že to, co mne volá — tam nebo zde, všechno jedno!... v hukotu, jenž se valí... kdosi jiný, kdosi jiný se kochá sám sebou ve mně a sama sebe ve mně obdivuje... Je to člověk, je to zvíře?... Ach, co jsem šílená?... Vždyť jsem zešílela!... Je to člověk, je to zvíře, co si mne drží... Pevně drží, abych neutekla... Můj příšerný milenec!

Její smích na plné hrdlo náhle se strhal a ačkoliv z jejího pohledu, jímž se vpíjela do očí svého společníka, všechno světlo zmizelo, takřka zázrakem přece zůstala státi podobna mrtvole. Potom sklesla v kolenou.

— Muško, řekl vážně muž vědy, který vstal, povídám ti to už naposledy, tvoje přecitlivělost mne děsí. Radím ti klid. Byl by mohl dlouho mluvit tímto způsobem, neboť Muška ho již neslyšela. Pohybem téměř neznatelným nahnulo se její poprsí do předu, ramena se svezla na pohovku, a když vzal její malou hlavu do svých rukou, uviděl nejprve její bledou, jakoby zkamenělou tvář.

— Safraporte! uklouzlo mu.

Marně se pokoušel rozevřít čelisti, drkotaje sloňovou lžičkou po zaťatých zubech. Vyhrnutý ret krvácel.

Poodešel ke své lékárně, otevřel dvěře, tápal mezi lahvičkami, vybral jednu, přičichl k ní, ale při tom pozorně čemusi naslouchal a pohled jeho prozrazoval nepokoj, neboť ho tísnila mlčící přítomnost té, kterou cítil za sebou, čekaje, aniž si toho doznal, na nějaký výkřik, vzdech, na nějaké znamení v odlesku tabulek skla, na cosi, co by zmařilo kouzlo... Konečně se obrátil.

Muška už způsobně a s hlavou vzpřímenou seděla na koberci a se smutným úsměvem se dívala, jak jde k ní. Nečtl v tom úsměvu nic než nevysvětlitelnou soustrast, uštědřovanou s nesmírné výše, nadlidsky líbeznou. Poněvadž světlo lampy plně se opíralo o její bílé čelo, a spodek obličeje byl ve stínu, tento úsměv, sotva znatelný, zůstával podivně strnulý a tajemný. Domníval se zprvu, že spí. Ale znenadání promluvila svým klidným hlasem:

— Co to děláš, tak vážně napřímen s tou lahvičkou v ruce! Postav ji! Nu tak, postav ji, prosím tě? Poslyš: byla jsem nemocna? Omdlela jsem! Ne! Je to pravda? Vidíš, kdybych tak přece umřela tady u tebe!... Nesahej na mne! Jenom na mne nesahej!

Sedl si nemotorně na okraj židle, drže flakon stále ve svých těžkých nejistých rukou. Ale zatím jeho tvář nabývala zase obvyklého výrazu počůchlé umíněnosti, někdy surové. Nakonec pokrčil rameny.

—Posmívej se, chceš-li, začala opět svým stále klidným hlasem: je to tak. Když mne to chytne... chytne... chytne... mám hrozný strach z dotyku... zdá se mi, že jsem ze skla. Ano, tak je to... jsem veliká prázdná číše.

—Hyperesthesie, to je normální po nervovém otřesu.

—Hyper... co? Jaké směšné slovo! Ty to tedy znáš? Ošetřovals už takové ženy jako já?

—Na sta, odpověděl hrdě, na sta... V lyceu montreuilském jsem viděl jinačí případy! Tyto krise nejsou žádnou vzácností u dívek, které žijí pohromadě. Dobří pozorovatelé se odvažují dokonce tvrdit...

—Ty tedy myslíš, vskočila mu do řeči, žeš poznal takové ženy jako já?

Zamlčela se. Potom prudce:

—To lžeš! Lžeš! Lhals!

Nachýlila se k němu, vzala ho za obě ruce, mírně skláněla tvář... a v téže vteřině ucítil v zápěstí, a od zápěstí až k srdci ostré kousnutí. Ale v tom už se mrštná šelmička válela s ním po kožených polštářích, a neviděl nad svou zvrácenou hlavou nic jiného než nesmírný pohled, v němž zrála jeho vlastní radost... Byla na nohou dřív než on.

—Nu tak vstaň, pravila se smíchem. Vstaň přece! Kdyby ses viděl! Funíš jako kocour. Tvoje oči ještě neumějí rozeznávat... Ženy jako já, milý brachu!... Ani jedna není taková — ani jedna — která by dovedla z tebe udělat milence...

Mateřsky halila pohledem tuto rozpučelou neřest. Opravdu, ohřívajíc již celé týdny ve svém

náručí zákonodárce z Campagne, dávala mu jiný život. »Náš poslanec se spravuje,« říkali susedé. Toto vychrtlé chlapisko, s tváří tak splasklou, bylo by dávno odvrátilo hubování kterékoliv jiné družky, než byla jeho manželka; *ale teď mu rostlo břicho*. Požitek, napásání se silnými rozkošemi, jež ho daleko neupokojovaly, rozbahňovaly v něm tuto novou tloušťku, a že bylo nezbytno tajiti svou radost jako lakomec, přežíral se jí, nic z ní nerozplýtváváje v marných řečech, ale všecku všecinku ji zažívaje. Jeho ustavičné denní přetvařování se udivovalo i jeho milenku. Aniž snad plně znala rozsah své moci, uvědomovala si její míru v hloubce, houževnatosti, úzkostlivé bedlivosti jeho lži. V této lži nešťastník se kochal; tento zbabělec až i někdy sám lezl do nebezpečí, pochutnával si na něm; zakoušel při něm pocit své trpké pomsty. Dlouhé pokořování jeho manželského života pukalo v něm jako bublina na bahnisku. Když si jindy pomyslíl na svou neúprosnou družku, už vřel nenávistí a třásl se strachem, teď však takové pomýšlení bylo mu jedním z živlů jeho radosti. Nešťastnice chodila sem a tam po domě, vláčela se ze sklepa na půdu všecka zelená chronickým podezříváním. Zdála se ještě královnou a panovnicí mezi těmito čtyřmi nenáviděnými zdmi. («Snad jsem paní ve svém domě!» bývalo jednou z jejích výzev v boji.) Ale co na tom! Už jí nebyla... Sám vzduch, který dýchala, i ten jí ukradl; byl to *jejich* vzduch, jež dýchala.

—Miluji tě, pravil muž vědy. Před tím, než jsem tě miloval, neznal jsem nic.

— Mluv si, co chceš, opáčila. (A znovu se rozesmála, smíchem, žel! den ze dne napiatějším, tvrdším.) Víš, já nemívala valných laskomin... jen malý zálsk... Och! rozumím ti!... (Neboť jí naslouchal s tváří vyčítavou a posměšnou, s ironií, jež chtěla býti povýšenou.) Tys tak hloupý! Myslíš si, že jsem nestoudnice! Jaká pitomost!

Ale marně se smála: zvířecí pýcha dýchala v jejím hlase, jež sotva zvýšila. Její pohled se stáčet dovnitř, hroužil se, unikal. A nezůstávalo v něm opravdu nic lidského než jakási sotva znatelná ješitnost, umíněnost, krapet prostosrdečné pošetilosti, kterou si vybírala poplatek svému pohlaví.

— Ale přece... chtěl namítat.

Zavřela mu ústa. Ucítil na rtech jejích pět prstů.

— Oh! Jaká je to rozkoš, jsme-li krásné! Muž, který se o nás uchází, je vždycky krásný. Ale tisíckrát krásnější je ten, jehož jsme každodenním hladem a žízní. A ty, miláčku, máš oči toho muže.

Zvrátila mu hlavu dozadu, aby mu vnořila svůj pohled až pod malátná víčka. Nikdy tento jedinečný plamen nezahořel viditelněji, nevystoupil výše ve své bláznivé marnosti. Na okamžik zákonodárce z Campagne se považoval vpravdě za jiného člověka. Tragická vůle jeho milenky byla takořka viditelná a makavá, a právě on k ní vztáhl ruce s jakýmsi zastenáním.

— Mu... Muško, žebronil... Mušinko má milá!

Nechala se uchopit. Ale z jeho klína metala pohledy věštící cosi neblahého.

— Dobrá... Dobrá... máš mne tedy rád...

— Hleď, dodal, zrovna teď...

— Počkej okamžik, pravila, obléknu se. Je mi zima.

Když znovu promluvila, viděl ji už schoulenou v jejím zapjatém plášti, s nohama způsobně u sebe, s rukama zkříženýma na kolenou.

— K tomu ke všemu, jsi mne, staroušku, ani nevyšetřil...

— Chceš-li.

— Ne! ne! zvolala. Nač pak? Až po druhé. Ostatně o tom vím sama víc a lépe než kdokoli jiný; za šest měsíců budu matkou, jak říkají, které to zkusily. To bude matka!

Pan Gallet sledoval očima ornament na koberci.

Tahle novina mne zaráží, řekl posléze se směšnou vážností. Zrovna teď jsem se chtěl o tom zmínit. Toto těhotenství se nijak pravdě nepodobá. Dovol, abych se ti k tomu přiznal, nikoliv bez vážných důvodů... Ale ty zase začneš třeštit.

— Nikoli, vece Germana.

— Ty ani já nemáme předsudků ani skrupulí ve věcech lásky. Kterak věřit v morálku, již věda tak exaktní jako matematika — hygiena — denně vyvrací? InSTITUTE manželství se vyvíjí jako všechno ostatní, a metu této evoluce my lékaři nazýváme volným sňatkem. Zdržím se tudíž jakékoliv nediskretní narážky, neboť v tobě ctím volnou ženu a paní vlastních osudů. Budu mluvit o minulosti se vši možnou rezervou. Ale mám vážné důvody k domněnce o těhotenství starším. Jsem přesvědčen, že diagnosa — kdybys dovolila

a dala se vyšetřiti — potvrdila by *a priori* tuto domněnku. Žádám tě o pouhých pět minut.

— Ne! odtušila. Rozmyslila jsem si to.

Marně očekával výkřik hněvu, nějaký odpor, nebo aspoň vzdorovité zamračení. Ale znova jej popletlo dlouhé mlčení. Vyslechnuvši ho beze vzrušení jeho milenka teď o čemsi přemítala v hloubi své duše, a v takových okamžicích býval obličej Muščin bezelstný.

— Ta věda je přec jen krásná věc! prohlásila konečně. Nic před vámi člověk neskryje. Ale přece jsem nelhala... Sám pohled, ještě to není ani vidět... Tak! Buď jak buď, nenecháš mne, doufám, na holičkách, o tom jsem jista.

— Co to mluvíš?

— Neslehnu ani za tři měsíce, ani za šest. Vůbec neslehnu.

Pravil se smíchem:

— Ty mne překvapuješ!

Ale ona k němu opět vzhlédla svým pronikavým pohledem:

— Nemysli si, nejsem tak padlá na hlavu! Víím, jak je vám to snadné, vašemu cechu. Jedna, dvě, tři, šmik! a konec, všecko je to tam... po ničem ani památky...

— Věc, které chceš, abych se dopustil, má milá, je vážný čin, jež zákon zakazuje. Mám o tom arci, jako obyčejně, svůj rozum. Ale člověk v mém postavení musí počítati s veřejným míněním — nebo chceš-li s předsudky — možná úctyhodnými předsudky, dozajista však mocnými... Zákon je zákon.

Neboť teď právě byl přesvědčen, že neopa-

trný projev Muščin ji prozradil. Oč lehčí jest milenka, když vydala své tajemství!

—Ty mne nebudeš učit mému řemeslu, maličká, dodal shovívavě. Pro lásku nikdy neztratím hlavu až tak, že bych opomenul základních opatření předchozích... Ostatně, snad si vykládáš mylně příznaky, které špatně znáš. Ale jsi-li těhotná, Muško, není to se mnou.

— Nemluvme už o tom, zvolala se smíchem. Půjdu až do Boulogně, to je všecko. Jako by člověk po tobě žádal tři zlaté vlasy děda Vševěda!

— Prostá poctivost mi ukládá ještě jednu povinnost...

— Jakou?

— Musím tě varovat, chirurgický zákrok je vždycky nebezpečný, někdy smrtelný... Tak.

— Tak! řekla po něm.

Potom vstala a šla ke dveřím krokem rozvážným, téměř pokorně. Ale marně kroutila klikou, zprvu na rozpacích, potom čím dál nervosněji, potom vztekle. Asi z nedopatření zamkl je Gallet na dva západy. Couvla o několik kroků až k psacímu stolu, kde se zastavila všecka zsinalá. Mluvila sama k sobě, opakujíc si několikrát zmíravým hlasem:

— *Tohle mi něco připomíná, ale co to je?*

Byl to šelest deště na tabulkách? Aneb stín náhle zhoustnuvší? Aneb nějaká příčina tajemnější? Gallet běžel ke dveřím, trhl jimi, otevřel je dokořán. Otevřel je ani ne tak své milence jako svému strachu, své úzkosti z vlastního nebezpečí — čemusi, nevěděl čemu — co bylo v jeho ovzduší, na jeho dosah — slovu, jež mělo být vysloveno

a jež bylo lépe neslyšet — jakémusi záhadnému doznání, jehož rty — už už se chvějící — teď asi dlouho nezadrží. A jeho gesto bylo tak prudké, tak pudové, že obrátiv se k světlu ve stínu chodby, divil se, že je tady, tváří v tvář své ztrnulé milé.

Ale strach, aby se nezdál směšným, vrátil mu hlas:

— Máš-li tak naspěch odtud, dceruško, nezdržuji tě. Jenom mne omluv, že jsem před chvílkou otočil klíčem, dodal se zchytralou zdvořilostí, za niž byl sám sobě povděčen. Učinil jsem tak bezděky, z roztržitosti.

Vyslechla ho s očima sklopenýma, bez úsměvu. Potom přešla kolem něho a vzdálila se, týmž pokorným krokem, s hlavou schýlenou.

Tato poddanost, tak málo očekávaná, už nadobro pomátla doktora z Campagne. Poněvadž byl jako mnoho jiných pitomců, kteří ve vážné chvíli vždycky mají něco říci, ale vzpomenu si na to už pozdě, prosté a mlčenlivé rozuzlení jejich působilo mu nevolnost. V tak krátké době, již slečna Malorthyová potřebovala, než došla ke dveřím do ulice, mozeček Galletův nebyl s to, aby dal uzrání rozhodné větě, obratné a pevné zároveň, která, aniž by zadala jeho důstojnosti, byla by přivedla soucítící Mušku zpět do křesla ze zeleného ripsu. Ale když milovaná ručka se dotkla kliky, když uviděl černou siluetu už vzpřímenou na prahu, všecko jeho ubožácké tělo mělo jen jediný výkřik:

— Germano!

Uchopil ji v podpaží, přivinul si ji schoulenou

na prsa a prudkým kopnutím zavřev dveře, hodil ji do prázdného křesla.

Hned potom, jako by toto veliké úsilí bylo v jediném okamžiku vyčerpalo všecku jeho odvahy, sedl si namátkou na první židli, která mu přišla pod ruku, všecek zsinálý. A již plazila se k němu s vlasy rozpletenými, s rukama vztaženými do předu, ještě úpěnlivěji žebrající než její oči vyděšené úzkostí.

— Neopouštěj mne! opakovala. Neopouštěj mne! Nevystřkuj mne dneska... Zrovna jsem měla sen... Oh! jaký sen...

V domě kdosi zavřel dvěře u kuchyně. Timoleon přece odešel... Někdo tam je..., mručel, něžně odsunuje svou milou naráz poražený hrdina.

Ale ona mu ovinula paže okolo hrudi.

— Ochraň mne! Jsem šílená! Nikdy nemívám strach. Dnes je to po prvé. Je konec.

Nanovo ji odsunul, položil ji na pohovku. Ale hned se zas napřímila. Její líce již zrůžověly. Opakovala bezděčně: »Je konec... Je konec...« ale s jiným přízvukem.

Zatím však Gallet vstal a poodešel. Skoro hned se zase vrátil, tváře se starostlivě.

— Je mi to divné, vece. Dveře od prádelny jsou otevřeny a okno od kuchyně též. A přece Timoleon se ještě nevrátil; viděl jsem jeho dřeváky na schůdcích...

Zvýšil hlas, aby řekl své milé s odpornou grimasou:

— Jaká bláznovstva k vůli tobě tropím!
Usmála se.

—Toto je poslední. Už budu hodná.

—Zatracený Timoleon! Je u nás jako ve mlýně, na mou duši.

—A koho se tak bojíš?

—Myslel jsem jednu chvíli, že je to má žena, odvětil naivně veliký muž z Campagne.

Domníval se, že zachrání svou důstojnost, dodá-li ihned:

—Vracívá se tak někdy, aniž dá předem výstrahu.

—Nech svou ženu, ať je kde je, odpověděla Muška, rozhodná a uklidněná. Byli bychom ji viděli. Také tě chci poprosit za odpuštění: způsobila jsem ti tolik nepříjemností, můj ubohý macíčku! Bylo by to bývalo dobře, kdybys mě byl nechal odejít. Byla bych se vrátila. Potřebuji tě, můj kocourku... Oh! ne pro to, nač myslíš, zvolala pojednou, berouc jej za ruku; nerozejdeme se pro lečjaké faganě, jež nikdy nepříjde na svět, za to ti ručím! Nechci tu mít ostudu. Že je to nebezpečno, na to se vykašlu! Ne. Potřebuji tě, protože tys nyní jediný muž, s nímž mohu mluvit a nelhati.

Když pokrčil rameny, vedla Muška dále svou:

—Ty myslíš, že to nic není. (Mluvila rychle, rychle, s rozkošnou horečnou nedočkavostí.) Nu, dobrá! miláčku, je vidět, že se mi tuze nepodobáš! Když jsem byla malá, lhávala jsem často a bez požitku. Teď je to silnější než já. Před tebou jsem, čím chci být. Toť špinavá posunčina, ne to, že hrajeme svou úlohu, ale právě úlohu, jež se nám hnusí! Proč pak nejsme jako zvířata, jež se mo tamo chodí, žerou, hynou, aniž si kdy po-

myslí, že se někdo na ně dívá, že by byla nějaká veřejnost? U vrat městských jatek vidíš voly žvýkat seno na dva kroky od porážedla, před řezníkem s rudými pažemi, který si je prohlíží a směje se. Tohle jim závidím! A řeknu ti ještě víc...

— Tintili vantili! přerušil ji lékař z Campagne. Spíš mi tady otevřeně řekni, proč jsi před chvílkou...? Hle! zdálo se, jako bys velemoudře a loyálně přistupovala na moje důvody; zdálo se, že s odhodlána požádáti jiných — nechci je znát, nechci vědět jejich jmen — o nebezpečný výkon, pochybný výkon, za nějž nemohu na sebe vzít odpovědnost; pak bez hněvu odcházíš jako spráskaný psík, ale mírná, poddajná... a v tom... oh! oh! zdám se ti asi zvědavým, ale tomu ty nerozumíš: je to něco, čemu říkáme případ, případ velezajímavý... — náhle pro zástrčku v zámku, pro dveře, jež hned nepovolují, dostáváš záchvat, přímo třeštíš!... (Napodobě ji:) »... Před chvílí jsem měla sen... Oh! jaký sen!...« Lapil jsem tě při činu. Mělas tvář tak zvláštní! Kams to měla namířeno? Co s tebou bylo?

— Chceš to vědět? Ale ty mi neuvěříš.

— Jen pověz.

— Šla jsem se zabit, klidně odvětila Muška. Prudce si plácl dlaněmi do kolen.

— Děláš si ze mne dobrý den!

— Nebo, chceš-li, hovořila dále pevně, viděla jsem tak zřetelně, jako tebe vidím, kout bažiny u Vauroux blízko dvorce, pod dvěma vrbama, a tam jsem se chtěla vrhnout. Vzadu mezi stromy je vidět břidlici zámecké střechy. Co chceš ještě? Jsou to nesmysly. Vím to, byla jsem šílená.

— Sakryš! zvolal lékař Campagneský, hrna se ke dveřím, tentokrát někdo nahore chodil. To jest její chůze!

A když vybuchla v nehorázný smích, pohrozil jí pohledem tak strašně, že považovala za svou povinnost udusiti ostatek své veselosti v kapesníčku.

Slyšela, jak se šoupe ve svých bačkorách až na schodiště; první schody zavržaly, pak opět nastalo ticho. Stál zase před ní.

— Je to Zeleda, vece. Viděl jsem její cestovní vak na chodbě prvního patra. Patrně sedla na vlak, vyjíždějící ve dvacet třicet, aby ušetřila za nocleh v hotelu. Jak jen jsem mohl na tohle zapomenout! Je zde už deset minut, možná dvacet minut, kdož ví?... Hleď, ať se ztratíš!

Přešlapoval netrpělivě, ačkoli se i v tomto svém krajním ponížení pokoušel zachovati jistou důstojnou pósu. Ale Muška mu studeně odpověděla:

— Teď blázníš zase ty! Čeho se bojíš? Posílá mne přece k tobě tatínek. Nemohu se vytrátit jako zlodějka, to by bylo tuze hloupé. Ostatně okno tvého kabinetu vede do ulice des Égraullettes, uviděla by mne. A pak — být tři dni pryč a potom se připlížit domů jako zloděj a neříct nikomu slova — to se přece nedělá. Slyšela nás? Tím líp. Za dveřmi není nikdy slyšet nic zřetelného. Nepři se s ní. Směj se jí do očí! Až přijde, dáme jí pěkně pozdravení...

Poslouchal ji a dával jí za pravdu. Pod hbitýma rukama Mušky všechny věci zaujaly ve chvílce své obvyklé místo. Podušky zase nabyly své

pružné oblosti, křesla se způsobně obrátila zády ke zdi, lékárna zavřela svá dvířka, lampa klidně zářila pod svým sousedským zeleným stínidlem. Když slečna Malorthyová si opět sedla, samy zdi lhalý.

—Teď čekejme, pravila.

—Čekejme, opakoval Gallet.

Jeho pohled ještě jednou oblétl pokojík, a ubezpečen utkvěl jím pak na milence. V uctivé vzdálenosti od muže vědy, vykonávajícího svůj obřad, mladá nemocná pozorně vyčkávala, až se jí dostane jeho neomylné věštby.

—Kterak se odvažuje křížiti kolena tak vysoko? všiml si teprve teď Gallet, zkoprnělý.

Nyní, když se odmlčela, dobře si uvědomoval, že před chvilkou byl citliv méně k důvodům své milenky než k jejímu hlasu a přízvuku.

—Je to dětinské, opakoval si, dětinské! Možná přec stokrát ospravedlniti, proč tu vlastně jest, stokrát!...

Ale při pomyšlení, že co nevidět bude muset dále lháti s tímto vrtošivým dítětem, že bude muset hráti svou úlohu před nedůvěřivou a obmyslnou protivnicí, jazyk se mu lepil na patro.

A právě v tu chvíli, když zase hledal pohled Muščin, už ho nenalezl. Její zrádné oči dívaly se na zeď nad jeho hlavou, zralé už zase novou záhadou. Měl tušení, měl jistotu neštěstí, od teďka nevyhnutelného. Provinil se a viděl tuto provinu, jeho hřích stál před ním v plném světle, zřetelný, v oči bijící, a chtěl míti u sebe tohoto svědka nesporného! Kdyby ho byl strach nepřibil na místo, byl by dojistá v té chvíli vyhodil Mušku

oknem. Byl by na ni skočil, jako zadupáváme na lodi žhavou sazu, jež nám odlétla s hořícího knotu poblíž prachárny. Ale bylo už pozdě. Hrozná schlíplost zbabělce bez obrany ho vydávala na milost a nemilost důvěrné nepřítelkyni. A dříve než byla pronesla slovo, uslyšel ji (přes to hlas, jenž zavzněl tichem, byl jasný a libý):

—Věříš v peklo, můj micínku?

—Teď je právě čas na hlouposti, odpověděl smířlivě; buď tak dobrá, nech si svých nepochopitelných žertů aspoň na lepší chvílku.

—Ach! to! to! podívejme se na něho! Ne, ne! Je po záchvatu; upokoj se. Ale rozvzteklíš mne, budeš-li se pořád tvářit, jako bys čekal kata. Co pak se ti teď může stát? Zhola nic.

—Jen tebe se bojím, vece Gallet. Baže, ty nejsi zrovna nejbezpečnějším společníkem...

Na to mu ani neodpověděla, jen se usmála. Pak, po dlouhé pomlčce, děla znova týmž klidným a lahodným hlasem:

—Odpověz mi hned, macíku: Věříš v peklo?

—To se ví, že ne! rozkřikl se podrážděně.

—Přísahěj, že v ně nevěříš.

Učinil poslušně, co chtěla: »Nu, přísahám.«

—Věděla jsem to, odtušila. Nebojíš se pekla a bojíš se své ženy! Ale jsi to hlupák!

—Muško, mlč, žebroň, nebo odejdi...

—Kam odejít? Co? Je ti už líto, žes Mušku před chvílí zadržel? Už by tam byla, v žabím močálu, a její rozkošná ústa plná bahna a strašlivě nemá... Neplač, holátko. Vždyť vidíš, naschvál mluvím pošeptmu. Cos to za mrzkou sketu! Z ní máš strach a ze mne strachu nemáš!?

Už pokorně se ptal:

— Co máš z toho, že tak ráda pácháš zlo?

— Nic, vpravdě nic. Vůbec nemám na mysli ti ublížit. Ale proč jen ze mne nemáš strachu?

— Tys dobrá děvče, Muško!

— Ovšem; dobrá děvče. Ale sdílet s ním umíš jen rozkoš, nic víc. Dokázals to před chvílkou, ano či ne? Děcko od Mušky, fuj!

— Není moje, rozkřikl se, zlostí bez sebe.

— Dejme tomu, že není. Nežádám po tobě, abys je uznal.

— Ne (mluvili potichu), chtěla jsi však ode mne, čeho mé svědomí neschvaluje.

— O tvém svědomí si promluvíme co nevidět, odpověděla Muška. Odepřev mi tu službu, pěkně jsi mi otevřel oči. Nečekej, že se s tebou budu hádat. Nemiluju tě ani pro tvou krásu — podívej se do zrcadla — ani pro tvou šlechtnost a štěrnost. Nechci tě hanit, ale jsi spíše skrbník a potkan! Co tedy v tobě miluji? Nepouli na mne oči! Tvou neřest... Řekneš mi snad: to je románová fráze... Kdybys věděl... co záhy *zvíš*... pochopil bys, že jsem spravedlivě padla co nejniž, až na tvou úroveň... Jsme na dně těžé díry... Tobě nepotřebuji lhát... Ne! ty nečeš v mém srdci; máš za to, že se mstím... Nemstím se! holečku! Ale dnes ti to dovolím a budu zcela, ale zcela upřímná. Nuže, teď, anebo nikdy! Mám tě v hrsti, můj ubohý macíku, a chtěj nechtěj, vyslechněš mne. Dokonce se ani nebojím, že začneš křičet... Takové to jest.

Mluvila sama tak tiše, že bezděčně nakláněl hlavu, prostince, jako důvěřivé dítě. Srdečná vý-

mluvnost, toto šeptání, pokojné přecházení Zedino nad nimi, hlas Timoleona, prozpěvujícího si nad kastroly refrén jakési hloupé písničky, to vše ho na konec uklidnilo. Ale pořád ještě neodvažoval se pozdvihnout oči za pohledem, jež na sobě ostře pociťoval... To aby člověk z toho nadobro zpitoměl! pomyslí si.

Bylo však už napsáno na zdi osudné znamení.

Muška si zhluboka oddychla a hovořila dále:

— Jestliže ostatně teď něco povím, bude to jen k vůli tobě, k tvému dobru... Hleď: milujeme se už týdny a nikdo o tom neví, nikdo... Slečno Germano sem... Pane poslanče tam... vidíte! Jsme dobře skryti? dobře náš zámek zapadá? Pan Gallet se miluje s šestnáctiletou holčkou. Tuší kdo něco? Tuší něco aspoň tvá žena? Přiznej se, starý padouchu, ty ji tady podvádíš, takřka jí před nosem, před fousy (má je!), a v tom je polovina tvého blaha. Vždyť tě znám! Nemáš rád čisté vody. Tak i já v té moji roztomilé bažině u Vauroux vídám potvorná, prapodivná zvířata; trochu se to podobá stonožkám, ale je to dlouhatější... Chvilku je vidíš plout po průzračné vodní hladině. Pak se to najednou potopí, a na jejich místě vystoupí mráček bahna. Nuže, ta zvířátka jsou nám podobna. Mezi pitomci a námi je taky takový mráček. Tajemství. Veliké tajemství... Až je zvíš, jak se budeme mít rádi! — A zvrátila se nazad, smějíc se tichým smíchem.

— Žvatlalko! pravil Gallet.

Dětsky našpulila rty a okamžik na něm utkvěla nepokojným pohledem. Pak se jí tvář znovu vyjasnila.

— Pravda, moc mluvím, uznávala; vlastně ze strachu. Mluvím, abych nic nepověděla. Kdyby teď Zeleda vešla, byla bych tomu ráda, nebo bych se mrzela, kdož ví? Počkej! Počkej! Napřed mne hezky vyslechni: tatínkem nejsi ty. Ne. Hádej!... Je jím markýz... ano... ano... Pan markýz de Cadignan.

— Žvaníš! opakoval Gallet.

Rty Muščiny se zachvěly.

— Polib mi ruku, řekla znenadání... Ano... Poceluj mi ruku... Chci, abys mi políbil ruku!

Hlas jí selhal právě tak jako herci, jemuž selže zamýšlený efekt, a jenž pak ztrácí půdu pod nohama, ale jenž umíněně chce zmoci, oč se pokoušel. Zároveň nasadila svou dlaň k ústům svého milence. Potom náhle ucouvla a pravila s neobyčejnou slavnostností:

— Teď jsi políbil ruku, která ho zabila.

— Žvaníš, a jaké nesmysly! opakoval do třetice pan Gallet.

Muška to zkusila s opovržlivým smíchem. Ale zadržovaný výbuch tohoto smíchu byl jí tak krutý a drásavý, že se odmlčela.

— Toť šílenství, řekl rozvázně doktor z Campagne. Každý, nejen já, by zde konstatoval jeho příznaky. Ale tys nervosní děvče, dědičně, alkoholicky zatížená, teprve dvě nebo tři léta pohlavně dospělá, kterou dorazilo předčasné těhotenství: v takových případech tyto úkazy nejsou vzácné. Promiň, že s tebou tak mluvím, obrátím se k tvému rozumu, k tvému zdravému smyslu, protože vím, že tací nemocní nejsou nikdy naprosto obluzeni svým deliriem. Nu, přiznej:

je to jen žert? Jenže trochu přesolený, žert, jaký si může smyslit kde kdo? Špatný žert...

— Ano, žert, na konec zakoktala...

Nesmírný hněv prudce bil v její hrudi, ale udusila jej. Oheň zklamané pýchy strávil v ní poslední zbytky bláznivého a krutého mládí. Ucítila náhle, že má v nadrech nepřemožitelné srdce, a v hlavě studenou a pozitivní inteligenci ženy, této tragické sestry dítěte.

— Chraň se nechat mne na holičkách v takové chvíli jako je tato, vykřikla, nebo si to odskáčeš! Věř si, čemu chceš; možná, že už mne unavilo skrývat tajemství, možná, že mne hryze svědomí? nebo je to jednoduše strach... Proč bych nemohla mít strach jako každý jiný? Věř si nebo nevěř, *ale dovol, ať máš svůj díl*. Ostatně jsem už příliš řekla. Ano! Já jsem ho zabila. Který den? 27... Kterou hodinu? Ve tři čtvrtě na jednu v noci. (Vidím ještě ručičku na hodinách...) ... Sňala jsem jeho ručnici, visela na zdi, pod zrcadlem... Ne! Nebyla jsem, opravdu nevím, snad jsem nebyla naprosto jista, zda je nabita. Ale byla nabita. Vystřelila jsem, když sám došel až k ústí hlavně. Málem by se byl na mne převalil. Měla jsem střevice plné krve; umyla jsem je v močálu. Také jsem si vyprala punčochy doma v umyvadle... Takové to jest! Teď už věříš? ukončila s naivní ujištěností. Chceš ještě jiné důkazy? (Nepodala ovšem žádného.) Dám ti je. Jen se ptej!

Věc neuvěřitelná! Ani na okamžik Gallet nepochyboval, že řekla pravdu. Od prvních slov jí uvěřil, tolik o tom její pohled říkal více než její rty. Ale první překvapení bylo tak mocné, že o-

chromilo i známky zděšení, po kterých Muška již pátrala ve tváři milencově. Nevybuchne-li však úzkost zbabělcova, dosáhnuvší nejvyššího stupně, ihned na venek, předráždí všecku sílu pudu a skýtá polovědomému hovadu téměř bezmeznou schopnosti přetvářky a lži. Ne hrůza ze zločinu přikovala Galleta na místo, ale bleskem se uzřel připoután navždy k své děsné milence, jsa spoluvinníkem ne sice činu, ale jeho utajení. Kterak prozraditi toto tajemství, aniž by sama sebe vydal? Protože už bylo pozdě, aby zadržel jeho doznání, bude říkati ne! Co jiného zbývá?... Ne a ne! i vůči samé očividnosti. Ne! Ne! Ne! Ne! vyl v něm strach. A již chtělo se mu přiraziti toto ne! jako zaťatou pěst na strašná ústa žalobkyně... Jenže... Jenže... Vyšetřování bylo zastaveno; nikdo nebyl vzat do vazby... Jenže... ví už všechno? Neskrývá Muška nějaký důkaz? Byť se sama vydala, tolik zmůže, aby odvrátil ránu: paličatost obvyklá u soudců, podivnost zločinu, zapomenutí, které se už kladlo na památku muže kdysi obávaného nebo nenáviděného, vážnost rodiny Malorthyovy — a nade vše svědectví soudního lékaře — toho bylo dost, aby to umlčelo zkomíravé skrupule úředního vyšetřovatele. Muščinu rozrušení a její pravděpodobné blábolení opravňovaly k hypotese, že jde o nával šílenství, o němž Gallet ostatně vůbec nepochyboval, že záhy doopravdy propukne... Ale ať už je při rozumu anebo ať je pomatena, co asi bude mluvit toto potměšilé děvče, než se za ním zavrou vycpané dveře blázcové separace? Ať jakkoli rychle následovaly za sebou tyto vzájemně si odporu-

jící hypotézy v mysli nešťastníkově, nabyt opět své selské zchytralosti, aby mohl říci bez ironie:

— Nechtěl jsem tě rozzlobit... Nesoudím činu tvého, byl-li vůbec spáchán. Řemeslo svůdce patnáctiletých dětí má své nebezpečí... Ale ptát se tě budu, když mne o to žádáš. Mluvíš s přítelem... se zpovědníkem... (Přitlumil bezděky hlas s přízvukem úzkosti.)

— Tys tedy nespala doma v noci z 26. na 27?

— To je otázka!

— A co tvůj otec?

— Co by dělal, spal! odpověděla Muška. Vyklouznout, aby tě neviděli, k tomu není třeba mnoho filipa!

— A vrátit se?

— Vrátit se, zrovna tak, to je nějaké umění! Ve tři hodiny ráno by neslyšeli, kdyby hrom bil.

— Ale na druhý den, drahoušku, když se dověděli?...

— Myslili, že se zabil sám. Všichni tak mysli. Tatínek mne obejmul. Mluvil s panem markýzem den před tím. Pan markýz se k ničemu nepřiznal. »Přece jen mu to nahnalo«, povídá tatínek... Též řekl: »Se škvrnětem se to už zařídí; Gallet má dlouhé ruce.« Chtěli k tobě na radu. Ale já nechtěla.

— Tedy ses také k ničemu nepřiznala?

— Ne!

— A hned po spáchaném činu jsi se vytratila?

— Jen jsem doběhla k močálu umýt si střevíce.

— Nic sis nevzala, nic neodnesla?

— Co bych si byla brala?

— A cos udělala se střevíci?

— Spálila jsem je i s punčochami v naší peci.

— Viděl jsem toho mar... pitval jsem jeho mrtvolu, děl ještě Gallet. Sebevraždase zdálazřejmou. Rána byla vystřelena tak zblízka!

— Přímo pod bradu, ano, řekla Muška. Byla jsem o tolik menší než on, a šel rovnou ke mně... Nebál se.

— Měl mar... měl nebožtík od tebe nějaké věci... dopisy?...

— Dopisy? vece Muška, pohrdlivě krčíc rameny. Nevím nač...

— To se podobá pravdě, pomyslí si Gallet. A s úžasem uslyšel vlastní svůj hlas, an opakuje zvučně jeho myšlenku.

— Tak vidíš! řekla Muška vítězoslavně. Měla jsem z toho, na mou věru, tuze těžkou hlavu. Teď ať si přijde ta tvá Zeleda, uvidíš, jaká budu! Způsobná jako na obrázku. »Dobrý večer, Germano.« (Vstala a uklonila se do zrcadla.) Dobrý večer, milostivá paní...

Avšak lékař z Campagne už se déle nedovedl přetvářet. Smrštilo-li se v něm předtím všecko strachem, teď to povolilo a on vydal svou lest jako psy štvané zvíře, když je konečně v bezpečí, vypouští moč.

— Dceruško, ty ses zbláznila, pravil s dlouhým povzdechem.

— Cože? vzkřikla Muška. Ty mi ne...

— Nevěřím ani slovu z této historie.

— Neříkej mi toho dvakrát, procedila mezi zuby.

Mával rukou usmívaje se, jako by ji chtěl uchláholit.

— Poslyš, Philogone, řekla opět úpěnlivým hlasem (a výraz její tváře se měnil rychleji než její hlas). Právě jsem lhala; chvástala jsem se. Je pravda, že už nemohu žít, ani dýchat, ba ani vidět světlo chmurou této příšerné lži. Nuže! Teď jsem pověděla všecko! Přísahvej, že věříš, co teď povídám.

— Zdál se ti ošklivý sen, Muško.

Žebrónila znovu:

— Doženeš mne k šílenství. Pakli budu pochybovat i o tomto, čemu budu ještě moci věřit? Ale co to mluvím, pravila opět, hlasem tentokrát pronikavým. Ode kdy se odmítá víra slovům vraha, jenž se obviňuje, a jenž se kaje? Neboť já se kaji!... Ano... Ano... Ukážu ti, že se umím kát, já, která s tebou mluvím. A neuvěříš-li mi, půjdu a budu všem vypravovat svůj sen, ten příšerný sen! Tvůj sen!

Propukla v smích. Gallet poznal ten smích a zesinal.

— Zašel jsem příliš daleko, blábolil. Je dobře, Muško, je dobře, už o tom nemluvme.

Svolila k tomu, že stlumila hlas:

— Poděsila jsem tě, pravila.

— Trochu, dodal. Jsí teď taková popudlivá...
Nechme toho. Mám teď už o tom své mínění.

Zachvěla se.

— Buď jak buď, nemáš se čeho báti. Nic jsem neviděl, nic neslyšel. Ostatně, dodal neopatrně, já, aniž kdo jiný...

— To znamená?

— Že ať je tvá historie pravdivá nebo vymyšlená, podobá se snu...

—To jest?

—Kdo tě viděl, když jsi odcházela? Kdo tě viděl, když ses vracela? Jaké vlastně důkazy? Nikde svědka, nikde dokladu, ani slova psaného, a dokonce ani skvrnky krve... Dejme tomu, že bych se sám do toho vložil a oznámil udání. Byli bychom spolu spraveni, maličká. Ty nic, já nic, není důkazů!

V té chvíli uviděl Mušku, ana před ním stojí napiata, nikoliv mrtvolně bledá, ale naopak s čelem, tváří i šíjí tak živě šarlatovými, že pod tenoučkou kůží spánků se kreslily cevy, úplně modré. Zaťaté pěstky mu ještě hrozily, ale pohled ubohého dítěte již nevyjadřoval než strašné zoufalství, jako svrchované zaúpění po slitování. Potom i tento poslední zásvit pohasl a v očích se jí zamíhalo jenom šílenství. Otevřela ústa a kvílivý ryk vyrazil jí z hrdla.

Týmž tónem, hned vážným hned pronikavým, tento nadlidský nářek rozléhal se po domě už plném neurčitého šumu a překotných kroků. Prvním pohybem lékař z Campagne odstrčil daleko od sebe křehké ztuhlé tělo a pokoušel se pak zavřít tato ústa, udusiti tento jekot. Zápasil s tím křikem jako vrah zápasí s živoucím srdcem, které pod ním neustává tlouci. Kdyby teď jeho dlouhé ruce byly náhodou nahmátly toto zvučící hrdlo, Germana by byla nebožkou, neboť každý posunek tohoto popleteného zbabělce měl vzhled vraždivý. Ale mačkal stenaje toliko malou čelist, a žádné lidské síle by se její svalstvo bylo nepoddalo... Zeleda a Timoleon vešli oba zároveň...

— Pomozte mi! zaúpěl... Slečna Malorthyová..., záchvat zuřivého šílenství..., záchvat v nejvyšším stupni... Pomozte mi pro Boha!...

Timoleon uchopil paže Muščiny a přidržel je skříženy na koberci. Po krátkém váhání paní Galletová se chopila nohou. Lékař z Campagne, maje konečně ruce volné, hodil na tvář šílené kapesník napuštěný etherem. Děsný nářek, zprvu přidušený, konečně úplně zmlkl. Dítě, jsouc přemoženo, poddalo se.

— Běž a přines prostěradlo, pravil Gallet své ženě.

Zabalili do něho slečnu Malorthyovu, teď už nehybnou. Timoleon běžel pro sládku. Téhož večera byla odvezena automobilem do léčebného ústavu doktora Duchemina. Vyšla odtud za měsíc úplně uzdravena, slehnuvši s mrtvým dítětem.

Č Á S T P R V Á

,

POKUŠENÍ ZOUFALSTVÍM

I

— Milý kanovníku, starý příteli — končil abbé Demange — co vám ještě říci? Je mi těžko považovati dnes vaše skrupule za oprávněné, a přece jen tato neshoda mne tíží... Řekl bych rád, že vaše bystrost se zde vyčerpává malichernostmi, kdybych dost neznal vaší opatrnosti a vaší pevnosti... Ale to přikládáte přílišnou důležitost mladému neotesanému knězi.

Abbé Menou-Segrais si zimomřivě stáhl na kolena pokrývku a vztáhl zdaleka ruce ke krbu, aniž co odpověděl. Potom pravil po dlouhém mlčení a nikoli bez utajeného šibalství, jímž mu zasvítily oči:

— Ze všech nesnází stáří zkušenost není tou nejmenší, a chtěl bych, aby opatrnost, o níž mluvíte, nikdy nebyla vzrostla na úkor odhodlanosti. Rozumování a hypothesám by ovšem nebylo konce, ale nejprv třeba žítí a to znamená voliti. To sám víte, příteli: staří lidé se méně bojí omylu než risika.

— Tak se mi zase líbíte! děl něžně abbé Demange; jak se srdce vaše změnilo! Zdá se mi, že vám ještě naslouchám v našem nádvoří u sv. Sulpicia, když jste se přeli o historii benediktinských mystiků — o svaté Gertrudě, sv. Mechtildě, sv. Hildegardě... — schudákem P. de Lantivy. Vzpomínáte si? »Co vy mi budete mluvit o třetím stavu

mystickém?« pravil vám... » Vždyť ze všech těch pánů vy jste největší labužník v refektáři a nejlíp se oblékáte!«

— Vzpomínám si, vece farář z Campagne... A náhle jeho hlas, tak klidný, neznatelně se zlomil. S námahou obraceje hlavu ve spoustě podušek do velikého pokoje, v té chvíli již plného stínu, a ukazuje pohledem na zamilovaný nábytek, pravil:

— Bylo třeba uniknouti. Vždy třeba unikat.

Ale jeho hlas ihned nabyl pevnosti, a týmž škádlivým tónem, jímž se rád sám sobě vysmíval a rušil klid své veliké duše, dodal:

— Nic lepšího než záchvat revmatismu, abyste mohl pociťovati a chutnati, co je to svoboda.

— Vraťme se k našemu chráněnci, pravil náhle abbé Demange zprudka a aniž se napřed odvážil pozdvihnout očí ke svému starému příteli. Musím vás opustit v pět hodin. Rád bych ho ještě uviděl.

— Nač pak? odvětil klidně abbé Menou-Segrais. Věru jsme ho viděli dost pro dnešek! Zablátil můj nebohý starý smyrenský koberec, a div nezlámal noh židle, vybrav si ovšem tu nejdražší a nejkřehčí s tou svou známou obratností... Čeho vám ještě třeba? Chcete si ho také zvážít, postavít pod míru jako rekruta? Ostatně si ho zavolejte, libo-li vám. Ale Bůh ví, co mi nadělá za týden starostí, ten veliký černý neotesanec, tlapaje tu mezi mými bibeloty, které mám tak pošetile rád.

Ale abbé Demange zná příliš druha svého mládí, aby se divil jeho rozmrzelosti. Byl kdysi

za mlada soukromým sekretářem Monsignora z Targe, a nic mu neušlo z jistých zkoušek, jež musil překonat jednu za druhou jasný a bystrý genius kněze Menou-Segraisa. Duch úzkostlivě neodvislý, zdravý smysl takořka neodolatelny, ale jehož projevy na venek neobejdou se nikdy bez jisté zdánlivé krutosti, již choulostivcům rád přisladí ještě svou rafinovanou dvorností, opovržení k abstraktním řešením, velmi živá záliba v nejvyšší spiritualitě, ale těžko ukojitelná pouhou spekulací, to všecko zprvu vzbudilo nedůvěru biskupovu. Nevťiravý vliv mladého Demangea a především bezúhonná ušlechtilost příštího děkana v Campagne, tehdy kaplana u katedrály, vynesly mu příliš pozdě přízeň toho, jenž se rád dával jmenovat posledním prelátem-šlechticem, a který umřel rok na to, zůstává Mgru Papouinovi, kandidátu favorisovanému ministerstvem vyučování, velmi choulostivé nástupnictví. Abbé Menou-Segrais byl zprvu zdvořile držěn v ústraní, a potom otevřeně zbaven milosti po prvním neúspěchu liberálního poslance v zákonodárných volbách, pro něhož patrně dával na jevo málo horlivosti. Triumf radikálního doktora zasadil poslední ránu této kněžské kariéře. Jmenován byv na faru v Campagne, ostatně záviděnou, od té doby se odevzdaně odhodlal, že bude pokojně sloužiti náboženskému míru v diecesi, zatím co obě strany si navykly dohodovati se na jeho útraty, po řadě snášeje obviňování od ministra a nepřízeň biskupovu. Tato hra ho bavila, a lépe než kdokoliv vychutnával její příjemné houpání.

Jsa dědicem velikého jmění, jež spravoval rozvážně, celé je určuje svým neteřím Segraisovým, žije z mála, nikoli bez noblessy, vznešený pán ve vyhnanství, jenž vnáší do zapadlého venkova něco ze způsobů a mravů Dvora, jsa zvědav na život bližního a při tom co nejméně pomlouvačný, uměje každému rozvázat jazyk, o-makáváje tajemství pouhým pohledem, pouhým slovem, jen tak nazdařbůh proneseným, pouhým úsměvem — a jsa potom prvý, jenž si žádá ticha a ukládá je, — vždy podivuhodný taktem a duchovní důstojností, jemný stolovník, labužnický ze zdvořilosti, při příležitosti hovorný z blahosklonnosti a z lásky k bližnímu, a tak dokonale zdvořilý, že prostí faráři jeho děkanátu, chycení takto do léčky, vždy ho měli za nejshovívavějšího z lidí, v obcování příjemný a jistý, prozíravý bez krutosti, tolerantní spíše z důvodů vkusu než z pohodlí, dokonce poněkud skeptický a snad i krapet podezřelý.

— Milý příteli, odpověděl laskavě abbé Demange, vidím, co máte za lubem; obracíte proti svému kaplanu ránu, která byla určena mně. Viníte mne potají z nepochopení, ze zaujatosti, a kdož ví z čeho všeho ještě? Je to myšlenka málo milosrdná na Štědrý den a vůči ubohému druhu na odpočinku, jenž musí urazit tři míle, než se dostane na lůžko, a to jen proto, že z lásky vás navštívil. Což jsem opravdu s to, abych soudil lehkovážně o nějakých skrupulích, o nichž jste se mi zmínil?... Ale jako kdysi tak i teď chcete své přesvědčení vnutit všem, útokem strhnout lidi; jen do toho teď vkládáte víc uhlazenosti...

Vyzýváte mne, abych se rozhodně vyslovil, a elementa, jimiž disponuju...

— Jaká pak elementa! vskočil mu do řeči děkan z Campagne. Proč pak ne hned výslech a akta? Jde-li o to zvítězit nebo prohrát, manevrujeme tím, co je po ruce. Nevolať jsem vás celý ten čas, co jsem sám vážil důvody pro a proti, ale od té doby, co moje jistota...

— Zkrátka čekáte ode mne, abych vám dal za pravdu?

— Právě to, odpověděl starý kněz nedávaje se zmásti. V mé přirozenosti je jistá odvaha, a moje ctnost je tak malá, má staroba tak zbabělá, jsem tak hloupě upoután na své zvyky, na své koníčky, ba i na svou neduživost, že v rozhodné chvíli velmi potřebuji pohledu a hlasu přítele. Vy jste mi poskytl toho i onoho. Všecko je v pořádku. Ostatek je na mně.

— Ó hlavo zatvrzelá! vece abbé Demange. Chtěl byste mne umlčet. Až budu opět daleko od vás, ještě tuto noc, budu se modlit na vaše úmysly, docela slepě, a nikdy jsem se asi nemodlil tak ze srdce, jako se budu modlit tentokrát. Zatím však, i kdybyste mne zbil, nemohu víc leč shrnout pro pokoj svého svědomí naši rozpravku a pokusiti se o závěr. Nechte mne domluvit! Nechte mne domluvit! zvolal, vida netrpělivý posunek faráře z Campagne, nebudu vás dlouho zdržovat. Zmínil jsem se už o jednotlivých aktech. Vracím se k nim. Samo sebou se rozumí, že nepřikládám valného významu známám seminárních vysvědčení...

Nač se k tomu vracet? pravil abbé Menou-

Segrais. Jsou prostřední, zřejmě prostřední, ale Bůh ví v jakém smyslu, a svědčí-li o prostřednosti žákově nebo učitelově!... Přes to však podívejte se na něco v listu Mgra Papouina, jehož jsem vám ani nečetl... Jen buďte tak dobrý a podejte mi moje akta — tamhle, na rohu psacího stolu — a přisuňte mi krapet lampu.

Nejprv přeběhl list pohledem, usmívaje se, drže jej blizounko u krátkozrakých očí.

„Neodvažuji se Vám nabídnouti, počal, neodvažuji se vám nabídnouti posledního, který mi zbývá, teprv nedávno vysvěceného, s nímž si pan arcikněz, jemuž jsem ho prvně poslal, nevěděl rady, — dojista plného schopností, ale pokažených divnou přílišnou úsilností a tvrdohlavostí, bez vychování a bez chování, jenž se vyznamenává velikou zbožností, spíše horlivou než moudrou, zkrátka řečeno, ještě dost neokrouhance. Bojím se, že muž jako Vy (— zde je zdvořilůstka s trochou biskupské ironie)... bojím se, že muž jako Vy sotva vezme za vděk polovičním divochem, který vás dvacetkrát za den mimoděk urazí”.

— Co jste odpověděl? otázal se se abbé Demange.

— Asi toto: nejde o to, vzít za vděk, monsiñore; stačí, když mi k něčemu bude, nebo nějak v tom smyslu.

Mluvil tónem kousavé uctivosti, a jeho krásný pohled se smál s klidnou odvahou.

— Nu, a konec konců, děl starý kněz netrpělivě, dle vašeho vlastního doznání chlapík se shoduje s přípisem, jakého se vám o něm dostalo?

— Je horší, zvolal děkan z Campagne, tisíc-krát horší! Vždyť jste ho ostatně viděl. Jeho přítomnost v domě tak pohodlném jest urážkou zdravého smyslu. Sudte sám: podzimní deště, rovnodenní vítr, jenž probouzí mé revmatismy, přehřátá kamna, jež zapáchají škvařeným lojem, zablácené podešve návštěvníků na mých kobercích, salvy prvních zimních naháněk v pozdní jeseni, toho všeho je až až na starého kanovníka. V mém věku čekáme už jen Pána Boha doufajíce, že vejde jednoho dne, aniž způsobí příliš velký nepořádek. Žel! nevešel Pán Bůh, ale veliký hoch širokých ramen, dobré vůle tak dětinné, že byste zuby skřípal, ještě trapnější tím, že je plachý, že schovává své červené ruce, že opatrně došlapuje na okované podpatky, že tlumí hlas, který by se dobře hodil ke koňům a k volům... Můj setteřík ho cítit nemůže, mou hospodyni už mrzí česat nebo látat tu z jeho dvou sutan, která si uchovává slušný vzhled... Po nějakém vychování ani stínu. Vědy sotva víc než co stačí na obstojné čtení breviáře. Arci, mši slouží s chvályhodnou nábožností, ale tak pomalu, s bedlivostí tak neohrabanou, že se z toho potím ve své lavici, kde je přece po čertech zima! Při pouhém pomyslení, že by měl vystoupit na kazatelnu a postavit se tváří v tvář tak raffinovanému posluchačstvu, jako je naše posluchačstvo, zdál se tak nešťastným, že se ho neodvažuji nutit, a dále mučím sám své ubohé hrdlo. Co bych vám ještě řekl? Vídáme ho toulati se po blátivých cestách celé dni jako hotového pobudu, vlastníma rukama jest nápomocen vozkům a myslí asi, že při-

učí tyto pány jazyku, jenž bude méně urážeti božskou velebnost, a rozumí se, že vůně, kterou si z takových míst přinese, nejde pod nos nábožným věřícím. Konečně jsem ho dosud nenaučil, aby uměl roztomile prohráti partii triktraku. V devět hodin nevidí už ospalostí na oči, a mně nezbyvá než zřici se této kratochvíle... Chcete ještě více? Či už je toho dost?

— Jsou-li toto hlavní linie vašich zpráv na biskupství, zakončil prostě abbé Demange, pak ho lituji.

Úsměv děkana z Campagne ihned zmizel, a jeho tvář vždy velmi pohyblivá — zledovatěla.

— To já jsem spíše k politování, příteli... pravil.

Jeho hlas měl takový přízvuk hořkosti, neukojené naděje, že rázem vyjádřil všecku jeho starobu, a veliká tichá světnice byla na okamžik navštívena majestátem smrti.

Abbé Demange se zarděl.

— Je to tak vážné, příteli? pravil s dojemným zmatkem, s přátelskou vroucností opravdu vzácnou. Bojím se, že jsem vás nějak urazil, ale opravdu, nevím čím.

Do toho však mu vskočil P. Menou-Segrais:

— Mne, mne urazit? To já vás hloupě mučím! Nemíchejme svých malicherných věciček s věcmi Božími.

Minutu se usebíral, nepřestáváje se usmívati.

— Mám příliš ducha; to mne hubí. Měl bych něco lepšího dělati, než vám dávat hádanky a pásti se na vašich rozpacích. Ah! příteli milý, Bůh nám také dává hádanky... Žil jsem životem klid-

ným, či spíše jsem jej zpolehounka dožíval. Od té, co sem vešel ten neotesanec, obrací všechnu pozornost na sebe, aniž má něco takového v úmyslu, nenechá mi ani chvilky odpočinku. Pouhá jeho přítomnost mne má k tomu, abych volil. Oh! býti drážděn skvělým dobrodružstvím, když krev v žilách je již tak těžká a studená, toť veliká a silná zkouška.

—Kdyžtě berete věci takto, děl abbé Demange, řeknu vám jen jedno: váš starý kamarád se dožaduje svého podílu na vašem kříži.

—Je příliš pozdě, pokračoval farář z Campagne, stále se usmívaje. Ponesu jej sám.

—...Ale abych vám řekl pravdu pravdoucí, opět vece abbé Demange, na tom mladém knězi neviděl jsem ničeho, co by mohlo rozrušiti muže jako vy. Co jsem se o něm dověděl, sice mne znepokojuje, ale daleko nepřesvědčuje. Je dost obecná tato odrůda kaplanů nevčasně horlivých, vyrostlých pro jiné, tvrdší práce, a kteří v prvých letech svého kněžského úřadu plýtvají přemírou tělesných sil, jež seminární sešněrovanost...

—Už ani slova! zvolal, směje se P. Menou-Segrais; cítím, že byste se mi ihned zošklivil. Pochybujete o tom, že jsem ještě nepřišel na takové námitky? Snažil jsem se nejprve vzítí jakž takž za vděk touto mincí. Nepodrobujeme se bez zápasu vyšší síle, jejíhož znamení nenalzáme v sobě, která nám zůstává cizí. Neotesanost je mi protivná, a já poslední bych se dal chytit na vnadidlo tak hrubé. Arci, nejsem zženštilý. Byli jsme také kdysi ostrí hoši, přáteli, ačkoli hňupové o tom nic neznali. Ale zde je něco jiného.

Zaváhal, zarděl se, i on, kněz tak staříčkový.

— Nejde mi to slovo z úst; bojím se od vás čehosi, co mi předem svírá srdce. Oh! příteli můj, žil jsem v klidu; spokojoval jsem se s tím, co bylo; tato resignace nebyla příjemná. Nikdy jsem netoužil po vyznamenáních a poctách; necítím v sobě vloh ke správě, nýbrž k rozkazování. Prával jsem si, aby se jim zráčilo využití mých sil. Nevzírej se; konec! měl jsem všeho po krk. Jistá intelektuální nízkost, nedůvěra či nenávisť k velikosti, kterou tito nešťastníci zovou opatrností, naplnila mne hořkostí. Viděl jsem, že pronásledují vyššího člověka jako zvěř; viděl jsem, jak se snaží velké duše rozdrobiti. Přes to mám v ošklihosti zmatek, nepořádek; mámť smysl pro autoritu, hierarchii. Čekal jsem, že bude někdy některý z těchto zneuznaných záviseti ode mne, že bude mi z něho skládat účty Bohu. Toho mi bylo odepřeno; už jsem nedoufal. Tu zčista jasna... když mi už síla dochází...

— Zklamání bude pro vás kruté, pravil pomalu kněz Demange. U jiného než u vás by toto zklamání bylo bez nebezpečí, ale běda! Víím o vás příliš, že se nikdy nepouštíte do ničeho na polo. Rozvrátíte si život, a, obávám se, i život prostáčka, který půjde za vámi, aniž vám porozumí... Ale buď jak buď, pokoj Páně jest ve vašich očích.

Mávl rukou, dáváje tak najevo, že vše poroučí do rukou Božích, a zároveň přání, aby už skončili tento zvláštní rozhovor. Abbé Menou-Segrais mu porozuměl.

— Čas utíká, pravil, vytahuje hodinky. Je mi

velice líto, že nemůžete ztrávit se mnou tuto štědrovečerní noc... Najdete ve voze láhvi se starou samožitnou. Dal jsem ji zabalit velmi pečlivě, ale cesta je špatná, a moudře učiníte, dáte-li na ni pozor.

V tom se odmlčel. Oba staří kněží mlčky na sebe pohlédli. Na cestě bylo slyšeti odměřené a těžké kroky...

— Promiňte, vece posléze farář z Campagne se zřejmými rozpaky. Musím se jít přeptat, zdali můj spolubratr z Heudelinu už vyzpovídal, a je-li vše schystáno na obřad dnešní noci... Podepřel byste mne, prosím vás? Projdeme síní a usadím vás do vozu.

Stiskl zvonek a objevila se hospodyně.

— Poproste P. Donissana, aby se přišel rozloučit s důstojným pánem Demangem, řekl suše.

— Pane faráři — zakoktala — myslím... Myslím, že pan kaplan sotva bude moci, aspoň ne hned...

— Pročpak?

— Totiž... pokryvači... Nu ano, pokryvači povídali, že nechají práci rozdělánu..., že se vrátí až po Novém roce.

— Naše zvonice opravdu potřebovala oprav, vyložil děkan Campagneský. Vazba div nepovolila v podzimních deštích; byl jsem nucen povolat podnikatele z Maurevertu a najmouti na místě na práci v celku nebezpečnou dělníky nezkušené. P. Donissan...

Obrátil se k hospodyni a pravil tímž tonem:

— Požádejte ho, aby slezl, jak je. To nic nevadí...

— P. Donissan, ujal se opět slova, jakmile stařena vyšla, vyžádal si ode mne dovolení, aby jim směl pomoci... Oh! ten neumí pomáhat jen zpo- la! Viděl jsem ho minulého týdne jednou ráno vysoko na žebříku, jeho bídné kalhoty lepily se mu deštěm na kolena, a on upevňuje prkna, volá rozkazy v poryvech větru, a jest zřejmě více do- ma na své hřadě nežli v lavici velkého semináře v den trimestriální zkoušky... Jistě se dnes opět do toho dal.

— Proč ho voláte? děl abbé Demange. Proč jej pokořovat? Nač to?

Abbé Menou-Segrais se dal do smíchu, a řekl, klada ruku na rámě přítelovo:

— Rád bych si vás postavil proti sobě. Rád bych vás viděl oba tváří v tvář. Dost možná, že je to ode mne trochu zlomyslné. Ale je to snad naposledy, a ostatně na dně této zlomyslnosti je pocit velmi živý a velmi něžný pocit Božího mi- losrdenství, za nějž mám vám co děkovat, pocit jeho božské sladkosti. Kterak tato milost jest silná a pronikavá, kterak těsně objímá přirozenost, kterak cestami tak odlišnými spojuje pokojně vaše obě duše v jednotu, v skutečnost jediné lá- sky, aniž jim činí násilí! Kterak lest ďáblova se jeví v celku marnou při vší své pracné složitosti!

— Věřím tomu s vámi, pravil abbé Demange. Promiňte mi ještě tuto věc, jež se vám bude asi zdát hodně všední! Věřím, že křesťan dobré vůle se uchovává sám od sebe ve světle shůry, jako člověk, jehož objem a váha jsou v poměru tak stálém a tak moudře vypočteném, že se udrží nad vodou, zůstane-li jenom v klidu. Takto —

vyjímaje arci ty životy, jež jsou příliš obzvláštní — představuji si naše světce jako mohutné a mírné obry, jejichž nadpřirozená síla se vyvíjí souladně, a to v takovém poměru a podle takového rytmu, jichž naše nevědomost nedovede postihnouti, ježto je citliva jenom k výši překážky, a nikterak neoceňuje plnosti a dosahu vzletu. Břemeno, jež my stěží nazdvihneme, zatínajíce zuby a vraštíce čelo, atlet si hodí na ramena jako peřinku, aniž se mu zachvěje jediný sval v tváři, a jeví se všem svěží a usměvavý... Vím, že mi dojista namítnete příklad svého chráněnce...

— Tu jsem, pane kanovníku, pravil za nimi hluboký a silný hlas.

Oba zároveň se obrátili. Ten, jenž se stal později farářem v Lumbres, stál zde v slavnostním tichu. Jeho silhueta, prodloužená jeho stínem, nejprv se zdála na prahu temné chodby ohromnou, potom náhle, když se ozářené dvěře za ním zavřely, — malavou, skoro nepatrnou. Jeho hrubé okované stěvícce, na chvat otřené, byly ještě maltou bílé, jeho punčochy a sutana byly postříkány blátem, a jeho široké ruce napolo zastrčené za pás, také měly barvu země. S obličejce, jehož bledost se odrážela od osmahlé červeni krku, crčely zároveň pot a voda, neboť byv nenadále zavolán P. Menou-Segraisem, běžel se umyt do kaplanky. Neuspořádaný, nebo spíše skoro špinavý vzhled jeho všedních šatů byl ještě křiklavější, poněvadž se odrážel od nového pláštíku, vyžehleného a tím odstávajícího, jež si navlékl s takovým vzrušením, že jeden z jeho rukávů se smě-

šně vyhrnoval nad zápěstí, kloubnaté jako réva. Buď že trvající mlčení kanovníkovo a jeho hosta ho nadobro zmátlo, buď že zaslechl — jak myslil později děkan z Campagne — poslední slova pronesená P. Demangem, jeho pohled, přirozeně upřený nebo i úzkostlivý, náhle nabyl výrazu takového smutku, pokory tak srdcervoucí, že i jeho drsná tvář se tím znenadání všecka rozzářila.

— Neměl jste se vytrhovat, pravil soucitně P. Demange. Vidím, že nemaříte času, že se nevyhýbáte práci... Ale přece jsem rád, že vám mohu dát s bohem.

Přátelsky pokývnuv hlavou ihned se odvrátil s lhostejností zřejmě strojenou. Kanovník šel za ním ke dveřím. Slyšeli na schodišti těžké kroky kaplanovy, snad o něco těžší než obvykle... Venku vozka, zkřehlý zimou, práskal bičem.

— Mrzí mne, že tak brzo od vás musím odejít, vece abbé Demange na zápraží. Ano, byl bych rád, byl bych *obzvláště* rád ztrávil tuto štědrovečerní noc s vámi. Ale zanechávám vás mocnějšímu a prozřetelnějšímu než jsem já, příteli. Smrt nemá valně co nového říci starochům, ale dítě, dítě ve své kolébce! *A jaké Dítě!*... Ještě chvílku, a svět se začíná.

Sestupovali se schůdků bok po boku. Vzduch byl jasný a zvučný až do nebes. Led praskal v kolejích.

— Při všem třeba znovu začínat, bez ustání! — až do konce, děl prudce P. Menou-Segrais, s nevýslovným smutkem.

Štiplavostí větříku mu zčervenaly tváře, kol

očí vyvstal modrý stín, a jeho druh si všiml, že se třese zimou.

— Co to děláte! zvolal. Vyšel jste bez pláště a prostovlasý v takové noci!

Tato neopatrnost faráře z Campagne vyjadřovala lépe než všechna slova jeho neskonalý zmatek. A ještě k většímu svému překvapení — anebo, lépe řečeno, k svému nevýslovnému údivu — spatřil abbé Demange poprvé, a naposledy, skluzovati po jemné, známé tváři slzu.

— Š Bohem, Jakube, pravil děkan z Campagne, nutě se do úsměvu. Jsou-li jaké předzvěsti blízké smrti, toto neobyčejné zanedbání mých domácích zvyků, toto opomenutí základní opatrnosti je znamením dost osudným...

Bylo jim souzeno, aby se už neviděli.

II

Abbé Donissan se vrátil domů až velmi pozdě v noci. Abbé Menou-Segrais držel v ruce knihu, které nečtl, a naslouchal pravidelným krokům kaplanovým, který přecházel po svém pokojíku. »Nelze již dlouho odkládat, přemítal starý kněz, s důkladným objasněním.« Nepochyboval o nutnosti tohoto objasnění, ale až do té chvíle se nensnažil zavdávat k němu podnětu, jsa příliš moudrý, aby mladému knězi neponechal spolu výhodu i nesnázi prvního rozhodného slova... Poslední šramoty ztichly, až na ten jednotvárný krok v tloušťce zdi. »Proč právě tuto noc a ne zítra nebo později?« myslil si abbé Menou-Segrais.

Návštěva P. Demangea možná mi podráždila nervy.« Nicméně předtucha jakési zvláštní, nevyhnutelné události, silnější a naléhavější než jakýkoli důvod, vzrušovala ho nedočkavostí, jejíž úzkost rostla každou minutou. V tom zaskřípěly dveře na chodbu.

Něčí ruka dvakrát zakleपालa. Vešel abbé Donissan.

— Čekal jsem vás, příteli, děl prostě abbé Menou-Segrais.

— Věděl jsem to, odpověděl druhý pokorným hlasem.

Ale ihned se vzchopil, snesl pohled děkanův a řekl pevně, naráz:

— Musím žádat Jeho Milost o své opětné povolání do Tourcoingu. Prosil bych vás, abyste podporoval mou žádost, ničeho neskrýváje, co o mně víte, nešetřte mne v ničem.

— Okamžik... okamžik... vskočil mu do řeči abbé Menou-Segrais. *Musím* žádat, pravíte? *Musím*... proč *musíte*?

— Služba v duchovní správě, pravil zas abbé tímž tónem, toť břemeno nad mé síly. To bylo mínění mého představeného; dobře též cítím, že je to i mínění vaše. Tady jsem spíše překážkou dobru. Poslední sedlák na okrese by se červenal za takového pastýře, jako jsem já, beze zkušenosti, beze světla, bez opravdové důstojnosti. Byť bych se jakkoli namáhal, kterak mohu doufat, že vůbec kdy dosáhnu toho, co mi chybí?

— Nechme toho, přerušil ho děkan z Campagne, nechme toho, rozumím vám. Vaše obavy jsou patrně oprávněny. Jsem hotov požádati Jeho

Milost, aby vás odvolal, ale celá věc proto není méně choulostivá. Zde se toho po vás žádalo celkem nemnoho. Či, jak pravíte, i toho je vám příliš?

Abbé Donissan sklopil hlavu.

—Nebudte jako dítě! zvolal děkan. Budu se vám asi zdát tvrdým, ale nelze mi jinak. Diecese je příliš chudá, příteli, aby mohla živit ústa zahálčivá.

—To uznávám, s námahou vykotal ubohý kněz... Opravdu, ještě nevím... Zamýšlel jsem totiž... nalézt... nalézt někde v klášteře místo, aspoň zatímní...

—V klášteře!... Lidé jako vy, pane, mají jenom toto slovo v ústech. Řádové kněžstvo je ctí Církve, pane, její zálohou. Klášter! To není místo odpočinku, asyl, chorobinec!

—To je pravda..., chtěl říci abbé Donissan, ale vydal ze sebe jen nesrozumitelné zabrebtání. Jeho nachové tváře, jež ani nejprudším pohnutím nezsinaly, chvěly se. To bylo jediné vnější znamení neskonaleho rozrušení mysli. A dokonce jeho hlas nabyl pevnosti, aby dodal:

—Co tedy mám dělat?

—Co dělat? odpověděl děkan z Campagne, hle, toť prvé rozumné slovo, které jste promluvil. Uznáváte se neschopným vésti bližního a raditi mu! Kterak byste byl dobrým soudcem ve vlastní při? Bůh a váš biskup, synu, dali vám vůdce: tím jsem já.

—Uznávám to, děl abbé po nepatrném zaváhání... Přece však vás snažně prosím...

Nedomluvil. Velitelským posunkem ukládal mu již děkan z Campagne mlčení. A kaplan pa-

třil se zvědavostí plnou zděšení na starého kněze, obyčejně tak dvorného, kterak náhle zdrsněl, stal se neochvějným, utkvival na něm pohledem tak tvrdým.

— Věc je vážná. Vaši představení svolili, abyste přijal kněžské svěcení; myslím, že svého rozhodnutí neučinili lehkovážně. Ale s druhé strany ona neschopnost, k níž jste se právě přiznal...

— Dovolte mi, přerušil ho znova nešťastný kněz tímž bezbarvým hlasem... Bože můj!... ne že bych byl naprosto neschopen jakékoli práce apoštolské, jež by byla úměrna mé inteligenci a mým silám. Na štěstí mé tělesné zdraví...

Zmlkl ve své vznešené naivitě, zahanben, že proti tolika výmluvným důvodům staví tak bídny argument.

— Zdraví je dar Boží, odvětil vážně abbé Menou-Segrais. Žel! znám lépe jeho cenu než vy. Síla, jež vám byla udělena, ba vaše zručnost v jistých ručních pracích, byly patrně znamením k povolání méně vznešenému než to, k němuž vás Prozřetelnost pozvala... Jest vůbec kdy pozdě na uznání bezděčného omylu, jsme-li vedeni spolehlivou radou?... Máte hledat novou zkušenost... anebo... anebo...

— Anebo?... odvážil se zeptat abbé Donissan.

— Anebo vrátit se k svému pluhu, suše skončil děkan... Ještě jednou, pomněte dobře, že dnes kladu jenom otázku, aniž odpovídám. Vy nejste, díky Bohu, z těch rozcitlivělých mladíčků, jež každé poněkud řízné slovo zdrcuje nic jim neprospívajíc. Nejste ohrožen žádnou závratí. A já jsem učinil svou povinnost, ač se zdánlivou krutostí.

— Děkuji vám, pravil tiše abbé hlasem podivně pevným. Hned od počátku tohoto rozhovoru Bůh mi dal sílu, abych vyslechl z vašich úst pravdy hodně tvrdé. Proč by mi nepřispíval až do konce? Já sám vás prosím, abyste odpověděl na otázku, kterou jste učinil. Nač bych ještě vyčkával?

— Můj Bože... bručel abbé Menou-Segrais, byv zahrán do úzkých... Mám za to, že několik týdnů na rozmyšlenou... Chtěl jsem vám ponechat pokdy...

— Nač to, když nemám být soudcem ve své vlastní při, a vpravdě jím nemohu býti. Chci slyšet vaše mínění, a čím dříve, tím lépe.

— Je možno, že byste byl hotov slyšeti je, přáteli, ale patrně ne dosti hotov podle něho se bez výhrad zaříditi, odpověděl děkan z Campagne se strojenou hrubostí. Lézt do něčeho, čeho se bojíme, není ani tak znamením odvahy jako slabosti. —

Vím to, uznávám to! zvolal abbé Donissan, nemýlíte se! Vidíte ve mně jasně. Dovolávám se vaší lásky... ah! pane, ani ne vaší lásky, vaší útrpnosti, abyste mi zasadil poslední ránu. Jakmile na mne dopadne, pak ihned, cítím to, jsem si tím jist, pak najdu potřebnou sílu... Není příkladu, aby Bůh nepozdvihl ubožáka, jenž padl do prachu... —

Abbé Menou-Segrais ho přeměřil pronikavým pohledem.

— Jste si tak jist, že moje přesvědčení je ustáleno, pravil, a že mi nezůstává v duchu žádné pochybnosti?

Abbé Donissan potřásl hlavou.

— Není třeba tak dlouhé doby na posouzení člověka jako jsem já, vece, a vy mne toliko chcete ušetřit. Aspoň mi před Bohem ponechte zásluhu úplné, naprosté poslušnosti: poroučejte! rozkazujte! Nenechávejte mne ve zmatku!

— Schvaluji, co pravíte, vece děkan z Campagne, odmlčev se: nemohu, než to schvalovati. Vaše úmysly jsou dobré, ba osvícené. Chápu vaši netrpělivost, abyste přemohl přirozenost rozhodnou ranou. Ale slovo, jehož ode mne očekáváte, mohlo by býti pokusem nad vaše síly. Chcete slyšeti rozsudek, budiž. Ale vykonáte jej?

— Myslím, že ano, odpověděl abbé nezvučným hlasem. A ostatně budu kdy lépe připraven než tuto noc, abych přijal a nesl kříž? Jest už čas. Věřte mi, milý Otče, jest čas. Nejsem jen knězem nevědomým, hrubým, neschopným vzbudit přichylnost. V malém semináři jsem byl jen prostředním žákem. Ach, a ve velkém semináři jsem na konec omrzel kde koho. Bylo třeba zázračné výmluvnosti P. Delangea, aby mne ředitel připustil k jáhenství... Intelligence, paměť i vytrvalost, všecko mi chybí... A přece...

Váhal, ale na znamení kněze Menou-Segrais se pokračoval:

— A přece jsem dosud nemohl nadobro přemoci jisté umíněnosti... zatvrzelosti... spravedlivé pohrdání bližním probouzí ve mně... pocity tak trpké... tak prudké... Nemohu opravdu jich podmaniti zbraněmi obyčejnými...

Zarazil se, jako by se polekal, že toho pověděl příliš. Očka děkanova byla upřena v jeho po-

hled s obzvláštní pozorností. Skončil hlasem prosebným, téměř zoufalým:

—Tedy neodkládejte na později... Jest čas... Této noci, ujišťuji vás... Nemůžete vědět...

Abbé Menou-Segrais vstal tak zostra se svého křesla, že ubohý kněz tentokráte zbledl. Ale starý děkan popošel k oknu, opřen o svou hůl, s tváří zahloubanou. Pak pravil, náhle se vzpřimuje:

—Moje dítě, vaše podrobenost mne dojímá... Dojista jsem se vám zdál brutálním, budu jím znova. Nestálo by mne to mnoho, chtěl-li bych věc stokrát zaobalit; ale raději ještě budu mluvit jasně a přímo. Právě jste se vložil do mých rukou... Víte-li pak vlastně, do jakých to rukou?

—Prosím vás... zašeptal abbé chvějícím se hlasem.

—Já vám to povím: právě jste se vložil do rukou *člověka, kterého si nevážíte.*

Obličej abbého Donissana byl zsinale bledý.

—*Kterého si nevážíte,* opakoval abbé Menou-Segrais. Život, který zde trávím, toť na pohled život zazobaného laika. Doznejte to! Stydíte se za moje poloviční lenošení. Zkušenost, pro niž tolik hlupců mne chválí, jest ve vašich očích bez užitku pro duše, jalová. Mohl bych o tom povídat více, toto stačí. Moje dítě, ve věci tak vážné drobné ohledy na světskou zdvořilost nejsou ničím: zda-li jsem dobře vyjádřil váš pocit?

Za prvních slov této prazvláštní zpovědi abbé Donissan se odvážil povznést na hrozného starého kněze pohled plný ustrnutí. Už ho s něho nespustil.

— Žádám si odpovědi, pokračoval abbé Menou-Segrais, čekám ji od vaší poslušnosti, než se o něčem vyslovím. Máte právo odmrštit mne. Mohu být vaším soudcem v této záležitosti: nikdy nebudu vaším pokušitelem. Na otázku, kterou jsem dal, odpovězte jednoduše ano neb ne.

— Jsem nucen odpovědět ano, odušil náhle abbé Donissan s klidnou tváří... Zkouška, kterou mi ukládáte, je hodně tvrdá: prosím vás, abyste jí neprodlužoval.

Ale slzy mu vytryskly z očí, a abbé Menou-Segrais jen tak tak že zaslechl poslední slova, vyřknutá potichu. Nešťastný kněz si vyčítal chtivě své nesmělé dovolávání se útrpnosti jako slabost. Ale po krátkých vnitřních rozpacích pokračoval:

— Odpověděl jsem z poslušnosti, a neměl bych už dojistá než vyčkávati a odmlčet se... ale... ale nemohu... Bůh nevyžaduje, abych vás nechával věřit... Vlastně řečeno, byla to jen taková myšlenka... bezděčný pocit... Nemluvím takto, opět počal tonem pevnějším, abych se ospravedlnil: můj špatný duch je vám nyní znám... Takto Prozřetelnost mne vám odhaluje celého... A teď... A teď...

Jeho ruce vteřinu hledaly nějaké opěry, a dlouhé paže zamáchaly do prázdna. Pak se mu kolena podlomila, i padl, jak byl dlouhý, tváří vpřed.

— Moje děťátko! vykřikl abbé Menou-Segrais s přízvukem opravdového zoufalství.

Odvlekl neobratně ztrnulé tělo až k samé pohovce, a s velikým úsilím je tam vysadil. Upro-

střed polštářů z rezavé kůže kostnatá hlava byla teď bledá jako zeď.

—Nu... nu... broukal starý děkan, namáhaje se rozepnouti sutanu svými prsty, ztuhlými dnou; ale zvetšelá látka sama povolila. Ve výstřihu límce se objevilo drsné plátno košile, potřísněné krví.

Široká a hluboká hrud' již klesala a zdvihala se nanovo. Prudkým trhnutím děkan ji odhalil.

—Tušil jsem to, děl s bolestným úsměvem.

Od podpaždí až k pásu beder trup byl všecek stažen do tuhého pouzdra z nejdrsnějších žíní, hrubě setkaných. Tenký řemen, který vpředu zavazoval hrozný hábit, byl tak těsně utažen, že ho abbé Menou-Segrais bez lopoty nerozepial. I objevila se kůže, spálená nesnesitelným třením cilicia jako přiložením žíraviny; pokožka místy zničená, jinde naběhlá puchýři zšíří ruky, už nebyla než jedinou ranou, odkud prosakovala jakási voda, smíšená s krví. Špinavé předito šedé a hnědé bylo tím jako napuštěno. Ale z rány v záhybu boku, hlubší, nachová krev prýštěla krůpěj za krůpějí. Nešťastník myslel, že činí dobře, zalepuje ji, jak nejlíp uměl, chuchvalem z konopí: když ucpávku vyndal, abbé Menou-Segrais živě odtáhl své zrudlé prsty.

Kaplan otevřel oči. Okamžik jeho pozorný pohled si prohlížel každý kout tohoto neznámého pokoje, potom, stáčeje se na známý obličej děkanův, zprvu dal na jevo rostoucí překvapení. V tom tento pohled padl na široký výstřížek sutany a na zakrvácené prádlo. Tu abbé Do-

nissan, prudce sebou vrhnuv nazpátek, skryl svou tvář do dlaní.

Již ruce abbého Menou-Segraise je zlehka odsunovaly, odkrývajíce drsnou hlavu, pohybem takřka mateřským.

— Můj hochu, Náš Pán není nespokojen s vámi, pošeptal mu s přízvukem nevypsitelným.

Ale hned na to se vztáhl k obvyklému tonu shovívavosti trochu hrdé, již rád zastřel svou něžnost:

— Zítřa hodíte do ohně tento pekelný nástroj, abbé: musíme nalézt něco lepšího. Bůh mne chraň, abych mluvil toliko řečí lidského rozumu: v dobru jako ve zlu sluší se býti trochu bláznem. Vaším umrtvováním vyčítám to, že jsou nediskretní: mladý bezúhonný kněz má mít prádlo čisté.

... Vstaňte, pravil ještě podivný stařec, a pojdte trochu blíž. Náš hovor není u konce, ale nejnesnadnější je vykonáno... Nu! Nu! sedněte si tuto. Nepustím vás.

Uhostil ho ve svém vlastním křesle a, jako nedopatřením, stále mluvě, vsunul podušku pod jeho bolestnou hlavu. Potom, sedaje si na nízkou židli a zimomřivě přitahuje si na tělo svou vlněnou pokrývku, na minutku se usebíral s pohledem upřeným do krbu, jehož plamen bylo viděti tančit v jeho jasných a odhodlaných očích.

— Moje dítě, pravil konečně, mínění, jež o mně máte, je v celku dosti správné, ale v jednom jediném bodě ne: soudím se, že! s větší přísností, než si myslíte. Vjíždím do přístavu s rukama prázdnýma...

Klidně kotal v planoucích polenech.

— Vy jste člověk velmi odlišný ode mne, opět zahovořil, obrátil jste mne jako rukavici. Vyžaduje si vás od Jeho Milosti, chtěl jsem si splnit sen, trochu nejapný, že si přivedu... nuže! ano... mladého kněze se špatným vysvědčením, zbaveného oněch přirozených vlastností, které si mne tak snadno podmaňují, a jehož bych, jak nejlíp umím, byl vytříbil pro duchovní správu... Na konci života jsem to na sebe vzal těžké břemeno, Pane! Ale byl jsem také příliš šťasten ve své samotě, než abych nakonec v ní pokojně umřel. Soud Boží, hochu, má nás zastihnout v plné práci... Soud Boží...

... Ale vy tříbíte mne, pravil po dlouhém mlčení.

Na tato zarážející slova kněz Donissan ani neodvrátil hlavy. Jeho vytřeštěné oči nedávaly na jevo nijakého překvapení; a děkan z Campagne jen viděl na pohybu rtů, že se modlí.

— *Oni* neuměli rozeznati nejdražšího z darů Ducha, řekl ještě. *Oni* jakživi ničeho nerozeznají. Jmenuje nás Bůh. Jméno, jež nosíme, je toliko jménem vypůjčeným... Moje dítě, jest ve vás duch síly.

Tři první zadunění jitřního hlaholu zazvonila venku jako slavnostní připomínka, ale oni toho neslyšeli. Polena se libě sesouvala v popel.

— A teď, pokračoval abbé Menou-Segrais, a teď vás potřebuji. Ne! jiný než já, dáme-li tomu, že by byl tak zřetelně viděl, nebyl by se odvážil mluvití vám, jak já tento večer mluvím. Ale je to přec nezbytno. Jsme v oné chvíli života, (ude-

ří pro každého) kdy pravda se ukládá sama od sebe zřetelností neodolatelnou, kdy každému z nás jen stačí vztáhnout ruce, abychom se rázem vynořili na povrch temnot a až k slunci Božímu. Tu opatrnost lidská je pouhou léčkou a bláznovstvím. Svatost! vykřikl starý kněz hlubokým hlasem, pravím-li toto slovo před vámi, toliko pro vás, vím o bolesti, kterou vám působím! Vám není neznámo, čím jest: povoláním, výzvou. Tam, kde Bůh vás čeká, musíte se vznést, vznést se nebo zaniknout. Nečekejte odnikud pomoci lidské. V plném vědomí zodpovědnosti, kterou na se беру, znova a naposled, zkusiv vaši poslušnost a vaši prostotu, myslil jsem, že dobře činím, mluvě vám takto. Pochybuje netoliko o svých silách, avšak o záměrech Božích na sobě, pouštěl jste se do slepé uličky: na své risiko a na své nebezpečí uvádím vás opět na vaši cestu; dávám vás těm, kteří vás očekávají, duším, jimž budete kořistí... Žehnej vám Hospodin, mé dítě!

Za těchto posledních slov, jako vojín, jenž se cítí zasažen a pudem se tyčí, než padne k zemi, abbé Donissan se vzpřímil. V jeho nepohnuté tváři s ústy zavřenými, s mocnými čelistmi, s čelem umíněným, bledé oči svědčily o smrtelném rozpakování. Hodnou chvíli jeho pohled těkal, nemoha na něčem spočinouti. Pak tento pohled setkal se s křížem, zavěšeným na zdi, a ihned se spouštěje na abbého Menou-Segraise a upřev se naň, náhle jako by byl zhasl. Děkan tam už nečtl než slepé podrobení se, jež tragickým zmatkem té duše, ještě pobouřené úzkostí, nabylo rázu vznešeného.

— Prosím vás o dovolení, abych se uchýlil do kaplanky, řekl prostě příští farář z Lumbres nejistým hlasem. Poslouchaje vás, opravdu jsem měl za to, že padám do zmatku a do zoufalství, ale nyní tomu je konec... Vě... řím... že jsem... takový, jakým můžete si mne přát... a... A Bůh nedopustí, abych byl pokoušen nad své síly.

To pověděv zmizel, a dveře za ním zapadly už bez hluku.

Od té kněz Donissan poznal pokoj, pokoj obzvláštní, jehož zprvu se neopovážil zkoumati. Tisícero pout, která zadržují aneb zpomalují činnost, rázem se zpřetrhalo; neobyčejný muž, kterého pochybovačnost neb malá mysl představených na léta zatáhla do neviditelné sítě, posléze před sebou viděl volný prostor, a rozvinul se v něm. Každá překážka, vzata útokem, se mu poddávala. V několika nedělích úsilí této vůle, již od nynějška nic už nezastaví, počalo osvobozovati i samu inteligenci. Mladý kněz trávil své noci hltáním knih, kdysi se zoufalstvím zas a zase zavíraných, a do kterých teď vnikal, ne bez klopoty, ale s houževnatou pozorností, která překvapovala abbého Menou-Segraise jako divoucí div. Tehdy právě si osvojil onu hlubokou znalost svatých Kněh, která se zprvu nejevila v jeho řeči, vždy schválně prosté a důvěrné, ale která živila jeho myšlení. Dvacet let po tom pravil šelmovsky jednoho dne Mgru Leredumu: »Spal jsem toho roku sedm set třicet hodin...«

— Sedm set třicet hodin?

— Ano, dvě hodiny za noc... A ještě — mezi námi — krapet jsem šidil.

Abbé Menou-Segrais mohl sledovati na tváři svého kaplana všechny převraty tohoto vnitřního zápasu, jehož rozuzlení se neodvažoval předvídat. Ačkoli nebohý kněz nadále zasedal k společnému stolu a snažil se zde jeviti tak klidným jak obyčejně, starý děkan s rostoucím znepokojením viděl den ze dne zřejmější fysické příznaky, do strhání napiaté vůle, jejíž ocel náhle může prasknouti. Ať jakkoli byl bohat zkušeností a jemným důvtipem, nebo snad právě pro přemíru těchto vlastností, farář z Campagne rozpoznal jen zpola důvody mravní krise, jejímž účinem už nedoufal, že vyměří meze. Příliš chytrý, aby plýtvav svou autoritou v marných slovech a neúčinných radách k umírňování, jichž abbé Donissan nepochybně už neuměla nedovedl vyslechnouti, čekal na vhodnou chvíli, aby zasáhl, a nenalézal jí. Jak se příliš často stává, pakli obratný člověk už není pánem vášní, které podnikl, bál se jednati ve smyslu opačném a ztížití zlo, jež by byl chtěl vyléčiti. Od každého jiného než od svého divného učedníka byl by klidněji čekal přirozený odpor organismu, přetíženého nezřízenou prací, ale což sama tato práce nebyla v oné chvíli lékem spíše než zlem, a jakýmsi drsným rozptýlením bědného zajatce jediné a ustavičné myšlenky?

Ostatně abbé Donissan na venek nic nezměnil ve svém kutění každého dne, a zabýval se kolikerym podnikáním zároveň. Ráno jak ráno jej vídali vylézati rychlým a trochu klátivým krokem po strmé pěšině, jež vede z fary do kostela

v Campagne. Když si odsloužil mši, po díkůčinnění, jehož nejzazší krátkost dlouho zarážela abbého Menou-Segraise, neúnavný, máje dlouhé tělo nakloněno dopředu, ruce skříženy za zády, pouštěl se cestou do Brennes a proběhal všemi směry nesmírnou pláň, jež prořata obtížnými cestami, vymetena štíplavým severákem, svažuje se s hřebenu Cancheské údoliny k moři. Stavení je zde pořádku, jsou zbudována v ústraní, obklopena pastvinami, jichž hájí ostnaté dráty. Ledovou travou, jež je kluzká a povoluje pod patami, musíte někdy dlouho šlapati, abyste na konci našli, uprostřed jezírka, z bláta vydupaného paznehty dobytčat, mizernou závoru ze dřeva, jež vrže a nechce povolit mezi svými shnilými sloupci. Dvorec je tam někde, v zátíší dolíku, a vidíte v šedém vzduchu pouhý proužek modrého kouře nebo dvě oje káry natrčené k nebesům, a na nich slepice. Sedláci kantonu, plémě posměvačné, zpodbrví se dívali s nedůvěrou na vysoký obrys kaplanův, jenž měl vykasanou sutanu, stál vzpřímen v mlze a zvučně si od plic odkašlával. Když jej uviděli, dveře se skrble otvíraly, a pozorná rodina i čeládka, stísněná kolem kamen, čekala na jeho první slovo, které otálívalo. Jediným pohledem každý poznává sedláka zpronevěřilého zemi, a jako marnotratného bratra: k přízvuku úcty a zdvořilosti se přidává odstín ochranovské důvěrnosti, trochu pohrdlivé, a rozprávka je vyslechnuta v celé své délce, za strašného ticha... Jaké to návraty, když nadešla noc, k světlům městečka, kdy hořkost hanby ještě lpí v ústech a srdce je samotno, navždy!... »Působím jim více

zla než dobra«, říkal smutně abbé Donissan; i přičinil se a dosáhl toho, že směl zanechati na nějaký čas těch návštěv, z nichž jeho nesmělost činila směšné mučednictví.

Ale teď jimi plýtvál znovu, přiměv dokonce abbého Menou-Segraise, aby se sebe na něho svrhl zkoušku nad jiné pokořující, postní sbírání peněz, jež kněžští nešťastníci s rozryvným cynismem zvou zatažením sítě... »Nedonese ani krejcaru«, pochybovačně si myslel děkan... A každý večer naopak zvláštní ten prosebník stavěl na roh stolu měšec z černé vlny, nacpaný div nepraskl. To proto, že ponenáhlu nabyl nade všemi neodolatelne moci toho, který už nevypočítává výhod a bere se rovnou před sebe. Neboť obratný a opatrný vlastně nešetří než sebe. Nejsprostšímu zaklne se smích v chřtánu, vidí-li svou oběť poddávati se na plno jeho pohrdání.

— Zatrápený chlapík! říkali si, ale s odstínem rozpaků. Někdy, usedaje v nejčernějším zákoutí a v prstech ždímaje svůj starý klobouk, nebohý hledal dlouho, ale marně nějaký obratný, šťastný přechod, znepokojen uplatněním slova, věty dosyta rozjímavé; pak odcházel, aniž co řekl. Nyní má co zápolit sám se sebou, aby se přemohl. Přemáhaje se, činí cosi mocnějšího, než kdyby přesvědčoval nebo sváděl; dobývá; vchází do duší teď jako průlomem hradebním. Tak jako kdysi přeměřuje dvůr týmiž chvatnými kroky, mezi kalužemi hnojůvky a poděšeným letem slepic. Jako dříve totéž umazané klouče s prstem v ústech po očku ho pozoruje, i jak si hřmotně otírá zablácené střevíce. Ale již, jakmile se objeví na pra-

hu, každý potichu vstane. Nikdo nezná dna tohoto srdce zároveň dychtivého a bázlivého, které nejmenší překážka dojme až k zoufalství, ale kterého nic nedovede nasytiti. Je to stále týž stydlivý kněz, jež úsměv zmate k slzám, a který klopotně si trhá každé slovo z vyprahlých prsou. Ale z toho vnitřního zápasu nic již se neobjeví na povrchu, nikdy. Obličej je necitelný, vysoká postava už se nehrbí, dlouhé ruce sotva že se zachvějí. Pohledem, oním pohledem hlubokým, úzkostným, který nepovoluje, zpronikal zdvořilůstky, nejasná slova. Už se vyptává, volá. Nejobecnější, nejznetvořenější slova znenáhla zas upotřebením nabývají svého smyslu, probouzejí divnou ozvěnu. »Když vyslovoval jméno Boží skoro pošeptu, ale s tím svým přízvukem, říkal dvacet let na to starý statkář ze Saintes-Gilles, sevřel se nám žaludek, jako když hrom uhodí...«

Není tu výmluvnosti, a dokonce ani jedné z oněch rozkošných naivit, jimiž později se budou kochat přesycení, a jež ostatně skoro všechny jsou podezřele málo prokázány. Řeč příštího faráře z Lumbres je těžká; někdy dokonce klopýtá. To proto, že nezná pohodlné hry synonym a přibližností, oklik myšlenky, jež běhá po stopách slovního rytmu a utváří se podle něho jako vosk. Trpěl dlouho nemohoucností vyjádřiti to, co cítí, neohrabaností, jež rozesmávala. Už se neschová. Jde, děj se co děj. Už se nevyhýbá pokořujícímu odmlčení, když začatá věta nemůže dál, padne do prázdna. Spíše by ji znovu vyhledával. Pád ať jakýkoli může již jen silněji napnouti vzpruhu vůle, od nynějška neúchylné. Pouští se do svého

námětu rázem, z milosti Boží. Řekne, co má říci, a ti nejhrubší záhy jej vyslechnou bez obrany, nebudou se zpečovati, vyhovějí mu. To proto, že je nemožno mysliti si, byť minutu, že takový člověk vás balamutí: ať kamkoli vás vede, cítíte, že s vámi stoupá. Tvrdá pravda, která zčista jasna slovem dlouho hledaným přiběhne a zasáhne vás do prostřed prsou, ranila jej dříve než vás. Dobře je cítit, že jako by si ji vyrval ze srdce. Oh ne! Nic tu není pro profesory, žádná rarita. Jsou to příběhy praprosté; toho člověka musíte vyslechnout, toť vše... Hrnc se chvěje a zpívá na plotně, schliplý pes spí, čumák mezi tlapami, povětrí z venku tluče a skřípe dveřmi v stěžejích a havran k ohluchnutí kráká ve vzdušné poušti... Prohlížejí si jej zkosa, odpovídají s rozpaky, omlouvají se, žalují na nevědomost nebo návyk a když umlkne, umlknou též.

— Ale co jim vypravujete, těm našim lidičkám? ptává se abbé Menou-Segrais. Jsou celí obrácení do sebe... Mluvím-li o vás, ani jeden se mi neodváží podívati do očí.

Neb se vystříhá položit abbému Donissanovi některou z přímých otázek, které vyžadují v odpověď ano neb ne... Z opatrnosti, do jista, ale i z utajené obavy... Jaké obavy? Působení milosti v tomto srdci už zvířeném má ráz násilí, úpornosti, a to ho mate. Od oné vánoční noci, kdy promluvil s takovou odvahou, farář z Campagne nikdy nechtěl znovu zapřísti hovor, na který již nemyslí bez určitých rozpaků. Což ostatně jeho kaplan není stále prostý, stejně poddaný, a uctivosti stejně dokonalé, bez úhony?... Ani jeden

ze spolubratří, kteří se s ním setkávají, v něm nerozpoznal změny. Zacházejí s ním s toužou showivavostí, poněkud pohrdlivou; chválí jeho horlivost a jeho zbožnost. Farář z Lerieux, jeho duchovní vůdce, hodný stařec živě tukem sulpiaciánským, a který jej zpovídá každý pátek, nedává na jeho nijakého překvapení, nijakého znepokojení. Tento poslední rys, jenž přece by jej nejspíše měl ujistiti, zklamává naopak abbého Menou-Segraise až k nesnázi.

Dozajista nejednou měl za to, že důmyslnou oklikou upevní svou mdlící autoritu. I navrhuje, vnuká, velí s tužbou sotva přiznanou, aby mu krapet bylo odporováno. Byť se měl poddati lepším důvodům, aspoň by se prolomilo ono nesnesitelné ticho! Ale pokorná podrobenost abbého Donissana činí tuto poslední lest zbytečnou. Navrhne-li, hned se stane. Nadarmo zkouší po řadě trpělivost a nesmělost ubohého kněze, s krutým ostrovtipem, a, na příklad, dlouho mu prve promíje nedělní kázání, znenadání mu je kterýsi den uloží. Nešťastník v onen den shání bez výčitky několik listů pokrytých jeho hrubým selským písmem, vystupuje na kazatelnu, a dvacet smrtelných minut, oči sklopeny, zsinálý, vykládá z evangelia toho dne, váhá, polyká slova, vzněcuje se řečí, zoufale zápasí až do konce, a naposled dospívá jakési živelné výmluvnosti, skoro tragické... Začíná teď znovu neděli jak neděli, a když se odmlčí, šelest přebíhá z židle na židli, jehož sám jediný nezaslechne, hluboký vzdech, tichý, téměř neslyšný vzdech posluchačstva na chvíli svrchovaně podmaněného, které si tak ulevuje...

— Už to jde trochu líp, vece za návratu děkan, ale je to ještě takové nejasné... takové změtené...

— Bohužel! odtuší abbé s vráskou dítěte, jež spouští pláč.

Při snídání se mu ještě ruce třesou.

Mezitím ostatně abbé Menou-Segrais se odhodlal k rozhodnutí vážnějšímu, otevřev dokořán svému kaplanu branku od zpovědnice. Děkan z Hauburdinu toho léta pořádal exercicie, kde kázali dva Bratři Maristé. Jeden z nich postižen zlou chřipkou, byl donucen vrátit se do Valenciennes v prvním dni pašijového týdne. Tehdy děkan poprosil spolubratra v Campagne, aby mu půjčil kněze Donissana.

— Je mlád, nebojí se klopot, dá se s ním dělati vše. Až do té, na rady Otce Denisanna, jenž mu mnoho napovídal o svém žáku, děkan z Campagne dost skrzele mu odměřoval udělování přísluh pokání. Málo upozorněn, a z nedorozumění věru omluvitelného, Otec misionář svalil část své roboty na budoucího faráře z Lumbres, jenž od zeleného čtvrtka do bílé soboty nevyšel ze zpovědnice. Kanton Hauburdinský je rozlehlý, na pomezí kraje hornického, a přece úspěch exercicií byl nesmírný. Dojista, ani jeden z oněch kněží, kteří na Hod Boží velikonoční zasedli v chóru na svá místa, zahaleni v krásné svěží komže, a viděli klekati ke Stolu Páně nesčetný dav, se nepodíval na mladého tichého kaplana, který se tentokrát obětoval po prvé v temnotách a tichu člověku hříšnému, svému pánu, který ho co živ bude nepustí. Nikdy abbé Donissan se nesvěřil niko-

mu o úzkostech tohoto rozhodného setkání, aneb snad o jeho svrchované slasti... Ale když abbé Menou-Segrais jej opět spatřil v předvečer Veliké Noci, byl tak zaražen jeho nepřítomným vzezřením, dovnitř pohlcovaným, že se ho ihned vyptával s nezvyklou strohostí, a prostá odpověď chudáka kněze ho věru s dostatek neujistila.

Ale přece jedno slovo, uklouzlé mnohem později P. Donissanovi, zvláštním zásvitem ozařuje ono temné období jeho života. »Když jsem byl mlád, přiznal se p. Groselliersovi, neznal jsem zla: teprv jsem se o něm poučil z úst hříšníků.«

Takto se střídaly týdny, život zas klidně plynul, jednotvárně, aniž co opravňovalo k zvláštnímu znepokojení. Od posledního rozhovoru v Noci Vánoční mlčení zachovávané knězem Donissanem bolestně jej zklamalo a poslušnost, stísněná a trpná laskavost příštího faráře z Lumbrés nerozptýlily hořkost jakéhosi nedorozumění, do jehož příčin nevnikal. Bylo to pouhé nedorozumění? Den po dni tento stařec plný zkušenosti a vědění, tak výborně vyzbrojený proti tyranii zjevův a zdání, cítí doléhati na svá bedra bázeň nevýslovnou. Toto veliké dítě, jež každého večera pokorně padá na kolena a přijímá požehnání, než se odebere do své jizby, zná jeho tajemství, a on nezná tajemství jeho. Byť jakkoli úporně ho pozoroval, nemohl v něm přistihnouti žádného z oněch zevnějších znamení, která označují činnost pýchy a ctižádosti, úzkostné hledání, střídání se důvěry a zoufalství, nepokoj, který neklame... A přece... »Zdali jsem rozvířil toto srdce navždy, říkal si hledaje někdy

pohledu, jenž se mu vyhýbal, aneb oheň, který jej ztravuje, jest čist? Jeho chování je dokonalé, bez úhony; jeho horlivost vroucí, účinná, a již jeho kněžská služba nese ovoce... Co mu vytknouti? Kolik jiných by bylo šťastno, kdyby stárli za přísluhy takového muže! Jeho vzezření jest vzezřením světce, a přece něco v něm odpuzuje, nutí vás k obraně... Nedostává se mu radosti...«

Nuže, kněz Donissan znal radost.

Nikoliv onu kradmou, nestálou, již hned jste zaplaveni, a jež hned zase jest odnímána — ale jinou radost jistější, hlubokou, rovnoměrnou, ustavičnou a takořka neúprosnou — podobnou druhému životu v životě, rozlévání se nového života. Ať jakkoli daleko se vracel do minula, nenalezl tam nic jí podobného, ba nerozpomínal se ani, že by se jí kochal s bojácnou dychtivostí, jako nebezpečným pokladem, jež neznámý mistr a pán opět si vezme, v této minutě nebo v příští, a jehož se nemůžeme už spustiti, abychom nezemřeli.

Nijaké; znamení zevnitřní neohlásilo této radosti, a zdálo se, že trvá jako začala, nenesená ničím, světlo, jehož pramen zůstává utajen, do něhož se propadá všeliká myšlenka, jako jediný výkřik do nesmírného obzoru nezaléhá za první kruh ticha.... Bylo to v téže noci, již děkan z Campagne vyvolil pro neobyčejnou zkoušku, na sklonku oné noci Vánoční, v jizbě, do které se ubohý kněz utekl se srdcem plným zmatku, za

prvého rozbřesku jitřního. Così šedivého, což sotva lze nazvati dnem, vystupovalo do oken-
ních tabulek, a země, do nekonečna šedá sněhem,
vystupovala s tím. Ale abbé Donissan jí nevi-
děl. Na kolenou před svým odestlaným ložem,
zpřemítal každou větu zvláštního rozhovoru,
namáhaje se vniknouti v její smysl, pak se náhle
obracel jinam, jestliže některé z vyslechnutých
slov, příliš určité, příliš jasné, kterému se nelze
uhnout, náhle se mu vynořilo v paměti. Tehdy
se potýkal na slepo s pokušením novým, nebez-
pečnějším. A trápen byl, že onoho pokušení ne-
mohl pojmenovat.

Svatost! Ve své vznešené sprostnosti připou-
štěl, že bude rázem unešen z poslední řady do
první, jen až to někdo poručí. Tomu se nevy-
hýbal.

»Kam Bůh vás volá, tam třeba stoupat,« pra-
vil druhý. Byl zavolán...»Stoupat nebo se ztra-
tit!« Byl ztracen.

Jistota jeho nemohoucnosti tváří v tvář tako-
vému údělu zarazila až i modlitbu na jeho rtech.
Tato vůle Boha, ulehla na jeho chuděře duši,
zchvacovala jej nadlidskou únavou. Něco ještě
důvěrnějšího a vnitřnějšího nežli sám život bylo
v něm jako zastaveno. Stárnoucí umělec, jež na-
jdou mrtvého před počatým dílem, oči plny ne-
dostupného veledíla — koktající blázen, jež zá-
pasí s obrazy, kterých už není pánem, podobnými
uniknuvším šelmám — žárlivec s roubíkem v ú-
stech, který už má jen svůj pohled, aby jím nená-
viděl, patřící na převzácné tělo zhanobené, otev-
řené, — necítily hlubším jemný a proradný hrot,

pronikání zoufalství. Nikdy nešťastník sám sebe neviděl (jak má za to) tak jasně, tak zřetelně. Nevědomý, bázlivec, směšný tvor, spoutaný navždy útiskem pobožnosti úzké, nedůvěřivé, uzavřen do sebe, beze styku s dušemi, samotář, jalový inteligencí i srdcem, neschopný oněch výstředností v dobru, skvělých neopatrností velikých duší, nejméně heroický ze všech lidí. Běda! zda to, co jeho vůdce v něm rozpoznává, nejsou zbytky ostatlé z darů kdysi obdržných, promrhaných! Udušenésímě už nevzklíčí. A přece bylo vyseto. Tisícero vzpomínek se mu ozývá z jeho dětství tak podivně sjednoceného s Bohem a s těmito sny, právě s těmito sny — ó té žíravé bolesti! — jejichž nebezpečné líbeznosti se strachoval, a jež ve své drsné horlivosti znenáhla zasypával... To tedy byl onen nezapomenutelný hlas, jež slýcháme jen málo dnů, než ticho se opět navždy zavře. Utekl, aniž o tom věděl, božské vztažené ruce — ba vidění tváře plné výčitek — pak poslední výkřik nad pahrbky, svrchovaný daleký pozev, slabounký jako vzdech. Každým krokem se hlouběji zabořuje do země vyhnanství: ale jest ustavičně znamenán znamením, jež služebník Boží právě rozeznal na jeho čele.

— Byl bych mohl... byl bych měl... děsná slova! A kdyby je na minutku překonal, byl by pánem nanovo; tak poražený heroj diktuje svým milým svůj Memorial, přepočítává věčně své výpočty, a křísí minulost, aby udusil budoucnost, jež se mu ještě hýbe v srdci. Nejsilnější nikdy se neodávají napolo. Pevný zdravý smysl, jakmile zajde za jisté meze, pouští se až na konec své-

ho třeštění. Tento muž, jenž bude hleděti čtyřicet let na hříšníka zrakem Ježíše Krista, jehož naděje ti nejvzpornější neuondají, a který jako svatá Scholastika tolik obdržel, protože víc miloval, ani neměl síly, v onom tragickém okamžiku, aby obrátil oči ke kříži, jímž je vše možno. Tato prostá myšlenka, první v duši křesťanské, a jež se zdá neodlučitelnou od pocitu naší nemohoucnosti a od veškeré pravé pokory, se v něm nezvala.

»Rozmrhali jsme milost Boží, opakoval v něm cizí hlas, ale s jeho vlastním přízvukem, jsme souzeni, zavrženi... Už nejsem: mohl jsem být!«

Dvacet let později řekl farář z Lumbres, oči maje plny slz, Otcí de Charras, příštímu opatu Trappy v Aiguebelle, který si mu hořce stýskal na vnitřní samotu, do níž upadl, pochybuje dokonce o své spáse:

— Prosím vás, mlčte... Nevíte, jak jistá slova mne vzněcují, a dokonce ani na smrtelném loži a v ruce Hospodinově nemohl bych slyšeti jich beztrestně.

Ale poněvadž Otec naléhal, velmi prosil, aby byl vyslyšen až do konce, dovolávaje se jeho lásky k duším, uzřel jej náhle se vztyčiti s pohledem pomateným, s ústy tvrdými, s rukou křečovitě zaťatou do opěradla slaměné židle.

— Nic nepřidávejte! vzkřikl hlasem, kterým přimrazil svého omráčeného kajícíka. Rozkazuji vám to!... Pak, po minutě mlčení, ještě jsa všecek bled a rozechvěn, přitáhl na svá prsa hlavu Otce de Charras, tiskl ji svýma chvějícíma se rukama a pravil mu s dojemným zmatkem:

—Moje dítě, ukazují se občas takovým, jakým jsem... Ubohé duše, které přicházejí k ubožejším, nežli jsou samy!... Jsou takové a jiné zkoušky, kterých se neopovažují vyjevit nikomu z obavy, aby nepochopitelná shovívavost, již ke mně lidé mají, neučinila z mých běd o slávu víc... Tolik je mi třeba modliteb, a dostává se mi chval!... Ale nechtějí, abych je vyvedl z bludu.

Byl už bílý den. Holý pokojík za truchlivého jitra prosincového se objevil ve svém chudobném nepořádku: stůl z měkkého dřeva pod svými rozptýlenými knihami, popruhové lože přistrčené ke zdi, jedno z jeho prostěradel vlekoucí se po zemi, a praošklivé vyrudlé tapety... Minutu nebohý kněz se zadíval na ty čtyři stěny tak blízké, a bylo mu, jako by cítil jejich útlak na svých prsou. Nesnesitelný dojem, že je lapen do pasti, že na útěku vběhne do chodby bez východu, náhle jej vztyčil, s čelem zledovělým, s pažemi ochablými, v nevýslovné hrůze.

A zčista jasna se rozhostilo ticho.

Bylo to jako v nesčetném zástupu onen ševl, jenž předchází naprostému utlumení hluku, v odmlce očekávání... Vteřinu ještě hluboká vzdušná vlna zvolna se chvěje, dochvívá. Potom nezměrná živoucí hmota, před chvilkou plná křiků, propadá se do mlčení.

Tak tisícero hlasův odporování, jež vrčely, hvízdaly, skřípěly v srdci kněze Donissana s kletou vzteklostí, vespolek umlklo. Pokušení neutichlo: už ho nebylo. Vůle abbého Donissana, na sklonku svého úsilí, ucítla, že překážka uhýbá,

a toto povolení bylo tak náhlé, že ubohý kněz měl za to, že je cítí až i ve svalech, jako kdyby se mu pevná země ztrácela pod nohama. Ale tato poslední zkouška potrvála jen okamžik, a muž, který před chvilkou sebou zmítal bez naděje pod tíží ustavičně rostoucí, procitl lehčí než robátko; pozbyl i vědomí života, v luzném prázdnu.

To nebyl pokoj, neboť pravý pokoj není než rovnováhou sil, a vnitřní jistota z něho vyšlehuje jako plamen. Kdo našel pokoj, nepátrá po ničem jiném, on pak byl v očekávání kdož ví čeho nového, co by prolomilo ticho. To nebyla únava duše přetížené, když najde dno lidské bolesti a odpočívá si tam, neb žádal ještě dále. Aniž to byla mdloba veliké lásky, neboť ve vyproštění vši bytosti srdce ještě bdí, a chce dávat víc než dostává... Ale on nechtěl ničeho: čekal.

Byla to zprvu radost kradmá, neuchopitelná, jako přišlá zvenčí, hbitá, vytrvalá, skoro dotěrná. Čeho se báti neb čeho se nadíti od myšlenky nevyjádřené, těkavé, od tužby lehké jako jiskra?... A přece, jako v rozpoutání orchestru mistr poznává první a neuchopitelné zachvění falešného nápěvu, ale příliš pozdě, aby zastavil jeho vybuchnutí, takto kaplan z Campagne nepochyboval, že to, nač čekal, neznaje toho, se dostavilo.

Zamžením tabulek obzor pod nebesy skýtal jen nejasný obrys, bezmála temný, a celý zimní den, naopak, byl v pokojíku mléčným jasem, nepohnutým, plným ticha, jako kdybyste naň hleděli v odou. A s jistotou naprostou abbé Donissan

poznal, že tato neuchopitelná radost byla jakousi přítomností.

Když úzkost vyprchala, vynořují se znenáhla v jeho vzpomínání myšlenky, jež prve ji vzbudily, ale samy ty myšlenky teď už neměly síl, aby ho drásaly. Po prvním hnutí děsu jeho bojácná paměť na ně po jedné zlehounka sahala, s opatrností — pak se jich zmocňovala. Opájela se tím mocněji, čím víc je cítila podmaněny, bezbranný, stavší se pokornými děvečkami jeho přetajemného plesání. V záblesku vše se mu ukázalo možným, a nejvyšší stupeň už dostižen. Z dna propasti, kde se prve cítil navždycky zapečetěn, hle, nějaká ruka jej rázem vynesla tak daleko, že se tam shledával se svou pochybností, svým zoufalstvím, dokonce se svými chybami proměněnými, oslavenými. Byly už za ním meze světa, kde každý krok do předu je placen bolestným úsilím, a meta k němu letěla jako burácející blesk. Toto vnitřní vidění bylo krátké, ale oslnivé. Když přestalo, vše jako by se bylo zachmuřilo znovu, ale žil a dýchal v tomže sladkém světle, a zahlédnutý obraz, potom zase ztracený, zůstavoval za sebou místo jistoty, jejíž slast, to dobře cítil, by mu byla roztrhla srdce, nevýslovnou předtuchu. Ruka, která ho nesla, sotva se uhnula, byla přichystána na jeho dosah, už ho nezanechá... A pocit této záhadné přítomnosti byl tak živoucí, že se zprudka ohlédl, jako kdyby se chtěl setkat s pohledem přítele.

Ale v samém lůně radosti cosi ještě trvá, čeho úchvat nepohlcuje. To ho ruší, dráždí, podobno poslednímu poutu, jehož se neodvažuje přetrh-

nout... Praskne-li ten úvazek, kam ho vlna odplaví?... Někdy to povoluje, a jako loď, jež sebou trhá na kotvách, jeho bytost jest otrásána až do hlubin... Je to jen úvazek, překážka, již třeba zmoci?... Ne: to, co se vzpírá, není slepou silou. Cítí to, pozoruje, počítá. Zápasí to, aby to opánovalo... Není *tím* on sám? Není to zmrtnělé svědomí, jež se ponenáhlu vzbouzí?... Rozlití a rozpínání se radosti, podle neobyčejného slova apoštolova, dělilo až duši od ducha. Nemožno zajíti dál a neumříti.

Nikoliv! obraceje hlavu, abbé Donissan se nepotkává s přívětivým pohledem žádného přítele — ale toliko, v zrcadle, se svou bledou, zkřivenou tváří. Nadarmo ihned klopióči: už je pozdě. Přistihl sama sebe v tom pudovém posunku, pokouší se vniknouti do jeho smyslu. Čeho hledal? Ono hmotné znamení nepokoje až do té neurčitého, nerozhodného, straší jej skoro tolik jako skutečná, viditelná přítomnost. Má nyní více než pocit, má jasný, nevýslovný vjem té přítomnosti. Není už sám... Ale s kým?

Pochybnost, sotva je formulována v jeho duchu, již se ho zmocňuje. Prvým hnutím se chtěl vrhnouti na kolena, modliti se. Tentokrát podruhé modlitba se mu zaráží na rtech. Nevykřikne v poníženosti své bědy: svrchovaná výstraha vyběhne na plano. Vůle už vzepřená uniká ruce, která ji pohání: jiná se jí zmocňuje, od níž nikdo nečekej soucitu ni milosti.

Ah! kterak ten druhý je silný a obratný, kterak je trpěliv, třeba-li, a, když nadejde jeho chvíle,

rychlý jako úder blesku! Světec z Lumbres jednoho dne pozná svého nepřítele. Dnes dlužno snést na slepo jeho první obetkání, přijmouti jeho první ránu. Čím by byl býval život tohoto divného muže, který nebyl než zběsilým zápasem, zakončeným hořkou smrtí, kdyby byl náraz, prohlédnuv lest, bez plahočení a klopot se vzdal milosrdenství — kdyby byl zavolal o pomoc? Byl by se stal některým z oněch světců, jejichž historie se podobá pohádce, oněch tichých, kteří dědí zemi, s úsměvem dítky krále?... Ale proč pak snít? V rozhodném okamžiku přijímá boj, nikoliv z pýchy, ale neodolatelným vzmachem. Vidá blížiti se protivníka, je unešen nikoli bázni, ale nenávistí. Je zrozen pro válku; každá zatačka jeho cesty bude poznačena vlnou krve.

Přece však záhadná radost, jako v úsvitu ducha, ještě bdí, sotva vyrušena, jasný plamének ve větru... A proti ní, o toho bláznovství! nyní se obrátí. Vyprahlá duše, která nikdy nepoznala jiné pohody mimo němý a odevzdaný smutek, se diví, pak se děsí, konečně se rozpaluje hněvem proti této nevýslovné líbeznosti. V první části mystického vzestupu srdce mdlí ubožáku jatému závratí, a všemi svými silami se bude pokoušeti, aby přetrhl ono trpné usebrání, vnitřní ticho, jehož zdánlivá nečinnost ho přivádí z míry... Kterak ten druhý, jenž se vkradl mezi Boha a něho, se schovává a s jakým uměním! Kterak postupuje a couvá, postupuje zas, opatrný, bystrý, pozorný... Kterak klade své šlépěje do šlépějí člověkových!

Nebohý kněz se domnívá, že čije nastřažené osidlo, a zatím již dvě čelisti se do něho zatíná, a

každé úsilí ještě je do něho vráží hloub. V noci, jež opět se snáší, křehká jasnost ho vyzývá... Sám vydražďuje, skoro se dovolává plné a naprosté úzkosti, zázračně rozptýlené. Zda každá jistota, byť o nejhorším, není lepší než děsivá zastávka na křižovatce v proradné noci? Tato radost bez příčiny nemůže býti než klamem. Naděje tak utajená, v nitru nejdůvěrnějším, nejhlubším, narozená pro nic za nic — která nemá předmětu — nejasněná, příliš se podobá domýšlivosti pýchy... Ne! Hnutí milosti nemá této smyslové slasti... *Musí vykořenit tuto radost!*

Jakmile přijal toto rozhodnutí, už neváhá. Myšlenka oběti, již třeba vykonat na místě — v okamžení — zažihá v něm onen odlišný plamen neochvějného zoufalství, sílu a slabost tohoto jedinečného muže, a jeho zbraň, kterou tolikrát Satan mu obrátí do srdce. Jeho obličej, teď zledovělý, odráží ve chmurném pohledu odhodlání k vypočtené násilnosti. Jde k oknu, otvírá je. Opěrnou tyč, kdysi zlomenou, vrtoch některého předchůdce Menou-Segraisova nahradil bronzovým řetízkem, nalezeným na dně kteréśi skříně v sakristii. Svými silnými rukama kněz Donissan rve jej z dvou hřebů, kterými jest přibit. Minutu na to podivný bič hvízdaje doléhá na jeho nahá záda.

Slovo náhodou zachycené, svědectví několika blízkých návštěvníků, vzácných důvěrných sdělení temnými slovy dovolují jen sníti o vzácném a obzvláštním umrtvování faráře z Lumbres, neb si dával pozor, aby je utajil všem s nejpozornější péčí. Nejednou samo jeho šelmovství odvrátilo zvědavost, a leckterý slavný spisovatel, ama-

tér duší (jak říkají...), jenž přišel k vůli případu tak krásnému, vrátil se s dlouhým nosem. Ale jestliže některá z těch umrtvování, a zvláště posty, jejichž úděsná strohost přesahuje rozum, jsou nám jakž takž známa, odnesl s sebou tajemství jiných trýzní drsnějších. Jeho poslední prosbou bylo, aby dosáhl od slitovnosti kteréhos přítele, by ho žádný lékař nenavštěvoval. Ubohá dívka, která ho obsluhovala, stavší se Matkou Marií od Andělů, tehdy děvečka v městysi Bresse, dosvědčila, že spodek jeho krku a jeho ramena byly pokryty jizvami, z nichž některé tvořily válečky tlusté na malík. Už doktor Leval za první krise rozeznal na jeho bocích hluboké stopy někdejších spálenin, a když se před ním diskretně tomu podivil, světec, zardělý zmatkem, zůstal tich ...

— Také jsem tropil svého času všelijaká bláznovstva, pravil jednou večer knězi Dargentovi, jenž mu předčítal kapitolu ze života Otců pouště... A když onen se ho pohledem otázal, doložil s úsměvem plným rozpaků, ale i nevinné podšitosti:

— Vidíte, mladí lidé o ničem nepochybují: věru je třeba, aby si sloupali vyrážku.

Nyní, napřímen v nohách úzké postele, bil a bil bez oddechu, schladnou zuřivostí. Za prvých šlehů naběhlé maso procedilo sotva několik krůpějí krve. Ale vystříkla náhle, ruměnná. Pokaždé hvízdající řetěz, na okamžik zkroucený nad hlavou, dolehl a zahryzl se mu do boku, a stočil se tam jako zmije: vyrval jej odtud tímž trhnutím, a zdvihal jej nanovo, pravidelný, pozorný, podoběn mlatci na mlatě. Palčivá bolest, které zprvu

odpovídal temným skučením, pak jen hlubokými vzdechy, byla jako utopena v rozlévání vlažné krve, jež mu crčela po bedrech a z níž necítil než strašlivé hlazení. V jeho nohách hnědá a zrzavá skvrna se šířila, aniž si jí všiml. Růžová mlha byla mezi jeho pohledem a zsinálým nebem, na něž hleděl oslněnými očima. Potom ona mlha náhle se vytratila, a sní krajina ze sněhu a bláta, i dokonce jasnost dne. Ale bil a bil ještě v těchto nových temnotách, a byl by tepal až do zahynutí. Jeho myšlenka, jako zdřevěnělá přemírou fyzické bolesti, už neutkvívala, a neujasní si žádné tužby, než-li, aby dostihl a zmařil v tom nesnesitelném těle sám kořen a základ svého zla. Každé nové násilí volalo po jiném ještě prudším, ještě chabém na to, aby jej ukojilo. Neb se dostával do křečí, kde zklamaná láska má sílu toliko k ničení. Snad měl za to, že sevře a vezme v opovržení onu část sebe sama příliš tížící, břemeno své bědy, jehož nelze vytáhnout až nahoru; snad měl za to, že ztrese ono tělo zahynutí, od něhož si apoštol také žádal býti osvobozen, ale pokušení bylo už hlouběji vraženo v srdci, a nenáviděl se celého. Nenáviděl se jako člověk, nemohoucí přežít svůj sen. Ale měl v ruce toliko zbraň nevýbojnou, kterou se marně drásal.

A přece bil bez poshovění, zalit potem a krví, s očima zamhouřenými, a nepochybně toliko ho držel na nohou jeho tajemný hněv. Ostrý šelest mu nyní plnil uši, jako by se byl kolmo potápěl do hluboké vody. Z jeho sevřených víček očních dvakrát, třikrát vyšlehl břitký a vysoký plamen,

pak jeho spánky byly tepotem tak prudkým, že bolestná hlava se tetelila. Řetěz byl v jeho ztuhlých prstech za každé rány ohebnější a živější, ku podivu mrštný a zlolajný, zlehka šustěl. Nikdy ten, jež nazvali farářem z Lumbres, od té se neodvážil podrobti si přirozenost srdcem tak šíleněsmělým. Nikdy jí takto nevyzval do boje. Maso jeho beder nebylo než horoucí ranou, stokrát žvýkanou a zpřežvýkanou, zalitou pěnící se krví, a přec všechno toto rozsápání tvořilo jednu jedinou trýzeň — neurčitou, naprostou, opojnou — porovnatelnou se závratí pohledu do světla příliš živoucího, kdy oči jen rozeznávají pouhou vlastní oslnivou bolest... V tom řetěz, příliš záhy rozmáchlý, stáčeje se do sebe, byl by mu vyjel z ruky, i uhodil ho řádně do prsou. Poslední kroužek jej zasáhl pod pravou prsní bradavku s takovou silou, že odtud odrazil cárek masa jako třísku pod hoblíkem. Překvapení, spíše než sama muka, vyrvalo mu ječivý výkřik, rychle udušený, zatím co ještě zdvíhal bronzový bič. Oheň, který hořel v jeho očích, už nebyl z tohoto světa. Slepé záští, jež jej vzněcovalo proti sobě samému, bylo z těch, jichž nic na tomto světě neukojí, a pro něž všechna krev plemene lidského, kdyby rázem mohla vytéci, byla by pouhou krůpějí vody na řeřavém železe... Ale jak spouštěl paži, jeho prsty se otevřely samy od sebe, a cítil, že mu ruka klesá. Zároveň i jeho bedra ochabla, a všechny svaly najednou povolily. Smekl se na kolena, s neskonalým úsilím vstal, opět se zapotácel, s pažema roztaženýma, tápaje, zmítán křečovitým chvěním. Nadarmo se pokoušel dostati se k oknu, za bledou jasností zven-

čí, zahlédnutou, aniž ji poznal, očima přimhouřenýma. Děsný přestálý boj už nebyl než nejasnou vzpomínkou, nerozhodnou, jako na nějaký sen. Takto úzkost ještě žije po útlaku, přítomnost neviditelná, nevysvětlitelná, v pokoji a usebrání zore... Sedl si v nohách lůžka, svěsil hlavu a usnul.

Když se probudil, slunce zalévalo jizbu, slyšel vyzvánění v průzračném nebi. Jeho hodinky ukazovaly devátou. Hodnou chvíli odlesk na zdi stačil na upoutání jeho mysli, pak se oči pomalu rozhlédly jizbou, i podivil se široké svítící se kaluži na jedlové podlaze, řetězu pohozenému přes to. I usmál se úsměvem dítky. Tož hrozná robota byla vykonána: byla dokonána, toť vše. Byla odbyta. Jeho minulé třestění v něm nezanechalo žádné hořkosti: tak, jak mu podrobnosti tanuly na duchu, po jedné je odsunoval, bez zvědavosti, bez hněvu. Nyní se jeho mysl vznášela nad tím, ve světle tak libém. Cítil ji klidnější, jasnovidnější než v kterékoli jiné chvíli svého života, a nevyslovitelně odpoutanu od minula. To už nebyla ztrmácenost, poloviční ztrnulost probuzení. Poslední clony byly ty tam, shledával se sám se sebou, pozoruje se jasným a činným svědomím, ale s nadlidskou nestranností.

Slunce bylo už vysoko. Pošta z Beaugrenantu vrzajíc mýjela po cestě. Přívětivý hlas abbého Menou-Segraise se vznášel v zahrádce, a odpovídal mu jiný hlas, ostřejší, hlas hospodyně Estelly... Abbé Donissan si dal pozor a zaslechl své jméno vysloveno dvakráte. Hnán pudem, chtěl seskočiti s postele. Ale sotva se jeho nohy dotkly země,

ihned rozryvná bolest jej sevřela, a stanul uprostřed jizby, hrdlo plné křiku. Kouzlo zčista jasna přešlo. Co to učinil?...

Ještě minutu nehnut, stočen sám v sebe, pokoušel se sebrati k novému úsilí, — novému kroku — a všecko tělo se mu ježilo při pomýšlení, že se k němu musí vyrvati. Zrcadlo postavené na jeho stole samo od sebe mu vracelo obraz útlaku a můry... Jeho nahé boky pod cáry košile byly jedinou bolestí. Pod prsní bradavkou rána ještě krvácela. Ale hlubší trhliny jeho zad a jeho beder jej prolínaly plamenem nesnesitelným, a, jak se pokoušel zdvihnouti paži, zdálo se mu, že svrchovaný hrot onoho plamene vnikal až do srdce... »Co jsem to udělal, opakoval šeptem, co jsem to udělal?...« Pomýšlení, že za chvíli, za okamžik, stane před knězem Menou-Segraisem, hrozící blízkost skandálu, ošetřování, jemuž se musí podrobiti, sto jiných obrazů ještě, to vše jej dobíjelo. Ani minutu tento neporovnatelný muž ostatně se neopovážil pomyslet, aby se obhájil, na ony služebníky Boží, které též takový posvátný děs někdy ozbrojil proti vlasnímu tělu... Ještě krok, jen si říkal, a rány se otevrou... nezbude mi než volati.«

Klopě oči uzřel své hrubé střevice v louži krve.

—Pátère? upomínal dveřmi klidný hlas, pátere?

—Pane děkane?... odpověděl týmže tonem.

—Poslední zvonění na mši zazní, milé dítě: je čas, svrchovaný čas... A nejste snad churav?

—Minutku, prosím vás, odpověděl abbé Donissan s klidem.

Byl rozhodnut a odhodlán, kostky byly vrženy.

Kterak učinil zatínaje zuby nový krok, krok rozhodný, až k umyvadlu, kde ihned omočil utěrku z hrubého režného plátna? Jakým jiným divem strpěl beze vzdechu hryznutí ledové vody na zádech a na bocích? Kterak se mu podařilo otočiti kolem sebe, po živém mase, dvě ze svých chatrných košil? Bylo je třeba ještě pevně utáhnouti, aby pomalé krvácení přestalo, a každým hnutím záhyby vnikaly hloub do živého masa. Umyl pečlivě podlahu, našel skrýši zrudlému prádлу, očistil si střevíce, dal všechno do pořádku, sešel se schodů, neoddechl si až na cestě — volný — neboť by nebyl mohl skrýti abbému Menou-Segraisovi tetelení horečky, již mu čelisti cvakaly... Zimní vítr té chvíle šlehal mu na plno do tváří, i cítil své oči hořeti v jejich důlcích jako dva uhly. Patře v řezavý vzduch, zduhovělý sněžným prachem, utkvíval umíněně pohledem na zvonici plné slunka. Doháněl svátečně vystrojené dvojice, jež ho pozdravovaly; ani jich neviděl. Aby přešel oněch tři sta metrů, musel se dvacetkrát sbírat, aniž co prozrazovalo v jeho chůzi, stále stejné, převraty vnitřního zápasu, v němž rozmrhával, vyhazoval plnýma rukama ony hluboké, nenaopravitelné síly, jichž každá živoucí bytost má jen svou míru. Na zápraží hřbitůvka cvočky jeho bot se smekly po křemenu, a dalo mu to úsilí nadlidské, aby se opět vztyčil. Brána už byla jen na dvacet kroků. Ještě se k ní dostal. A ještě k oné

nízké brance od sakristie, za závratnou šachovnicí dlaždic černých a bílých, kde odlesk vitrají tančí jeho oslněným očím... A dokonce do sakristie plné trpkého pachu pryskyřice, kadidla a nalévaného vína... Kolem dokola ministranti, červení a bílí, krouží a bzučí jako roj. Po jednom si navléká roucha, bezděčnými pohyby, s očima zamhouřenými, přežvykuje obvyklé modlitby v hořkých ústech. Zavazuje provazy kasule zastenal, a až k stupňům oltáře totéž nepostižitelné stenání nepřestalo, škytalo mu v hrdle... Za ním tisícero rozmanitých zvuků vyskakuje až ke klenbám, aby se tam smísily v jediný ševel — v ono hlahlící prázdno, k němuž se musí obrátiti tváří za introitu, s rukama rozpřaženými... Po paměti vystupuje po třech stupních, zastavuje se. V tom již upírá oči na Kříž.

O vy, kteří jste nepoznali nikdy ze světa než barvy a zvuky bez podstaty, srdce citlivá, ústa lyrická, v nichž drsná pravda by se rozpustila jako pralinka — srdéčka, hubičky — toto není pro vás. Vaše čertovinky jsou sdělány podle vašich křehkých nervů, vašich drahocenných mozečků, a Satan vašeho divného rituálu jest jen vaším zpořtvořeným obrazem, neboť ten, kdo se klaní tělesnému vesmíru, je Satanem sám sobě. Pravá obluda pekelná, kníže temnot, pohlíží na vás se smíchem, ale svého spáru na vás nevložil. Není ve vašich žvanivých knihách, není ve vašich rouháních, aniž jest ve vašich směšných zlořečeních. Není ve vašich žravých pohledech, ve vašich zrádných rukou, ve vašich uších plných větru. Marně

si ho hledáte v mase nejtajnějším, kterým váš ubohý chtíč proniká bez úkoje, a ve rtech, jež žmete s lačnými polibky, koluje toliko krev zmrtvělá a zbledlá... Ale za to jest... Jest v modlitbě Samotářově, v jeho postu a v jeho pokání, v útrobách nejhlubší ekstase a v tišinách srdce... Otravuje svěcenou vodu, hoří v posvátném vosku, dýchá v oddechu panen, drásá s žíněnou košilí a bičem, kazí všecky cesty. Viděli jste ho lhát na ústech, pootevřených, aby udělovala slova pravdy, viděli jste ho, jak pronásleduje spravedlivého v hromobití a blescích blaženého úchvatu, až v samo náručí Boží... Proč by se hádal o tolik lidí se zemí, po níž lezou jako hovada, jakoby se nemohli dočkat, až je zítra přikryje? Toto ohromné stádo samo si jde za svým osudem... Nenávist Satanova si vymínila světce.

Tedy se dívá na Kříž. Od včerejška se nemodlil, a dosud snad se nemodlí. Ať jakkoliv, modlitba prosebná na jeho rty nevstupuje. V mocném zápolení nočním věru bylo dost na tom, aby čelil a vracel ránu za ránu: člověk bránící svůj život v zoufalém boji upírá pohled pevně před sebe, a nezpytuje nebes, odkud se snáší neporušitelné světlo na dobrého i na zlého. V nejzazší únavě jeho vzpomínky s útlakem na něho dotírají, ale jsou shrnuty v týž bod paměti, jako světelné paprsky do ohniska čočky. Netvoří než jednu jedinou bolest. Všecko ho zklamalo nebo podvedlo. Všecko jest mu osidlem a pohoršením. Z prostřednosti, jejíž malátnost v něm nítla zoufalství, slova kněze Menou-Segraise vynesla ho do výšin,

s nichž pád je nevyhnutelný. Zda neměl dát přednost někdejšímu opuštění před radostí, která ho zklamala! Ó radosti více nenáviděná proto, že chvílku byla tolik milována! Ó třeštění naděje! Ó toho úsměvu, ó políbení zrady! V pohledu, jež ustavičně upírá — beze slova rtů, ba bez povzdychu — na necitelného Krista, vyrazí náruživost této běsné duše. Takovou je zahlednutá tvář špatného chudáka ve vysokém skvoucím okně, v síni hodovní. Všeliká radost je zlá, praví ten pohled. Všeliká radost pochází ze Satanáše. Protože nebudu nikdy hoden oné přízně, již se obluzuje můj jediný přítel, už mne teď neklamej, už mne nevolej! Vrať mne mé nicotě. Učiň ze mne nehybnou látku svého díla. Nechci slávy! Nechci radosti! Už ani nechci naděje! Co mám, abych to dal? Co mi zbývá? Jen ta naděje. Tu mi odejmi. Vezmi si ji! Kdybych to mohl bez nenávisti k tobě, vydal bych ti svou spásu, ztratil bych se pro tyto duše, které js mi svěřil z posměchu, já, bídník!

A vyzýval takto propast, volal ji žádostí slavnou, s čistým srdcem...

III

Kaplan z Campagne se pustil cestou do Beaulaincourtu a sestupoval ke vsi Rohatci planinou.

— Je to procházka, nejvýše tři míle, pravil P. Menou-Segrais s úsměvem. Jděte pěšky, když vás to těší.

Nebyla mu neznáma naivní záliba nebohého kněze v cestování vlakem. Ale tentokrát se abbé

Donissan nezarděl jako obvykle... Dokonce se usmál, nikoli bez šibalství.

Děkan z Campagne ho posílal svému spolubratru v Rohatci, kterému poslední kázání exercicií působila velkou starost. Dvěma redemptoristům, kteří už déle než týden třikrát denně hřímali, docházel dech, i žádali také o milost. Zdálo se nemožným uložití nešťastníkům nejzazší zkoušku dne a noci, ztrávených ve zpovědnici: »Váš mladý pomocník bude tak laskav a přispěje nám svou horlivostí«, napsal arcikněz. A abbé Donissan běžel na toto nevinné vyzvání.

Bral se v listopadovém dešti sáhovými kroky, pustými lukami. Po levici bylo možno tušiti moře, neviditelné, na lemu obzoru, tísněném rozvlátou oblohou v barvě popela. Po jeho pravici poslední pahorky. Před ním němá, plochá rozloha. Západní vítr lepil mu sutanu na kolena, chvílemi pozdvihuje prach ledové vody, jež měla slanou příchut. Ale přes to si rázně vykračoval, aniž o linku se odchýlil, bavlněný deštník maje sbalený pod paží. Co by se byl opovážil žádat nad to? Každý krok jej přibližoval k starému kostelu, který už poznával, a jenž tak podivně byl opřilben ve své samotářské žalosti. Uhaduje tam, kolem zpovědnice, ženský nárůdek, jenž se obratně vedral na prvé místo, hašteřivý, s tvářemi pobožnými, s pohledy na dvojí i trojí spoušť, se rty svatě sevřenými aneb seskřipnutými zlobnou plihou — potom, poblíž tohoto šeptajícího stádečka, tak neohrabané a drsné!... muže. Věc obzvláštní, a rádi byste řekli, kdyby bylo lze v takové věci, líbezná! Strohý mladý kněz se za této myšlenky

vzrušuje nepokojnou něhou; přidává do kroku, aniž by na to myslel, s úsměvem tak vlídným a smutným, že mimo jedoucí vozka před ním sme-
ká nevěda proč... Čekají naň. Nikdy matka na cestě domů, a jež dumá o zázračném tělíčku, které co nevidět všechno se ponoří do jejích lichotek, neměla v pohledu víc netrpělivosti a prostosrdečnosti... A již se hloubí písčinou koryto hořké řeky, již vyprahlý pahrbek a vysoká silhouetta bílého majáku v černých jedlinách.

Už týdny abbé Menou-Segrais nedoufá, že bude čisti v srdci tak tajemném. Chmurné mlčení kaplanovo kdysi se zdálo méně neproniknutelným než jeho nynější nálada vždycky táž, téměř rozmarná. Dvacetkrát se doptával abbého Chapdelaina, faráře z Larieux, který každou sobotu zpovídá abbého Donissana. Starý kněz se hájí, že nic nenalézá neobyčejného ve výrocích svého kajícího, a dobrácky se baví úzkostlivostí spolubratrovou. »Dítě, opakuje, opravdové dítě, předobré těsto. (Směje se až k slzám.) Ale vy vidíte všude, drahý příteli, zvláštní stavy ve svědomí!... (Vážně): Chtěl bych, abyste slyšel jeho zpovědi. Ale, ale! všichni jsme tím prošli na počátku své kněžské služby: trochu nepokoje, snění, nemírná záliba v modlitbě... (Naprosto zvažněv): Modlitba je předobrá věc, výborná. Nezneužívejme jí. Nejsme kartusiáni, milý příteli, máme co dělat s lidičkami nejprostšími, a kteří ponejvíce zapomněli svůj katechism. Nesmíme létat příliš vysoko, ztratiti styk. (Znovu se směje): Představte si tohle! Trýznil se. Nebudu vám popisovat nástroj:

neuvěřil byste mi. Zapověděl jsem mu ty nesmyslné strohosti. Ostatně ihned povolil, bez rozkladů. Poslouchá mne, jsem si tím jist. Nikdy jsem se nesetkal s osobou tak poddajnou: předobré těsto.«

Abbé Menou-Segrais soudí, že je nevhodno prodlužovat rozprávku, a vždy opatrný tváří se, jako by se vzdával argumentům tak výtečným. Ale táže se sám sebe se zvědavostí: »Proč k ďasů to dítě vyvolilo, mezi tolika, tohoto budižkničemu?...« Na konec ztratil nit svých subtilních dedukcí. A přece pravda je tak prostá! Abbé Donnissan ze všech klidně si vybral nejstaršího. Nikoli ze vzdorovitosti nebo pohrdání, jak by se leckdo domníval; ale proto, že tato pocta stařešinství se mu jeví podivuhodně soudnou a náležitou. Tak i každý čtvrtek vyslýchá proslov P. Chapdelaina. Jen on na celém světě je schopen sebrat taková ubohá slova, a s tolikerou láskou, že dobrák, překvapen a polichocen, na konec sám nalézá nějaký smysl ve svém změteném brebenění.

...A přece odvážil by se přiznat si tento chrabrý mladý kněz, že vyhledává zbožnou hloupost pro ni samu? Snad by se odvážil. Ale ví tak málo o velikém zápolení, jehož je cenou! Přijímá nemožnou sázku a netuší toho. Dojista slavnostní upozornění abbého Menou-Segraise na nějaký čas ho rozrušilo, pak jiná práce na tolik mu zatvrdila srdce, že jest jako fysicky necitelný k ostnu zoufalství. V zápalu boje ze všech nejsmělejšího, jímž kdy člověk se utkal sám se sebou, nerozmýšlí si, že jest na to sám: vůbec nezatouží po nějaké opo-

ře. Co by u jiného bylo zpupností, zde jest jen prostotou; myslí, že nekoná než věci obecné, obyčejné. Nemá co říci o sobě.

Pod jeho zraky městečko se zatemňuje, jako by sestupovalo pod obzor. Přidává do kroku. Kéž by mohl dosíci, nepozorován, chmurného koutu, kde až do večere, pak v noci zůstane sám — sám za křehkou překážkou ze dřeva, ucho nakloněno k neviditelným ústům! Ale znepokojuje se pro neznámé tváře, s nimiž napřed se mu bude střetnouti. Bude tam arcikněz, toliko zahlédnutý za posledních Letnic, oba misionáři — snad ještě jiní? ... Již několik měsíců budoucí farář z Lumbres se diví jistým pohledům, jistým řečem, jejichž smyslu dosud nerozumí, jakési zvědavosti, již jeho naivita zprvu považovala za nedůvěru neb opovržení, ale jež znenáhla kolem něho vytváří zvláštní ovzduší, za které se stydí. Nadarmo se skrývá, činí se ponížejším, prchá jakémukoli novému přátelství, sama jeho samota jakoby vábila ty nejlhostejnější, jeho plachá nesmělost je vyzývá, jeho smutek je vábí. Někdy on sám přerušit ticho, pakli slovo na zdařbůh uniklé zčista jasna podráždilo jeho velikou duši. A až do chvíle, kdy němé překvapení všech jej přivede zase k sobě a kdy znovu se odmlčí, mluví, mluví s onou rachotivou, koktavou výmluvností myšlenky, jež jako by vlekla řeč za sebou, jako břímě... Ale nejčastěji naslouchá, s nejzazší pozorností, s pohledem dychtivým a rozbolestněným, zatím co ztajená modlitba jeho rtů překvapuje staré maličerné kněze v jejich pošetilém tlachu. Jeho podivnost nejprve zarazí. Nikdo, ani jediného ne-

vyjímaje, nemá tušení o tomto skvělém údělu. Je na tom dost, pakli vzrušuje a rozděluje.

A ostatně, co lze poznati v tomto divném muži? Nadarmo jej pozorujete. Mohli byste za ním slídit. Na rozkaz abbého Chapdelaina bez námitek se vzdal umrtvování, jejichž děsnou ukrutnost starý kněz sotva tuší, ačkoliv abbé Donissan odpověděl na všechny otázky se svou obvyklou otevřeností. Ale sama tato otevřenost obluzuje. Pro kaplana z Campagne jsou toto události z minula, příhody. Přiznává se k nim bez rozpaků. Rád uznává, že to je maličkost na zkrocení přirozenosti, takový třmenový řemen, jak náleží ostrý. Farář z Lumbres řekne později: »Naše ubohé tělo hltá muky jako rozkoš, s touž dychtivostí bez míry.« Bylo nám dopřáno přečísti si tento zvláštní příkaz, napsaný jeho rukou na okraji jedné kapitoly *Cvičení* svatého Ignáce: »Máš-li za to, že se musíš mrskati, bij břitce a nedlouho.« Říkal také svým sestrám z Karmelu v Aire: »Pomněme, že Satan umí těžit z modlitby příliš dlouhé, aneb z umrtvování příliš strohého.«

»Náš hoch je nyní naprosto rozumný,« do-
tvrzuje farář z Larieux. Jest pravdivý. Jeho hlava zůstává chladnou a vidí jasně. Nikdy se nedal pobláznit slovy. Jeho obraznost je spíše krátká. Srdce ztravuje až i svůj popel.

Za soumraku vítr se ukládá, lehká mlha se vznáší z nasycené prsti. Po prvé od svého odchodu kaplan z Campagne pociťuje únavu. Ostatně už je za Verlimontem, a až ke kostelu, od teďka blízkému, cesta je snadná a jistá. Přece však se za-

stavuje a naposled si sedá na zemi, na křižovatce dvou cest z Campreneux a Vertonu. Viděla ho kterási selka, vlasatého, s rukama skříženými na ohromném deštníku, s kloboukem položeným vedle sebe. »Podivný člověk,« povídá.

Takto klesával pod břemenem, a podrobená přirozenost křičela marně ve své úzkosti. Neboť nikdy neodmítal slyšeti ji: teď už jí neslyšel. Počínal si ve všem, jako kdyby úhrn jeho sil byl býval neměnný — a snad jím byl opravdu. V jistých hodinách, a když se mu již pomalu všeho nedostává, jediným odpočínutím, které mu tane na mysli, jest, aby sestoupil sám v sebe, a aby se zpytoval s rostoucí přísností. Pro tohoto jedinečného muže únava jest jen špatnou myšlenkou.

Tedy si přehlíží v paměti události těchto posledních měsíců. Je pravda, že nezakouší nijakého stesku po umrtvování, která na čas rozněcovala jeho odvahu. Dříve ještě než abbé Chapdelaine po něm žádal, aby se jich vzdal, už je zavrhl v srdci. Což neutěšovala, neulehčovala? Což v něm opět neotevřela onoho pramene radosti, který by rád byl vysušil? Nyní jest věrnější než kdy jindy slibu učiněnému kterýsi den před Křížem, slibu, jenž mu náhle vyvstal v oné nezapomenutelné minutě. O částku, kterou si vyvolil, nikdo se s ním nebude příti. Žádný jiný odvážlivc nesjednal před ním této úmluvy s temnotami.

Kdyby se nám nebylo dostalo ze samých úst světce z Lumbres doznání tak prostého a tak drásavého o tom, co se mu zalíbilo nazvat hrozným obdobím jeho života, patrně byste odmítli uvěřiti, že by se kdy člověk mohl dopustiti ze svobod-

né vůle, s celičkou poctivostí, jako čině věc prostou a obyčejnou, jakési mravní sebevraždy, jejíž uvážená, ztajená, raffinovaná krutost by vás mrazila. A přece o tom vůbec není pochybnosti. Dni a dni onen, jehož něžná a prozíravá láska k bližnímu měla vzbouzeti naději na dně tolika srdcí, jež se zdála prázdnými navždy, vyrvával sám ze sebe tuto naději. Jeho subtilní mučednictví, tak dokonale smísené s pásmem života, naposled s ním splynulo.

V prvních dnech to bylo jako zuřivost odporovat si a zapírat se. Četbu, v níž do té nalézal netoliko svou radost, ale i svou sílu, opouštěl, opět se do ní dával, opět opouštěl. Bera si záminkou přívětivou výtku abbého Menou-Segraise, počal psáti poznámky a komentáře k *Rozpravě o Vtělení*. Nezbývá, než abyste byli měli v rukou onu knihu dost vzácného vydání z osmnáctého věku, jeden z klenotů v knihovně faráře cam-pagneského, jejíž okraje plní hrubé písmo kněze • Donissana! Neohrabanost těch poznámek, naivní péče, sníž chudák kněz pokyny trochu směšně podrobnými vás poukazuje na texty, — vše až do solecismů jeho základní latiny, je důkazem úsilí takového, že nejkřutější by se neodvážil usmát. Nad to víme, že tyto poznámky jen shrnují práci mnohem závažnější — dojista stejně marnou — zmizelou dnes, a která patrně plesniví někde na dně zásuvky, tragický a koktavý svědek divagací veliké duše. Zprvu jen odpuzující, tato úloha se rychle stala robotou nesnesitelnou. Farář z Lumbres vždycky býval prostředním metafysikem, a z této jediné zkušenosti možno po-

znati umíněnou trýzeň, jíž mučí inteligenci, zba-
venou nezbytných prvků poznání, posedlost ne-
jasným tekstem. Podnikání už beztak smělé, záhy
ještě bylo ztíženo směšnými zadrhlinami. Jsa celý
den zapřažen, abbé Donissan byl volný až po půl-
noci, po prohrané každodenní partii mariáše s P.
Menou-Segraisem. Chytrý děkan nepotřeboval
dlouho, aby vnikl v toto nové tajemství. Nalezl
v tom, podle svého zvyku, látku k několika ne-
vtíravým narážkám, jimiž byla dojata prostota
kaplanova. Nešťastník si uložil pracovati při svi-
tu noční lampičky a uhnal si záhy neuralgické
bolesti v očích, které mu dodaly, aniž ho však
umořily. Neb tato poslední zkouška mu pak byla
záminkou k novým šílenostem.

Až do té chvíle kaplan z Campagne nenalé-
zal odpočínutí a pohovění než v modlitbě, kterou
miloval, pokorné modlitbě ústní. Dlouho prosto-
ta světce lumbreského vzbouzela v něm pochyb-
nosti, byl-li by schopen modlitby vnitřní, v době,
kdy se tak modlil den jak den, a, možno říci, každé
hodiny denní. Rozhodl se, že se porazí ještě jed-
nou.

Ostýcháte se podávati zprávu o faktech tak
holých, tak bez zájmu, posléz obecně pravdivých.
Po noci naplněné prací hle nebohého kněze, an
všemi směry se prochází jizbou, s rukama za zády,
s hlavou sklopenou, zadržuje dech jako zápasník
šetřící svými silami, snaže se mysliti, jak nejlíp u-
mí, mysle v pravidlech... Námět si vybral napřed,
pečlivě opatřil poznámkami, podle nejlepších me-
thod, čistotně sulpiciánských, a už ho nepustí, do-
kud ho doopravdy nevyčerpá. Ostatně si vypo-

máhal v tomto novém podnikání jakousi příručkou, sepsanou anonymním knězem, léta milosti 1849. »*Jak se naučím modlitbě v dvaceti lekcích, psáno pro zbožné duše*«, hlásá titul. Každá z lekcí se dělí na tři paragrafy: *Přemítání. Povznesení. Závěr*, po němž duchovní kytička. Několik poesí (zhudebněných jedním řeholníkem, dotvrzuje úvod...) končí tuto sbírku, a opěvá, dle rytmu drahého paní Deshoulièresové, kochání a horoucnosti lásky božské.

Můžete podržet, smáčknot mezi prsty tu ohyzdnou knížku. Její vazba jest chráněna obalem z černého sukna, pečlivě ušitým. Stránky často obrácené ještě uchovávají mdlý a žluklý pach. Špatná barvotisková rytina má v levém rohu načrtnutu drobnou a falešnou literou, vybledlým inkoustem, tuto záhadnou větu: »Mé drahé Adolině, na útěchu z nevděčnosti jistých osob...« Svrchované svědectví patrně nějakého pobožného záští... Cože! toť kniha, mrzký tovaryšek toho, o němž nejhrdější nemohou říci, že bez rozpaků snesli pohled utkvěvší na jejich vlastní myšlenice — jeho tovaryš, jeho důvěrník, důvěrník světce z Lumbres! Čeho hledal v těch stránkách všude stejných, v nichž neskonala nuda kteréhosi zahálčivého kněze si po kraptu zjednala průchod?

Čeho hledal, a především, co našel? Dojista, abbé Donissan nám nezanechal nijakého díla nauky neb mystiky, ale máme několik jeho kázání, a vzpomínka jeho neobyčejných důvěrných sdělení jest ještě příliš živa v srdcích nejednoho. Žádný z těch, kdo se mu přiblížili, nepochyboval ani minutku o jeho pronikavém smyslu pro skuteč-

no, o jasnosti jeho úsudku, o svrchované prostotě jeho cest. Nikdo nejevil tolik nedůvěry ke krasoduchům, aneb jich nepoznamenal dokonce, dali se, ostrým pevnějším a tvrdším. Když byl tak opuštěn, jak máme za to, v onom období svého života, kterak věřiti, že ony pobožné hříčky by byly živily jeho modlitbu? Zda opravdu bez zošklivění kdy vyslovil ona okázalá říkání, vdechoval mrzkou chemii duchovních kytic, plakal oněmi divadelními slzami? Modlil se, aneb, maje za to, že se modlí, už se nemodlil?

Zavíráte knížku tu s ošklivostí: cítíte ještě na prstech dotyk nečistého sukna. Chtěli byste poznati, najíti v některém lidském pohledu tajemství té výsměšné síly, již nejsvětější z duší byla na okamžik zatemněna. Což je to možné? Může býti takto šálena sama milost Boží? Což každý ohlédná se, uvidí vždy za sebou svůj stín, svého dvojníka, hovado, jež se mu podobá a jež ho mlčky pozorovalo? Kterak ta knížečka je těžká!

Takto zloba, která ho pronásledovala ostatně bez poshovění až do posledního dne, tehdy mařila nebohému knězi většinu podniků. Když napřed ho štvála do prací zároveň úmorných a nesmyslných, jež se zrádně jeho svědomí představovaly jako důmyslný system oběti a odřikání, zbavivši jej takto všeliké útěchy zvenčí, nyní se pouštěla do člověka vnitřního.

Den ze dne ukrutná práce ta je snadnější a rychlejší. Na sebe až do zmaru rozvzteklý, zarytý sedlák konec konců se stává sám proti sobě mudrlantem dost subtilním. Není úkonu v jeho poníženém životě, jehož vzpruh by nezpytoval,

kde by nenalezl úmyslu převrácené vůle; není odpočinku, jehož by neměl v nenávisti a nezamítal, není smutku, jehož by nevykládal ihned jako výčitky svědomí, neboť vše v něm a mimo něho nosí znamení hněvu.

Ale hodina patrně nadešla, kdy kruté dílo mělo nést ovoce, rozvinout svoji všecku lest. Jací jsme to blázni, vidíme-li ve své vlastní myšlence, kterou slovo přece přivtěluje ustavičně k citlivému vesmíru, toliko abstraktní bytost, od níž se nám není báti nebezpečí blízkého a jistotného! Ó slepče, který se nepoznáváš v cizinci, kterého náhle potkáváš tváří v tvář, již nepříteli pohledem a nenávistnou plihou úst, aneb v očích cizinky!

Abbé Donissan vstal, a rozhlédnuv se po krajině, z tří čtvrtin potopené do přítmí, cítil se rozrušen jakýmsi neklidem, jež s počátku snadno přemohl. Před ním cesta se nyní nořila do údolí, mezi dvěma vysokými svahy, posetými krátkou a řídkou travičkou. Ať proto, že je naprosto chránily od větru (který po slunce západu opět se zdvihl), ať z jakékoli příčiny jiné, hluboké, hutné ticho nebylo už ničím rušeno. A ačkoli město bylo na blízku, a hodina málo pokročilá, slyšel naslouchaje toliko nejasný ševel země, sotva vnímatelný, a tak jednotvárný, že neobyčejné ticho tím ještě vzrostlo. Ostatně i tento šumot ustal.

Vykročil — či spíše se mu zdálo od té, že se bral velice rychle, po cestě bezvadně rovné, lehounce se svažující, pružné pod nohama. Jeho únava zmizela, i shledal se opět na konci svého

dlouhého pochodu jak náleží volným a lehkým. Obzvláště podivil se svobodě svého myšlení. Jisté nesnáze, které naň dotíraly už týdny, se rozplynuly, jakmile se jen pokusil o jich urovnání. Celé kapitoly jeho knih, tak svízelně čtené a poznámkami provázené, které si obyčejně trhal jako po cárech z paměti, zčista jasná se představovaly ve svém pořádku, se svými tituly, svými podtituly, seřazením paragrafů a dokonce se svými poznámkami na okrajích. Stále jda, skoro běže, umínil si, že odbočí se silnice, aby si nadešel stezkami podél Ravenelly, která, tekouc podle hřbitova, ústí hned u kostelního prahu. Pustil se tam, aniž ubral kroku. Cesta ta obvykle rozjezděná až do léta hlubokými kolajemi, v nichž stojí voda nasycená solí, není valně navštěvována leč rybáři a voláky. K velikému překvapení kněze Donnissana jevila se mu hladkou a pevnou. Měl z toho radost. Ačkoli neobyčejná činnost, svobodné kypění jeho myšlenky ho jakoby opojovaly, jeho pohled za chůze očekával některé známé podrobnosti, postřehnuté tmou, skvrnu keře, náhlou zatáčku, snížení svahu za vzhledu k černému nebi, chatu hlídačovu. Ale jda už hodně dlouho, s překvapením pocítil, vopak očekávaného, podkroky lehké svážení, náhle strmější, potom hustý trávník palouku. Vzhlednuv poznal silnici, s které před chvílkou sešel. Pustil se, nevida jí, do cesty příčné, která ho znenáhla svedla zas na místo vyjití, zády k městu? Vidělť velmi zřetelně (proč tak zřetelně v naprosté noci?...) první domy předměstí.

»Co se mi to stalo«, pomyslí si, ale bez zklamání a bez hněvu.

Ihned se dal znovu na pochod, řádně rozhodnut, že se již silnice nespustí. Bral se tentokrát pomalu, pohled upřen před se, cítě při každém kroku pod svými hrubými podrážkami skřípat písek smáčený deštěm. Temnoty byly tak husté, že kamkoli dostihl jeho pohled, nedozíral netoliko nijaké jasnosti, ale ani odlesku, ničeho z oněch viditelných záchvěvů, které jsou v noci nejhlubší, jako zářením živoucí země, pomalým zetlíváním dne zničeného, až do rozednění. Ale přece postupoval se vzrostlou jistotou, zahalen, utážen do té černé noci, která se otvírala a zas zavírala za ním tak těsně, že se zdálo, jako by měla hmotnou váhu. Ale přesto necítil nijaké úzkosti z ní. Bral se kroky jistými a volnějšími. Ačkoliv obvykle se neblížil k zpovědnici leč s množstvím obav a úzkostlivostí, nedivil se, že tentokrát cítí jen hnutí netrpkivosti téměř radostné. Hbitost jeho přemítání byla taková, že z toho zakoušel skoro tělesný dojem, ono lehtání na povrchu pleti, potřebu vydati v činnosti svalové přemíru myšlenek a obrazů, lehkou horečku, již dobře znají myslitelé a milenci. Znovu přidává do kroku, aniž si toho všímá. A ustavičně noc se otvírá a zase zavírá. Cesta se natahuje a sklouzá pod ním, jako kdyby ho nesla — přímá a snadná, tak libě se sklánějící... Je hbitý, pohotový, lehký, jako po dobrém vyspání v svěžesti jitra. Tu jest poslední zatačka. Chvatným pohledem hledá domek z růžových cihel na křižovatce silnice a cesty, kterou dojista právě minul bez povšimnutí. Ale neobjevuje nic určitého, ani cesty ani stavení — a v blízkém městě ani zásvitu. Zastavuje se, nikoli znepokojen, ale

zvědav... Tehdy — ale teprv tehdy — v tichu uslyšel bít své srdce tlukotem rychlým a tvrdým. A ucítil, že mu s těla crčí pot.

Zároveň illuse, která ho do té nadnášela, náhle se rozplynula v nic, i cítil se uondán, nohy mu tuhly a bolely ho, bedra měl jakoby zchváčena. Oči, které měl prve vyjeveny do temnot, nyní byly plny spánku.

»Vylezu na břeh, povídá si; není možno, abych nahoře nenašel, co hledám. Sebe menší znamení mi poví, kde jsem se octl...«

Opakoval si v duchu touž větu s pitomou naléhavostí. A zabořilo jej podivně ve všem těle, když posléze se odhodlal a zachytl se rukama i koleny v ledové trávě. Pak povstal stenaje, ještě popošel, hledě uhádnout linii obzoru, toče se kolem sebe. A k svému hlubokému překvapení se shledal na mezi neznámého pole, jehož země, nedávno přeoraná, nejasně svítila. Jakýsi strom, který se mu jevil nesmírným, rozpínal nad ním své neviditelné kmeny a haluze, z nichž slyšel toliko lehké ševelení. Za strouhou, kterou přeskočil, pevnější a jasnější půda mezi dvěma temnými liniemi prozrazovala cestu. Po úbočí, na něž vylezl, už ani stopy. Na všechny strany nesmírná pláň, již bylo možno spíše se dohadnouti, než ji zahlédnouti, změtená, na pomezí noci, prázdná.

Necítil strachu; byl méně znepokojen než rozzloben. Ale přes to únava byla tak veliká, že se do něho dala zima: třásl se v sutaně smáčené potem. Smekl se na zem, na zdařbůh, neschopen dále státi. Pak zavřel oči. V tom, až do zmoření spánku, jakýsi nepokoj naň dotíral. Než ještě

mohl být formulován, zmocnil se ho nadobro. Bylo to jako vidoucí útlak, který znenáhla uhlo-
dával jeho spánku, probouzeje ho po stupních. Přece však, více než zpola při vědomí, neodva-
žoval se otevřít oči. Měl naprostou jistotu, že
prvým pohledem, jímž se kolem sebe rozhlédne,
zachytí něco pro svou nejasnou a zmatenou bá-
zeň. Co to bude a jaké to bude? Posléze odsunuje
ruce, jejichž dlaně si držel na pevně zamhouře-
ných víčkách, okamžik se chystal snéstí náraz vi-
dění nenadálého a hrozného. Náhle popatřiv před
sebe prostě seznal, že se už podruhé a správně
vrátil, odkud byl vyšel.

Jeho překvapení bylo tak veliké, tak nenadálé
samo zklamání jeho strachu, že ještě vteřinu zů-
stal, jsa směšně skrčen ve studeném bahně, ne-
schopen ať jakéhokoli hnutí, jakékoli myšlenky.
Pak se odvážil zkoumati půdu kolem sebe. Cho-
dil zšíř i zděli, ohnut v půli, občas rukama oma-
kávaje půdu, snaže se přijíti na vlastní stopu, sle-
dovati ji krok za krokem až k tajemnému místu,
kdy se spustil správné cesty, aby se k ní ponená-
hlu obrátil zády. Ačkoli ovládá svoji bázeň, přece
už nebude moci pokračovati ve své cestě, dokud
nepřijde této záhadě na kloub — byloť nezbytno,
aby se tak stalo. Dvacetkrát se pokusil prolomiti
kruh, nadarmo. Za kousek všeliká stopa přestala
a musel si říci, že chodil v trávníku podle cesty
— dost hustém, aby jeho kroky tam vůbec ne-
zanechaly známek. Také si všiml, že v okruhu
několika metrů půda byla doslova rozdupána.
Přepadla ho nesmyslná malomyslnost, téměř dě-
tinské zoufalství vehnalo mu slzy do očí.

Nikdo méně než světec z Lumbres nebyl tím, co moderní ve své hantýrce zovou emotivem, totiž člověkem, jenž se snadno poddává svým dojmům. Ponenáhlu přeludy a klámy této noci se nezjevují jeho prostotě leč jako překážky, které dlužno zmoci. Nanovo vykračuje cestou, sestupuje po svahu, nejprve zvolna, pak čerstvěji, a ještě čerstvěji, posléze utíká. Myslí si dosud, že jest pánem sama sebe, a nespěchá již za svou metou, ale obrací se zády k noci, ke své hrůze: jeho poslední úsilí jest nevědomým prcháním. Zdali už dávno neměl stihnouti do nepřístupného městečka? Každá minuta zpoždění tedy jest minutou nevysvětlitelnou.

Nanovo dva černé břehy vyvstávají, snižují se, vyvyšují a, když nadobro zmizejí, sotvaže se dohaduje neviditelné pláně, kdežto studený a ledový vítr, bez jakéhokoli šumění, šlehá ho v tvář... Je jist, že už je mimo cestu, aniž může pochopiti, v které chvílce s ní sešel. Běží rychleji, ostatně poháněn svahem, sohnutýma ramenoma, se sutanou pitvorně vykasanou nad hubená lýtka — směšný přízrak, tak žertovně čiperný a posunkující, uprostřed věcí nepohnutých. S hlavou svěšenou konečně se svaluje na jakousi měkkou a vlhkou zeď, již jeho ruce nahmataly; zlehka se smeká po stěně, do bláta, zavíraje oči. A než je otevře, už ví, že se *vrátil*.

Ještě se nebouří. Vstává zase, s hlubokým vzdechem a s potřesením ramen, jako kdyby si chtěl srovnati břemeno, nanovo vychází, rozhodně se obraceje zády. Postupuje krokem pra-

videlným, poddajným, v prsti, jež se mu lepí na podešve, překračuje nízké živé ohrady, drátěný plot, vyhýbá se jiným překážkám, tápaje, neohlížeje se, nanovo neúnavný. Naprosto netřeští; neklade si nijaké zvláštní mety; přijímá jako obyčejné dobrodružství tuto cestu tak divně přerušovanou, a nemyslí poctivě než na to, aby se co nejrychleji vrátil na faru v Campagne, nežli se rozední. Prostě se rozhodl, že projde v opačném směru svou dlouhou cestu. Kdyby abbé Menou-Segrais znenadání před ním vyvstal, není pochyby, že nejprv ho zdvořile pozdraví, pak by mu v málo slovech věc vylíčil, jako se podává zpráva o nehodě jen mrzuté.

Přeskočiv poslední příkop, octl se na uzounké pěšince, sotva vyšlapané v oranici. Rozpomíná se, že po ní možná šel — před jednou nebo dvěma hodinami. Ale *tehdy byl sám*, zdá se...

Neboť už chvílku (proč by se k tomu nepřiznal?) *už není sám*. Někdo jde vedle něho. Je to asi nějaký mužík, tuze čilý, hned po pravici, hned po levici, napřed, vzadu, ale špatně rozeznává jeho obrys — přebíhá zprvu sem tam, aniž by cekl. Zda by si v noci tak černé nemohli vzájemně vypomoci? Je třeba se znáti, aby tím velikým tichem, tou velikou tmou bylo možno jíti pospolu?

— Pořádná tma, co? dí náhle mužík.

— Baže, pane, odpovídá abbé Donissan. Ještě máme daleko do dne.

Je to dojista dobrý chlapík, neb jeho hlas, bez vši nakřičenosti, má přízvuk utajeného veselí, opravdu neodolatelného. Docela už ujišťuje nebohého kněze. Obává se dokonce, aby jeho struč-

ná odpověď nebyla rozmrzela křepkého tovaryše, plného rozmaru. Kterak lidská řeč dovede být příjemná, slyšíme-li ji takto, zčista jasna, a kterak jest libá! Abbé Donissan si vzpomíná, že nemá přítele.

—Mám za to, povídá v tom černý chodec drobné postavy, že temnota sbližuje lidi. Je to dobrá věc, předobrá věc. Když si nevidí ani na nos, nejhoršímu šibalu skápně. Dejme tomu, že byste mne byl potkal za jasného poledne: přešel byste ani se neohlédnuv... A tož tedy jdete z Étaples?

Nečekaje odpovědi předchází hbitě svého společníka, chytá ostnatý drát neviditelné ohrady, drží jej zdvořile vzhůru vztyčenou paží, aby usnadnil průchod. Pak opět se dává do řeči, svým veselým hlasem trochu přidušeným:

—Tak přicházíte z Étaples, a nepochybně jdete do Cumières?... či do Chalindry?... či do Campagne?

—Do Campagne, odpovídá kaplan, jenž se takto vyhýbá lži.

—Nedoprovodím vás až tam, opět vece, pochechtávaje se přátelským smíchem... Přerazíme to polmi k Chalindry: znám ohrady; šel bych s očima zavřenýma.

—Děkuju vám, dí abbé Donissan, překypuje vděčností. Děkuju vám za vaši úslužnost a za vaši lásku. Tolik jiných by si mne ani nevšimlo, jest teď mnoho lidiček, kterým má ubohá sutana nahání strachu.

Chlapík vysykuje opovržením:

—Hňupů, vece, nevědomců, kteří mají hlínu v prdeli a neumějí ani číst. Dost takových pot-

kávám na trzích, na jarmarcích od Calais až do Havru! Co za pitomosti člověk vyslechne! Co to mizerů! Já mám strýce knězem, matčina bratra, víme.

Nanovo se naklonil k husté živé ohradě, nízké a zježené trním; omakav ji, ohledav dlouhými, hbitými pažemi, tahaje kaplana na pravici s obzvláštní živostí, objevil širokou díru a řekl uhýbaje se, aby ho propustil:

— Sám se přesvědčte, nepotřebuji nic vidět. Jiný než já za takové noci by se motal v kole až do rána. Ale tento kraj mi je povědom.

— Zůstáváte zde? optal se skoro nesměle kaplan z Campagne (neb měrou, jak se vzdaloval od města, od něhož jej odvrátil sled nevysvětlitelných událostí, hrůza jakoby utišená, ukojená, stlumená, smísená s hanbou — podobná vzpomínce na nečistý sen — hluboce mu pronikala srdcem a poněvadž hrot konečně byl odvrácen, zůstavovala jej ochablým, na vahách s dětinnou tužbou po ochotné, jisté přítomnosti paže, kterou by stiskl).

— Nezůstávám nikde, abych řekl, přiznal se druhý. Cestuji na účet obchodníka koňmi z Buloňska. Byl jsem v Calais především: budu ve čtvrtek v Avranches. Och! život je tvrdý, a já nemám kdy, abych se někde zakořenil.

— Jste ženat? nanovo se optal abbé Donissan. Rozesmál se:

— Ženat s bídou. Kdepak mám nalézt příhodný čas, abych vážně na tohle všechno myslel? Našinec přichází, odchází, nikde se nepoutá. Zábavu si najde tak mimochodem.

Odmlčel se, pak opět rozpačitě začal:

— Prosím vás za odpuštění: to nejsou věci, které se mají říkat člověku jako vy. Dejte se důkladně napravo: je tady na blízku jáma plná vody.

Tato starostlivost nanovo dojíhá abbého Donissana. Vykračuje si teď velmi rychle, skoro bez únavy. Ale měrou, již únava se vytrácí, jiná slabost se do něho vtírá, zabírá ho, proniká jeho vůli roznyvěním tak zbabělým, tak pronikavým! Slova mu vstupují naraty, a jeho svědomí je nejasně zkoumá.

— Pán Bůh vám zaplatí za vaši námahu, praví. On sám mi vás postavil do cesty v okamžiku, kdy odvaha mne opouštěla. Neb tato noc byla pro mne tvrdou a dlouhou nocí, tvrdší a delší, než si dovedete pomyslit.

Jen tak tak že si nechává pro sebe naivní, pošetilé vypravování svého posledního dobrodružství. Chtěl by mluvit, svěřovat se, prozkoumati v pohledu, i neznámém, ale přátelském, soucitném, svůj vlastní nepokoj, pochybnost, jež naň už dotírá, hrozný sen. Avšak pohled, s kterým se střetá pozdvihuje očí, je spíše udiven než soucitný.

— Cestovat nocí bez měsíce nikdy není valně příjemno, odpovídá vyhýbavě cizinec. Z Étaples do Campagne, mám za to, jsou dobré čtyři míle špatné cesty. A beze mne by putování nezbytně bylo ještě delší. Pěšinou si nadejdeme nejméně dva kilometry. Ale už jsme na cestě do Chalindry.

(Cesta, matná za noci, rovnou se potápí do netvárné planiny.)

— Za chvílku vás pustím samotného, dodal

jakoby s politováním. Máte ostatně tak naspěch do Campagne?

— Už jsem se moc omeškal, odpovídá příští farář z Lumbres. Až moc.

— Byl bych vás požádal... bylo by bývalo možno... lepší dokonce, abyste se dočkal úsvitu u mne, v baráčku, který dobře znám — na okraji lesa Saugerie — je to pořádná chata uhlířská s krbem a se vším na rozdělání ohně.

Ale pozvání je řečeno jen přes zub. A váhavost hlasu až do té tak jasného a tak upřímného překvapuje abbého Donissana.

— Má věru strach, abych nepřijal, myslí si smutně. Jak má nachvat, aby i on se mne zbavil!

Tato praobyčejná zřejmost vlévá náhle do jeho srdce vlnu hořkosti. Jeho zklamání jest nanovo tak veliké, jeho zoufalství tak náhlé, tak bouřlivé, že takový nepoměr účinu k příčině přece v něm znepokojuje to, co mu ještě zbývá z dobrého smyslu a rozumu, prozařujíc jeho rostoucím blouzněním.

(Ale dokáže-li zdržeti nějaké neopatrné slovo, kterak vysuší ten příliv slz?)

— Zastavme se chvílku, navrhuje koňář, diskretně odvraceje oči od ubohého kněze, vzlykotem otrásaného. Neostýchejte se: to je únava, jste v koncích. Znáám to: ať tak neb onak, musí se to strhat. Ale dodává ihned, ušklebuje se:

— Nic za zlé, pane faráři, přicházíte zdaleka! máte hezkých pár mil v nohách!...

Prostírá na zemi, na hřbetě svahu, svůj plášť z hrubého sukna. Ukládá tam bezmála násilím svého společníka.

Kterak gesto tohoto drsného Samaritána je pozorné, jemné, bratrské! Kterak možno tak docela zpěčovat se této neznámé něžnosti? Jak jen odmítnouti tomuto přátelskému pohledu sdílnost, již očekává?

A přes to přece bédný kněz, tak divně pokorěný, ještě odolává, sbírá své poslední síly. Buď sebe hustší noc, která jej obklopuje zevnitř i uvnitř, soudí se s přísností, čítá se mezi dětiny a zbabělce, želí směšného skandálu, odpornosti oněch pitomých slz. Chtěj neb nechtěj, jest těžko nevázati tohoto dobrodružství, sotva méně záhadného, k bloudění, jež několik hodin před tím ho zarazilo v cestě, nepochopitelně ho oddalovalo od jeho mety... A přece zas, proč toto poslední setkání by nebylo pomocí, úlevou? Nemůže-liž pokorně očekávati rady od člověka dobré vůle, který, přispívaje mu, prokazuje, aniž snad by toho dovedl pojmenovati, milosrdenství a lásku podle Evangelia?... Ach! je příliš tvrd, že mlčí, že odmítá vztaženou ruku!

Bere tu ruku, tiskne ji, a ihned se jeho srdce divně zahřívá v prsou. Co ještě před minutou se mu jevilo naivním neb nebezpečným, nyní se mu zdá soudným, potřebným, nezbytným. Což pak pokora pohrdá pomocí jakoukoli?

— Nevím, počal kaplan z Campagne, nevím, jak to říci, abyste porozuměl... omluvil... Ale nač jen?... Lépe tak usoudíte o mé bídosti... Žel! pane, tvrdé je pomyšlení, že ubohý kněz, jako jsem já — takový bázlivec — tak snadně k zemi sražený, proto neméně má poslání osvěcovat bližního, nítiti jeho odvahu... Když Bůh mne opustí...

Potřásl hlavou, vynasnažil se vstáti a ztěžka dopadl.

— Šel jste až do konce svých sil, klidně odtušil cizinec. Jen poshovění. Trpělivost je dobrý lék, panáčku... Méně brutální než mnoho jiných, ale o tolik jistější!

— Trpělivost... začal abbé Donissan, rozryvným hlasem. Trpělivost...

Skláněl skoro proti své vůli hlavu na rámě svého divného kamaráda. Aniž jeho ruka popustila paže, již navyklé. Závrať mu ovíjela hlavu věncem ohebným, a přece pomalu utahovaným, nepovolným. Potom zemdlel, sočima vytřeštěnými, mluvě ve snu...

— Ne! nikoli, únava mne takto neztrmácela: jsem silný, pevný, schopen dlouho zápasit — ale nikoli proti jistým — ne takhle, věřte...

Zdálo se mu, že sklouzá do ticha, pádem šikmým, lehounkým. Pak náhle i setrvačnost tohoto sklouzávání ho poděsila; změřil jeho hloubku. Pudovým posunkem, rychlým jako bázeň, chytil se oběma rukama ramene, které nepovolilo.

Hlas, pořád přátelský, ale znějící hrozně jeho uším, pravil:

— Je to jen omámení... nic víc... Opřete se o mne: ničeho se nebojte! Ah! Dal jste si... to ta chůze! Kterak jste uondán! Už dávno vás následuji, dívám se, co děláte, příteli! Byl jsem na cestě za vámi, když jste ji hledal po čtyřech... tu svou cestu... Ho! Ho!

— Já vás neviděl, zašeptal abbé Donissan... Je-li možná? Opravdu jste tam byl? Mohl byste mi říci...?

Nedomluvil. Sklouzání opět začalo pádem ustavičně zrychlovaným, kolmým. Temnoty, do nichž se potápěl, hučely mu okolo uší jako hluboká voda.

Roztahuje ruce sevřel v objetí pevná ramena, zaklesl se do nich všemi silami. Trup, jež tak svíral, byl tvrdý a kloubnatý jako dub. Pod trhnutím se nezachvěl ani o čárku. A tvář nebohého kněze ucítila relief a teplo tváře jiné, neznámé.

Ve vteřině, ve chvilence téměř nevnímatelné, jakákoli myšlenka ho opustila — toliko byl citliv k opoře, s níž se setkal — k hutnosti, k pevnosti překážky, která ho držela takto nad imaginární propastí. Zpoléhal na ni vší svou tíhou se vzrostlou blouznivou jistotou. Jeho závrať, jako rozpuštěná v dutině prsou tajemným ohněm, pomalu mu vytékala z cev.

Právě tehdy, právě v té chvíli, a znenadání, ačkoli jistota tak nová se prostírala jen ponenáhlu po oblasti vědomí, právě tehdy, pravím, kaplan z Campagne poznal, že to, čemu prchal celou tu ohavnou noc, posléze potkal.

Byla to bázeň? Bylo to zoufalé přesvědčení, že to, co mělo být, konečně jest, že nevyhnutelné se naplnilo? Byla to ona hořká radost odsouzen-cova, jenž nemá už veš doufati aniž o co se příti? Neb nebylo to spíše tušení o údělu faráře z Lumbres? Buď jak buď, sotva že byl překvapen, slyše hlas řkoucí:

— Hezky se držte... neupadněte, až ten záchvatek pomine. Já jsem opravdu váš přítel — kamaráde — něžně vás miluju.

Paže mu ovíjela bedra objetím pomalým, libým, neodolatelným. Hlava mu docela poklesla, vtisknouc se těsně do ohbí ramene a krku. Tak těsně, že na čele a tvářích pocítil teplo dechu.

— Pohagej si na mně, kojence mého srdce, pokračoval hlas tímž tonem. Drž se mne pevně, pitomé hovado, kněžátko, kamaráde. Odpočiň si. Dal jsi mi hledání, honění. Tu jsi. Jak mne máš rád! Ale jak mne budeš mít rád ještě líp, neb se mi nechce opustit tě, můj cherube, pobudo s tonsurou, starý brácho navždy!

Toto bylo poprvé, kdy světec z Lumbres slyšel, viděl, dotýkal se toho, který byl velehanebným spolčencem jeho bolestného života, a, věřímeli v té věci několika, již byli někdy důvěrníky aneb svědky nějaké tajemné zkoušky, kolikrát ještě bude muset jej slyšeti, až do výsledného propuštění! Toto bylo poprvé, a přece jej poznal bez námahy. Dokonce mu bylo odepřeno, aby pochyboval v té minutě o svých smyslech aneb o svém rozumu. Neboť nebyl z těch, kteří naivně propůjčují epickou postavu a epický styl důvěrnému katu, přítomnému u každé z našich myšlenek, zahřívajícímu nás svou nenávistí, s největší trpělivostí a chytráctvím... Nikdo jiný nežli kaplan z Campagne, byť i byl obdařen touž jasnozřivostí, nebyl by v takovém střetnutí dovedl potlačiti prvního hnutí strachu neb aspoň škubání ošklivosti. Ale on, zkroucen děsem, oči maje zavřeny, jako kdyby chtěl uvnitř shrnouti bytost a jádro své síly, bedliv, aby si ušetřil marného zmítání, všecku vůli maje vytasenu ze sebe jako meč z pochvy, snažil se vyčerpati svou úzkost.

Ale přece, když svatokrádežným výsměchem nečistá ústa přitiskla se na jeho a odňala mu dech, dokonalost jeho hrůzy byla taková, že samo proudění jeho života bylo tím přetrženo, a měl za to, že cítí své srdce vylévat se do útrob.

— Dostal jsi políbení přítelovo, děl klidně koňář, a napodobuje polibky ssál svými rty hřbet své ruky. Teď já tě naplnil sám sebou, svatostánku Ježíše Krista, milý ťulpo! Nelekej se pro tak málo: zulíbal jsem jiné než tebe, mnoho jiných. Mám ti to říci? Líbám vás všechny bdějící nebo spící, mrtvé nebo živé. Tu máš pravdu. Mým kocháním jest býti s vámi, bohočlovíckové, podivná, podivná, prapodivná stvoření! Abych upřímně řekl, málokdy vás opouštím. Nosíte mne ve svém temném těle, mne, jehož podstatou bylo světlo — v trojité skrýši vašich drštek — mne, Lucifera... Počítám si vás. Žádný z vás mi neuniká. Poznal bych po výparu každé dobytče svého stádce.

Odtáhl paži, kterou ještě svíral bedra kněze Donissana, a zlehka uhnul, jako kdyby mu nechával místo, kam padnouti. Tvář světce z Lumbrés byla zsinalá a tuhá jako tvář mrtvoly. Ústy pozdviženými v koutcích bolestnou grimassou, podobající se děsivému úsměvu, očima svéhlavě zavřenými, stažením všech rysů dával na jevo svoje utrpení. Ale od teďka sotva že se poodklonil na bok. Zůstal seděti na cípu pláště v zlovestné nehybnosti.

Prohlédnuv si jej kosým pohledem, jež ihned odvrátil, náš společník sebou neznatelně trhl překvapením. Potom s hlučným zafuněním, vtáh-

rukou nosem vzduch, vytáhl z kapsy široký šátek a, jakoby se nechumelilo, otřel si krk a tváře.

— Žerty stranou, pane abbé, vece. Noc na svém sklonku jest jak se patří chladná v tomhle zatraceném počasí!

Kuchl jej přátelsky do ramene, jako hrou vrážíte do předmětu v houpavé rovnováze, nebo jako děti do sněhuláka, který hned se hroutí za jejich povyku. Jenže kaplan z Campagne nezavrával, ale pomalu otevřel oči. A, aniž jediný z rysů v jeho tváři povolil, mezi víčky mu počal prýštěti černý a utkvělý pohled.

— Abbé! Pane abbé! Hé! abbé!... křičel koňář mocným hlasem. Dohasínáte příteli! Jste studený... He, vzhůru!

Vzal obě jeho ruce do jedné ze svých dlaní, a druhou po nich popleskával.

— Vstaňte, k sakru! Narovnejte se, tisíc hromů! Je z čeho zmrazit si krev, na mou duši!

Vjel mu prsty pod sutanu a omakal srdce. Pak řadou rychlejších a takřka mžikových pohybů dotkl se mu čela, očí, úst. Pak ještě jednou pojal jeho ruce do svých, a dýchal do nich. Každý z jeho pohledů prozrazoval spěch poněkud zimničný, spěch dělníka, jenž dokonává jemnou práci a bojí se, že bude překvapen sklonkem dne nebo nějakou nevítanou návštěvou. Konečně zčista jasna, klada si ruce na vlastní hrud, a roztresen velikým mrazením, jako by se pomalu byl potápěl do hluboké a ledové vody, zprudka se vztyčil.

— Já odolávám zimě, vece: já *zázračně* odolávám zimě a horku. Ale je mi divné, že vás tu

ještě vidím na tomto promrzlém blátě, nehnuta, sedícího. Měl byste být mrtev na mou duši... Pravda je, že jste se před chvílí náležitě prohnal cestou, drahý příteli... Mně, víte, je zima, doznávám to... Mně je pořád zima... Tohleto jsou věci, kterých ze mne hned tak nedostanete... Ale je to svatá pravda... Jsem Studenost sama. Trestí mého světla je nesnesitelná studenost... Ale nechme toho... Vidíte před sebou chudáka s vlastnostmi a nedostatky jeho stavu... Dohazovače mezčat normanských a bretonských... koňáře, jak říkají... I toho nechme! Nevšímejte si leč přítele, společníka této noci bez lundy, dobrého kumpána... Nenaléhejte! Jen si nemyslete, že se vám dostane mnoho jiných vysvětlení o tomto nečekaném setkání. Nepřeju si, než prokázat vám službu, a abyste na mne hned zapomněl. Já na vás nezapomenu. Vaše ruce mi moc ublížily... a i vaše čelo, vaše oči a vaše ústa... Už jich jakživ nebudu zahřívati: doslova mi zledověly dřevě, promrazilily kosti; jsou to asi ta vaše posvátná mazání, vaše zatracené břechky svátostných olejů — čáry. Už o tom nemluvme... Pusťte mne odtud... Má cesta, toť ještě dlouhá pentle. Nejsm v koncích. Rozejděme se tuto. Táhněme každý po svých.

Přecházel semo tamo, rozčilen, rozhněván posunkuje, ale aniž poodešel dál než o několik kroků. To proto, že abbé Donissan jej tu a tam následoval svým chmurným pohledem. A nyní rty se už nehýbaly v jeho ustrnulé tváři.

Co od té tvář vyjadřovala, to byla ostatně méně bázeň než bezmezná zvědavost. Bylo by se mohlo říci nenávist, ale nenávist nítí plamen v lid-

ském pohledu. Hrůza, ale hrůza je trpná, a nižádný výkřik úzkosti neb hnusu by byl neodemkl čelistí, zaťatých nad dravým rozhodnutím. Mar-ná chuť věděti také nemá té svrchované důstojnosti. Ještě pokorný ve svém triumfu, v každém okamžení úplnějším a jistějším, kaplan z Campagne nic nepochybovalo o tom, že vítězství nad takovým protivníkem je vždy kolísavé, křehké, nedlouhého trvání. Co na tom, vidíte-li na chvílku nepřitele u svých nohou, na milost a nemilost? Ale tohle je zabíječ duší, jemuž dlužno vyrvati některé z jeho tajemstev.

V tom zvláštní náš chodec náhle stanul, jako kdyby byl za svého posunkování utáhl si neviditelná pouta, jako svázaný býk. Jeho hlas, před chvílkou vystouplý až do nejvyššího tonu, opět nabyl svého obvyklého přízvuku, a pověděl následující slova s jistou nehledaností:

— Nech mne. Tvá zkouška jest u konce. Nevěděl jsem, žes tak silný. Později dojista se opět uvidíme. Dokonce, přeješ-li si toho, už se vůbec neuvidíme. Uplynula minuta od té, co již nemám nijaké moci nad tebou.

Vytáhl zase z kapsy svůj široký šátek a utíral si zběsile obličejji ruce. Dech mu mezi rty bolestně sípěl.

— Nebrebenti svých modliteb. Mlč. Tvůj exorcism stojí za pendrek. Ale tvou vůli jsem nedovedl zmoci. Jste mi to divná hovada!

Rozhlížel se napravo i nalevo s rostoucím neklidem. Dokonce se náhle obrátil a zkoumal stín za sebou.

— Tenhle hadr mne začíná tížit, ještě proho-

dil, prudce škubaje rameny. Je mi nevolno v mém pouzdru z kůže... Dej rozkaz, a s ničím ze mne už se neshleď, ani s čmoudem...

Zůstal hodnou chvíli s tváří mezi dlaněmi, jako kdyby nabíral sil. Když opět pozdvihl hlavy, abbé Donissan poprvé uzřel jeho oči a zastenal.

Člověk, jenž oběma rukama se drží nejvyšší špičky stožáru, a jenž náhle pozbývá gravitační rovnováhy viděl by hloubiti se a vzdouvati pod sebou ne už moře, ale všecku hvězdnou propast, a vířící pěnu těhotných mlhovin na miliony mil od sebe, prázdňem, kterého nic nezměří a jímž se bude říti věčným padáním, necítil by v hrudní dutině závratí absolutnější. Jeho srdce bušilo se zdvojenou zuřivostí do žeber, a ustalo. Útroby obracely se mu ošklivostí. Jeho prsty zoufalým tisknutím, jedině živoucí v těle zkameněném hrůzou, škrabaly prst jako drápy. Pot se mu řinul mezi rameny. Neochvějný muž, jako svinut a vytržen ze země nesmírným pozevem nicoty, tentokrát se viděl ztracena bez návratu. A přece i v této chvíli jeho svrchovaná myšlenka ještě byla temnou výzvou.

Ihned, jediným nárazem přerušovaný život opět se rozběhl žilami, skráně nanovo zabušily. Pohled, ustavičně upřený do jeho pohledu, podobal se kterémukoli pohledu jinému, a tž hlas mu mluvil do uší, jako kdyby se byl vůbec neodmlčel.

— Tož od tebe odcházím, pravil. Nikdy už mne neuvidíš. Mne vidá každý jen jednou. Zůstaň si ve své troupské zarytosti. Ah! kdybyste znali mzdu, kterou tvůj pán vám uchovává, nebyl bys tak šlechtný, neb my jediná — my, jářku — my

jsme se mu nedali ošálit, a z jeho lásky neb jeho nenávisti jsme si vybrali — jasnovidností velkolepou, nepojatelnou vašim mozečkům z bláta — jeho nenávist... Ale nač tě o tom osvěcovat, psa nataženého, ujařmené hovado, otroka, který den ze dne tvoří svého pána!

Skláněje se s podivnou mrštností popadl namátkou oblázek s cesty, zdvihl jej k nebesům v prstech, vyřkl slova konsekrace, která ukončil veselým zařičením... Ostatně všecko se událo s rychlostí blesku. Ozvěna smíchu jako by byla zaléhala až v nejzazší obzor. Kámen zčervenal, zbělel, náhle vyšlehl zuřivým zásvitem. A, pořád se řehtaje, sekl jím zpět do bláta, kde zhasl s hrozným syčením.

Tohle jest jen hra, řekl, dětská hra. Ani to nestojí za podívanou. Nicméně přišla hodina, kdy se musíme navždy rozejít.

— Klid se! děl světec z Lumbres. Kdo tě drží?...

Jeho hlas byl hluboký a klidný, nevím s jakým záchvěvem útrpnosti.

— Jsme přijímáni s hrůzou, odpověděl druhý hlasem rovněž hlubokým, ale neopouštíte nás bez nebezpečí.

— Klid se, odpověděl vlídně kaplan z Campagne.

Hnusná stvůra vyskočila, chlapík se otočil několikrát kolem sebe s neuvěřitelnou hbitostí, pak byl prudce odhozen jako neodolatelnou vzpruhou o několik kroků, s pažema roztaženými jako člověk, jenž by marně hleděl opět nabýti své rovnováhy. Ať jakkoli groteskní byl tento nečekaný kozelec, rozmotání pohybů, jejich vypočtená

prudkost, více ještě jejich náhlé zaražení měly nevím co divného, z čeho nebylo do smíchu. Neviditelná překážka, o kterou černý zápasník náhle se urazil, nebyla dojistá leccjaká, neb, ačkoli na oko se uhnul ráně s neskonalou ohebností, v rozlehlém tichu, nepostižitelně, ale až do hlubin, půda se zatřásla a zaúpěla.

Couvl pomalu, se svěšenou hlavou, a sedl si zticha, jako ponížene.

— Tož mne máte a držíte, děl krče rameny. Těžte ze své moci po všechen čas, který vám je dán.

— Nemám nijaké moci, odpověděl abbé Donnissan se smutkem: nač mne pokoušíš? Ne! tato síla nevychází ze mne, a víš to. Ale pozoruji tě už chvíli s jakýmsi užitekem. Přišla tvá hodina.

— Tohle nemá valně smyslu, odušil druhý vlídně. O které hodině mluvíte? Jest ještě nějaká hodina pro mne?

— Jest mi dáno viděti tě, pronesl zvolna světec z Lumbres. Pokud je to možno pohledu člověka, vidím tě. Vidím tě rozdrcena tvou bolestí, až na hranici zmaru — kterého ti dopřáno nebude, ó kreaturo v trýzních zatracení!

Za toho posledního slova netvor se skotálel s výše břehu do cesty a svíjel se v blátě, škubán hroznými křečmi. Potom ustrnul, s bedry zuřivě vydutými, spočívaje na hlavě a na patách, jako tetanik. A jeho hlas posléze zajechel, pronikavý, řezavý, žalostný:

— Dost! Dost! posvěcený pse, katane! Kdo tě naučil, že ze všeho na světě soucitu se strachujeme nejvíc, hovado pomazané! Učiň ze mne, co se ti zlíbí... Ale doženeš-li mne k nejhoršímu...

Který člověk by byl neslyšel se zděšením tento nářek vyřčený slovy — a přece jen mimo svět? Který člověk by aspoň byl jednou nepochyboval o svém rozumu? Ale světec z Lumbres, s pohledem upřeným k zemi, nepomýšlel než na ty duše, které tento zatratil...

Pokud modlitba trvala, onen stále úpěl a skřípěl, ale sil mu ubývalo. Když kaplan z Campagne opět vstal, utichl nadobro. Ležel tu jako zdechlina.

— Cos mi této noci chtěl? optal se abbé Donissan, s tolikerým klidem, jako kdyby se byl obracel na někoho ze svých známých.

Z nepohnuté mršiny vystoupil nový hlas:

— Jest nám dovoleno zkoušet tě, od tohoto dne až do hodinky tvé smrti. Což ostatně já sám jsem učinil, ne-li, že jsem poslechl mocnějšího? Neochlazuj si toho na mně, o spravedlivče, nehroz mi už svým soucitem.

— Cos mi chtěl? opakoval abbé Donissan. Nepokoušej se lhát. Mám, čím bych tě přiměl k řeči.

— Nelhu. Odpovím ti. Ale povol trochu v modlitbě. Nač to, když já poslouchám? Poslal mne na tebe, abych tě tříbil. Mám ti říci, jakou zkouškou? Povím ti to. Kdo by ti odolal, o můj mistře?

— Mlč, odpověděl abbé Donissan s týmž klidem. Zkouška přichází od Boha. Vyčkám jí, aniž bych o ní chtěl něco zvědět, zvláště z takových úst. Od Boha se mi dostává v této hodině síly, jíž nemůžeš zlomiti.

V tomže okamžení se rozplynulo to, co před ním stálo, aneb spíše linie a obrysy toho smísily

se v tajemném chvění, jako špice kola na plno roztočeného. Pak se ony rysy pomalu zas utvářely.

A kaplan z Campagne zčista jasna před sebou uzřel svého dvojníka, podobnost tak dokonalou, tak subtilní, že by se to bylo dalo porovnat méně s obrazem odraženým v zrcadle než s obzvláštní, s jedinou a hlubokou myšlenkou, již každý chová sám o sobě.

Co říci? To byla jeho zbledlá tvář, jeho sutana potřísněná blátem, pudové trhání ruky k srdci; byl to zde jeho pohled, a v tom pohledu četl strach. Ale nikdy jeho vlastní svědomí, přece cvičené v soukromém zpytování, nebylo by samo dokázalo tohoto divoucího zdvojení. Nejpronikavější pozorování, obrácené do vnitřního vesmíru, pokaždé z něho uchopí a pojme jen jediný vzhled. To pak, co objevoval příští světec z Lumbres v té chvíli, to byl celek a byly podrobnosti, jeho myšlenky se svým kořením, svými výhonky, nekonečná síť, která je váže navzájem, nejmenší záchvěvy jeho vůle, jakoby obnažené tělo ukazovalo v kresbě svých tepen a svých cev šlehaní života. Toto vidění, zároveň jediné a mnohonásobné jako vidění člověka, jenž by vnímal pohledem věc v jejích třech rozměrech, bylo tak dokonalé, že nebohý kněz se poznal netoliko v přítomnosti, ale v minulosti, v budoucnosti, že poznal všecek svůj život... He, což! Hospodine, což jsme takto průhledni nepříteli, který na nás číhá? Jsme tak beze zbraně vydáni; na pospas jeho hloubavé zášti?...

Chvilku tak zůstali tváří v tvář. Oblouzení bylo příliš subtilní, aby abbé Donissan vlastně po-

cítil hrůzu. Ať jakkoliv o to usiloval, nebylo mu zhora možno odlišiti se od svého dvojníka, a přece napolo si uchoval pocit vlastní jednotnosti. Nikoli: to nebyl děs, ale úzkost, tak vyhrocená úzkost, že nějaké vyzvání tohoto zjevu, jako nepřítel oděného vlastním tělem, téměř se mu zdálo nesmyslným. Přece však se odvážil.

— Ustup, Satane! pravil, se zuby zaťatými...

Ale slova se mu škrtila v hrdle a ruka se mu ještě třásla, když ji vztáhl sám proti sobě. Ale přec uchovil ono rámě, pocítil jeho hutnost aniž strachy umřel, tiskl je, aby je rozdrtil, hnětl je v prstech sprudkou zuřivostí. Jeho obličej byl před ním, před ním jeho vlastní pohled, jeho dech na jeho tváři, jeho teplo pod jeho dlaní... Potom všecko zmizelo. Ze žalostného těla, ještě ležícího v blátě, poznovu se ozval hlas.

— Ty mne lámeš, ty mne žvýkáš, ty mne žereš, škemral. Co pak jsi za člověka, že maříš vidění tak drahocenné, ani na ně nepohleděv?

— Ne *toho* nám potřebí, pokračoval abbé Donnissan. Co na tom záleží, abych se znal? Vlastní zpytování, bez jiného světla, stačí ubohému hříšníkovi.

Mluvil takto, ač lítost ze ztraceného vidění ranila všecka jeho vlákna. Závrť nadpřirozené zvědavosti, od nynějška bez účinu, navždy, zůstavila ho udýchaného, prázdného. Ale měl za to, že se dotýká mety.

— Jsi u konce svých šaleb, pravil chvějící se věci, kterou jeho noha odkopávala s cesty. Kdož pak zná čas, který je mi ještě dán? Popilme si! Popilme si!

Sklonil se velice hluboko, ani ne tak, aby naslouchal, jako spíše ponuknut pudovým hnutím horlivosti, která ho ztravovala.

— Tak odpověz! (Učinil znamení kříže, nikoli nad onou věcí, ale nad vlastní hrudí.) Dal ti Bůh můj život? Mám umřít na místě?

— Ne, vece hlas, s týmž drásavým přízvukem. Nemůžeme s tebou naložit po svém.

— Tedy, ať jsem živ den nebo dvacet let, budu nucen vyrvat ti tvé tajemství. Vyrvu ti je, byť bych měl za tebou jít tam, kde jsou tvoji. Nebojím se tě! Nemám strachu! Dojista, nanovo jsi mi temný, ale právě jsem tě viděl, ó zatracenče věčné muky! Nezatratils dosti duší? Je ti třeba ještě jiných úlovků? Jsi v mých rukou. Pokusím se o to, co Bůh mi vnukne. Vyřknu slova, která se ti ošklivěji. Přibiji tě do středu své modlitby jako sovu. Nebo se zřekneš svých úkladů proti duším, které mi jsou svěřeny.

Na svoje veliké překvapení, a právě v okamžiku, kdy měl za to, že vynakládá všecku svou sílu, neodolatelně viděl, že odložená kůže sebou mrská, že se nafukuje, že opět na se bere lidskou podobu, a už zase mu odpovídá bodrý tovaryš první hodiny:

— Bojím se vás míň, tebe a tvých modliteb, než onoho... (Jeho věta začatá v pošklebku, končila se zvukem hrůzy.) Není daleko... Čiji ho už chvílku... Ho! Ho! jak ten pán je tvrdý!

Zatřásl se od hlavy k nohám. Pak se jeho hlava sklonila na rameno, a tvář se mu nadobro vyjasnila, jako kdyby slyšel vzdalovati se nepřátelské kroky. Začal znovu:

—Tísnil jsi mne, ale unikám ti. Mne zastavovat, když něco osnuji! Co jsi za blázna! Naléval jsem se krví křesťanskou, a ještě budu; dnes ti byla udělena milost. Draze jsi ji zaplatil. Draže ji zaplatíš!

—Jaká milost? vzkřikl abbé Donissan.

Byl by rád zachytil tato slova, ale druhý hned je popadl. Po nečisté hubě se mihl záchvěv radosti.

—Jako jsi sám sebe před chvílkou viděl (po prvé a naposledy), tak uvidíš... uvidíš... hé! hé...

—Co tím myslíš, lháři? rozkřikl se kaplan z Campagne.

Jako kdyby zvolání zvědavosti, navzdor urážce, nadobro jej bylo uhostilo v jeho rovnováze, upokojilo, divný tvor pomalu se vztyčil, posadil se s líčeným klidem, rozvážně si zapínal kožený kabát. Pikardský koňář byl na témž místě, jako kdyby se nikdy byl odtud nehnul. Ruka příštího světce z Lumbres opět sklesla. Podivná věc! Když byl snesl tolik obzvláštních nebo sveřepých vidění, sotva se opovážil pozdvihnout oči na tento neškodný zjev, na chlapisko tak zázračně podobné tolika jiným. A tato ústa s obvyklým přízvukem, se psí plihou, tolik se lišila od obludných slov, že bychom se marně snažili dáti tomu výraz.

—Neukluzuj tak honem. Nepas moc mlsně po našich tajích. Blízká budoucnost dokáže, lhal jsem či ne. Ostatně, kdybys před chvílkou byl se uráčil podívat na to, co jsem ti stavěl na oči, mohl by sis ušetřit slov a mně nespílat. (Užil jiného slova.) Jako jsi viděl sebe sama, povídám ti, tak uvidíš několik jiných... Věčná škoda takového daru nemehlu jako ty!

Dýchal si do sepiatých rukou, rozechvívaje rty, jako člověk projmutý velikou zimou. Oči se mu smály v zarudlém obličejí, a jejich neskonalá pohyblivost pod přivřenými víčky mohla právě tak vyjadřovati radost jako opovržení. Ale radost nabyla vrchu.

Ho! Ho! Ho! jaké rozpaky! jaké ticho! vykotal... Byl jste čipernější před chvilkou, hrozný demonům, vymítači zlých duchů, divotvorče, světče mého srdce!

Za každého zachechtání abbé Donissan se o-sykl, aby hned zase upadl v tupou nehybnost, poněvadž zmalátnělý mozek už nevytvářel myšlenek.

Druhý si jaře mnul dlaně.

— Jaká milost?... Jaká milost?... opakoval, směšně napodobě svou oběť... V boji, kterým se s námi utkáváš, je snadno šlápnouti vedle. Dává mi tě na chvilku tvá zvědavost.

Přiblížil se a začal důvěrně:

— O nás vůbec nic nevíte, bůžkové plní domýšlivosti. Naše vzteklost je tak trpělivá! Naše odhodlanost tak vidoucí! Je pravda, že *Onen* si nás podrobil k svým úmyslům, neb jeho řeč jest neodolatelná. Je pravda — proč bych to zapíral? — že naše výprava této noci se zdá obracet v mé zmatení... (Ach! když jsem tě před chvilkou tísnil, jeho myšlenka ulpěla na tobě a sám tvůj anděl se třásl v závitech blesku!) Ale přece tvoje oči z bláta nic neviděly.

Rozčepýřil se v řehotavém smíchu:

— Hi! Hi! Hi! Ze všech, které jsem viděl znamenány tímž znamením jak tebe, tys nejtěžší,

nejtupější, nejhmotnější... Vyrýváš svou brázdou jako vůl, trkáš do nepřítele jako kozel... Shora dolů, dobrý terč.

A ustavičně abbé Donissan, otřásán náhlými zámrazy, sledoval ho s němou hrůzou. Přece však cosi jako modlitba — ale na vahách, změtená, netvárná — bloudilo jeho pamětí, aniž jeho svědomí ještě mohlo se toho zmocnit. A zdálo se, že sevřené srdce poněkud semu zahřívalo pod žebry.

— Zpracujeme tě s prozíravostí a znalostí, pokračoval ten druhý. Jen se opovaž nám škodit. Zvalchujeme tě až běda. Ať někdo sebe větší hulvát, víme si s ním rady. Známe odtučňovací kůry. Zjemníme tě.

Přiklonil se svou kulatou hlavou, jež zbrunátněla jakousi ušlechtilou krví.

— Choval jsem si tě na prsou; houpal jsem si tě v náručí. Kolikrát se ještě se mnou pomazlíš, maje za to, že tiskneš na srdce *onoho!* Neb takové je tvoje znamení. Taková je na tobě pečeť mé nenávisti.

Vložil mu obě ruce na ramena, donutil ho, aby ohnul kolena, až půdy se musel jimi dotknouti... Ale v tom kaplan z Campagne se rozehnal a vrhl se na něho. Ale utkal se jen s prázdnotou a stínem.

Na novo noc se rozhostila okolo něho, v něm. Necítil se schopným nějakého hnutí. Nežil než pro sluch. Neboť slyšel řeči, vůkol mluvené, ale bez osnovy, jako zavěšené v povětří, v nesku-tečnosti snu. Potom velikým úsilím dosáhl toho, že je upoutal k živým a chodícím bytostem, úplně blízkým. Jedna z těch osob — ať imaginárních nebo skutečných — se vzdalovala. Vyslechl, jak

její hlas slábne, jak slábne i skřipot jejích chodidel po písku. Konečně ucítil, jak jest pozdvižen, zadržován ohnutou paží, jejíž mocný stisk byl bolestný jeho rameni. Něco mu ještě mačkalo rty a zuby. Hrdlem a hrudí mu šlehl plamen. Černo, o něž se urážel jeho pohled, se pootevřelo. V jeho očích pomalu se rodil rozptýlený svit, pomalu se stával určitějším. A poznal kousek od tud mohutnou svítilnu postavenou na zemi, jak je nosívají rybáři v nocích velikého povětrí. Kdosi neznámý ho podpíral jednou rukou, a napájel ho z hrdla vojenské čutory.

— Pane pátere, děl onen muž, neprávě záhy...

— Co mi chcete? koktal abbé Donissan.

Mluvil co nejpomaleji a nejklidněji. Ale vidění tkvělo ještě v jeho pohledu, a muž sebou trhl překvapením nebo děsem, což se zdálo nepochopitelným chudáku zmořenému knězi.

— Jsem Jan Maria Boulainville, lamač v Saint-Pré, bratr Germany Duflosové, z Campagne. Znáám vás dobře. Je vám líp?

Odvrátil oči s tváří rozpačitou, ale plnou soucitu.

— Našel jsem vás na cestě, omdlelého. Jeden hodný člověk z Marelles, koňář, jdoucí z jarmarku v Étapes, vás našel přede mnou. Tak jsme vás spolu odnesli sem.

— Vy jste ho viděl? vzkřikl abbé Donissan. Je tady!? Vstal tak zprudka, že Jan Maria Boulainville uhozen zavrával. Ale vykládaje si po svém chvat tak podivný, pravil ten prostý muž:

— Něco jste mu chtěl? Mám na něho zahoukat? Dojista není daleko.

— Ne, příteli, vece kaplan z Campagne, nevolejte ho zpět. Ostatně se cítím o mnoho zdravějším. Pusťte mne, učiním sám několik kroků.

Poodešel vrávoraje. Jeho krok se chůzí zpevňoval. Když opět se přiblížil, byl klidný.

— Vy ho znáte? optal se.

— Koho to? odpověděl druhý, překvapen.

A hned se vzpamatovav, zvolal radostně:

— Chlapíka z Marelles? Jestli ho znám! Minulý měsíc o trhu ve Fruges mi prodal dvě hříbata. Tak!... Ale víte, pane pátere, půjdeme kousek spolu, vy vedle mne. Chůzí okřejete. Já jdu rovnou do lomů v Ailly, kde pracuji. Odtud domů se dotápete. Pakli by se vám udělalo hůř, dostanete povoz u Sansonneta, v hospodě u Straky zlodějky.

— Vykročme, odvětil příští světec z Lumbres. Nabyl jsem znovu sil. Vše je už v pořádku, příteli.

Brali se chvílku spolu. A tehdy abbé Donissan poznal pravý smysl jistého zaslechnutého slova: »Blízká budoucnost dokáže, lhal-li jsem nebo ne.«

Šli, nejprv pomalu, pak rychleji, cestou dost tvrdou, tak plnou kolají od podzima, že povozy se po ní už v zimě nepouštěly, leda za silných mrazů. Taková byla, že záhy vůbec nemohli jít vedle sebe. Lamač šel napřed. Kaplan z Campagne jej následoval s očima sklopenýma, bedliv na překážky, jak náleží došlapuje hrubými střevíci, všecek starostliv, aby neomeškal svého společníka. Tělo se mu ještě chvělo zimou, únavou a horečkou, a již jeho tragická prostota víc než napolo zapomínala na černé divy této neobyčejné

ności. Nebyla to lehkovážnost, dojísta ne, ani otupělost nejzazšího vysílení. Schválně, ačkoli bez velikého úsilí, odmítal myšlenku na to. Naivně odkládal zpytování toho na chvíli příhodnější, řekněme k příští zpovědi. Co jiných by se bylo rozpoltilo v dvojí úzkost, že buď byli hříčkou svého šílenství nebo strašlivě poznamenáni pro veliké a nadpřirozené zkoušky! On pak po prvním překonaném děsu očekával s poddaností nový útok zla, a potřebnou milost Boží. Je-li posedlý, či blázen, šálen svými sny neb demony, co na tom, pakli tato milost je dochvilná, a bude jistotně dána? ... Očekával návštěvu Utěšitelovu s prostředčným spolehnutím dítky, které, když nadejde hodina večere, pozdvihuje oči k otci, a jehož srdéčko ani v nouzi nejzazší nedovede pochybovat o vezdejším chlebu.

Ušli spolu za hodinu až k lomům u Ailly více než tři čtvrtě cesty. Stezka mu byla neznáma, a dával si dobře pozor, aby s ní nesešel vpravo ani v levo. Někdy mu noha uklouzla: močálovité bahno mu stříkalo až do tváře a oslepovalo ho. Toto neustálé napětí ducha, spojené s jakýmsi vnitřním odoláváním, pudová nastřáženost obraznosti už přetížená, to odvracelo jeho myšlení od jistého pocitu nového, nevystižitelného, jehož prozkoumání by ho bylo uvedlo u veliké rozpaky, byť zakoušel jeho chutnosti. Ponenáhlu tento pocit se stal tak živoucím — neb, lépe řečeno (protože ho dráždil s obzvláštní libostí), tak vlínavým, tak ustavičným, že konečně jím byl vzrušen. Přicházel z venčí aneb z něho sama? Bylo to v nitru jeho prsou teplo jako nehmotné,

rozlévání srdce. A bylo to i něco víc, žilo to skutečností tak blízkou, tak naléhavou, že chvilku měl za to, že den již nastal, nebo že měsíc ještě se rozzářil. Proč se jen neodvážil pozdvihnout očí?

Neb se stále bral s pohledem upřeným na zem, s víčky skoro zamhouřenými, neobjevuje nijakého jasu, nijakého odlesku mimo nepostižitelný přísvit bahnité vody. A přes to by se byl zaklínal, že se ubírá vlídným a sladkým světlem, zlatistým prachem. Aniž si to přiznal, snad aniž si to myslel, bál se, kdyby pozdvihl hlavy, že zároveň se mu rozplynou klam i radost. Nebál se této radosti, cítil, že by jí byl nemohl uniknouti, aniž prve by ji poznal, jako unikl tolika jiným. Byl louzen, nikoli nutkán, volán. Bránil se chabě, bez hryzení, jist, že dříve či později povolí podmanivé, ale dobrodějné síle. »Ještě deset kroků ujdu, říkal si. Ještě deset jiných ujdu, s očima sklopenýma. Pak ještě jiných deset...« Paty lamačovy dupaly vesele na půdě pevnější, vyschlé. Naslouchal jim s nejzazší zjihlostí. Pomalu se přátelil s myšlenkou, že tento člověk jistě jest přítel, že blízké přátelství, přátelství nebeské, nebesky průzračné je spolu poutá, nepochybně odevždy je poutalo. Slzy mu vyhrkly s očí. Takto se potkávali dva vyvolení, zrození druh pro druh, za jasného jitra v zahradách Ráje.

Dostali se na křižovatku dvou cest; jedna mírně svažité ústí do vsi; druhá rozrytá náklady sestupuje do lomů. Bylo slyšeti v dáli zvučný hlas kohouta, a mužské hlasy: jiní lamači patrně, chvátající za prací před svítáním... A v tomto okamžení abbé Donissan pozdvihl očí.

Byl to před ním jeho společník? Nejprv tomu nevěřil. Byl to člověk z masa? co měl na očích, co vnímal pohledem s bleskometnou jistotou? Noc tak tak že dovolovala objeviti v stínu nehnutou silhouettu, a přece měl ustavičně dojem onoho líbezného světla, neměnného, živoucího, odrážejícího se skvělým odleskem v jeho myšlence, vpravdě knížecího. Toto bylo poprvé, kdy příští světec z Lumbres byl svědkem tohoto tichého divu, který později se mu měl státi důvěrným, a zdálo se, že jeho smysly ho bez zápasu nepřijímají. Takto slepý od narození, jemuž světlo se odhaluje, vztahuje za věci neznámou své třesoucí se prsty, a diví se, že nepojímá její podoby ani hutnosti. Kterak mladý kněz byl uveden bez boje v tento nový způsob poznání, nepřístupný jiným lidem? Viděl před sebou svého společníka, viděl ho bez jakékoli pochybnosti, ačkoli vůbec nerozlišoval jeho rysů, ačkoli marně hledal jeho obličej neb jeho rukou... A nicméně, aniž se čeho bál, hleděl do neobyčejného jasu s blaženou důvěrou, s pokojným utkvěním, nikoliv aby jím pronikl, ale jist, že jest jím pronikán. Zdálo se, že uplynula dlouhá doba. Ve skutečnosti to nebyl než blesk. A zčista jasna pochopil.

»Jako jsi viděl sám sebe před chvílkou,« pravil prve hnusný demon. Bylo tomu tak. Viděl. Viděl očima tělesnými to, co zůstává ukryto nejdůvtipnějšímu — intuici nejbystřejší — nejneúchylnější výchově: lidské svědomí. Dojista, naše vlastní přirozenost jest nám z části dána; známe se dojista o něco jasněji než bližního, ale jest na

každém, aby *sestoupil* do sebe sama, a čím hlouběji sestupuje, tím temnoty houstnou až v nejtmaavší tuf, v hluboké já, kde se zmítají stínové předků, kde ječí pud, jako voda pod zemí. A hle... a hle, tento bledý kněz náhle se ocitl v nejdůvěrnějším jádře bytosti jiné, patrně až v úběžníku, kam dohlédá zrak soudcův. Byl si vědom divu, a byl unesen tím, že div je tak prostý, a jeho zjevení tak libé. Toto dobytí se do duše, jehož jiný než on by si byl nepomyslel bez bleskův a hromobití, byvši dokonáno, již ho neděsilo. Snad se divil, že k objevu došlo tak pozdě. Aniž toho mohl vyjádřiti (neboť toho nikdy nedovedl vyjádřit) cítil, že toto poznání jest úměrno jeho přirozenosti, že intelligence a vlohy, jimiž se lidé pyšnivají, zde mají málo co činiti, že jest toliko a prostě kypěním, tlakem, rozléváním lásky a útrpnosti. Jsa neschopen usouditi se hodným obzvláštní, výjimečné milosti, v upřímnosti svého pokorného přesvědčení málem se již vinil, že svou nedostatečností opozdil toto zasvěcení, že dosavad dosti nemiloval duší, kdyžtě jich nepoznával. Neb úkon byl v jádře tak prostý, a meta tak blízká, jakmile jste vyvolili cestu! Slepec, zmocniv se nového smyslu, jenž mu je vrácen, nediví se o nic více tomu, že pohledem se dotýká dálného obzoru, jehož kdysi dostihal jen s tolika svízely, tápaje hlubokým blátem a hložím.

Ustavičně lamač se bral před ním svými klidnými kroky. Jednu chvíli abbé Donissan byl znenadání pokoušen, aby ho dohonil, zavolal. Ale trvalo to jen okamžik. Tato duše naprosto odhalená plnila ho úctou a láskou. Byla to duše pros-

tá a bez dějů, pozorná, vezdejší, zaměstnaná všedními starostmi. Ale svrchovaná pokora jako nebeské světlo zalévala ho svým odleskem. Pro nebohého, trýzněného kněze, na nějž ustavičně dorážela bázeň, jakým naučením byl objev tohoto spravedlivého, neznámého všem i sobě samému, podrobeného své sudbě, svým povinnostem, skromným láskám svého života, pod pohledem Božím! A v tom mu vytryskla myšlenka, přidávajíc k úctě a lásce jakousi bázeň: *zda neuprchl onen jen pro blízkost tohoto, a jen pro ni?*

Byl by se rád zastavil, a přece nerad by zmařil jemnou a stkvělou tu vidinu. Marně hledal slov, jež by měla býti pověděna. Ale jakékoli slovo zdálo se mu nehodným té chvíle. Tato velebnost čistého srdce zarážela slova na jeho rtech. Bylo možno, bylo možno, aby jda uprostřed zastupu lidského, vmísen mezi nejhrubší, svědek tolika neřestí, jichž jeho prostota vůbec nesoudila; bylo možno, aby tento přítel Boží, tento chudý mezi chudými, byl se uchoval v přímosti a dětství, že kouzlil obraz řemeslníka jiného, ne méně neznámého, ne méně zneuznaného, vesnického tesaře, strážce Královny andělů, spravedlivého, jenž viděl Vykupitele tváří v tvář, a jehož ruka se netřásla na hlazníku a hoblíku, dbalého, aby uspokojil zákazníky a poctivě si vydělal mzdu?

Běda! zčásti toto naučení bude marným. Tento kněz je ustanoven, aby pokoj, kterého nepozná nikdy, dával jiným. Jest vyslán toliko pro hříšníky. Světec z Lumbres chodí svou cestou v obavách a slzách.

Došli na křižovátku stezek, než abbé Donissan našel řeč. Vychutnával onu sladkost; vyčerpával ji v předtuše, že bude jedním ze vzácných oddechů jeho žalného života. A nicméně už byl připraven zanechat jí, jako ji dostal, opustit ji v tichosti.

Lamač zarazil a hladě si čepici:

— Už jsme tu, pane abbé, vece. Vaše cesta jde teď přímo: na míli a půl. Můžete to teď podstoupit? Ne-li půjdu s vámi k Sansonnetovi.

— Není třeba, příteli, odpověděl kaplan z Campagne. Naopak chůze mi prospěla. Tož vám dávám s Bohem.

Jednu chvíli pomýšlel na to, aby se s ním opět sešel, ale ihned se mu zdálo příhodnějším, složí-li nové shledání v touž vůli, která připravila první. Byl by mu také rád požehnal. Pak se neodvážil.

Zadíval se na něho naposled. Vložil do toho pohledu všecku lásku, jíž záhy udělí tolika jiným. A pokorný druh jeho onoho pohledu vůbec neuzřel. Po paměti si stiskli ruce.

Cesta se nanovo před ním otvírala. Poznal ji. Šel rychle, velice rychle. Nejprv děkoval Bohu, beze slova, za to, co mu bylo dovoleno viděti. Ubíral se jako obklopen ještě oním světlem, jež poznal. Nebyla to přítomnost, a bylo to něco více než vzpomínka. Takto se vzdalujete od zpěvu, který dlouho doléhá za vámi.

Žel! Byla to věru slábnoucí ozvěna tajuplné harmonie, které už neuslyší nikdy, nikdy! Prodloužení jeho radosti trvalo krátce. Každý krok

ostatně jako by ho od ní vzdaloval, ale, pakli naivním gestem stanul, její unikání, zdálo se, ještě se zrychlovalo. Ohnul záda a šel.

Znenáhla krajina, ještě nejistá v nejprvnější hodině svítání, stávala se mu známější. Sledával se s ní smuten. Každá poznávaná věc, zvyk za zvykem se vracející, činily nejistějším a mlhavějším ono veliké dobrodružství noci. Mnohem rychleji ještě, než si byl pomyslí, ztrácelo své podrobnosti a své obrysy, couvalo do snu. Takto prošel vesnicí Pomponne, octl se za dědinkou Brême, vylézal do posledního úbočí. Posléze postřehl pod sebou v závětrí kopce světlo zastávky v Campagne.

Stanul uřícen, s vlasy rozcuchanými, osykaje se ve své sutaně ztuhlé blátem, nevěda náhle, je-li to zimou nebo hanbou, a v uších plno hukotu.

Té chvíle běžný denní život strhl ho k sobě s takovou silou a tak náhle, že minutu nezbývalo nic, zhola nic v jeho duchu z minulosti přece tak blízké. To, že tak naráz a tak hrubě bylo mu vše z paměti smazáno, pociťoval velmi bolestně, jako-by tím jeho bytost byla zmenšena ve své podstatě.

»Což pak jsem snil?« pravil si. Aneb spíše usiloval vysloviti slabiky, pronésti je v tichu. To proto, aby umlčel jiný hlas, který o mnoho zřetelněji, s hroznou pomalostí, tázal se v jeho nitru: »Zbláznil jsem se?«

Ah! člověk, jenž cítí, jak mu uniká, jako sítem, vůle, pozornost, pak vědomí, zatím co jeho temnotné nitro, jako obrácená kůže rukavice, náhle se objevuje na venek, trpí agoníí přehořkou, v okamžiku, jehož žádné vahadlo nezměří. Ale ty ne-

bohý knězi! — pochybuješ-li, nepochybuješ toliko o sobě, ale o své jediné naději. Ztrácíš sebe, ztrácíš statek drahocennější. božský. samého Boha. V posledním záblesknutí rozumu zmeruješ moc, do níž se propadá tvoje veliká láska!

Nezapomene na místo nového zápasu. Dostavši se na nejvyšší hřbet, cesta znenadání se zatáčí, zjevuje úzkou úlehlu, kde se tyčí stoletý jilm. Vesje po pravici, v posledním záhybu kopce, v nížině. Světlům nádraží, rudým a zeleným, odpovídá nejasný svit na obloze z pece Josue Thiriona, pekaře. Bledé světlo dne ještě se smýká v dálavách, neuchopitelné.

Na levo od abbého Donissana také se zachycuje zemitá stezka, srázná, jež vede k hospodářským stavením zámku Cadignanova. Ponořuje se ihned do hubeného křoví, a podobá se tak spíše roklině nebo vodnímu výmolu. Je to skvrna stínu v stínu. Kaplan z Campagne maně tam potápí pohled. Vítr v ostružině šustí jako zvetšelé hedvábí, s náhlými odmlkami. Z rozmoklé půdy občas se vydrolí kámen a kotálí se. A náhle, v tom ševelu... jakési zašustění rozeznatelné ode všeho ostatního, v tomto osamělém jitře — záchvěv živoucího těla, které vstává, blíží se...

— He, tady! dí ženský hlas, mladinký, ale přidušený, trochu se chvějící. Už vás chvíli slyším. *Tak jste konečně zase přišel?*

— A kdo pak vy jste? optal se vlídně abbé Donissan.

Vzpřímen na okraji svahu, sotva viditelný jako vysoká silhouetta na bledší a pohybující se hloubce nebes, pohledem smutným a jako vniř-

ním sledoval drobný stín pod sebou, mezi jílovitými stěnami. Z tohoto záhadného, na několik kroků od něho a stále se blížícího stínu, neznal nic, ačkoli věděl už jistotou klidnou, naprostou, plnou ticha, že *toto*, co stoupalo a pleskotalo v bláti, bylo posledním a svrchovaným hercem dnešní nezapomenutelné noci...

— Ah! to jste jenom vy! pravila slečna Malorthyová s jakýmsi bolestným úšklebkem.

Aby jej viděla, stoupla si na špičky nohou a dostihla jeho ramen. Stažený obličejík odrážel jen hrozné zklamání. V jednom záblesku hněv, výzva, cynické zoufalství se tam po sobě kreslily, stakovou jasností, stakovým prohloubením rysů, že ta dětská tvář už neměla věku. A tehdy její oči se potkaly s divným pohledem upřeným na ni. Steží ho snesly. A uchovávaly ještě svůj plamen, když povolivší oblouk úst již vyjadřoval toliko úzkost plnou záští.

Neb onen pohled se neodvrátil ani na okamžik. Vždycky opatrná, i když ji šílenství zmáhalo, slídila po tom, se svou obvyklou nedůvěřivostí, co vyjadřoval. Až do té mladý kněz, který dle slov doktora Galleta »pletl slabé hlavy v Campagne«, byl její nejmenší starostí. To ji velice překvapilo, že ho potkává v takovém místě, v takovou dobu. Z *důvodů jiných* její zklamání nebylo menší. Ale byla si jista, že před chvilkou ještě by ho byla poděsila, neb aspoň popudila k hněvu. Teď čtla v jeho pohledu neskonalý soucit.

Ne ten soucit, který jest jen přetvářkou opovržení, ale soucit bolestný, vroucí, ačkoli klidný a pozorný. Nic neprozrazovalo zděšení, ba ani

překvapení, neb nejmenší údiv v obličejí k ní skloněném, trochu skloněném k rameni, neb nemohla zvidat leč v obličejí. Pohled se polou ukrýval pod víčky a, když se s ním chtěla setkatí, všimla si, že znenáhla se mu svezla na prsa, jako kdyby muž Boží, opovrhuje marnými svity lidské zřítelnice, byl patřil, jak bijí srdce.

Nemýlila se než zpola. Nanovo uslyšel sladké a mocné volání. Pak, jako by se rozzářil utajený svit, jako by jím protékal nevyčerpatelný pramen jasnosti, neznámý pocit, neskonale jemný a čistý, bez jakékoli příměsí, zachvacoval ho ponenáhlu až do podstaty života, přetvořoval ho v samém jeho těle. Jako žízní umírající člověk otvírá se všecek ostré svěžesti vody, nevěděl, zdali to, co jej jakoby zprobodlo, bylo slastí či bolestí.

Znal v té chvíli cenu daru, jehož se mu dostalo, znal sám dar? Ten, jenž po celý svůj život, za tolika tragických půtek, v nichž jeho vůle někdy již jako by se byla poddávala, uchovával si onu moc svrchované jasnovidnosti, patrně nikdy si toho zřetelně neuvědomil. To proto, že se nic nepodobalo méně zdoluhavému pátrání zkušenosti lidské, když postupuje od věci pozorované k věci pozorované, ustavičně se rozpakujíc, a skoro vždy jsouc zastavována na cestě, není-li šálena vlastním ostrovtipem. Poněvadž vnitřné vidění abbého Donissana předbíhalo jakoukoli domněnku, ukládalo se samo sebou; ale byť už tato náhlá zřejmost zachvátila ducha, chápavost již podmaněná shledávala se jen pomalu, a oklikou, s důvodem své jistoty. Takto člověk, probouzející se v neznámé krajině, náhle objevované ve světle poledním,

i když se jeho pohled už zmocnil všeho obzoru, vychází toliko po stupních z hlubiny svého snu.

— Co mi chcete? utrhla se drsně slečna Malorthyová: je toto hodina k zastavování lidí?

Smála se zlým smíchem, ale tento smích byl lhavý, a on to dobře věděl. Nebo spíše snad ho vůbec neuslyšel. Neb zvučněji než jakýkoli hlas lidský volala k němu bolest bez naděje, jíž byla ztravována.

— Vracela jsem se cestou ze Sennecourtu, pokračovala výřečně, ale zašla jsem si ke Corzargues. To je vám divné, je to velmi přirozeno: nemohu v noci spat... Nemám jiného důvodu... Ale vy, opět spustila s náhlým hněvem, svatý muž Pánbíčkův, vy byste neměl lézt za křoví a lekat holky... Leda že byste...

Pátrala v pokojné tváři po sebemenší stopě rozhněvání nebo rozpaků, z nichž by nanovo mohla vybuchnouti v smích, ale tento smích jí zhasl v prsou, neb tam nespatriila ničeho, zhola ničeho, co by ji přimělo k víře, že vůbec ji zaslechl. Takže, když opět promluvila, její pohled už káral ze lži hlas, který přece ještě se posmíval:

— Vidím, že se vám žerty nezamlouvají, pravila. Ale co? ráda se směju... Je to zapovězeno? Už jsem se tolik nasmála!

Vzdychla si, pak dodala s jiným přízvukem:

— Dobrá. Už si nemáme valně co říci, vidíte?

Aby slezla do úžlabiny, předešla jej a, uklouznuvši po svahu, zachytila se ho kladouc svých pět drápků na černý rukáv.

Proč se nanovo zastavila? Jaká pochybnost ji ještě na okamžik přimrazila? A zvláště, proč ří-

kala jiná slova, jež sama v sobě téže chvíle popírala?

— Vidíte? myslíte si: právě odešla od milence; vrací se domů před úsvitem?... Neklamete se tak docela.

Její oči potají se rozhlédly po obzoru. Po jejich pravici veliké smrky s černým jehličím tvořily ponurou a hučící hustinu na východním nebi, už pobledlém. Ne po prvé slyšela jejich chmurný hlas.

Abbé Donissan vlídně jí položil ruku na rameno a řekl prostě:

— Chcete, abychom šli kousek spolu?

Sešel s úbočí a dal se bez váhání k dědince Tiersu, zády k zámku Cadignanově i k vesnici. Cesta se znenáhla užila, bylo jim nemožno jít vedle sebe.

Nikdy srdéčko Muščino neskákalo jí prudčeji v hrudi než oné chvíle, kdy nemajíc ještě sil, aby odporovala neb dokonce obelstívala, slyšela za sebou šlapati veliké okované střevíce. Tak ušli několik kroků, tiše. Při každém svém mocném vykročení kaplan z Campagne, doslova jí šlapaje na paty, nutil ji do spěchu. Za chvíli toto dohánění už bylo Mušce tak nesnesitelné, že zmizela bázeň, jež ji ochromovala. Lehce odskočivši na svah kývlnaň, aby šel napřed.

— Nemáte se čeho bát, děl abbé Donissan, a nebudu na vás dotírat. Nijaká zvědavost mne neponouká. Jsem toliko šťasten, že jsem vás dnes potkal, po tolika dnech ztracených. Ale ještě není pozdě.

— Je dokonce trochu brzy, odpověděla slečna

Malorthyová, stavějíc se jako by zadržovala pichlavý smích.

— Nevyhledával jsem vás, děl opět kaplan z Campagne: prosím vás za prominutí. Abych vás potkal, zašel jsem si dlouhou oklikou, předlouhou oklikou, oklikou prazvláštní. Proč byste mi odmítala, čeho po vás žádám: okamžik rozprávky, který patrně bude pln útěchy pro mne i pro vás?

Pokrčila rameny a nedala ničím na jevo, že naslouchá jeho slovům. Přes to váhala a neodešla, zdržována jsouc nepokojem, o němž ještě nevěděla, že jest utajenou nadějí.

Včera večer odjela od svých bratranců v Remangey. Dovezli ji až do Faulxu, kde žádala, aby ji tam ponechali, kolem sedmé večer. Prý večerí u své přítelkyně Suzanny Ravourdinové v hospodě »Mladé Francie«, a po večerí ujede pěšky, říkala, čtyři nebo pět kilometrů, jež ji dělily od Campagne. Od její poslední choroby, ačkoli slehnutí se utajilo, některým z příbuzných nebylo neznámo, že vážně strádala »černou nemocí«. »Černá nemoc« jest pro tyto boдрé lidi nevyhojitelná, a ti, kteří jsou jí postiženi, rozhodně se dostanou do třídy nebožáků, již podle hořké a dojemné průpovědi »nemají všech pět pohromadě«. Z toho důvodu se zřídka stávalo v posledních několika měsících, aby se někdo přičil jejím vrtochům. Tož odešla z hospody »Mladé Francie«, odmítuvši doprovod chasníka Ravourdina. Ač se byla pozdě vydala na cestu, snadno mohla doraziti do Campagne před desátou večer, ale, přecházejíc silnici do Étaples, uhnula se poněkud, *podle zvyku už dávného*, aby obešla park Cadignanův. Jak

dlouho, bez jakékoli bázně, ale toliko přežvykující své vzpomínky, obě pěsti pod bradou, opřena o živý plot, nohy v blátě, rozvažovala pro a proti, jako vždycky, mozkiem chladným a srdcem horoucím? Byla poražena, vyhozena ze svého snu, věděla, že pro vždy bude se na ni hleděti jako na nebohé děvče, posedlé marnými mátohami, — že bude odsouzena k ustavičné útrpnosti bližních — oloupená o vše, i o svůj zločin... A jedinou útěchou její dravé dušičky bylo ještě znovu vídati, v touž nezapomenutelnou chvíli, onu cestu, již proběhla za svrchované noci, závoru nyní zavřenou, tajemný záhyb aleje, a tam — docela na konci — veliké zdi plné ticha, kde bděl neužitečný nebožtík, její němý svědek.

Kaplan z Campagne čekal na odpověď, čekal hezkou chvíli, nedávaje na jevo netrpělivosti, ale patrně též nepochybuje, že ho poslechne. V opak hlasu, který byl čím dál pokojnější a milejší, skoro jako nesmělý, jeho postoj vyjadřoval rostoucí moc. A zčista jasna, aniž změnil tón, dodal tato neočekávaná slova, jež slečna Malorthyová pocítila, jako by praskla bombou v jejím srdci:

— Nejprve chtěl jsem vás prostě vzdálit, víte dobře, že nebožtík, jehož tu čekáte, *již tu nedlí*.

Zdrcení Muščino toliko se projevilo mocným zamrazením, které ostatně hned utlumila. A to nebyl strach, co se třásl na jejích rtech při prvních slovech, jež prohodila skoro nazdařbůh:

— Nebožtík? Jaký nebožtík?

Ujal se opět slova s tímž klidem, kráčeje před ní, jakoby neměl na zřeteli nic než svou cestu, zatím co ona klusala krotce za ním:

— Jsme špatnými soudci ve vlastní při a často živíme illusi jistých chyb, abychom si lépe odklidili s očí to, co je v nás nadobro shnilého a musí býti zavrženo pod trestem smrti.

— Jaký nebožtík? opět Muška. O jakém nebožtíku povídáte?

A zacásla ho maně za lem jeho sutany, zatím co každý krok jejího společníka ji odstrkoval, zadýchanou a koktající na okraj úvozu. Směšno tohoto pronásledování, pokoření, že teď sama se vyptává, skoro žadoní, to bylo hořké její zpupnosti. Ale cítila také cosi jako temnou radost. Mluvila ještě, když sešli s cesty a vcházeli do pláně. Ihned poznala místo.

Byla to na dvě stě metrů od prvních stavení v Trilly malá křižovatka obklíčená křovinami, osázená hubenými lipami, jak jindy se sázivaly. V prvou neděli srpnovou o pouti komedianti zde rozkládají své ubohé kočovné krámky, a milovníci tu občas roztáčejí děvčata.

Opět se shledali tváří v tvář, jako v první chvíli svého setkání. Smutná zora se toulala po nebi a vysoká postava kaplanova jevila se slečně Malorthyové ještě vyšší, když se svrchovaným gestem nevýslovné síly a milosti k ní přistoupil a pravil, drže jí nad hlavou svůj černý rukáv :

— Nedivte se tomu, co vám povím: zvláště ať v tom nevidíte nic, co by chtělo vydráždit něčí údiv nebo zvědavost. Sám jsem jen ubožák. Ale, když duch vzpoury byl ve vás, viděl jsem jméno Boží napsáno ve vašem srdci.

A spouštěje paži poznamenal palcem prsa Muščina dvojím křížem.

Zlehka uskočila, s tupým údivem naň zírала nenalezši slova. A když v sobě už neslyšela ozvěny hlasu, jehožto sladkost ji pronikala, otcovský pohled nadobro ji zmátl.

Tak otcovský!... (Neb i on okusil jedu, a vychutnával jeho dlouhou hořkost.)

Jazyk lidský nemůže býti s dostatek přinucen, aby abstraktními slovy vyjádřil jistotu skutečné přítomnosti, neb všechny naše jistoty jsou odvozeny, a zkušenost je pro většinu lidí, i k večeru sebe delšího života, pouhým koncem dlouhého cestování kolem jich vlastní nicoty. Nijaká jiná zřejmost mimo logiku netryská z rozumu, nijaký jiný vesmír není dán mimo vesmír druhů a rodů. Ne-ní ohně, leda oheň božský, jenž by prolomil a rozpustil led pojmů a představ. A přece, co se odhaluje v této chvíli pohledu kněze Donissana, nijak není znamením a obrazem: je to živoucí duše, srdce pro všechny ostatní zapečetěné! O nic více než v okamžiku jejich neobyčejného setkání nebyl by s to, aby slovy uhájil zevnitřní vidění stkvělosti stále stejné, a která se splétá s vnitřním světlem, jímž je sám prosycen. První vidění dítky jest rovněž tak plné a tak čisté, že vesmír, jehož právě se zmocnilo, zprvu se nedá odlišiti od tete-lení se jeho vlastní radosti. Všecky barvy a všechny tvary rozvíjejí se zároveň v jeho vítězoslavném smíchu.

Když se ho vyptávali později na tento dar čtení v duších, zapíral zprvu a skoro vždy, umí-něně. Někdy také, boje se lži, vyjádřil se o tom zřetelněji, ale s takovou úzkostí, s naivní snahou

po přesnosti, že jeho řeč byla často pro zvědavce novým zklamáním. Tak, jakoby nějaký pobožný vesničan vykládal ekstasi a sjednocování v Bohu svaté Teresie neb svatého Jana z Kříže. Proto jest život zmatkem a nepořádkem jen tomu, kdo si jej prohlíží zvenčí. Tak člověku nadpřirozenému je dobře tak vysoko, kam až láska ho vynáší, a jeho duchovní život nepřipouští nijaké závratí, jakmile se mu dostane knížecích darů, aniž by se zdržoval jejich určováním, a aniž by se snažil dáti jim jméno.

Co vidáte? vyptávali se svatého muže. Kdy vidáte? Jaké upozornění? Jaké znamení? On pak opakoval hlasem pilného dítěte, jemuž uniká základní slovo: »Mívám soustrast... Toliko mívám soustrast!...« Když potkal slečnu Malorthyovou na pokraji cesty a neviděl před sebou než stín skoro nerozeznatelný, už prudká soustrast byla v jeho srdci. Zdali právě tak matka se nevytrhuje ze spaní, vědouc se vší jistotou, že její dítě jest ohroženo? Láska velikých duší, jejich nadpřirozená útrpnost jako by je rázem unášely v nejdůvěrnější nitro bytostí. Láska, jako rozum, jest jedním z živlů našeho poznání. Ale má-li své zákony, její dedukce sžehají a její údery jsou zdrcující jako hrom, a duch, jenž je chce sledovati, toliko z nich zahlédne blesk.

Pohled, jímž muž Boží skláněl se nad Muškou a jímž ulpíval na její tváři, kterékoli jiné snad by byl podlomil kolena. A jest pravda, že okamžik byla na rozpacích a jako dojata. Ale tehdy jí přikvačila pomoc — nikdy nadarmo nečekaná — od

mistra den ze dne pozornějšího a tvrdšího; sen kdysi sotva odlišný od snů jiných, žádost sotva ostřejší, hlas mezi tisíci hlasy, v této hodině skutečné a živé; společník a katan, hned lkavý, nyjící, pramen slz, hned na to naléhavý, surový, nedočkavý, nutící, pak ještě v rozhodné minutě ukrutný, sveřepý, celičkový přítomen v bolestném, hořkém smíchu, kdysi služebník, teď pán.

To z ní náhle vyrazilo. Zlost slepá, vztek, jen aby pustila se v zápas s tímto pohledem, zavřít mu svou duši, pokořit soustrast, již na sobě cítila ulpělou, znectít, pošpinit ji. Její vzrušení ji vrhlo všecku rozezlenou, nikoli k nohám, ale přímo proti soudci, jenž tu pevně stál ve svém svrchovaném mlčení.

Zpočátku vůbec nenalézala slova; bylo vůbec jaké, aby vyjádřilo onen divoký úchvat? Toliko si zopakovala v duchu, ale s hbitostí a jasností nadlidskou, rozhodná zklamání svého krátkého života, jako kdyby soucit tohoto kněze byl jejich koncem a korunovací... Konečně přece vyhrkla, hlasem téměř nesrozumitelným:

— Nenávidím vás!

— Nestydte se, pravil.

— Nechte si své rady, vzkřikla Muška. (Ale zasáhl tak správně, že její hněv tím byl jako oklamán.) Vůbec ani nevím, co tím vším míníte!

— Dojista, jiné zkoušky na vás čekají, pokračoval, tužší zkoušky... Kolik je vám let? otázal se po odmlčení.

Již chvilku pohled Muščin prozrazoval překvapení, už zklamané. Za těchto posledních slov prudkým úsilím se přinutila k úsměvu.

— Abyste to nevěděl, když toho tolik víte...

— Až do dneška jste žila jako děcko. Kdo pak nemá soucitu s dítětem? A jsou to otcové tohoto světa. Ach! vidíte, Bůh jest s námi až i v našich bláznovstvech. A když člověk povstává, aby mu klnul, toliko On podporuje ruku malátnou!

— Děcko, odsekla, děcko! Ministrantků jako já jistě nemáte mnoho ve svých sákristiích: nevykropí vám vaší svěcené vody. Přejte si, abyste nikdy nepoznal cest, jimiž já prošla.

Vyřkla tato poslední slova s důrazem trochu komickým. Klidně odpověděl:

— Což tedy opravdu našla jste v hříchu, co by stálo za tolik muk a trmácení? Připouští-li hledání a přechovávání zla jakousi hroznou radost, buďte ujištěna, že jiný ji vylisoval sám pro sebe, a vypil ji až do kvasnic.

Abbé Donissan ještě o krok k ní přistoupil. Nic v jeho postoji nejevilo nemírného vzrušení, ani žádosti udivit ji. A přece slova, jež vyřkl, přimrazila Mušku k zemi, a zvučela jí v srdci.

— Nechte té myšlenky, pravil. Nejste nikterak před Bohem vinna tou vraždou. O nic víc, než vaše vůle v oné chvíli byla svobodna. Jste jako hračka, jako míček dítěte v ruce Satanových.

Neponechal jí kdy na odpověď, a ostatně nenalezla ani slova. Už ji odváděl, stále rozmlouvaje, po cestě do Desvres, sáhovými kroky, v pustých polích. Šla za ním. Musela za ním. Mluvil, jak nemluvil dosud nikdy, jak už nikdy nepromluví, ani ne v Lumbres a v plnosti svých darů, bylať jeho první kořistí. Co slyšela, nebyl rozsudek soudcův, aniž cokoli přesahujícího její chápání tem-

ného a divého hovádka, ale s hroznou libostí vyslechla svůj vlastní příběh, Muščin, nikoli zdramatisovaný divadelníkem, obohacený podrobnostmi vzácnými a obzvláštními — nýbrž naopak shrnutý, zredukovaný na nic, viděný z nitra. Kterak hřích, jenž nás hltá, pozůstává životu málo podstaty! Co viděla ztravovat se v ohni slova, to byla ona, neskrývající ničeho přímému a ostrému plameni, zprohledaná do posledního záhybu, do poslední žilky těla. Jak se povyšoval nebo snižoval hrozný hlas, vnikající do útrob, cítila růsti neb ubývatí teplo svého bytí, onen hlas zprvu zřetelný, se slovy každého dne, jež její děs vítal jako přátelskou tvář v drtivém snu, potom čím dál změtenější s vnitřním svědectvím, s drásavým šepotem svědomí zmítaného ve svém hlubokém zdroji, až tak, že oba hlasy již se slily v jediný nářek jako v jediný tok ruměnné krve.

Ale když se odmlčel, cítila se ještě na živu.

• • • • •
Toto ticho se velmi protáhlo, neb aspoň na dobu nezměřitelnou, nerozeznatelnou. Potom hlas — ale dolejší tak z daleka! — nanovo jí zazněl v uších.

— Vzpamatujte se, pravil. Nemrhejte svými silami. Už jste dost o tom pověděla.

— Dost pověděla? Co jsem pověděla? Nic jsem nepověděla.

— Hovořili jsme, opět děl hlas. A dokonce jsme hovořili dlouho. Vizte, jak nebe se jasní: noc minula.

— Promluvila jsem? opakovala žadonivým tonem.

A náhle (jako v procitnutí vyraží z paměti s brutální zřejmostí spáchaný čin):

— Promluvila jsem! vykřikla. Promluvila jsem!

V šedi úsvitu rozeznala tvář kaplana z Campaigne. Povadla nesmírnou únavou. A jeho oči, z nichž nyní plamen se vytratil, byly jako nasyceny tajemným viděním.

Cítila se tak slába, tak odzbrojena, že by tehdy nebyla mohla, tak se jí zdálo, popojíti ani o krok, ani k němu, ani od něho. Byla na rozpacích.

— Je to možno? dělá ještě... Jakým právem?...

— Nemám nijakého práva na vás, odpověděl mírně. Pakli Bůh...

— Bůh! začala... Ale bylo jí nemožno dopověděti. Duch vzpoury jako by v ní ztuhl.

— Kterak se Muškubete v ruce, děl truchlivě. Nanovo Mu uniknete? Nevím...

Hlasem přepokorným, po novém odmlčení, dodal:

— UŠETŘETE MNE, MOJE DCERO!

Jeho zsinlost byla hrozná. Ruka, kterou k ní pozdvihl, neobratně spadla, a jeho pohled se odvrátil.

A už s netrpělivostí zatínala pěstky.

Uzřel ji, jak ji byl zahlédl v přítmí před hodinou, s oním obličejem zestárlého děčka, svraštělým, nepoznatelným. Marnost jeho velikého úsilí, vyplývání vznešených milostí, jež právě byly přehojně vylity tu na místě, a neúprosné tušení mu sevřely srdce.

— Bůh! Vyjekla s tvrdým smíchem...

Zsinalé svítání ponenáhlu se vznášelo kolem

nich, a oni z něho viděli jen pathetický odlesk na svých tvářích. Po jejich pravici víska, sotva vystalá z mlhy v dolíku mezi kopci, tvořila krajinu hrozně smutnou. V nezměrné pláni, ploužící se do nekonečna, jedině žil tenký proužek dýmu nad neviditelnou střechou.

Tehdy smích Muščin utichl. Těkavý plamen jejího pohledu zhasl. A v tom nebohá, vysílená, umíněná, nanovo žadonila:

— Nechtěla jsem vás urazit... Vidíte, selhal jste mi před chvílkou? Nic jsem neřekla. Co bych vám byla řekla? Zdá se mi, že jsem spala. Spala jsem?

On jako by jí neslyšel. Zdvojila úsilí:

— Neodpírejte mi... Nemůžete mi odepřít odpovědi... Abych to zvěděla, podrobím se všemu, co poručíte.

Nikdy hlas podivné dívky tak nezpokorněl; tak se nedoprošoval.

Ještě neodpověděl.

Couvla o několik kroků, dlouho se na něho zadívala, vroucně, s obočím svráštělým, s čelem sklopeným, a vyhrkla:

— Všecko jsem pověděla! Víte všecko!

Ale ihned se pamatujíc:

— Akdyby? Ničeho se nebojím. Co mi na tom záleží?... Ale řekněte mi... Ah! řekněte mi, jak jste to udělal? Mluvila jsem opravdu ze sna?

V nejzazší únavě její nezkrotná zvědavost už ji vrhala za novým dobrodružstvím. Krev se jí hnala do tváří. Její oči opět nabyly svého chmurného plamene. On pak na ni patřil s útrpností, možná s opovržením.

Něboť k jeho velkému údivu vidění se vytratilo, pohynulo. Vzpomínka na ně byla příliš živá, příliš určitá, aby snad pochyboval. Vyměněná slova ještě mu zvučela v uších. Ale temnoty opět se spustily. Proč tehdy neposlechl vniterného hnutí, jež mu kázalo, aby se bez odkladu vytratil? Před ním stála jen ubohá bytost, honem spravující na okamžik roztrženou osnovu svých lží... Ale nebyl-li na minutu — věčnost! — úsilím bezmála božským, osvobozen od vlastní přirozenosti? Bylo to zoufalství nad onou ztracenou mocí? Aneb si zuřivě přál, aby jí nanovo nabyl? Aneb hněv, že opět nalézá vzpurným bídne děvče, před minutkou na milost a nemilost se vzdávající? Škubl prudce rameny, s velmi přirozenou hrubostí.

— Já tě viděl! (Při tomto »ty« zachvěla se zlostí.) Viděl jsem tě, jak možná žádný tvor tobě podobný nebyl viděn na této zemi! Viděl jsem tě tak, že mi nemůžeš uklouznout, buď si jakkoli lstiva. Myslíš si, že tvůj hřích mi nahání hrůzu? Sotva jsi více Boha urazila, než ho urážejí dobytčata. Nosilas v sobě jen falešné zločiny, jako jsi nosila ten svůj nedozrálý plod. Hledej! Rozhrab své bahno: neřest, z které si činíš čest, už tam dávno shnila, v každé hodině dne tvé srdce omdlívalo hnusem. Ze sebe jsi vysoukala jen marné sny, vždycky zklamáné. Domníváš se, že jsi zabila člověka... Chuděrko! Sprostilas ho sebe. Zmařila jsi vlastníma rukama jediný možný nástroj svého mrzkého osvobození. A několik týdnů jsi se plazila u nohou jiného, který nestál ani za tolik. Ten tě přišlápl tváří k zemi. Opovrhuješ jím, a on se tě bojí. Ale nemůžeš mu uniknout.

—...Já mu... nemohu... uniknout, koktala Muška. Její hrůza a její vztek byly takové, že se jí na tváři, nemožně pohyblivé, od tečka zatvrdlé, rýsoval jakýsi zlověstný klid.

— Vím, že to mohu, děla posléze. Až budu chtít. Myslí, že jsem šílená: co jsem učinila, abych je všechny vyvedla z klamu? Čekala jsem, až budu schystána, toť vše. — Opřel tak prudce ruku o její rámě, že zavrávala.

— Nebudeš schystána nikdy. Nekradeš Bohu než nejhorší: bláto, z něhož jsi udělán, Satane! Myslíš, žeš svoboděn? Byl bys jím býval toliko v Bohu. Tvůj život...

Oddychl zhluboka, podoben zápasníku, který se chystá vynaložiti všecko úsilí. A již mu stoupal do očí týž záblesk nadlidské jasnovidnosti, tentokrát zbavený všeho soucitu. Tedy nanovo dobyl nebezpečného daru, mocí, v zoufalém vzepíetí, schopném učinit násilí i nebi. Milost Boží se učinila viditelnou jeho smrtelným očím: už teď neobjevovaly leč nepřítel, válejícího se ve své kořisti. A již také bledý obličej Muščin, jako scvrklý úzkostí, se potácel v tomže snu, jehož hrozný odlesk vyměňoval si jejich dvojí pohled.

— Tvůj život opakuje jiné životy, všechny stejné, žité na plosko, právě na úrovni koryt, z nichž vaše dobytčata požírají zrní. Ba! každý z tvých úkonů je znamením jednoho z oněch, z kterých vycházíš, zbabělých lakomců, chlipníků a lhářů. Vidím je. Bůh mi je dopřává vidět. Je pravda, že jsem tě viděl v nich, a je v tobě. Oh! kterak jest naše místo zde na zemi nebezpečné a malé! kterak naše cesta jest úzká!

A dal se do řeči ještě podivnějších, ale tišším hlasem, s velikou prostotou.

Kterak zde o nich podati zprávu? Byl to ještě příběh Muščin, divoucně změtený ještě s jinými starými historiemi dávno zapomenutými, pakli vůbec nezůstaly neznámy. Než ještě pochopila jejich smysl, Muška cítila, že se jí srdce svírá, jako při náhlém sestupování, a zakoušela onoho překvapení, jež nejzbrklejšího zaráží na prahu příbytku hlubokého a tajného. Potom slyšela jména, důvěrná, neb toliko plná zamžené vzpomínky, čím dál četnější, osvětlující se navzájem, až sama osnova vypravování se pod tím objevila. Všední skutečnosti denního života, bez jakéhokoli lesku, vyňaté z nejobecnější zlomyslnosti — jako obázky v obalu z bahna, — ponuré taje, ponuré lži, ponurá blábolení neřesti, ponurá dobrodružství, jež jméno náhle vyřčené ozařovalo jako maják, pak opět zapadající do temnot, v nichž by duch ještě nebyl nic rozeznal, ale jež jakýsi posvátný děs označoval jako hemžení se temných životů. Zatím co Muška i teď se cítila strhována přes svoji vůli a svůj rozum, sám tento děs žil a myslel za ni. Neb na pomezí neviditelného světa úzkost je šestým smyslem, a bolest a vnímání už splynuly. Poznávala ona jména, jež vyslovoval po řadě hlas opět svrchovaný, jak šla za sebou, ale ne všecka. Byla to jména Malorthyů, Brissautů, Pichonů, dědův a báb, kramářů bez úhony, dobrých hospodyň, milujících svůj statek, nikdy neskonavších bez posledního pořízení, cti obchodních komor a notářských kanceláří. (Teta Suzanna, strýc Jindřich, babičky Adela a Malvina neb Cecilie . . .)

Ale co hlas přízvukem stále stejným vypravoval, to málo uší kdy zaslechlo — historii pojatou z nitra — nejukrytější, nejlíp ostříhanou, a nikoli jen jak se sběhla, v zamotání účínův a příčin, skutkův a úmyslů, ale ve shodě s několika základními fakty, s chybami základními, zárodečnými, s prachybami. A dojistá intelligence Muščina sama o sobě by byla pochopila jen pramálo z takového výkladu, jehož děsivá ellipsa byla by zklamala mnohé jasnovidnější. Kde jinde by hlas ten našel ozvěnu, když ne právě v jejím těle, jež každá z těchto chyb poznamenala, zeslabila v samém okamžení, kdy bylo počato? Vidouc ponenáhlu ony nebožtíky a ony nebožky vycházeti zcela nahé z rubášů, ani necítila, co by se mohlo nazývati překvapením. Poslouchala toto nadlidšské zjevení se srdcem pohlceným úzkostí, a přece bez opravdové zvědavosti a bez ohromení. Zdálo se, že už je slyšela, *neb ještě lépe*. Utrhačné lži, záští dlouho živená, hanebné milovánky, vypočtené zločiny lakomství a nenávisti, všecko v ní rovnou měrou nabývalo pravé podoby, jako ve stavu bdění nabývá pravé podoby krutý obraz snu. Nikdy, ne, nikdy! mrtví nebyli tak neoslyšně a krutě vytaženi ze svého prachu, vyhozeni, vykucháni. Jediným slovem, jediným slovem náhle vyřčeným, jako na hladinu bublina z bahna vystupovalo cosi z minula do přítomna — skutek, žádost, neb někdy, hlubší a důvěrnější, pouhá myšlenka (nezemřelať s nebožtíkem), ale tak důvěrná, tak hluboká, tak divoce vyrvaná, že Muška ji uvítala se zalykáním hanby.

Už neodlišovala neúprosného hlasu od svého

vlastního vnitřního zjevení, tisíckrát bohatšího a obsáhlejšího. Ostatně, rychlejší než jakákoli řeč lidská, tito nesčetní přízrakové, povstávající na všech stranách, ani by nebyli mohli být pojmenováni; přece však, jako zvukovou vichřicí stoupá neodolatelná dominanta, činná a jasná vůle vposled spořádala tento chaos. Marně Muška posunkem naivní obrany zdvihla ručky proti nepříteli. Kdežto jiný sen, sotvaže naň s chladnou krví upřete oči, se schovává a rozptyluje, tento se k ní blížil jako šik, jenž se shromažďuje k útoku. Zástup, před chvilkou tak hemživý, kde poznala všecko své příbuzenstvo, stále se stahoval. Obličej se kladly na sebe, tvořily už jen obličej jeden, a to byl sám obličej neřesti. Změtené posunky utkvívaly v jediném postoji, a byl to posunek zločinu. Ještě víc: někdy zlo nezůstavovalo ze své kořisti než netvárnou hromadu, v plnosti hnutí, nabobtnalou svým jedem, otrávenou. Lakomci tvořili haldu živého zlata, chlipníci kupu vnitřností. Všude hřích dral se ze svého obalu, prozrazoval taj svého zplození: desítky mužův a žen zapředěných do žilek téže rakoviny, a ohavná ta pouta zkracující se, podobna uťatým chapadlům sepie, až i samo jádro obludy, vinu počáteční, všem neznámou, vinu v srdci dítky... A náhle Muška se uzřela, jak se neviděla nikdy, ani v oné chvíli, kdy cítila, že její pýcha se hroutí: cosi v ní pustilo nenapravitelným povolením, potom se pohroužilo temným zánikem. Hlas, stále tlumený, ale mající žahavý a břitký důraz, takořka s ní stahoval kůži, žilku za žilkou. Pochybovala o tom, že jest, že kdy byla. Jakákoli abstrakce v jejím duchu nabývá tva-

ru, a může být přitisknuta na prsa neb odpuzena. Co říci o této tvárnosti samého svědomí! Poznala se ve svých příbuzných, a v paroxysmu třestění už se neodlišovala od stáda. Cože! Ani úkonu v jejím životě, jenž by jinde neměl svého dvojníka? Ani myšlenky, která by jí náležela jako vlastnictví, ani gesta, jež by nebylo už dávno naznačeno? Nikoli podobny, ale tytéž! Nikoliv opakovány, ale jen jedny. Aniž mohla vypraviti srozumitelnými slovy kteroukoli ze zřejmostí, jež ji dobíjely, pocítovala ve svém ubohém maličkém životě nesmírnou šalbu, nesmírný pošklebek podvodníkův. Každý z jejích výsměšných předků, jednotvárně mrzkých, poznav a učiniv v ní svůj statek, šel si pro něj; opouštěla všecko. Vzdávala se všeho a bylo to, jako kdyby ono stádo bylo přišlo požíratí jí z ruky její vlastní bytí. Oč se s nimi hádat? Co si podržeti? Obrali ji až i o její vzpouru.

Tehdy se vztyčila, třepetajíc rukama ve vzduchu, hlavu pohozenou nazad, pak jí kývajíc s ramene na rameno, zcela jako tonoucí, jenž se potápí. Pot se jí řinul po tváři, jako ručej slz, kdežto její oči, jež pohlcovalo vnitřní vidění, nabízely kaplanu z Campagne jen vystydlý kov. Nijaký výkřik se jí nevydral ze rtů, byť se zdálo, že se tetelí v jejím němém hrdle. Tento výkřik, jehož nebylo slyšeti, přece vnucoval svou podobu zkrouceným ústům, skleslé šiji, hubeným ramenům, vpadlým bedrám, tělu celičkému jakoby vytaženému do výšky na zoufalé zavolání... Posléze uprchla.

• • • • •
Až k prvnímu záhybu cesty měla za to, že nespíchá, a přec již skoro běžela. Podsvahem, když

odrané živé ploty a stlačené pně jabloňové ji zaclonily, dala se na útěk, co jí nohy stačily. Ale vcházejíc do Campagne sešla se silnice a pudem hnána dala se stezkou v té hodině pustou, a po níž neviděna dostala se do své zahrady. Nemyslela jasně na nic, nepřála si nic než octnouti se o samotě, za dveřmi náležitě zavřenými, schována, sama. Vnějšek, navyklý obzor, samo nebe náleželo jejímu odpůrci. Její úlek, neb lépe řečeno zmatek byl takový, že, kdyby jen se byla naskytila příležitost, byla by volala na pomoc ať kohokoli, i svého otce.

Ale příležitost se nenaskytila. Kuchyně byla prázdná. Vyletěla po schodech nahoru, dala na závoru, hodila sebou napříč postele, pak ihned se zase vztyčila jako uštknuta, vrhla sebou k oknu, odhrnula záclony a, objevujíc svůj pohled v zrcadle, uskočila jako překvapené zvíře.

— Jsi to ty, Germano? optala se příčkou paní Malorthyová.

Zrcadlo samo jediné poznalo ten nový pohled Muščin, šílené sešklebení jejích rtů. Odpověděla hlasem tlumeným a klidným:

— Já jsem to, maminko.

A než ještě stará žena pověděla slovo, našla bez otálení, aniž na to pomyslíla, jedinou lež, která nebyla naprosto pravdě nepodobna:

— Bratranec Jiří mne dovezl až k dědině Vielu. Jel na trh do Viel-Aubinu.

— Tak časně?

— Vyjel velmi záhy, protože nakládal čuňata. Musela jsem využít příležitosti, nebo se vrátit pěšky.

— Nevečeřela jsi, odpověděla stařena. Uvařím ti krapet kávy.

— Právě, že jsem nespala, jdu si lehnout, vece Muška. Nech mne.

— Otevři přec, opakovala paní Malorthyová.

— Ne! sveřepě vykřikla Muška. Ale hned se pamatujíc, děla svým suchým a tvrdým hláskem, který matkou otrásl:

— Nechce se mi než spat. Dobrou noc.

A když zaslechla doznívati v zatačce schodů klapot dřeváků, kolena se jí podlomila: schoulila se v tmavém koutě, bez řeči, na nic nepatříc.

Přítomné ohrožení plodí jen bázeň, která omračuje sketu. Uspává, prve než zabíjí. Hrůza se probouzí později, až ztrnulé povědomí znenáhla pozná a osvojí si svého zlověstného hosta. Rozsudek zasahuje odsouzence jako kámen praku, a žalářník, odvádějící jej do kobky, hází na postel jen jakousi mrtvolu. Ale když otevře oči, v noci hluboké a tiché, bídník náhle poznává, že jest cizincem mezi lidmi.

Málokdy se Muška pozastavila, aby se důkladněji prozpytovala: nenalézá v tom žádného potěšení. V tom její nezkušenost je veliká: podobá se čiré prostotě srdce. Ať sebe dále se vracela v minulost, nepoznala výčitek, jen ji cosi nejasně tísnilo — strachovalať se neznámých nebezpečí, nebo se bála jeho výzvy k zápasu — temné povědomí, že na chvílku jest mimo zákon, zcela probuzený pud zvířete velmi vzdáleného od pelechu, na neznámé cestě. V této minutě právě ničím jiným se nezabývá než tajemnou hrozbou, již zahlédla před několika vteřinami, vůlí, která si podrobila vůli

její, směšným knězem, kterého každý znal, jehož pozdravovali na ulici, na něhož byli zvyklí, který ji viděl padnout na kolena.

Tato vzpomínka jest ještě tak silná, že smetá všecky ostatní: urazila se o překážku, a překážkou jest onen kněz. Jindy taková zřejmost by v ní byla vznítla hněv, a nalíkla by tisíce osidel, vynalezených její lstí. Co tentokrát ji tiskne tváří k zemi, toť kruté překvapení, že necítí na dně pokorěného srdce než hořkou ošklivost.

Jednu chvíli — jednu jedinou chvíli — myšlenka jí přichází (ale tak na rozpacích, když jen se má sčláňkovati): zmařit překážku, opakovat vražedné gesto. Ihned ji odmítá: zdá se jí marnou a pitvornou, podobnou věcem, do nichž se pouštíme ve snu. Nevraždí se pro několik popletených slov. Takový je důvod, jež si ustanovuje. Ale více pravdou jest, že zasáhnuv ji do její pýchy, drsný ten protivník jí přeťal jedinou vzpruhu života.

Nebezpečí spíše by ji ponoukalo; odporné ji nezarazilo. Bojí se jen čehosi, co by mohlo býti směšnem nebo soucitem. Jak se stává, slova, jež jí znenadání tanou na rtech, aniž jich hledala, vyjadřují její hluboký strach: »Měli by mne za hotového blázna,« zašeptala.

Blázna... Hodnou chvíli se nad tím zamyslí. Až do té, ani v městské nemocnici, nepochybovala nikdy o svém rozumu. Jakmile se probírala z mrákot, poslouchala hádku o svém případě s uštěpačnou zvědavostí. — Co pak ti páni věděli o hrozném dobrodružství? — Skoro nic, neboť podstatné zůstalo jejím tajemstvím. Byla upro-

střed těchto nových diváků tím, čím si přávala býti, stále podobna své oblíbené osobnosti, dívkou nebezpečnou a tajnou, s údělem obzvláštním, hrdinkou mezi strašpytli a hlupci... Jenže dnes, této chvíle...

Co opravňovalo její hrůzu? Na zatáčce pusté cesty nezůstavila za sebou než mladého kněze, jehož potkala už kolikrát, neškodného dle vzezření, dokonce přihlouplého. Mluvil, není pochyby. Což pak řekl tak závažného? V tomto bodě úsilí, jímž se hledí vzpamatovat, ovládnout, nemůže dále. Ale od minuty k minutě se jí zdá zřetelnějším, že nějak byla obluzena. Dostala strach z několika mlhavých vět, narážek na oko zrádných — možná nevinných, neobratně vyložených. Z kterých ještě? Pro slovo mimoděk vyřčené o zločinu už tak dávném, skoro zapomenutém, slovo, které spíše by ji mělo upokojit: »Nejste před Bovem vinna tou vraždou...« (nadarmo si opakuje táž slova, neshledává se již s pokořeným vztekem, který jí tehda tak řádil v srdci.) A co ještě? Výčitky, napomínání, aby sešla se špatné cesty... (nerozpomíná se jasně ani na jediné) a posléze... (zde její paměť náhle se plete) nějaké zvláštní zjevení, které ji zmátlo na tolik, že, tak úzkost samotna přežívá svou příčinu, ani nedovede říci, proč se choulí v koutku, s obličejem na kolenou, všecka zježena zámrazy, cvakajíc zuby. Tady! *Tady je tajemství.* Teprve tehda utekla. Teprve až pak se v ní vyhloubilo ono děsné prázdno. Je to možno? Je-li vůbec možno, že by byla prchla takovým zoufalým útekem od povídaček vypůjčených patrně z kroniky městečka, o ní a o jejím rodě? Jest pravda,

že jim uvěřila, a ví o tom ještě dost, aby byla jista, že v určité chvíli nemohla jim nevěriti. Není pochyby, že táž přítomnost a táž řeč nanovo by ji přesvědčily. Nu a co? Zda se někdy děsila nenávisti hlupců? Ale co jen mohl ten kněz vynést nového? Hrůza, která jako by ji vytrhla z ní samé, aby ji sem vmetla chvějící se, nečiší z něho. Není ošálená než snem... a tento sen, jež si donášší ztuhlý, může se náhle vzpamatovat... Oh! oh! hle, již jí srdce tepe a zvoní, kdežto pot se jí řine mezi lopatkami. Vlna úzkosti jí zmítá, škarredé zledovělé laskání tvrdě jí mačká zátylí. Ryk vyrazí jí z hrdla a jekot ten doléhá až na konec návsi, a sama zeď se jím zatřásla.

Shledává, že leží na břiše v nohách postele. Poduška se smekla pod ni a ona do ní zařala špičáky, takže má ústa plna prachového peří. Nic už neruší ticha, i uvědomuje si pojednou, že se rozkřikla jen ve snu. Nyní všemi zbývajícími silami zahání, dusí výkřik nový. Neboť se na ráz uviděla znovu v opatrovně, dvěře za sebou zamčeny, a byla tentokrát rozhodně šílená — šílená ve vlastních očích — na vlastní doznání... Nejprve poskuhrávala, potom ztichla.

Někdy, když sama duše zemdlí ve svém tělesném obalu, i nejmrzčí si přeje zázraku a, neumí-li se modliti aspoň pudem, jako ústa dychatelnému vzduchu, tak otvírá se Bohu. Ale nadarmo žalostná dívka by vyčerpávala na rozřešení záhady, již si ukládá, co ještě jí zbývá ze života. Kterak by se rozletěla vlastními silami do výše, kam ji náhle vynesl muž Boží, a odkud nyní spadla? Ze světla, které ji všecku zpronikalo — u-

bohé, temné zvířátko — nezbývá než její neznámá bolest, z které by umřela, nepochopivši jí. Zmítá sebou, oslnivou zbraň majíc uprostřed srdce, a ruka, která ji vrazila, nezná své krutosti. O milosrdenství Božím neví, a vůbec si ho nedovede pomyslití . . . Co jiných sebou takto zmítá, nadarmo přitisknutých na prsa anděla, jehož tvář zahlédli, potom zapomněli! Lidé se dívají zvědavě, jak sebou škube leckterý z nich mající toto znamení, a diví se vidouce ho postupně zuřivým v hledání rozkoše, zoufalým, dojde-li jí, těkajícího po všech věcech pohledem lačným a tvrdým, v němž sám odlesk toho, po čem dychtí, zhasl!

Po dvě dlouhé hodiny, tu stočena, bez pohnutí, tu se svíjejíc po zemi v křečovitém a němém vzteku, pak i ubita mátožným spánkem, opravdu věřila, že ztrácí rozum, že po jednom sestupuje s černých stupňů. Její úděl se rýsoval čára za čarou: procházela jeho etapami. Bylo to jako sled bleskových obrazů. Cítila jeho imaginární osoby, zpytovala jejich tváře, slyšela jejich hlasy. Při každém obrazu znovu vyhledaném, podníceném, vědomě vyčerpaném, cítila doslova, jak se jí třesou smysly a rozum, jako křehká lodice ve větru; ustavičně její jasnovidná bolest nabývala vrchu. Došla až tam, že zúmyslně pobuřovala v sobě mocnosti zmatku, volajíc šílenství, jako jiní volají smrt. Ale hlubokým pudem sotva povědomým si zapovídala jediné zevnější hnutí, jež hrozilo dorazit její síly: nevykřikla, dokonce utlumila stenání: jeden jediný svědek jejího třesutí stačil, aby ji rozvrátil. Toto věděla; nevolala.

Tou měrou, jak se v ní utvrzoval vnitřní odpor, proti její vůli, její gesta se stávala strojeným zmítáním, její zlost ochabovala z vlastní násilnosti. Znenáhla se stávala divákem svého vlastního bláznovství. Když se uzřela, že nanovo silně dýchá jako za návratu z velkého snu, že strašlivý klid se opět rozhostil v duši, její zklamání bylo úplné, naprosté. Bylo to, jako když náhle opadne vítr na rozbouřeném moři, ve tmoucí tmě.

Táž nepoznaná věc jí chyběla ustavičně, chyběla jejímu životu. Ale co? Ale jaká? Nadarmo si otírala líce, rozdrásaná nehty, a rozhryzané rty; nadarmo hleděla okenními tabulkami do světla kuropění; nadarmo opakovala svým smutným, vyšeptalým hlasem: »Je konec . . . je konec! . . .« Pravda se jí zjevovala; zřejmost jí svírala srdce; Samo šílenství jí odpíralo svůj temnotný útulek. Ne! nebyla šílená, nebude nikdy. Ona věc jí chyběla, kterou už měla — ale kde? ale kdy! Kterak? A bylo jisto nyní, že si na chvílku sehrála komedii pomatenosti, aby zastřela, aby zapomněla — stůj co stůj — své zlo skutečné, nevyhojitelné, neznámé.

(Ah! někdy Bůh nás volá hlasem tak naléhavým a tak sladkým! Ale když pojednou se skryje, vytí, které se vydírá ze zklamaného těla, dojistá zaráží peklo!)

Tehdy — z hlubin nejhlubších, nejvniternějších — výzvou, jež byla jako darováním sebe samé, zavolala Satana.

Ostatně, ať ho pojmenovala neb ne, směl přijíti a přišel až ve svou hodinu, a oklikou. Siná ta

hvězda, i když toužebně voláte, málokdy se vynoří z propasti. I nebyla by mohla pověděti, jsouc napolo při vědomí, jakou to oběť ze sebe činí, a komu. Přišlo to znenadání, vystoupivši méně z jejího ducha než z její ubohé ztřísněné tělesnosti. Zkroušenost, kterou muž Boží na chvílku v ní vznítit, byla už jen mukou z jejích mnoha muk. Přítomná minuta byla jen a jen úzkostí. Minulost černou děrou. Budoucnost jinou černou děrou. Cestou, po níž jiní se ubírají krok za krokem, ona už proběhla: byť sebe menší byl její úděl vzhledem k tolika legendárním hříšníkům, její utajená zloba vyčerpala všecku špatnost, již byla schopna — až na jednu nepravost — poslední. Od dětství pídila se jen po zlu, a každé rozčarování bylo toliko záminkou k nové výzvě. Neboť je milovala.

Peklo nenalézá svou nejlepší pastvu v stáde zmítaných a vášnivců, kteří udivují svět hlučnými bezbožnostmi. Největšími světcí nejsou vždy světcí divotvorní, neboť světec rozjímavý žije a umírá nejčastěji neznám. Nuže i peklo má své kláštery.

Tož tady ji máme, popatřte na ni, na tuto ryzí mystickou dívku, děvečku páně Satanovu, svatou Brigitu nicoty. Až na jedinou vraždu, ničím nebudou vyznačeny kročeje její po zemi. Její život je tajemstvím mezi ní a mistrem, nebo spíš toliko tajemstvím mistrovým. Nevyhledal si jí mezi mocnými, svůj svatební kvas odbyli potichu. Dostala se až k metě, nikoli po krocích, ale jako vyskakujíc, a dotýká se jí, když ještě se jí necítla tak na blízku. Již obdrží mzdu. Běda! není člověka, jenž by se, rozhodnut a předem přijav hryzení, aspoň

na minutu nevrhl do zla s jasnou baživostí, jako by chtěl vyčerpati jeho kletbu — krutý sen, jímž stenají milenci, blázní vrazi, jenž zažihá poslední svit v pohledu bídníka odhodlaného umřít, krk už utážen provazem, a když odhazuje židli zuřivým kopnutím... Takto, ale silou znásobenou, Muška si žádá v své duši, aniž ho jmenuje, přítomnosti ukrutného Pána.

Dostavil se ihned, náraz, bez umlouvání, děsně pokojný a jist. Ať sebe líp se připodobňuje Bohu, nikdy nijaká radost z něho nevyjde, ale, vysoko nad rozkošemi, které hýbají jen vnitřnostmi, jeho veledílem jest němý pokoj, samotářský, ledový, takový, že jest možno jej přirovnati ke kochání se v nicotě a zmaru. Když tento dar je nabídnut a přijat, anděl, který nás střeží, omráčen odvrací tvář.

Přišel a jakmile zde byl, zmítání Muščino zázrakem přešlo, srdce jí bilo pomalu, teplota se znenáhla vracela, její tělo a její duše byly jen pevným a vypočteným čekáním — bez zbytečné netrpělivosti — na událost od nynějška jistou. Skoro zároveň její mozek si jej představoval, vtěloval jej plně. A pochopila, že nadešla chvíle zabít se, obzvláště bez jakéhokoliv odkladu! *ihned*.

Než ještě její údové sebou hnuli, duch už ubíhal po cestě vyproštění. Vrhla se tam za ním. Divná věc: jen její pohled zůstal zakalen a váhavý. Všecek její sensibilní život vlil se jí do konečků prstů, do dlaní hbitých rukou. Otevřela dvéře, aniž stěžeje zaskříply, vnikla do jizby otcovy (v onu hodinu vždy prázdné), vzala břitvu s obvyklého místa, na plno ji otevřela. Už byla opět ve

své komůrce, tváří do zrcadla, vztyčena na špičkách nožek, s bradou pohozenou nazpět, s hrdlem napiatým, nabízeným... Jakkoliv se jí toho chtělo, neřízla tam rázem, sveřepě tam přiložila ostří, vědomě, a slyšela je vrzat v mase. Její poslední vzpomínkou bylo trysknutí vlažné krve na ruku a až do ohbí paže.

IV

V kostele, v sakristii, od níž měl stále klíč v kapse, abbé Donissan vyčkal, až udeří hodina jeho mše, kterou sloužil jako obyčejně. Již několik dní P. Menou-Segraais zůstával doma strádaje prudším záchvatem záduchy. Kolem půl jedenácté, dívaje se na cestu, uzřel svého kaplana a podivil se. Ale už hrubé stěvícе oznívaly po dlážkách chodby, potom na schodech. Načež za dveřmi hlas, vždy pevný a klidný, se tázal:

— Smím vejíti, pane děkane?

— Jste vítán, zvolal farář z Campagne, zne-pokojen. Jen dále.

Spotíží obrátil hlavu, zabořenou mezi dvěma ohromnými poduškami do opěradla velikého křesla. Tvář kaplanova byla málo rozeznatelná v temné jizbě (záclony ještě zpola spuštěny). Co z ní uzřel, dost popíralo strojený klid hlasu. Ostatně nedal na jevo údivu leč tepotem víček na pronikavých zracích.

— To je překvapení! počal s velkou vlídno-
stí. Kterak to, že jste se už vrátil?

Měl se na pozoru, aby neukázal na židli, věda ze zkušenosti, že když ubohý kněz stál před ním,

paže maje ve vzduchu, jeho neobratnost zdvojovala přirozenou nesmělost, a ještě lépe mu jej takto podávala.

—Byl jsem směšný jako vždy, odpověděl abbé Donissan... Ostatně, zabloudil jsem...

—Takže jste došel pozdě do Étaples, už po zpovědích?

—Ještě jsem neřekl všeho, přiznal se kaplan žalostně.

—To je pěkné! zvolal abbé Menou-Segrais, prudce tluka v opěradlo křesla, s živostí, hodně odlišnou od jeho navyklých způsobů. A co ti páni řeknou, prosím vás? Přijít pozdě, budiž. Ale nepřijít vůbec!

Byť pramálo pečliv obvykle o to, co druzí řeknou, obával se směšna z jakéhosi nervosního strachu, který byl jako ženským prvkem povahy přece dost mužské. A jakých úštěpků bude terčem oklikou v osobě kaplana, jehož si už beztak dobírali. Ale přece setkav se se skvěle přímým a oddaným pohledem abbého Donissana, zarděl se pro svou slabost a mírně pokračoval:

—Co se stalo, stalo se. Napíši dnes večer kanovníkovi, aby *nás* omluvil. A nyní mi povězte...

Obměkčiv se, ukázal židli vztaženou rukou. Velice ho překvapilo, že kaplan zůstal stát.

—Povězte mi, opakoval, hodně odlišným tónem starostlivosti a autority, kterak jste se mohl splést v kraji, který přece přese vše není divokou pustinou?

Hlava abbého Donissana zůstala skloněna k ramenu, a jeho postoj vyjadřoval pokornou úctu. Ale jeho odpověď přece zahřmotila:

— Mám vám říci to, co považuji za pravdu?

— Jest to vaší povinností, odtušil P. Menou-Segrais.

— Tak to povím, pravil dále kaplan z Campagne.

Jeho bledý obličej, ještě vpadlý hrůzami a únavami noci, svědčil o rozhodnutí už učiněném, jež se jistotně vykoná. Jedinou známkou jeho neshledlosti bylo to, že odvrátil hlavu. Mluvil s očima sklopenýma, a poněkud snad chvatně...

Ostatně jasnost jistých výroků, jejich odvážlivost, zřetelná péče ničeho neušetřiti byly by patrně odhalily i pozorovateli méně pronikavému tajnou naději, že bude asi přerušeno, že mu bude prudce odporováno, což by bylo pomohlo ubohému knězi a přece mu nezabránilo splniti slib. Ale byl vyslechnut za hlubokého ticha.

— Nezabloudil jsem, počal. V nejhorším jsem se mohl zmásti na půl cestě, v planině. Proto jsem se pustil po silnici. Odchýlil jsem se od ní jen na chvíli. Stačilo bráti se rovně před sebe. Dokonce za tmavé noci (neb noc byla černá, pravda) bylo nemožno chybiti se cíle. Pakli jsem ho nestihl, jiní než já za to budou trestáni.

Ustal, aby nabral dechu:

— Jakkoli divným, jakkoli šíleným se vám to uzdá, děl opět, jsou v tom věci divnější a šílenější. Horší. Jiná zkouška mi byla uchystána.

V těch místech jeho hlas se zachvěl, a bezděky mávl rukou jako člověk překvapený za vypravování závažnou námitkou. Pohled tentokrát se pokorně upřel na obličej děkanův.

— Otáží se vás... není v tom nějaká vada, jest-

liže se vypráví dobrodružství jako toto — byť absurdní — jestliže se vykládá, jak se mi to zdá náležitým (ještě zaváhal)... když si při tom ne ze své vůle přičítám nějakou úlohu... a nějaká světla?...

— Jen dál! Jen dál! zkrátka ustanovil abbé Menou-Segrais.

Poslechl, neb po odmlčení, za něhož spíše jako by usiloval vyhnouti se jakékoli zbytečné oklice, jakémukoli svodu k šetrnosti lidské, pravil:

— Bůh mi dovolil dvakráte, a bez jakékoli možné pochybnosti, na vlastní oči uvidět duši, skrze překážky tělesné. A to nikoli cestou obyčejnou, zkoumáním a přemítáním, ale milostí obzvláštní, podivuhodnou, o níž jsem povinen podat vám svědectví, ať mne to stojí cokoliv...

— Kterou považujete za zázrak? optal se abbé Menou-Segrais svým tonem nejobyčejnějším.

— Tak tomu věřím, pravil.

— Uvědomíte o tom svého biskupa, odpověděl prostě děkan z Campagne.

Nebylo ostatně nijaké překvapení v pohledu, jímž přelétl — doslova — zvláštní silhouettu svého kaplana; nebylo překvapení, ale klidná pozornost, lhostejná k osobě, sotva zvědavá na fakta, s odstínem povznešené soustrasti. Kaplan se zarděl až na čelo.

— Co tedy jste potkal, v širém poli, v číré noci?

— Muže nejprve, jehož jména neznám.

— Oh! pronesl toliko P. Menou-Segrais.

— Rozumějte mi, opakoval abbé Donissan s bolestným škubnutím rtů. První na mne promluvil... Nemyslel jsem na nic podobného... Ani

do obličeje jsem mu neviděl... Neznal jsem jeho hlasu! Šli jsme chvíli spolu. Mluvili jsme o věcech bez významu... o počasí... o tmě... což vím, o čem všem?...

Zarazil se jat výčitkou, že zatajuje část pravdy svému soudci. A náhle, aby to dopověděl:

— Právě v té chvíli se mi dostalo oné milosti, onoho osvětlení, o kterém jsem mluvil. Co se tkne druhého setkání...

— Víím o tom dost... aspoň zatím, přerušil děkan. Na podrobnosti málo záleží.

Zvrátil hlavu na podušku, vytáhl s bolestným svraštěním v tváři tabatěrku ze dna kapsy, šňupl si a pravil, měkce zdvihaje ruce jako na zdvořilou omluvu, že přerušuje obyčejný hovor:

— Zazvonil byste na paní Estellu? Je hodina, kdy mám bráti svou dávku salicylátu, a nevím, kam postavila lahvičku.

Lahvička byla nalezena na obvyklém místě. Pil pomalu, velmi pečlivě si otřel rty, potom propustil hospodyně laskavým pohledem. Když dveře opět zapadly, pravil:

— Budou vás považovat za blázna, milý hochu.

Ale měl před sebou (*nepochyboval o tom*) muže z oněch, jejichž zkušenost je všecka vnitřní, jako utvářených z jádra vlastní podstaty, a jejichž rovnováha hned tak se neporuší. Sotvaže lehké stažení rysů naznačilo víc překvapení než strachu. Odpověděl rozvážlivě:

— Byl jsem vám povinen tímto doznáním. Bůh mi svědkem, že si žádám zapomenutí všeho toho, a mlčení.

— Spolehněte na mne, pokračoval děkan z

Campagne, že skryji vše, co může býti zamlčeno beze lži. Neb konec konců jsem vaším přímým představeným, příteli, ale já sám mám také svoje představené!

Po chvílce:

— Napíšu... ne! dojdu spíše, dojdu za kanovníkem Couvremontem, bývalým ředitelem velkého semináře. To je spolubratr velice jistý, velice pevný. Řekne své mínění. Ostatně vůbec nepochybují, že bych se s ním rychle nedomluvil. Snadno předvídám, co on tomu řekne.

Očekával možná otázku, ale nedostalo se mu ani pohledu.

— Vyžádáme pro vás delšího usebrání v klášteře, v Tortefontaine neb u Benediktinů v Chévetogne. Musíte mluvit otevřeně, abbé. Já jsem vám uvěřil; věřím o vás ještě, že jste označen, vyvolen. Nezacházejme dále. Už nejsme v době zázraků. Spíše by se jich báli, příteli. Veřejný pořádek má na tom zájem. Politická správa nečeká než záminku, aby se do nás pustila. Nad to jsou v modě vědy — jak říkají — neurologické. Lehkověrný dobrák kněz, který čte v duších jako v knize... Ošetřovali by vás, hochu. Mně stačí, co jste říkal: nežádám více: nedopovíte-li, také tak.

Natáhl obě ruce, jako odstrkuje nebezpečné tajemství, potom opět zabořil hlavu do polštáře. Ale vida, že kaplan se má k odchodu, pravil:

— Pozor! zakazují vám výslovně: ani muk o něčem takovém bez mého zvláštního svolení, ať před kýmkoliv. Rozumíte, ať před kýmkoliv.

— I zpovědníkovi?... optal se nesměle abbé Donissan.

— Tomu především, odpověděl klidně děkan.

I rozhostilo se opět ticho, ještě těžší. Jednou, dvakrát velké tělo kaplanovo se zakývalo zprava na levo, a jeho pohled se obrátil ke dveřím. Pravice nervosně hmoždila knoflíky u sutany. A uslyšel náhle k svému velikému údivu vlastní svůj hlas:

— Nepověděl jsem všeho, vece.

Žádná odpověď.

— Co mi zbývá povědět, týká se — jakou měrou, to ví Bůh! — spásy ubohé duše, z které bude nám vydati počet, vám a mně. Zdá se, že Prozřetelnost mi ji svěřila, výslovně, schválně, toť jisto, neb ona osoba náleží do vaší farní rodiny, pane děkane.

— Slyším, odpověděl abbé Menou-Segrais, pomalu zdvihaje oči.

Ani na vteřinu za dlouhého vypravování, jež následovalo, vidoucí a mocný pohled se neodvrátil od zpustošené tváře kaplanovy. Jakousi bolestnou pozornost v něm bylo možno čísti, kde jasné rozhodnutí už se ponenáhlu vytvářelo. Ani slovo nevyklouzlo ze semknutých úst, ani záchvěv neproběhl dlouhýma zsinálýma rukama, jež spočívaly na opěradlech křesla, a hlava poněkud zvrácená, s vyvýšenou bradou, se stkvěla inteligencí a vůlí.

Když kaplan domluvil, děkan z Campagne se odvrátil bez přetvářky k florentskému Kristu, zavěšenému v čele lůžka, a pravil hlasem zároveň silným a něžným:

— Bůh buď požehnán, moje dítě, protože jste promluvil tak otevřeně a tak pokorně. Neb tato prostota odzbrojuje i ducha zla.

Pokynuv mladému knězi, aby přistoupil, nazdvihl se k němu, zadíval se mu do očí a pravil: — Věřím vám, věřím vám bez jakékoliv výjimky. Ale potřebuji se chvílku připravit, abych věděl, co na to říci... Vezměte na stole, v pravo, tam, ano: je to *Následování Našeho Pána*... Najděte si knihu III., kapitolu LVI., a čtěte z hloubi srdce zvláště verše 5. a 6. Dobrá... Mne si nevíšimajte.

Starý kněz, oplývající skvělými dary, kterého nevědomost, nespravedlnost a závist kdysi odzbrojily, v této svrchované hodině cítil, že naplňuje svoji sudbu. Přirovnání jsou nedostatečná, když třeba vypůjčovat si je z života obecného, abychom poskytli nějaký názor o událostech života vnitřního, a o jejich vznešenosti. Nadešla chvíle, kdy tento výjimečný muž, zároveň subtilní a vášnivý, stejně odvážný jako kdokoli jiný, ale schopný vše zasahovati břitkým hrotem ducha, měl teď dokázati, seč jest.

— Hanba, že jsme prchali od slávy... zašepstal, opakuje z paměti poslední slova kapitoly. Nyní, příteli, slyšte mne.

Kaplan z Campagne poslušně vstal s klekátka, a stanul na několik kroků od něho.

— Co teď vyslechnete, pravil abbé Menou-Segrais, patrně vás bude bolet. Ví Bůh, že jsem vás až do nynějška příliš šetřil! Ale přece bych vás nerad poděsil. Ať cokoli řeknu, zůstaňte pokojný. Neb jste nepochybil ničím, leda nezkušeností a horlivostí. Porozuměl jste mi?

Abbé potřásl hlavou.

— Počínal jste si jako dítě, pokračoval starý

kněz po odmlce. Zkoušky, které vás tuto čekají, nejsou z těch, jimž se můžeme postavit s vypínávaností: víc než kdy, nechť vás to cokoli stojí, jste vázán obracet se k nim zády, prchat, ani se neohlížeje. Každý z nás jest pokoušen toliko úměrně k svým silám. Naše baživost se rodí, roste, vyspívá s námi. Jest, jako některé ty chronické neduhy, jakýmsi kompromisem mezi chorobou a zdravím. Tehdy trpělivost dostačí. Ale stává se, že se nemoc náhle zhorší, že nový příznak...

Ustal, ne bez jistých rozpaků, jež ostatně rychle překonal.

— Nejdříve si uvědomte toto: pro všechny vůkol nejste od nynějška (až do kdy) než pátýrek plný obraznosti a domýšlivosti, polou snílek, polou lhář anebo blázen. Tedy sneste pokání, které jistě vám bude uloženo, mlčení a dočasné zapomenutí kláštera, nikoli jako trest nespravedlivý, ale nutný a oprávněný... I teď jste mi porozuměl?

Týž pohled a týž posunek.

— Vězte to, moje dítě. Už měsíce vás pozoruji, nepochybně s přílišnou opatrností, kolísavostí. A přece od prvního dne jsem jasně viděl. Některých milostí je vám nahrnuto jako přes příliš, bez míry: jen na oko jste výjimečně pokoušen. Duch Svatý jest veleštedrý, ale jeho plýtvání nikdy není nadarmo: jest úměrně s našimi potřebami. Mám za to, že ono znamení nemůže klamati: ďábel vstoupil do vašeho života.

Abbé Donissan pořád mlčel.

— Ah! synáčku můj! Tulpové zavírají oči

před těmito věcmi! leckterý kněz ani se neopováží vyslovit jméno ďáblovo. Co učiní z vnitřního života? Ponuré bojiště pudů. Z morálky? Hygienu smyslů. Milost už není než správným rozumováním, jež dráždí inteligenci, pokušení smyslnými laskominami, jež ji hledí svěsti. Sotva že takto vydají počet z nejobecnějších šarvátek velikého boje, který v nás zuří. Člověk prý smí hledat si příjemné a užitečné, jen když svědomí řídí volbu. To je dobré jen pro člověka, vyčteného z knih, onoho průměrného člověka, s nímž se nikde nepotkáte. Taková dětinstva ničeho nevysvětlí. V takovém vesmíru citlivých a rozumujících živočichů nic už nezbyvá pro světce, neb ho třeba souditi z bláznovství. Toho neopomenou, rozumí se. Ale problém není rozřešen tak snadno a rychle. Každý z nás — ah! kéž byste mohl zadržet tato slova starého přítele! — je po sobě, tak neb onak, zločincem nebo světcem, hned unášen k dobru, nikoli soudným vypočtením jeho výhod, ale jasně a zvláště rozmachem vši bytosti, výronem lásky, jež činí z muky a z odříkání sám úběžník tužby, hned trápen tajemnými laskominami hanby, kocháním se v chuti popela, závratí zvířeckosti, svou nepochopitelnou tesknoutou. He! Což dokáže zkušenost morálního života, po věky hromaděná! Co zmůže příklad tolika žalostných hříšníků, a jejich bídy! Ano, moje dítě, tohle si zapamatujte. Zlo jako dobro jest milováno samo pro sebe, a tak jest mu i slouženo.

Hlas děkana z Campagne, přirozeně slabý, pomalu se stlumil, takže se zdálo, že hovoří už

jen pro sebe. Ale ne, tomu tak nebylo. Jeho pohled pod víčky polo sklopenými nespustil se tváře abbého Donissana. Až do té ona tvář zůstala na oko lhostejnou. Za posledních slov tato lhostejnost náhle se rozplynula, a bylo to jako maska, jež padá.

— Mám-li tedy věřit!... zvolal. Jsme-li opravdu tak nešťastní!?

— Nedokončil začaté věty, nepodepřel jí nijakým gestem; neskonalá bída, daleko zajisté za jakoukoli řečí, vyjádřila se tak bolestně tímto koktavým ohrazením, zoufalou odevzdaností jeho očí plných stínů, že P. Menou-Segrais, téměř maně, mu otevřel náručí. Vrhł se tam.

Nyní klečel opřen o vysoké, vystlané křeslo, drsnou hlavu s krátkými vlasy dětsky skláněje na hrud přitelovu... Ale shodli se v tom, že objetí bylo krátké. Kaplan prostě zůstal jako kající u nohou zpovědníkových. Vzrušení děkanovo se projevilo toliko záchvěvy pravice, jíž mu požehnal.

— Tato řeč vás pohoršuje, moje dítě. Kéž by vás i ozbrojila! Jest až příliš jisto: do kláštera nejste povolán.

Rty se mu stáhly smutným úsměvem, rychle potlačeným.

Útulek kobky, jež vám co nevidět uloží, bude bez jakékoli pochybnosti dobou zkoušky a opuštěnosti přehořké. Protáhne se déle, než si myslíte, o tom nepochybujte.

Otcovským pohledem, ne bez kraptu ironie velmi vlídné, zadíval se dlouho do skloněné tváře.

— Nejste zrozen, abyste se líbil, neb víte, čeho

svět nenávidí nade vše, nenávidí bystrozrakou, školenou: smyslu pro sílu a záliby v síle. Hned tak vás nepustí.

... Práce, již Bůh v nás koná, počal opět po krátké pomlčce, zřídka je tím, co očekáváme. Skoro vždy Duch Svatý podle nás jakoby jednal na ruby, mrhal časem. Kdyby kus železa mohl pochopiti pilník, který jej pomalu obrábí, jaký vztek a jaká nuda! A přece takto Bůh nás ztravuje. Některé životy světců jsou na oko škaredě jednotvárné, pravá poušť.

Svěsil pomalu hlavu, a poprvé kněz Donissan uviděl, jak mu oči temnějí, a dvě hluboké slzy se z nich řinou. Dělal ihned na to, potřásaje hlavou:

— A už dosti. Popilme si! Neb záhy odbije hodina, kdy už nebudu moci nic pro vás, podle světa. Mluvme nyní hezky zřetelně, jak možno nejjasněji. Nic lepšího než vyjadřovati nadpřirozeno v řeči obecné, běžné, slovy všedními. Žádná illuse pak tomu neodolá. Pominu vaše první dobrodružství. Ať jste viděl neb neviděl tváří v tvář toho, jejž potkáváme každý den — nikoli běda! na zatáčce cesty, ale v sobě samých — kterak to zvím? Viděl-li jste jej ve skutečnosti nebo jen ve snu, což na tom? Co se může zdáti obecnému lidu hlavním výjevem, nejčastěji není pro pokorného služebníka Božího než vedlejší věci. O vaší jasnovidnosti a o vaší upřímnosti pomohou soudit jen vaši skutkové: vaši skutkové vydají svědectví za vás. Nechme toho.

Povytáhl si podušky, nabral dechu a pokračoval s týmž vzácným dobráctvím:

— Dostávám se k vašemu druhému dobrodružství, které není bez zájmu pro mne, ba zdaleka ne. Neb omyl vašeho úsudku zde mohl uškoditi jedné z oněch duší, které, řekl jste to, jsou nám svěřeny. Neznám dceru p. Malorthyho. Nevím nic o zločinu, jímž, jak myslíte, se provinila. Naším očím se problém ukládá jinak. Budiž provinilá nebo ne, stala se ona dívka předmětem výjimečné milosti? Byl jste vy nástrojem té milosti? Rozumějte mi... Rozumějte mi!... V každém okamžiku může nám býti vnuknuto potřebné slovo, neomylné zasažení — toto — nikoli jiné. Tehdy pak býváme svědky pravých zmrtvýchvstání svědomí. Slovo, pohled, stisk ruky, a vůle až do té nepoddajná náhle seshroutí. Chudáci hloupí, máme za to, že duchovní vedení jest poslušno obyčejných zákonů lidských důvěrností byť upřímných. Ustavičně naše záměry jsou převráceny, naše nejlepší důvody rozváty v nic, naše chabé zbraně obraceny proti nám. Mezi knězem a kajícím je vždycky třetí neviditelný herec, který někdy mlčí, někdy reptá, a zčista jasna mluví jako pán a mistr. Naše úloha je často tak trpná! Žádná marnivost, žádná domýšlivost, žádná zkušenost tomu neodolá! Jak tedy si představit, bez jakéhosi sevření srdce, že týž svědek, schopný použití nás, aniž by nás vůbec uvědomil, úžeji nás přitovaryšuje k své nevýslovné činnosti? Stalo-li se tak vám, dojistá vás zkouší, a ta zkouška bude strohá, tak strohá, že je s to, aby vám rozvrátila život.

— Víím to, zakoktal ubohý kněz. Ah! jakou bolest mi působí vaše slova!

— Vy to víte? otázal se abbé Menou-Segrais. Kterak?

Abbé Donissan si ukryl obličej v rukou, potom, jako styděl se za první hnutí, počal opět, hlavu vzpřímiv, hleděl do bledého přísvitu venku:

— Bůh mi vnuknul tuto myšlenku, že mi takto vtiskuje mé povolání, že mám pronásledovati Satana v duších, a že tím nezbytně vydám v plen svůj poklid, svou čest kněžskou a dokonce svou spásu.

— Nic tomu nevěřte, odpověděl živě farář z Campagne. Nevydáváme v plen svou spásu, leč-li bychom se potloukali mimo cestu. Tam, kde Bůh jde za námi, mír nám může býti odňat, nikoli milost.

— Váš klam je veliký, odpověděl abbé Donissan s klidem, ani patrně si nevšímaje, jak daleko taková slova jsou od jeho navyklého tonu uctivosti a pokory. Nemohu pochybovati o vůli, která mne ponouká, ani o údělu, který mne čeká.

Ve zracích abbého Menou-Segraise se kmitla ona radost hledajícího, jenž náhle zahlédá rozřešení, po němž dlouho pátral.

— Jaký pak úděl vás čeká, synu?

Kaplan lehce pokrčil rameny.

— Nebudu po vás žádati vašeho tajemství. Byl bych kdysi měl na to právo. Nyní se my dva rozcházíme, a už mi ani nenáležíte.

— Nemluvte takto, zašeptal abbé Donissan, sočima zachmuřenýma a upřenýma. Kamkoli půjdu, jakkoli hluboko se zabořím, — ano — dokonce v objetí Satanově budu si vzpomínati na vaši lásku.

Potom, jako kdyby obraz, jenž se zmocňoval jeho ducha, příliš bolestně jím cloumal, a jako kdyby mu chtěl uniknouti (nebo snad se mu postavit), náhle se vztyčil.

—Je tohleto vaše tajemství, zvolal P. Menou-Segrais, myslíte, že tohleto přijímáte od Boha? Porozuměl jsem dobře, že se rouháte v sobě milosrdenství Božímu? Toto nejsou mé lekce! Slyšte mne, nešťastníče! Sedl jste (jak dávno už?...) na lep, jste hříčkou, směšným nástrojem onoho, jehož se nejvíc děsíte.

Zdvihl ruce a potom je spustil, vyjadřuje tak hrůzu a beznadějnost, již popíral dodržovaný lesk jeho pohledu.

—Nerouhal jsem se, opět pravil abbé Donisan. Nezoufal jsem nad spravedlností dobrého Boha. Budu věřiti až do poslední minuty svého bedného života, že toliko zásluhy Našeho Pána jsou opravdu dosti veliky, aby mne rozhřešily, mne, a všechny se mnou. Jenže to není bez příčiny, že mi jednoho dne byly zjeveny způsobem tak účinným děsná ohavnost hříchu, bídný stav hříšníků a moc demonova.

—Kterou chvíli?... znova zvídal abbé Menou-Segrais.

Ale, aniž mu dal domluviti, nebo jakoby ho vůbec nemínil vyslechnouti, příští světec z Lumbres pokračoval:

—Tušení o tom už mi kdysi bylo dáno. Než ještě jsem poznal pravdu, nosil jsem v sobě její hoře. Každý dostává svůj podíl světla: horlivější, poučenější dojistá mají velice živý pocit o božském řádu věcí. Já pak jsem od dětství méně žil v naději

slávy, které se nám jednoho dne dostane, než v lítosti pro tu, kterou jsme ztratili. (Jeho tvář tvrdla, jak mluvil, pliha hněvu se mu vyrývala na čele.) Ah! můj otče, můj otče! Žádal jsem si ten kříž od sebe odstrčit! Je-li možno! Stále jsem si jej zase bral. Bez něho život nemá smyslu: nejlepší se stává jedním z oněch vlašných, které Pán vyplivuje. Co by z nás bylo, v naší strašné bídě, v našem ponížení, pošlapání, podupání tím nejmrzčím, kdybychom necítili aspoň oné pohany! Není naprosto pánem světa, dokud svatý hněv nám nalévá srdce, dokud nějaký lidský život zas jemu metá *Non Serviam* do tváře.

Slova se mu hrnula od úst, bez poměru s vnitřními obrazy, jež je vydražďovaly. A tento příval řeči u muže tichého od přirozenosti prozrazoval skoro zuřivost.

— Beru vám slovo, děl chladně abbé Menou-Segrais. Káži vám, abyste mne vyslechl. Proto jen tolik mluvíte, abyste klamal sám sebe a mne abyste klamal spolu. Nechme toho. Ale vím, že nejste člověkem planých slov. V této prudkosti je skryto nějaké rozhodnutí, nějaký záměr, snad nějaký čin, jež bych rád poznal.

Toto tak správně zasáhlo, že abbé Donissan vzhlédl jako omámený na svého děkana. Ale subtilní a silný stařec už pokračoval:

— Kterak jste vnesl do svého života city, o nichž možno nanejmeně říci, že jsou změtené a nebezpečné?

Mladý kněz se odmlčel.

— Tedy vás uvedu na cestu, odtušil P. Menou-Segrais. Začal jste přemírou umrtvování. Potom

jste se vrhl do služby kněžské se stejnou zuřivostí. Výsledky, jichž se vám dostávalo, blažily vaše srdce. Byly by vám měly vrátit mír. Ale vy jste ho ještě nepoznal! Bůh nikdy ho neodpírá dobrému služebníku, když mu docházejí síly. Zda jste jej snad úmyslně neodmítl?

— Neodmítl jsem ho, děl na to s úsilím abbé Donissan. Jsem nakloněn přirozeností k smutku spíše než k radosti...

Jako by okamžik přemítal, hledal své myšlenky mírného, vlídného vyjádření, pak, náhle se odhodláváje, zvolal hlasem, jež vašeň spíše tlumila, hlasem podobným chmurnému plameni:

— Ah! spíše zoufalství a všecka jeho muka, nežli zbabělé zalíbení v dílech Satanových!

K jeho velkému překvapení, neboť toto přání uniklo mu jako výkřik, a vyslechl je s jakousi hrůzou, děkan z Campagne pojal jeho obě ruce do svých a pravil přívětivě:

— Už je toho dosti: čtu jasně ve vás: nezmýlil jsem se. Netoliko že jste se neucházel o útěchu, ale živil jste svého ducha vším, co by vás hnalo v zoufalství. Živil jste zoufalství v sobě.

— Nikoli zoufalství, vzkřikl, ale strach!

— Zoufalství, opakoval abbé Menou-Ségrais tímž tonem, a které by vás zavedlo od slepé nenávisti hříchu k opovrhování a nenávidění hříšníka.

Na ta slova abbé Donissan vytrhuje se z objetí děkana Campagneského, a maje náhle oči plné slz:

— Nenávidění hříšníka! zvolal chraptivým hlasem (soucitnost jeho pohledu měla do sebe cosi sverpého). Nenávidění hříšníka!

Prudkost a zmatek jeho citů mu zarazily řeč na rtech, a teprve po dlouhém mlčení dodal s očima zamhouřenýma nad tajemným viděním:

— Měl jsem k volnému použití statek jinak drahocenný nežli život...

Tehdy hlas děkana z Campagne zavzněl v novém mlčení, pevný, jasný, jež nemožno obelstít:

— Nikdy jsem nepochyboval, že by nebylo ve vašem vnitřním životě tajemství, lépe střežené vaší nevědomostí a vaší poctivostí než jakoukoli obojakostí. Je tam nějaká ustálená neopatrnost. Nebyl bych překvapen, kdybych zvěděl, že jste učinil nějaký nebezpečný slib...

— Nebyl bych mohl učiniti slib ať jakýkoli bez dovolení zpovědníkova, koktal nebohý kněz.

— Není-li to slib, je to něco tomu podobného, namítl abbé Menou-Segrais.

Potom, napřimuje se namáhavě ve svých polštářích, obě ruce máje položeny na kolenou, pravil, aniž povýšil hlasu:

— Prikazuji vám to, milé dítě.

K velkému údivu děkanovu jeho kaplan dlouho váhal s tvrdým pohledem. Potom pravil s bolestným zachvěním:

— Je to pravda, ujišťuji vás... Ničím jsem se nezavázal, nic jsem neslíbil, sotva si čehosi žádal... možná... nepochybně bez oprávnění, aspoň podle opatrnosti lidské...

— Otravuje vám to srdce, odtušil abbé Menou-Segrais.

Tehdy děl, potřásaje hlavou a rozhoduje se:

— Toto snad zasluhuje vašich výtek... Posedlost tolika duší hříchem... často mne uchvátíla ne-

návistí k nepříteli... Na jejich spasení jsem nabídl vše, co jsem kdy měl, neb čeho kdy nabudu... svůj život nejprv — to je taková maličkost!... útěchy Ducha Svatého...

Ještě se rozpakoval:

— Svou spásu, chce-li Bůh! dodal šeptem.

Doznání bylo přijato v hlubokém mlčení. Neobyčejná ta slova jako by byla toto mlčení utvořila, jako by sama sebou se v něm ztrácela.

Tehdy abbé Menou-Segrais znovu promluvil:

— Než půjdeme dále, děl se svou obvyklou prostotou, vzdejte se této myšlenky navždy a prostě Boha, aby vám odpustil. Nad to vám zapovídám mluvit o těchto věcech jinému než mně.

Načež, an abbé otvíral ústa k odpovědi, mistrovský klinik duší, stále pevný ve své opatrnosti a ve svém svrchovaném rozmyslu, děl:

— Chraňte se trvat na svém. Mlčte. Nejde již o nic než o zapomenutí. Vím všecko. Věc byla bez vady počata a uvedena ve skutek bod za bodem. Démon neklame jinak těch, kteří se vám podobají. Kdyby nedovedl zneužívat darů Božích, nebyl by ničím víc než výkřikem záští v propasti, jemuž nijaká ozvěna by neodpovídala...

Ačkoli jeho hlas nedal na jevo nijakého neobyčejného vzrušení, přece jen se prozradilo tím, že abbé Menou-Segrais uchopil svou hůlku v nohách křesla, vstal a několika kroky se prošel jizbou. Jeho kaplan zůstal stát a nepohnul se.

— Moje děťátko, vece starý kněz, co nebezpečí vás očekává! Hospodin vás volá k dokonalosti, nikoli k odpočinutí. Budete ze všech nejméně ujistěn ve svém životě, vidoucí toliko pro bližního,

přecházeje ze světla do temnot, nestálý. Opovážlivá nabídka byla jistým způsobem slyšána. Naděje jest skoro mrtva ve vás nadosmrti. Zbývá z ní jen onen poslední zásvit, bez čehož ať jakékoli dílo by se stalo nemožným a každá zásluha marnou. Na tomto svlečení z naděje všecko spočívá. Ostatek není ničím. Na cestě, kterou jste si vyvolil — ne! do které jste se vrhl! — budete sám, rozhodně sám, půjdete po ní sám. Kdokoli by se tam pustil za vámi, ztratil by se, a vám by nepřispěl.

— Nežádal jsem si toho, zvolal příští světec z Lumbres. (Protivou věru pathetickou jeho hlas zůstal ponurý a umíněný.) Neucházel jsem se o tyto zvláštní milosti. Nechci! Nepřeji si zázraků! Nikdy jsem si jich nežádal! Jen ať mohu žít a umřít v kůži ubožáka, který nezná ani A ani B. Ne! Ne! co této noci bylo začato, nebude dokonáno! Zdálo se mi něco. Šílel jsem.

Abbé Menou-Segrais opět si došel ke křeslu, natáhl se tam a odpověděl, nepovýšiv hlasu:

— Kdož to ví? Kterému z těch, jež uctíváme jako své otce ve víře, nebylo přezdíváno visionářů? Který visionář neměl svých učedníků? V místech, kde jste, toliko vaši skutkové budou mluvit pro vás nebo proti vám.

Za chvílku dodal tonem vlídnějším:

— Zda i já nejsem člověk bědný, moje dítě? Má zkušenost s dušemi, přemítání po několik měsíců mne utvrzují ve víře, že Bůh vás vyvolil. Pošetilci nevěřící světcův nepřijímají. Pobožní hlupáci zase si myslí, že to roste samo sebou jako tráva polní. Málokdo ví, že strom je tím křehčí, oč jest vzácnější podstaty. Váš osud, k němuž to-

lik jiných osudův dojista jest připoutáno, to vše jest vydáno na milost a nemilost chybnému kroku, byť neúmyslnému zneužití milosti, ukvapenému rozhodnutí, nejistotě, dvojsmyslu. A vy jste mi svěřen! Vy jste můj! Rukama, jak třesoucíma se rukama přináším vás Bohu! Nijaká chyba mi není dovolena. Kterak jest mi kruto, že nemohu padnouti na kolena vám po boku, vzdávat díky s vámi! Očekával jsem den ze dne nadpřirozeného potvrzení záměrů Božích s vaší duší. Očekával jsem toho potvrzení od vaší horlivosti, od vašeho rostoucího vlivu, od obrácení toho mého stádečka. A ve vašem životě tak rozrušeném, tak plném bouří, znamení vyšlehlo jako blesk. Zanechávámne zmatenějším než prve. Neboť jest jisto od teďka, že toto znamení je dvojsmyslné, že sám zázrak není čist!

Chvilku přemítal, potom netrpělivě krče rameny:

— Bůh ví, že bych neustoupil strachu! Bůh ví, že jsem příliš pokoušen stavěti se na odpor soudu bližního! Rádi mne obviňují z neústupnosti a dokonce ze vzpoury proti představeným. Ale je řád, jehož nemožno porušiti. Kdybyste se drásal ranami důtek, spravil bych to. Kdybyste dumal a snil o ďáblu, aneb jej potkával na všech křižovatkách, je to moje věc. Ale ona ne méně pravdě nepodobná historiemalé Malorthyové mne poučuje. Nemohu vám ponechat svobodu slova a jednání v této farnosti podle vašich světél... Nemohu vám ji déle svěřiti... Jsem povinen... dlužno... třeba, abych všechno oznámil našim představeným. Moje doporučení bude vám málo platno! A zase

je vaší povinností nic nezakrývati. Tož... Ah! tož!... kdo ví, kdy posléze nabudete vrchu nad nedůvěrou jedněch, útrpností druhých, zmatkem a odporem všech! Zda vůbec kdy vrchu nabudete? Byl bych se o vás zmýlil? Abych tak byl příliš dlouho čekal! Stařec už si nemůže zkazit život. Ale pak bych si byl zkazil smrt.

Abbé Donissan se posléze probral ze svého mlčení. Tato naposled vyřčená pochybnost, daleka jsouc toho, aby ho zmátla, zřejmě mu dodala odvahy. Nesměle namítl:

— Ničeho si nežádám tolik jako zapomenutí, zahlazení, obecného života, svých stavovských povinností. Kdybyste tomu chtěl, co by mi zabránilo státi se opět tím, čím jsem byl prve? Kdo by si mne všiml? Neobracím na sebe pozornost nikoho. Mám pověst, kterou zasluhuji, kněze hodně prostého, hodně omezeného... Ah! kdybyste to dovolil, zdá se mi, že bych dovedl si zaříditi život a umříti nepovšimnut, i od Pána Boha a jeho andělů!

— Umříti nepovšimnut! zvolal vlídně abbé Menou-Segrais (usmíval se, ale oči měl zalité slzami.) Ihned však ustal. Schodiště znělo podivně chvatnými kroky hospodyně. Dveře se otevřely skoro hned na to a, velice bleďa, volala s kvapností starých žen, když hlásí zlé noviny:

— Slečna Malorthyová sáhla si na život.

A už ukojena účinem svých slov, dodala:

— Právě si podřezala hrdlo břitvou...

Bude teď dobře, přečteme-li si tuto list Jeho Milosti biskupské kanovníku Gerbierovi:

MŮJ MILÝ KANOVNÍČE.

Jest mi vám děkovati za rozvahu, prozíravost a diskretní horlivost, jež jste dokázal v průběhu jistých událostí velebolestných mému otcovskému srdci. Nešťastný abbé Donissan odešel tento týden ze sanatoria ve Vaubecourtu, kde byl ošetřován s největší obětavostí doktorem Joliboisem. Tento praktik, žák doktora Bernheina z Nancy, včera mi vyložil nynější zdravotní stav našeho drahého dítky. Dal na jevo onu šíři hledisk a onu něžnou péči, kterým jsem měl příležitost podivovati se již velmi často u mužů vědy, jež jejich studie na neštěstí odvrátily od víry. Přičítá tyto přechodové poruchy vážné otravě nervových buněk, nepochybně původu střevního.

Aniž bych se prohřešoval proti bliženské lásce, která musí býti naším ustavičným pravidlem, želám s vámi nedbalosti, abych neřekl více, pana děkana z Campagne. Kdyby si byl počínal jasně a rozhodně, byl by nás patrně ušetřil té nepříjemnosti, že se na chvíli zdáme v neshodě s pravomocí občanskou. Přece však, dík vašemu rozvážnému zakročení a po prvním nedorozumění, rychle rozptýleném, pan doktor Gallet projevil vůči nám zdvořilost svrchovanou, pomáhaje nám vyhnout se skandálu. Mimo to jeho dobrozdání bylo potvrzeno jeho výtečným kolegou z Vaubecourtu. Tyto dva rysy činí stejnou čest jeho charakteru jako jeho znalostem odborným.

Svědectví slečny Malorthyové, sdělení učiněná v záchvatech šílenství aneb v období nadcházející agonie, dojista by byly nestačily k očernění důstojnosti naší kněžské služby v osobě P. Do-

nissana. Ale jeho přítomnost ulůžka umírající, přes výslovný protest p. Malorthyho, nikdy a nijak neměla býti trpěna panem děkanem z Campagne. Připouštím, že to, co následovalo, nemohlo býti předvídáno u rozumného člověka. Na přání oné mladistvé osoby, veřejně projevené, že chce býti dovedena na práh kostela, aby tam dokonala, neměl nikdo bráti zřetele. Netoliko že otec a povolaný lékař se vzepřeli takové neopatrnosti, i to, co víme o minulém životě a náboženské lhostejnosti slečny Malorthyové, opravňovalo k víře, že blízkost smrti rozvrátila té dívce, již dříve ošetřované v duševních poruchách, její chabý rozum. Co říci o vádě, která následovala! O podivných slovech, vyřčených nešťastným kaplanem! Co říci obzvláště o pravém únosu, jehož se dopustil, když, vytrhuje chorou z rukou otcovských, donesl ji všecku zkrvácenu a skonávající do chrámu, na štěstí blízkého! Takové výstřelky jsou z jiného věku, a nemají jména.

Díky nebesům, pohoršení na štěstí vzalo za své. Dobré duše, spíše horlivé než moudré, už obracely pozornost na ono obrácení *in articulo mortis*, jehož nepravděpodobnost by nás byla pokrýla směšně. Dal jsem to pěkně do pořádku. Naše řešení uspokojilo kde koho. S výjimkou nepochybně pana děkana z Campagne, který, uzavřev se do opovržlivého mlčení, a odepřev nám svého svědectví, ukázal se nanejmeně zvláštním.

K mému pokynu p. abbé Donissan vstoupil do Trappy v Tortefontaine. Zůstane tam až do upevnění svého zdraví. Uznávám, že jeho dokonalá podrobenost mluví v jeho prospěch; a mož-

no doufati, že kteréhos dne budeme moci, až ony politováníhodné příhody upadnou v zapomnutí, najíti mu v diecesi nějaký úřádek úměrný jeho schopnostem.

Pět let na to opravdu někdejší kaplan v Campagne byl jmenován správcem farnůstky v dědině Lumbres. Jeho díla jsou zde známa všem. Sláva, vedle které veškerá sláva lidská bledne, došla si do toho pustého místa pro nového faráře z Arsu. Druhá část této knihy, sepsané dle pravých dokumentův a svědectví, jichž nikdo by se neodvážil vyvraceti, podává zprávu o poslední episodě jeho neobyčejného života.

Č Á S T D R U H Á

SVĚTEC Z LUMBRES

I

Otevřel okno; čekal ještě kdož ví nač. Propastí stínu crčící deštěm chrám slabě prosvítal, sám jediný živý... » Tu jsem,« pravil jako ve snu...

Stará Marta dole dávala na závory. V dáli zvonila kovářova kovadlina. Ale už neposlouchal: byla hodina noční, kdy se tento neochvějný muž, opora tolika duší, potácel pod tíhou svého skvělého břemene... » Chudák farář z Lumbres! říkával usmívaje se, nic kloudného nedokáže... už ani neumí spat!« Také říkal: » Věříte-li tomu? Bojím se tmy!...«

Lampa svatostanu ponenáhlu rýsovala do noci oblouky velikých oken s třemi sloupky. Stará věž, zbudovaná mezi chórem a hlavní lodí, tyčila právě nad tím svůj hrot z trámův a svoji těžkou zvonici. Už jich neviděl. Stál, tváří k temnotám, sám, a jako před korábu. Veliká temnotná vlna se válela vúkol s nadlidským hukotem. Ze čtyř koutův obzoru se sbíhala k němu neviditelná pole a lesy... a za polmi a lesy jiné vsi a jiná městečka, všechny stejné, pukající hojností, nepřátelé chudých, plné schoulených lakomců, studené jako rubáše... A ještě dále města, jež nikdy nespí.

—Můj Bože! Můj Bože!... opakoval, nemoha plakati ani se modliti... Jako u lůžka umírajícího každá minuta se propadala do těchto tem-

not, nenapravitelná. Jakkoli krátké jsou noci, den příliš pozdě vychází: Celimena už se nalíčila červení, ochlasta se nalil vínem. Čarodějnice, vrátivší se ze sabbatu, ještě všecka rozehrátá, vklouzla do bělostných prostěradel... Den vychází příliš pozdě... Ale sama spravedlnost, od pólu k pólu, překvapí svět.

Posléze se smekl na kolena, jako když dopadáme na dno tůně. Oné spravedlnosti, již velkoudušný národ očekává od pana ministra Financí, on tak daleko nehledal — spíše tamo pod obzorem, zcela přichystánu, zhnětenu pro příští úsvit, neodolatelnu, v noci, která se rozlétá v tříšť. Otevřená ruka se už nezavře... řeč uschne na rtech... Obluda Vývoje, navždy usazená, přestane náhle se protahovat a syčet... Děsivá zora, která vychází uvnitř člověka, dá nejtajnější myšlenky její tvar a její věčný objem, a srdce dvojaké a kradmé už ani nebude s to, aby se zapřelo... *Consummatum est*, to jest, všecko jest ustanoveno na vždycky.

Pan Lyolet, inspektor Akademie (s titulem docenta literatury na universitě) chtěl viděti světce z Lumbres, o kterém kde kdo mluví. Poctil ho návštěvou potají se svou dcerou a s paničkou. Byl poněkud dojat. »Představoval jsem si muže mohutného, pravil, majícího postoj a chování. Ale ten farářík nemá důstojnosti: jí na ulici jako žebrák«... »Jaká škoda, pravil také, jak takový člověk by mohl věřit v ďábla!«

Farář z Lumbres v něho věří, a právě tuto noc se ho obává. »Byl jsem, doznal později, sklíčen už týdnů úzkostí, novou pro mne: ztrávil jsem život ve zpovědnici, a byl jsem zčista jasná zdrcen

pocitem své bezmoci; cítil jsem méně soustrasti než zošklivení. Třeba býti jen ubohým knězem, abychom zvěděli, co to je, ta děsná jednotvárnost hříchu!... Nenalézal jsem slova... Už jsem nemohl než rozhřešovati a plakati...«

Mračno nad ním se trhá v cáry. Jedna, deset, sto hvězd se znovu rodí, jedna za druhou na vrcholu noci. Jemný déšť, prach vody se snáší s oblaku protrženého větrem. Dýchá osvěžený vzduch, uvolněný bouří... Dnes večer už se nebude bránit: už nemá čeho bránit; všecko rozdal; je prázdný... Ba, zná srdce lidské, to si může říci s jistotou... (Vešel tam ve své chudobné sutaně a v hrubých střevících.) Ach, to srdce!

To staré srdce, v němž přebývá nepochopitelný protivník duší, protivník mocný a mrzký, stkvělý a mrzký. Zapřená hvězda jitřní: Lucifer, aneb nepravá Zora...

Ví tolik věcí, chudák farář z Lumbres! ani *Sorbonna* toho tolik neví. Tolik věcí, které se nepíší, které sotva se říkají, jejichž doznání ze sebe trháme, jako ze zavřené rány — tolik věcí! a ví také, co je to člověk: veliké dítě, plné neřestí a nudy.

Cemu novému by se ten starý kněz přiučil? Žil tisíci životy, a byly všechny stejné. Už se neudiví; může umřít. Jsou už i nové morálky, ale nikdo neobnoví hříchu.

Poprvé pochybuje, ne o Bohu, ale o člověku. Tisíc vzpomínek naň dotírá: slyší změteněnářky, koktání plná hanby, úpění vášně, která se ukryvá, a kterou slovo přibilo na místě, kterou jasnovidná řeč zobrací a sdírá za živa... Vidí znovu

nebohé tváře bolestí omámené, pohledy, které chtějí a nechtějí, poražené rty, které povolují, a hořká ústa, která dí ne... Tolik mrzáckých, falešných vzbouřenců, tolik výmluvných ve světě, které viděl u svých nohou, směšné! Tolik srdcí pyšných, kde hnuje tajemství! Tolik starochů, podobných šeredným dětem! A nade všemi, upírajíce na svět studený pohled, mladí lakomci, kteří nikdy neodpouštějí.

Dnes jako včera, jako prvý den jeho života kněžského, pořád stejní... Jest u mety svého úsilí, a překážka náhle chybí. Ti, které chtěl osvobodit, ti právě odmítají svobodu jako břímě, a nepřítel, kterého pronásledoval až k nebi, směje se zespod, neuchopitelný, nezranitelný. Všichni si z něho ztropili šašky. »Hledáme pokoje,« říkali. Nikoli pokoje, ale krátkého odpočinku, zastávky v temnotách. K nohám samotářovým přišli vydávit svou pěnu; a pak se vrátili k svým truchlým kratochvílím, k svému životu bez radosti. (A přirovnával se také k oněm starým, znectěným zdem, do nichž náhodný chodec vyryje necudný obrazec, a jež se pomalu sesouvají, jsouce plny výsměšných tajemství.)

Ti, které už tolikrát utěšil, už by ho nepoznali. V této minutě, z nejtragičtějších jeho života, cítí se tísněn a svírán se všech stran, všecko jest opět pochybno. Jisté myšlenky proradnější, dlouho odmítané, náhle se opět objevují, a on už jich nepoznává. Nachází smysl všem věcem, a jako novou chuť a vůni... Poprvé se dívá bez lásky, ale se soustrastí, na žalostné stádo lidské, zrozené pro pastvu a smrt. Vychutnává hořký pocit

sve porážky a své velikosti. Pokouší se o něho úzkost a tesknota, ale neochvějná vůle odpírá uznat se poraženou; chce opět najít svou rovnováhu, stůj co stůj...

Je nyní vzpřímen, upírá před se neúchylný pohled... Co nocí podobných této noci, až do noci poslední! Ale vždycky v davu božská milost někoho zasáhne; vždycky poznamená některého z oněch lidí, k nimž vystupuje spravedlnost z hlubin času jako hvězda. Poslušná hvězda přibíhá na jejich zavolání.

Již nehledí na kostelík, hledí nad něj. Je všecek rozechvělý unešením bez radosti. Skorem už netrpí, jest upevněn navždy. Nepřeje si ničeho; je poražen. Prorvanou trhlinou pýcha se vlévá vlnami do jeho srdce...

—Zatracoval jsem se, aniž jsem na to myslel, říkal později; cítil jsem, že tvrdnu jako kámen.

Záměr, který tolikrát obráběl, že se půjde skrýt, aby tam umřel, do nějakého útulku na okraji světa, do Kartouzy nebo Trappy, nanovo se ukazuje jeho duchu, ale jako nový obraz, s cukáním srdce, ostrou a libou křečí, s tajemným omdlíváním. Kdysi v takových minutách pastýř nikdy neopouštěl svého stádce; dumával o tom, že je odnese s sebou, až na místo svého pokání, aby ještě žil a dobýval zásluh pro ně. Ale teď i vzpomínka na to se vytrácí, poslední. Neúnavný přítel duší si už nežádá než odpočinku, a ještě něčeho (tajným pomýšlením na to povolují všechny jeho žilky), potřeby umřítí, jež se podobá žádosti slz... A opravdu slzy mu zalévají oči, aniž by však srdci ulehčily, a ve své prostnosti starý člo-

věk jich už nepoznává, diví se a nedovede dát i jmena té slastné závratí. Již již podléhá svrchovanému tomu pokušení, do něhož se střemhlav vrhlo před ním tolik horoucích duší, jež rázem prolétají rozkoší a nacházejí nicotu, aby ji objaly sevřením posledním a rozhodným, již již podléhá, aniž by oči otevřel. Na hranici jeho nesmírného úsilí tolikrát poražená, umučená únava z něho vyráží jako výron jeho vlastní krve. Výčitek nemá. Nepřítel plný lsti zavínuje ho v tuto zoufalou ochablost jako do rubáše s neskonalou obratností, příšerným výsměchem mateřské péče... Nadarmo starý schvácený muž vysílá blednoucí nocí pohled, v němž se nítí poslední zásvit, a v němž se neodrazí vzcházející den. Nevidí ničeho ve svém nitru, nijakého obrazu, do něhož by upevnil pokušení, nijakého znamení práce, jež ho znenáhla ničí, pod zraky necitelného mistra. Už si nežádá onoho kláštera, ale něčeho utajenějšího než je samota, omdlení věčného padání, v zavřevších se za ním temnotách. Tomu, jenž tak dlouho měl svoji tělesnost zotročenu, rozkoš nakonec odhaluje svoji pravou tvář, plnou nepohyblivého smíchu. A není to ani tento obraz, aniž který jiný, jenž pomate smysly starého samotáře, ale ona jiná žádostivost se probouzí v jeho srdci prostinkém a umíněném, ono šílené prahnutí po poznání, které svedlo s pravé cesty matku lidí, přímou a zamyšlenou, na prahu Dobra a Zla. Poznávati, abychom mařili, a obnovovati ve zmaru svoje poznání a svoji žádost, — ó slunce Satanovo! — chtíci nicoty hledaný pro sebe sama, mrzké výlevy srdce! Světec z Lumbres už nemá sil, leda na volání to-

hoto děsného oddechu; milost Boží klade závoj na ony oči, před chvilkou ještě plné tajemství Božího... Onen pohled tak jasný jest nyní na vahách, neví kde spočinouti... Podivné mládí, naivní dychtivost, podobná prvému zranění smyslů, zahřívá starou krev, tepe v jeho hubené hrudi... Hledá tápaje, laská smrt, zahalenou tolika závoji, rukou, jež zemdlívá.

Zdali, až do této slavnostní chvíle, jeho život měl nějaký smysl? Neví toho. Nevidí za sebou než vyprahlou krajinu, a ony zástupy, jimiž prošel žehnaje jim. Ale co to! Stádo mu kluše dosud v patách, honí ho, tísní, nedopřává mu odpočinku, nenasytne, s oním velikým úzkostným křikem, a s dusotem raněných zvířat... Ne! neohlédne se, nechce. Dohnali ho až sem, až na okraj, a za tím... ó divu divoucího! jest ticho, právě ticho, neporovnatelné ticho, jeho odpočinutí.

— Umřít, praví tichým hlasem, umřít... Slabikuje slovo, aby se jím prolnul, aby je strávil ve svém srdci... Pravda, že cítí teď na dně sama sebe, ve svých cévách toto slovo, subtilní jed... Naléhá, zdvojuje, s rostoucí horečkou; chtěl by je vyprázdnit rázem, popohnat svůj konec. V jeho nedočkavosti jest ona potřeba hříšníkova potápět se do svého zločinu, vždy hlouběji, aby se v něm skryl vlastnímu srdci; ocitl se v oné minutě, kdy Satanáš tlačí vší svou váhou, kdy sbíhají se v tomže bodě, jediným tíhnutím, veškeré mocnosti zdola.

A přece obrací pohled k vyšším, k čtverci našedlého nebe, kde noc se rozptyluje v dýmech. Nikdy se nemodlil s touto tvrdou vůlí, s takovým

přízvukem. Nikdy jeho hlas nezvučel mocněji mezi rty, šepot zevnitř, ale uvnitř se rozléhá, podobou zajatému hukotu v balvanu spěže... Nikdy pokorný divotvorce, o kterém se tolik navypravují, necítil se bližším zázraku, tváří v tvář. Zdá se, že jeho vůle poprvé si oddychuje, neодолатelna, a že jediné slovo, v tichu sčlánkované, již navždy ho zhubí... Ba, nic ho nedělí od odpočinku než poslední hnutí jeho svrchované vůle... Již se neopovazuje hleděti na chrám, ani v mlze svítání na chalupy svého stádečka; jakási hanba ho zdržuje, i spěchá ji rozptýliti činem nenapravitelným... Nač pak se zavalovati jinými zbytečnými starostmi? Klopí oči k zemi, svému útočišti.

II

Tehdy právě dvakrát praskla nízká dvířka, vedoucí na cestu do Chavranches. Na dvorku celý kurník tleskal křídly. Pes Kubík si chřestil řetězem, a všechny tyto zvuky spolu byly jen jediným jasným nápěvem v jasném jitře.

Dřeváky staré Marty už klapaly po dlážkách — klep, klap, — a tlumeněji ve velkém trávníku — flok, flok. Potom zámek zaskřipěl.

U světec z Lumbres se probral. Není naprostého ticha leč s oné strany života; nejužší štěrbinou skutečno se vtírá a vytryskuje, dostává se do své úrovně. Znamení nám připomíná, slovo nejtišeji pošeptané křísí zaniklý svět, a ta neb ona vůně kdysi vdechnutá je houževnatější než smrt... Oči našeho kněze se obrátily pudem k ubohým

stříbrným cibulím, památce na Velký seminář, zavěšeným na stěně: » V tuto hodinu ranní, pravil si, dojista je to nějaký nemocný.« Někaký nemocný, jedno z jeho dítek. Svým pohledem tak hbitým a tak břitkým přeměřil rozptýlenou ves a dýmy mezi stromovím. Všecka farnůstka, a tolik duší po světě, jimž byl silou a radostí, volá ho, jmenuje... Naslouchá; už odpověděl; jest přichystán.

Co naň čeká pod schodištěm — jeho hřadem — jak rád říká? Jaká slova? Jaká tvář? A hned na to ještě, jaký nový zápas? Neb si odnáší v sobě onu věc, již nemůže pojmenovat, skrčenou v srdci, tak širokou a tížící, svou úzkost, Satana. Nedomohl se pokoje, ví to. S ním dýchá jiná bytost. Poněvadž pokušení jest jako zrozením druhého člověka v člověku, a jeho ohavným rozšířením. Vleče si v sobě to břemeno; neopovazuje se zahodit je, kam by je zahodil? Do jiného srdce.

Ale světec je vždycky sám, u paty kříže. Není jiného přítele.

— Pane faráři, volá stará Marta, pane faráři!

Sešel se schodů nemysle na to, a spřádá ještě svůj sen jda kuchyní, do zahrady, s očima přimhouřenýma... Dobrá ta žena tahá ho za rukáv.

— V sále, pane faráři, v sále...

A trochu pokrčila rameny se soucitným úsměvem.

Tento sál je krásnou jizbou, jizbou velmi krásnou, pěkně voskovanou. Vidíte tam šestero slamených židlí, dvojici vycpaných sluk na krbu z šedého mramoru, vedle velikánské škeble, a monumentální sochu Matky Boží lurdské z bílé sádry, hrozně namodrale bílé (sestra Saint-Memorina

to přivezla z Conflans-sur-Somme, o posledních velikonočních prázdninách). Je zde také Kladení do Hrobu v dubovém rámci, všechno prožrané plesnivinou. A také ještě na tapetách s vyrudlými větvičkami (pravé tapety hospodské), blízko jediného okna, veliký kříž z černého dřeva bez Krista, docela holý.

(A ten kříž pan farář uviděl nejprv, a hned odvrátil oči...)

— Pane faráři, dí Marta, je tady soused starosta z Plouy, k vůli nemocnému synku...

Starosta z Plouy vstal, pořádně odkašlal a vyplivl do popela. Před ním z kávové číšky, prázdné, ještě stoupá pára.

— Kterému? optal se starý kněz bez rozmyslu.

... A ihned zmlká, rdí se pod pohledem Martiným, a koktá... Každý ví, pro Boha! že starosta z Plouy má jen jednoho chlapce! Ale host se nezaráží, a mírně to opravuje a doplňuje:

— Jde o Štěpánka, našeho hochu. Chytlo ho to, když jsme se vrátili z nešpor, jako, víme, nějak ošklivo od žaludku. A potom bolení hlavy, a křičí až Bůh brání. A když se začíná rozednívat, tak povídá matce: »Mami, já už se nemůžu hnout.« Bylo to pravda. Ani ruce, ani nohy, nic. Ochrnul nadobro. A oči dočista v sloup. Pan Gambillet mi povídá: »Nebohý Arsene! je po všem.« Zánět mozkových blan, povídá. A matka ho zaslechla; víte, co to je? Rozumný důvod do ní nevpravíte. »Honem jeď pro faráře do Lumbres«, křičí na mne... Tak jsem zapřáhl koně a přijel jsem.

Dívá se na světce z Lumbres dobráckým pohledem, v němž přece jen svítí, mezi slzami, kra-

pet ironie. Vždyť muži vědí mezi sebou, co to je, když si vezme něco do hlavy ženská. (A pak takový svatý, o kterém vykládají tolik příběhů, a který ještě nezná hošíka z Plouy, jak by člověk chtěl býti chytřejší, než takový svatý!)

—Příteli... přítelíčku... brebtá abbé, ale rád... totiž... rád bych... opravdu se obávám... Víme, víme! Luzarnes není mou farností, a pan farář z Luzarnes... Jsem velice dojat, že paní Havretová si na mne vzpomněla — chuděrka! — ale musím... musel bych...

Zvláště se obává, aby neponížil citlivého spolubratra. A pak je tak nízko dnes, opravdu!

Ale starosta z Plouy zná jen jednu řeč.

Už si omotal šátek okolo krku, zapíal soukený plášť. A Marta vkládá do rukou svého pána, velitelsky, starý sezelenalý klobouk... Třeba odejet... Odejel.

III

Pan farář z Luzarnes je muž prostý. Žije z mála; z malého počtu jednoduchých citů, kterých jeho opatrnost nedává na jevo. Jest ještě mlád, ač překročil padesátku, a bude mlád vždycky; nemá věku. Jeho svědomí je čisté jako list veliké knihy, bez výškrabů a výmazů. Jeho minulost není prázdná; shledává se tam s několika radostmi, počítá je, diví se, že je tak nadobro po nich, že jsou v tak pěkném pořádku, na svém místě, srovnány jako cifry. Bývaly opravdu radostmi? Dýchaly kdy? Měly kdy tep?...

Je to dobrý kněz, vytrvalý, akurátný, který

nemá rád, když mu někdo zasahuje do života, věrný své třídě, své době, myšlenkám své doby, přijímající toto, nechávající onoho, ze všech věcí trochu těžící, rozený úřada a moralista, a jenž předpovídá vymýcení pauperismu — jak tomu říkají — až zmizí alkohol a venerické nemoci, zkrátka příchod zdravé a sportovní mládeže ve vlněných košilích, která dobude jistě království Božího.

»Náš světec z Lumbres,« říká někdy s jemným pousmáním. Ale v ohni diskusse říká také: „Váš Světec!“ hlasem jinakým. Neb, rád-li vytýká diecesanní vládě její formalism a její skrupule, proto ne méně žaluje na nepořádek, způsobený v poklidném okrsku soudním některým z těch zázračných mužů, kteří převracejí všecky výpočty. »Jeho Milost v takové věci nikdy nedá na jevo příliš opatrnosti a rozeznání“, uzavřel, opatrný jako kanovník, a už naježen texty... Pane Bože! Se světce se neobejdete beze škod a spoust, ale co se nedá uhasit, musí se nechat hořet.

Každé otočení kola přibližuje faráře z Lumbres k tomuto nelítostnému censoru. Mlhou už vidí jeho šedivé oči, tak živé, šelmovské, nikdy neodpočívající, kde křepčí křehounký plamének. Šest kilometrů od své ubohé farnosti, u lůžka bohatého dítky v agonii, přivezen jako divotvorce, co to za směšnou věc! Co za pohoršení! Předem přijímá doprostřed prsou větu na uvítání, plnou štíplavosti... Co mu chtějí! Doufají v zázrak z této staré, zvetšelé ruky, jež se chvěje za každého zadrnčení na sukně jeho sutany, šedé obnošením?...

Dívá se na tu selskou ruku, nikdy čistě bílou,

s hrůzou školáka. Ah! čím jest mezi nimi všemi nežli sedlákem ubohým a umíněným, věrným denní robotě krok za krokem na velikém, prázdném láně? Každý den mu podává nový úkol, jako kout role na zorání, kam má bořit své hrubé střevíce. Ubírá se, ubírá se, hlavy neobraceje, rozsívá je napravo i nalevo řeč bez umělosti, a žehnaje znamením kříže, neúnavný. (Takto v mlze jesenní jeho předkové rozsívali ječmen a rež.) Proč za ním chodí tak zdaleka, muži a ženy, neznající než jeho jméno, a legendární povídky? Za ním spíše než za jinými, kteří tak pěkně hovoří, za faráři měst nebo velikých osad, a kteří se dovedou zachovat? Nejednou, na sklonku dne, utrápen únavou, zobracel si tuto myšlenku v hlavě, až do posedlosti. A potom, zavíraje oči, naposled usínal v přemýšlení o nepochopitelných darech Božích, a o podivnosti svých cest... Ale dnes! Odkud to, že pocit jeho bezmoci konat dobro jej pokořuje, aniž mu skýtá pokoje? Což je tak tvrda jeho rtům řeč o věrném odříkání! Ó divné okliky srdce! Hned sníval o tom, jak uniknouti lidem, světu, vesměrnému hříchu; vzpomínka na jeho veliké, marné úsilí, na majestát jeho života, na jeho neobyčejnou svobodu již již prostírala po jeho smrti poslední radost, plnou hořkosti — a hle, pochybuje nyní i o tom úsilí, a Satan jej stahuje hloub... On, mužem oběti? Žertvou ustanovenou, označenou?... Ba ne! Ale je nevzdělaným maniakem, kterého roznítily půst a modlitba, vesnickým svatým na odiv lenochů a lhostejných otupělců... »Je tomu tak, je tomu tak!...« šeptal si mezi rty, při každém zakodrcání vozu, očima bloudě v neurčitu... Zatím ži-

vý plot se šinul po pravici a po levici; dvoukolka uháněla jako sen, ale hrozná úzkost uháněla napřed, a čekala naň u každého milníku.

Neb tento podivný muž, v němž tolik jiných se složilo jako břímě, měl genia utěšování, sám ne-
jsa nikdy utěšen. Je známo, že se s tím často svěřil
ve vzácných okamžicích, kdy se sebe shazoval
muku a plakal v náručí P. Batteliera, vzývaje smi-
lování Boží, s naivními nářky, řečí dítěte. V hlou-
bi prostinké zповědnice v Lumbres, která čpí te-
mnotami a plísní, jeho klečící děti neslychaly než
hlas svrchovaný, nad všechnu výmluvnost pový-
šený, který rozrýval srdce nejtvrdší, velitelský,
prosebný, a při všívě vlídnosti neúprosný. Z po-
svátého přítmí, kde se pohybovali neviditelní
rtové, slova pokoje vycházejíce rozpínala se až
k nebesům a tahala hříšníka z něho samého, roz-
vázaného, svobodného. Slova prostá, přijímaná
do srdce, jasná, nervní, eliptická, jež zasáhla vždy
do živého, dále naléhavá, neodolatelná, schopná
vyjádřiti všecek smysl nadlidského přikázání, v
němž ti, kteří jej více milovali, nejednou seznali
přízvuk a jako ozvěnu, jaké mívají duše nejvášni-
vější. Žel! takto sebou plýtvaje zevnitř, udělovatel
pokoje nenacházel sám v sobě než zmatek, vřa-
vu, trysk unášených obrazů, sabbat plný oškleb
a křiků... Pak následovalo jen příšerné mlčení.

Mnozí nikdy nepochopili, jakým zázrakem
ten, jež tisíce lidí vyvolily rozhodčím v nejstrašli-
vějších rozporech povinnosti, vždycky se jeví ve
své při vlastní rozpačitém, skoro nesmělém. »Ba-
ví se mnou, říkal, jako s hračkou.« Takto rozdá-
val přehoušlemi onen pokoj, jehož sám postrádal.

IV

— Jsme doma, vece starosta z Plouy, vztahuje bič k pruhu dýmu mezi stromovím.

Malý chlapík v kalhotách barvy obzorové modře otevřel závoru a vzal opratě. U vchodu do dvora soused Havret seskočil. Jeho společník šel za ním až k domu.

Pan farář z Luzarnes, vysoká černá silhouetta, přivítal je na zápraží.

— Drahý spolubratře, pravil, jste zde očekávan, jako veliké kníže z dávna, jsouc v úzkosti a nesnázi, očekávalo pána Svatého Vincence...

Ještě se usmíval, žoviální, ale s jakousi úřední zdrženlivostí, nadvakroky odskonávajícího chlapčka. Zároveň napravil šprým řádným stisknutím ruky po venkovsku.

... Ale farář z Lumbres již ho táhl ven, na několik kroků, mezi poplašenými slepicemi.

— Jsem zahanben, příteli, opravdu zahanben, děl svým hlasem nejšetrnějším, prosím, abyste odpustil... nevědomost té chuděry pajmámy Havretové... Prosím vás také... abyste mi odpustil... Promluvíme si o tom později, uzavřel jiným tonem, a uvidíte, že... mé provinění jest větší než její...

Pan farář z Luzarnes cítil na své paži tisknutí nervosních prstů, trochu se chvějících. I v dobrovolném pokoření tohoto nadpřirozeného muže dar, jehož se mu dostalo, vytryskoval navenek, a jednal ještě jako mistr a pán.

— Můj dobrý spolubratře, odvětil někdejší profesor chemie, už méně žoviální, neobviňujte

se přede mnou... Jsem považován, ať právem či neprávem, za ducha osvícenského, a dokonce některých za ducha zlého... Vědecké školení, víte, samé... odstíny, slovník poněkud odlišný... Ale proto se mi nikoli nedostává... největší vážnosti k vašemu charakteru...

Mluvil s očima sklopenýma, s rostoucími rozpaky. Cítil se směšným, možná odporným. Konečně ztichl. Ale než pozdvihl čela, uzřel, jako sám v sobě, jako v nejhlubším zrcadle, pohled spočívající na jeho, a byl donucen být nechtěl vyhledati ho, byl donucen všecek se vydati... Vteřinu se cítil nah před soudem plným odpuštění.

Neviděl než pohled ve tváři chvějící se, povolené, zsinalé. Onen pohled, jenž ho volal tak zdaleka, prosebný, zoufalý. Silnější než dvě napřážených paží, žalostnější než výkřik, němý, černý, neodolatelný... »Co mi chce?« ... tázal se sám sebe pan farář s jakousi posvátnou hrůzou... »Měl jsem za to, že ho vidím v jezeře ohně!« vykládal později. Nevysvětlitelná žalost mu pukala v srdci.

Jedné chvíle cítil na své paži, že se stará ruka třese silněji.

— Modlete se za mne... šeptal mu do ucha světec z Lumbres.

Ale opět pevněji ho svíraje, pak se náhle odtrhuje, dodal hlasem jiným, drsným, hlasem člověka, jenž brání svůj život:

— Nepokoušejte mne!...

Vešli do stavení bok po boku, nic už neříkajíce.

»Nepokoušejte mne!«

Jen tento výkřik ze sebe vydal. Byl by rád vy-

světloval... rád se omlouval..., již zrudlý hanbou při pomyslení, že vchází do toho domu jako udělovatel darů života, zoufaje o tom, že by se vyvlekl odtud bez vážné chyby, a aniž by bližního pohoršil... A pak zčista jasna, v blesku, síly, které na něho dorážely po celou bolestnou noc, znovu byly vzníceny, a slova, jež se chystal promluvit, jeho myšlenka vlastní a tajná rázem se rozptýlila v jediné realitě úzkosti. Ať vynalézavý protivník zavlekl ho jakkoli hluboko, všeliký svazek nebyl zpřetrhán, aniž každá ozvěna zvenčí udušena... Ale tentokrát mohutná ruka vyrvala ho živoucího, i s kořeny... »Zachraň se sám, nadešla hodina!...,« také říkal hlas nikdy neslyšený, hromový. »Konec marnému zápasu a jednotvárnému vítězení! Čtyřicet let práce a drobného výtěžku, čtyřicet let hnusných tahanic, čtyřicet let ve chlívě, dřepě nad hovadem lidským, na úrovni jeho shnilého srdce, čtyřicet let slezeno, překonáno!... Pospěš si!... Teď ti nastává tvůj první krok, tvůj jediný krok mimo svět!...«

A ten hlas říkal ještě tisícero věcí, a říkal jenom jednu, tisícero věcí v jedné, a tato jediná řeč byla krátká jako pohled, nekonečná... Minulost se z něho trhala, vetšela v cáry. Úzkostí, v níž se to válelo jako v bouřlivém mraku, projel náhle jako blesk, oslnění to hrozná radost, výbuch vnitřního smíchu, jímž by praskl všeliký krunýř... Viděl se kněžítkem v nádvoří semináře, v deštivý den... Ve velkém sále ověšeném damaškem třešňové barvy před Jeho Milostí v biskupském plášti a v rochetě. Prvé dni v Lumbres, fara v rozvalinách, holá zdi-va, zimní vítr v zahrádce... A pak... A pak... práce

nezměrná, a nyní ten nelítostný dav, natlačený nocí a dnem kolem zpovědnice muže Božího, jako by byl novým farářem z Arsu, svobodné odloučení se od všeliké pomoci lidské; ano, prou se o muže Božího jako o kořist. Není odpočinku, není pokoje mimo onoho, jenž je koupen postem a pruty, v těle na konec poraženém. Vrtochy a úzkostlivost znovu se líhnoucí, strach, že se bude dotýkat bez ustání nejnecudnějších ran lidského srdce, zoufalství z tolika duší trýzněných mukami zatracenců, nemohoucnost, aby jim přispěl a obejmul je přes propast těla, dotírání zmrhaného času, nesmírnost lopoty... Kolikrát, a ještě dnes v noci, snášel útoky takových obrazů!... Ale v této hodině očekávání... veliké a divoucí očekávání osvěcuje ho uvnitř, docela stravuje vnitřního člověka. Jest už mužem nových časů, novým hodovníkem... Kterak tento svět je už daleko za ním! Daleko za ním jeho vrtohlavé stádo! Už se neshledává, už se nikdy neshledá s oním tak živým pocitem obecné hříšnosti. Už ho nedojme než křiklavé oblouzení neřesti, její hrubá a dětinská lež. Ubohé srdce lidské, sotva zhruba zpracované! Ubohý, vyprahlý mozků! Lide zdola, jenž se válíš ve svém bahně, nedokonaný!... Už mu nenáleží, už ho nezná, je přichystán zapřít ho bez nenávisti. Vynořuje se na světlo, podoběn potápěči, všecku svou tíhu vrhaje za vztaženými pažemi, a v černé a tetelivé vodě otvírá již oči do záření s výšin.

— Osvobodil jsi se, pravil (kdosi druhý, tak podobný jemu)... Tvůj minulý život, tvoje neužitečná, ale dojemná trampota, tvůj půst, tvé mrskání, tvá věrnost drobet naivní a hrubá, pokořování

zevnitř a uvnitř, nadšení jedněch, nespravedlivá nedůvěra druhých, leckterá řeč plná jedu: ah! všechno jest pouhý sen, a stín snu! Všecko bylo pouhým snem, toliko ne tvoje pomalé vystupování do skutečného života, tvoje zrození, tvoje rozšíření. Natáhni se až k mým ústům, poslyš slovo, v němž tkví všeliká věda.

A on naslouchá, očekává. Je právě tam, kam ho chtěl dostat starý nepřítel, který má jen jedinou lest. Znectěn, pošlapán, vylit na zem jako kvasnice, rozdrčen nesmírnou tíhou, pálen všemi neviditelnými ohni, napichován na hrot meče, ještě zprobodán, roztínán, poslední zaskřípání zubů, přikrytéhrozným křikem andělů, hle starý vzpurník, jemuž Bůh nenechal na obranu než jakousi stejnou jednotvárnou lež... Běda! táž lež v koutcích lakomých úst aneb v lačném a zmírajícím hrdle, kde chroptí zuřivá rozkoš, totéž: »Zvíš... Dovíš se... Hle prvé písmeno záhadného slova... Vejdi tuto... vejdi ve mne... hrab se v živoucí ráně... jez a pij... nasýt se!«

Neboť po tolika staletích ještě na vás čekal, tisíckrát přemalován a omlazen, crče líčidlem a vonnou mastí, svítě olejem, směje se všemi svěžími zuby, nabízeje vaší kruté zvědavosti svoje vysušené tělo, všechnu svou lež, z níž vaše zprahlá ústa se nedossají ani kapky krve!

»...Viděl jsem ho či spíše viděli jsme ho, psal mnohem později panu kanovníku Cibotovi farář z Luzarnes, někdejší profesor chlapeckého semináře v Cambrai. Viděl jsem ho mezi námi, oči měl přimhouřeny, a několik minut jsme se naň dívali,

nechtějící přerušit ticha. Jeho tvář obyčejně vyjadřovala dobrotu plnou blahojímavosti, v níž několik opatrných osob už nalézalo rys prostáčka. Ale jeho kostnatý obličej se jevil nám všem, v oné chvíli, jako zkamenělý citem svrchovaně náruživým. Měl vzhled člověka, jenž vynakládá všecko úsilí, aby se odhodlal k těžkému kroku. Všiml jsem si, že jeho postava se neuvěřitelně napřímila, a že čišela v starobě křepkostí a silou neobyčejnou, a dokonce brutalitou. Ačkoli můj duch, utvářený kdysi přísnou methodou exaktních věd, obyčejně jest málo citliv a nedá se snadno unésti obrazotvorností, byl jsem tak zaražen podívanou na ono veliké nahnuté tělo, a jako ohromen, v poklidném dekoru venkovské jizby, že jsem upadl ve vážnou pochybnost o svědectví svých smyslů, a když jsem uzřel, jak mým ctihodným přítelem zase to zmítá a on znovu mluví, byl jsem tím překvapen jako nečekanou událostí. Zdálo se ostatně, že se probírá ze sna. Pravil jsem vám výše, můj velectěný kolego, že jsem vyšel v ústrety našemu drahému faráři z Lumbres, a že jsem se s ním setkal na okraji cesty, kousek od stavení. Jisté věty, jejichž doslovný smysl snad mi unikl, přidaly k mému znepokojení. Pokusil jsem se odpověděti, co opatrné přátelství mi vnukalo, a on v tom, násilně mi svíraje paži a potápěje svůj pohled do mého, pravil: »Už mne nepokoušejte!...« Náš první rozhovor tím skončil, neb naše kroky zatím nás dovedly až na práh statku Havretova. Měl jsem v té minutě předtuchu neštěstí... Byla pravdiva až příliš. Dítko, jehož stav ostatně byl zoufalý, zesnulo za mé krátké nepřítom-

nosti. Porodní bába, paní Lambellinová, vědecky zjistila skon, bez možného omylu. »Jest mrtev«, pravila nám tato osoba tlučeným hlasem. (Ale nevím, zda pan farář z Lumbres ji uslyšel.) Překročil práh, popošel, a v tom, hnutím velmi dojemným, a jehož upřímnou zbožnost může ctíti každá osvícená osoba, ovšem v tom želejíc jakéhosi přehánění, pocházejícího obzvláště z nevědomosti, nešťastná matka doslova se vrhla k nohám mého ctihodného spolubratra, a v úchvatu svého zoufalství líbala jeho starou sutanu, bijíc do země čelem s údery, jež oznívaly v mém srdci. Když nebohá žena se ho dotkla, tu pan farář z Lumbres, aniž na ni očima shlédl, rázem stanul. A tehdy jsme ho viděli po několik dlouhých minut nepohnuta uprostřed jizby, jako sochu, a takového konečně, jak jsem vám jej právě vylíčil.

Načež, požehnav hlavu paní Havretové znamením kříže, a vzhledaje ke mně, pravil: »Pojďme odtud!« Žel! můj drahý a vážený kolego, taková jest slabost našeho ducha podmaněného dojmem příliš živým, že nic tehdy, zdá mi se, by mne bylo nezadrželo v následování ho, a že, ve svém překrutém zármutku, nešťastná matka beze slova nás propustila. Z nás všech jediná snad paní Lambellinová si zachovala chladnou krev. Dá se dojista mnoho namítati proti chování a náboženství té osoby, ale Bůh nám dal skrze ni naučení o rozmyslu a rozumu. Dojista, byl jsem v onom strašném dopoledni jako hříčka v ruce nešťastného člověka, jejíž spasitelná rada, opřená o zkušenost a vědění, byla by mohla uchovati od hrozného neštěstí... Bůh sám by mohl říci, stal-li jsem se

nástrojem Jeho hněvu neb Jeho milosrdenství. Alesmutné události, které následovaly, naklánějí váhy ve prospěch hypotézy první.«

Výborný náš pan kanovník s dobrým obročím, teď už nebožtík, jako by ožíval v každé řádce tohoto listu opravdu svérázného, ve vtipných a nevtíravých formulkách, navleklých jako kaštan, kde hloupí nenaleznou než věci všední a nízké, ale jež zahaluje kouzlo snu. Jediného snu v ubohém životě, který nikdy nepoznal než tento spor svědomí a ztroskotal o něj, jedinou pochybnost a jediné okouzlení! Málo měsíců před smrtí nevinná ta oběť napsala jednomu svému důvěrnému příteli:

»Donucen přerušiti práci, jež byla mou jedinou kratochvílí, nemohu odvrátit mysl od jistých vzpomínek, a z těch od nejbolestnější, od nešťastného a nevysvětlitelného skonání pana faráře z Lumbres. Stále se k tomu vracím. Vidím v tom jednu z oněch událostí, tak vzácných na tomto světě, které přesahují obecný rozum. Moje chabé zdraví jest otřásáno odrazy této utkvělé myšlenky, a vidím v tom hlavní příčinu svého pokračujícího slábnutí, a téměř naprosté ztráty chuti k jídlu.«

Tyto poslední řádky oblaží ať kteréhokoli z oněch slídlů v lidských dokumentech, jež dnes necháváme brodit se a čmúchat v mělkých vodách. Ale když je čtete bez žabařské zvědavosti, nechávající oznívat v sobě echo toho naivního

stesku, pochopíte líp, co je upřímné sklíčenosti v tomto přiznání se k nemohoucnosti, napsaném tak zdařilým slohem. Svrchované úsilí jistých lidí prostých, zrozených pro pokojnou práci, a kteří zázračným střetnutím vrženi byli do srdce věcí, v jediném blesku rychle zhaslém — když vidíme, ani se snaží až do poslední minuty svého nepochopitelného života, aby zase zavolali a uchopili, co se nikdy na touž cestu nevrací a co je udeřilo do zad — je podívanou tak tragickou a hořkosti tak hluboké a tak tajemné, že s tím nic nelze porovnat mimo smrt děťátka. Marně se obracejí a vracejí krok za krokem, ze vzpomínky do vzpomínky, hláskují svůj život, písmenu za písmenou. Výpočet tu je, a přece příběh už nemá smyslu. Stali se jako cizinci vlastnímu dobrodružství; už se v něm nepoznávají. Tragika je zprobodala, aby tím zabila někoho jiného po boku. Kterak by zůstali lhostejní k té nespravedlnosti sudby, k jedovatosti a pitomosti náhody? Jejich největší úsilí nedojde dál než tetelení se nevinného a odzbrojeného dobytčete; snášejí umírajíce úděl, jemuž se nerovnájí. Neb ať kamkoli hrubý a obecný duch dovede dosáhnouti, a i kdybychom si pomyslili, že, tápaje symboly a zjevy, někdy se dotkl ne skutečna, nesmí uzmouti podílu silných, jímž jest ani ne tak znalost skutečna jako spíše pocitování naší nemohoucnosti, že nemůžeme uchopiti tuto skutečnost a zadržeti ji všecku všecinku, tu krutou ironii pravdy.

Kdo jiný líp než tento tak výtečný kněz byl by býval mohl narýsovat nám poslední kapitolu takového života, dokonaného v samotě a v tichu,

na vždycky zapečetěného? Žel, že bývalý farář z Luzarnes zůstavil jen několik neúplných listů, z nichž jsme citovali podstatná místa. Ostatek byl pečlivě zničen po uzavření ankety, nakázané biskupským rozhodnutím, jejíž výsledky prozatím chovají se v tajnosti.

V

— Pojdme odtud, pravil farář z Lumbres.

Druhý šel za ním, nikoli fascinován, jak později upřímně uvěřil, avšak z pouhé zvědavosti, aby uviděl. Bývalý profesor málo věděl o starém knězi, jenž se stal zčista jasná strážcem nesmírného stáda ustavičně rostoucího. Jakým divem tento dobrák se zablácenými střevíci, vždycky sám na cestách, a rychle míjející se svým truchlivým úsměvem, sehnal kolem své zpovědnice opravdový lid, svůj lid? Pan farář z Luzarnes, nově příchozí do diecese, sdílel do »jisté míry« nedůvěru některých spolubratří. »Zdržuj se úsudku«, říkal bezelstně. A hle, dnes náhodou (jiné slovo, jež miloval) poprvé vstupoval v důvěrný okruh toho zvláštního ducha.

Vešli do zahrádky obehnané zdmi, za stavením. Krásné slunce proudilo po salátu a zelí. Včely v západním větru vyletovaly jako šípy. Neb vánek vyvstal s dnem.

V tom se farář z Lumbres zastavil a popošel o kročej k svému průvodci. Jeho stará tvář se ukázala v plném světle, povadlá nespáním, poznatelná jako maska umírajícího. Na minutku jeho ubohá

ústa povolila, zachvěla se; potom druhý pohled, přemožen, vydal své tajemství zvědavému pohledu, který jej pozoroval, vydal sebe... Dobrák se rozplakal.

Náš příští kanovník počínal již počítovati soucit, tyčil do vzduchu svou plavou ručku.

— V pravdě, můj milený spolubratře...

Namluvil se mnoho, naspěch, jak se dalo, jak je slušno v záležitosti tak vážné, utvrzuje se znenáhla zvukem vlastního hlasu. Díval se za řeči, aby byl jistější, že ho přesvědčuje, na kněze zhola se potácejícího, jehož neomylná ta výmluvnost co nevidět upevní. »Tento záchvat roznícení, můj zbožný příteli, jest jen pomíjející zkouškou, a výstrahou Prozřetelnosti, která snad vždycky neschvaluje hýření vaší horlivosti, všech těch strohostí v pokání, těch postů, těch bdění...«

Nabíral to, nabíral, pachtě se po závěru, rozdával plnýma rukama svou náplast a své masti, když se v tom ozval hlas s přízvukem tak divným, ah! dojistá hlas tak obzvláštní, tak málo čekaný, hlas člověka, jenž ani neposlouchal, který by už vůbec neposlouchal, jehož jedinélkání rozhánělo v nic zklamanou výmluvnost.

— Příteli můj, příteli můj, už nemohu nikam. Jsem v koncích.

Jiná řeč se mu zachvěla na rtech, a té nedomluvil. Ale bdělý spolubratr, na okamžik vyrušen a zmaten:

— Toto zoufalství... spustil.

Farář z Lumbres kladl mu již na ruku ruku velitelskou, zimničnou.

— Poodstupme, vece, prosím vás, až támta.

Stanuli pod sesouvající se zdí. Jaký veselý život bzučel vůkol!

— Jsem v koncích, opět počal žalostný hlas. Ah! pro milosrdenství, příteli, teď můj jediný příteli, nechať vaše útrpnost vás nezavede! Buďte tvrdý! Nejsem než nehodný kněz, ubohý kněz, duše vyprahlá, slepec, bídný slepec...

— Nikoli... nikoli..., opravil zdvořile příští kanovník, nikoli vy, ale snad několik opovážlivých duchů, kteří zneužívajíce vaší důvěři... vaší poctivosti... Je snadninké dát víru všemu dobrému, co o nás povídají!

Usmál se, odháněje si rukou dotěrnou vosu (vosa, a tato užaslá ústa, plná rozprav, dvě brunčících zviřátek)... Ale pravil okázalým tonem:

— Poslouchám vás.

Farář z Lumbres semu spouští k nohám, klesá na kolena: Bůh mne vkládá do vašich rukou, vece, dává mne vám!

— Jaké dětinství! volá budoucí kanovník. Vstaňte, příteli. Vaše obraznost nemírně vzdouvá prostý dojem únavy, přemožení prací. Oh! jsem jen člověk obyčejný, ale jistá zkušenost..., uzavřel s úsměvem.

Farář z Lumbres odpovídá na tento úsměv úsměvem jiným, zkormouceným. Což na tom! Nechce viděti v tomto než přítele, před svrchovanou zatačkou, nikoli vyvoleného, ale přijatého, zřejmě přijatého od Boha, svého přítele posledního. Ah! dojista už nedoufá v návrat, v opětné nabytí pokoje, v ožití. Je už příliš daleko na prokleté cestě. Půjde, půjde, až mu dech vypoví, s tímto jediným společníkem.

— Běda! volá, takovým jsem byl v kněžském semináři, takovým jsem zůstal, zarytcem, vyschlého srdce, bez jakéhokoli vzmachu, abych vše pověděl: člověkem pranízkým, jehož Prozřetelnost použila. Hluk, ztropený kol mne, umíněnost, sníž mne pronásledují, přátelství tolika hříšníků, toť tolikéž znamení a zkoušek, jejichž smyslu ani účelu jsem nesrozuměl. Světec uzrává v tichu, a ticho mi bylo odepřeno. Ještě před chvilkou měl jsem mlčet... Nyní bych se vám nepotřeboval vyznávat... (Ano... moje srdce krvácelo, majíc opustiti v takové chvíli onu nebohou ženu klečící na kolenu — jež tak krutě — ano, krutě byla zasažena...) Nebylo to bez důvodu... nikoli bez důvodu... Neb... Příteli můj, když jsem byl už na prahu dveří... myšlenka... taková myšlenka mi vstoupila na mysl...

— Která? zeptal se pan farář z Luzarnes.

Bezděky se k němu sklonil, až k ústům, z kterých nyní vychází jen zmatený šepot... Pak se opět zdrcen napřimuje...

— Oh! příteli můj... volá... o příteli!

Zdvihá paže k nebi, a kříží si je na prsou, spouštěje široká ramena, utrmácen. Starý kněz dosavad klečí, hlavu máje svěšenu. Není viděti než jeho šedou šíji, ohnutou zahanbením.

— A to vám, hláskuje pan farář z Luzarnes, tato myšlenka přišla náhle na mysl, ponejprv?

— Ponejprv.

— A nikdy před tím?...

— Bože můj! volá farář z Lumbres, nikdy před tím! Jsem pouhý nešťastník. Celá léta už nevím, co je hodinka pokoje. Jak jen můžete věřiti... Cože!

až pod nohama Satanovými! Zázrak, já!... Příteli, vpravdě, snad se mi nezdařil, v celém mém životě, jediný úkon lásky boží, byť nedokonalý, byť neúplný... Ne! bylo třeba přehrozné práce v dnešní noci... Doslova, už si nenáležím... Zmítal jsem se v zoufalství... A tehdá... tehdá, jako na výsměch... ona myšlenka mi přišla...

— Měl jste ji odmítnout, vece druhý.

— Rozumějte mi, opět počal náš dobrák pokorně... Pravím: Ona myšlenka mi přišla. To je špatně řečeno. Nikoli myšlenka, ale jistota... (Ah! nedostává se mi slov; vždycky se mi jich nedostávalo, volá s naivní netrpělivostí...) Jest mi dojíti až na konec, bratře milovaný, až k tomuto poslednímu doznání... I na kolenou před vámi, tona v úzkosti, pochybuje dokonce o své spáse... věřím... musím věřiti... nepodrobitelně... že ona jistota pocházela z Boha.

— Dostalo se vám — jak to řeknu? — hmotného znamení...

— Jakého pak znamení? vece farář z Lumbres prostosrdečně.

— Ale což vím?... Viděl jste, či slyšel?...

— Nic... Toliko ten hlas vnitřní... Kdyby mi byl býval dán rozkaz, stejně jasný, byl bych poslechl bez okolků. Ale byl to méně rozkaz než prosté utvrzení, jistota, že by se to stalo — chtěli bych. Bůh mi svědkem, že doznání, jež vám činím, trhá mi srdce z útroob, měl bych z toho umříti hanbou... Věděl jsem... Víím... pořád... jsem jist... že slovo, mnou vyřčené, by bylo... Bože můj!... by bylo vzkřísilo... ano! vzkřísilo by toho nebožtíčka!

— Podívejte se na mne, pravil farář z Luzarnes po dlouhé odmlce s autoritou.

Pozdvihl jej oběma rukama. Když ho tak uviděl stojícího, u sebe, s koleny zablácenými, s hlavou sklopenou, miloval ho...

— Podívejte se na mne, pravil opět... Odpovězte mi upřímně. Kdo vás zdržel, abyste nezkusil... nezkusil své moci, v tu chvíli?

— Nevím, odtušil starý kněz... Byla to strašlivá věc... Je-li nástroj příliš sprostý, Bůh jej odhazuje použiv ho.

— Ale vaše... přesvědčení zůstává nedotčeno?

— Ano, děl ještě farář z Lumbres.

— A na čem teď se ustanovujete?

— Že poslechnu, odpověděl ten zvláštní muž. Příští kanovník živě si sňal brýle a zamával jimi.

— Poradím vám něco jednoduchého, pravil. Nejprv vejdete za mnou, omluvíte se, jak dovedete nejlíp. (Váš tak překotný odchod jistě se jim zdál velmineobvyklým, málo pozorným.) Já správním tuto povinnost zdvořilostní, a vy půjdete — slyšte mne dobře — vy půjdete do umrlčí jizby vykonati svoje pobožnosti — jak nejlíp dovedete — jak se vám zlíbí... Nechtěl bych ponechat ni žádná pochyby ve vašem duchu, již tak rozvráceném... Beru vše na sebe, uzavřel po nepostřehnutelném zaváhání, gestem břitkým, rozhodným.

(Takto skryl svým vlastním očím slabost hnutí zvědavosti sotvaže vědomé, nepřiznané. Neb nejobecnější z lidí, zabloudiv do herny, bývá jat do rytmu všech těch ukvapených srdcí, hází dukát na stolec a odhaluje drobet sebe sama.)

Pak, pozdvihuje si brýle do výše očí:

— Načež, příteli, hezky si půjdete poodpočinout.

— Pokusím se, pravil pokorně starý kněz.

— To záleží na vás. Úkon odpočinku, potvrzují specialisté, jest úkonem vůle. U mnoha nemocných sama nespavost jest jen jednou z tisíce podob abulie. Věřte v tom člověku, jemuž tyto otázky zdomácněly. Mravní krise jako tato je do jista trochu přirozenou reakcí přetíženého organismu. Promluvme si otevřeně, milý spolubratře. Devětkrát z desíti pokoj, pro který si chodíte tak daleko, jest vám na dosah; dobrá hygiena vám ho poskytne. Ovšem, v ústech kněze tyto pravdy bývají nebezpečny, neb choulostivy, mají-li se vnuknouti. Ale od ducha povýšeného, jako je váš, nemám se co báti některého toho nemírného výkladu..., jichž jisté úzkostlivé duše...

— Domníváte se, že jsem blázen, děl farář z Lumbres s vlídností.

Pozdvihl k němu očí, před chvilkou sklopených, plných tajemné něhy. Pak opět promluvil:

— Běda! ještě před nedávnem bych si toho byl přál. V některých chvílích viděti jest samo o sobě zkouškou tak tvrdou, že byste chtěli, aby Bůh rozbil zrcadlo. Rozbili byste ho, příteli... Neb jest tvrdo stát a nepadnout u paty Kříže, ale tvrdší ještě upřeně naň patřiti... Jaká to podívána, příteli, nevinnost v agonii! Ale, konec konců, tato smrt ničím není... mohli bychom jí snad poskytnout rázem, dorazit to, ucpat zemi nevýslovná ústa, udusit jejich křik... Ne! ruka, která jej svírá, jest znalejší a silnější; pohled, jenž se jím

syťí, není pohledem lidským. Děsné nenávisti, jež se zavrtává do skonávajícího spravedlivce, všechno je vydáno, všechno hozeno na pospas. Tělo božské netoliko je drásáno, je mu činěno násilí, je znesvěcováno svatokrádeží naprostou, až do majestátu umírání... Výsměch Satanášův, příteli! Smích, nepochopitelná radost Satanášova!...

...Na takovou podívanou, pravil pomlčev, naše bláto jest ještě příliš čisté...

— Drama Kalvarské, počal budoucí kanovník...

Nedomluvil. Od té chvíle tento kněz Descartovec již v sobě jasně neviděl. Kdyby výtečný filosof, jehož rozpravy kdysi zjevily tolika spanilým zvědavkyním jiný citový vesmír, a který moudrými dávkami matematiky a ducha ze záhady bytí udělal kratochvíli slušných lidí, jednoho dne byl uslyšel promluvit některé z oněch podivuhodných zvířat, udělaných jenom ze vzpruh, pák a svlaků, nebyl by víc zkoprněl než nešťastný kněz, až do té tak pevný, a jenž, náhle vytržen sám ze sebe, už se nepoznává.

Farář z Lumbres klade na čelo budoucího kanovníka hrotitý prst.

— Nešťastníci jsme, řekl hlasem chraplavým a pomalým, nešťastníci jsme, kteří tu nemáme leč chuchval mozku a pýchu Satanovu! Co já s vaší opatrností? Má sudba je teď stanovena. Jakého pokoje jsem hledal, jakého ticha? Není pokoje zde na zemi, jářku, nijakého pokoje, a v jediném okamžení pravého ticha tento práchnivý svět by se rozplynul jako dým, jako pach. Prosil jsem Našeho Pána, aby mi otevřel oči; chtěl jsem

uviděti jeho kříž; uviděl jsem jej; vy nevíte, co to je... Drama kalvarské, povídáte... Ale ono vám trhá oči, není nic jiného... Tohle! já, který s vámi mluvím, Sabirouxe, já slyšel - ano - až i s kazatelny v katedrále... věci... nemohu toho povědět... Mluví o smrti Boží jako o staré pohádce... Okrašlují ji... přidávají k tomu. Kde to vše berou? Drama kalvarské! Dejte si pozor, Sabirouxe...

— Můj drahý příteli... můj drahý příteli, breptal druhý vysílen... takové rozohnění... taková prudkost... tak vzdálená vašeho charakteru...

A dojistá, sama řeč jej méně děsila než onen hlas, náhle tak příkrý. Ale věci nejhorší bylo jeho vlastní jméno, čtyři slabiky do čtyř stran větru, vržené jako rozkaz: Sabirouxe... Sabirouxe...

— Dejte si pozor, Sabirouxe, a vizte, že svět není mechanikou spolehlivě složenou. Mezi Satanem a Sebe vrhá nás Bůh jako svou poslední hradbu. Skrze nás už věky a věky táž nenávist snaží se ho zasáhnouti; v nebohém těle lidském se dokonává nevýslovná vražda. Ach! Ach! byť sebe výše, byť sebe dále nás unášely modlitba a láska, vlečeme s sebou po boku hnusného toho společníka, chechtajícího se nesmírným smíchem! Modleme se spolu, Sabirouxe, aby zkouška byla krátká, a ubohý dav lidský ušetřen... Ubohý dav!...

Hlas se mu zajiká v hrdle, a zakrývá si oči třaslavýma rukama. Všude vůkol jasná zahrádka hvízdá a pje. Ale oni už toho neslyšeli.

Ubohý dav! opakuje potichu. Za vzpomínky na ty, které tolik miloval, jeho ústa se chvěla, cosi jako úsměv pomalu se mu vzneslo na tvář a

rozhostilo se zde s velebností tak líbeznou, že Sabiroux se bál, aby ho nezřel padati před sebou mrtva. Dvakrát naň nesměle zavolal. Tu pravil jako člověk, jenž se probírá z mdloby:

— Musel jsem tak promluvit. Jenynílíp. Mám za to, že mi bylo dovoleno, Sabirouxe, poopravit váš soud o mně. Bylo mi trapno nechávat vás ve víře, že by se mi kdy bylo dostalo přízně... vidin... zjevení... konečně pokušení málo obvyklých. To nebylo stvořeno pro mne. Ne! Co jsem viděl, příteli, viděl jsem ve své těsné sakristii, sedě na slaměné židli, tak jasně jako vidím vás. Vidíte, nikdo pleše neví, co je to hříšník. Čímž je takový hlas ve tmě zpovědnice, který vrčí, chvátá, chvátá a nespočine leč na prvních slabikách *mea culpa*? To je tak dobré pro dívky, pro chuděry! Ale dlužno vidět, dlužno vidět tváře, v nichž se všecko kreslí, a pohledy. Oči člověkovy, Sabirouxe! O těch je vždycky co říci. Dojista! přísluhoval jsem mnoha umírajícím; to nic není; už neděsí. Bůh je příkrývá. Ale bídníci, které jsem měl na očích — a kteří se hádají, usmívají, kroutí, lhou, lhou, lhou — až nějaká poslední úzkost jimi uhodí k našim nohám jako prázdnými pytli! To ještě se staví na nohy ve světě, panečku! Vyšlapuje si to před děvčaty. Rouhá se to příjemně... Ach! dlouho jsem neporozuměl; viděl jsem jen pomatence, které Bůh sbírá, jda mimo. A jest cosi mezi Bohem a člověkem, a nikoli osobnost vedlejší... Jest... jest ona bytost temná, neporovnatelně zchytralá a umíněná, k níž nic nemůže býti přirovnáno, leč děsná ironie, ukrutný smích. Tomu se Bůh na čas vydal. V nás jest Bůh uchvacován, požírán. Z nás

je trhán. Po věky pokolení lidské jest pod lisem, naše krev vytlačována ve vlnách, aby nejmenší částička těla Božího byla ohavnému katu úkojem a pošklebkem... Oh! naše nevědomost jest hluboká! Knězi vyškolnému, dvornému, politickému, čímjemu je ďábel, ptám se vás? Sotva se odvažují jmenovat ho beze smíchu. Pískají naň jako na psa. Ale co! Myslí, že jej ochočili? Ale! Ale! četli mnoho knih a málo zpovídali, to je to! Každý se chce jen líbit. Líbíme se jenom hlupcům, které uklidňujeme. Nejsme uspavači, Sabiroux! Jsme v prvé řadě boje na smrt a naši maličtí za námi. Kněží! Ale kněží ho neslyší, neslyší křiku nesměrné bědy! Tož nezpovídají než své kostelníky! Nedrželi tedy nikdy před sebou, tváří v tvář, zvrácený obličej? Neviděli tedy zdvihati se některý z těch pohledů nezapomenutelných, již plných záští k Bohu, kterým už nemáme co dát, nic co dát! Lakomce vyžíraného svou rakovinou, chlipníka jako zdechlinu, ctižádostivce plna jediného snu, závistníka, jenž ustavičně bdí. Ale, což! který kněz nikdy neplakal nemohoucností nad mysteriem utrpení lidského, Boha uráženého v člověku, jeho útočišti!... Nechtějí vidět! Nechtějí vidět!

Drsný hlas se rozléhal do větru a do slunce, a bujná zahrádka závodila s ním svým rušným životem. Květnový vánek, převaluje po nebi svá šedá oblaka, někdy zavřel pod obzor jich nesmírné stádo. Tehdy trysknutí oslnivého světla, podobné bleskotu šavle, rozlivší se po celé ztemnělé pláni, zarsřelo v zářivých křovinách.

»Cítil jsem se, napsal později abbé Sabiroux, jako na osamělém vrcholu hory, vydán bez obrany ranám neviditelného nepřítele... On pak, opět mlčenliv, upíral oči v týž bod prostoru. Jako kdyby očekával nějakého znamení, které se neukázalo.«

VI

Dlužno, abychom vrátili slovo svědku, od něhož se nám dostalo nejlepšího z tohoto vyprávění, a který byl vyvolen někým obratnějším a mocnějším, aby posloužil starci z Lumbres za jeho posledního zápasu. Jako citáty předešlé, i tyto jsou vyňaty z objemné zprávy, již odeslal svým představeným příliš svědomitý kanovník. Ovšem tam uvidíte bázeň a sebelásku, vyjadřující se někdy s nevinnou lstí. Ale není nic docela mrzkého v obhajobě nešťastníka, jenž hájí svých klamných názorů, svého klidu, své marnivosti, svých pohodlných způsobů života.

»Dojista jest velmi těžko představit si s dostatečnou silou událost už dávnu, ale rozhovor, o němž se zde pokouším podat zprávu, je takřka neuchopitelný, a paměť nejspolehlivější by na dálku nedovedla nastíniti jeho vzhled, tón, tisícero drobnůstek, jež úměrně pozměňují smysl slov a nakloňují nás, abychom už neslyšeli než ta, jež jsou sladěna naším utajeným citem. Dlužno, aby úcta, již chovám k vyslovenému příkazu svých představených, a moje žádost osvítiti je, nabyla vrchu nad mou nechutí a mými rozpaky. Tedy

se pokusím méně o to, abych vydal počet ze slov, ale spíše abych vyjádřil jejich obecný smysl, a obzvláštní dojem, který jsem z nich pocítil.

»— Dejte si pozor, Sabiroux! vzkřikl znenadání můj nešťastný spolubratr, hlasem, který mne přimrazil k zemi. Jeho oči metaly plameny. Jednou nebo dvakrát jsem se pokusil přiměti jej, aby mne vyslechl, avšak neráčil ani sklopiti pohled. Mám i to doznati? Byl jsem opředen kouzlem, možno-li nazvati kouzlem hrozného stahování nervů, šírající zvědavost. Dokud mluvil, už jsem nepochyboval, že stojím před člověkem vpravdě nadpřirozeným, v zápalu ekstase. Tisícero věcí, na které jsem jaktěživ nemyslel, a které by se mi dnes jevily plny rozporů a temností, neb i dětinných představ, tehdy spolu mi osvěcovalo srdce i rozum. Měl jsem za to, že vnikám do jiného světa. Kterak opakovati s chladnou krví ony zvláštní věty, v nichž tu žadoně, tu hroze, hned bledý hněvem, hned roně slzy, s přízvukem srdcervoucím zoufal o spáse duší, líčil jejich marné mučení, rozpaluje se proti zlu a smrti, jako kdyby byl svíral Satana za hrdlo. Satan! to jméno se mu vracelo ustavičně na rty, a vyslovoval je s přízvukem neobyčejným, který se vám zatínal do srdce. Kdyby bylo dovoleno očím lidským zahlédnouti vzpurného anděla, jemuž svatá prostomyslnost našich otců připisovala tolik divů, dnes lépe známých, taková slova by ho byla přičarovala, neb již jeho stín byl mezi námi dvěma, ubohými knězi, v zahrádce. Nikoli! pánové, taková řeč nemůže býti znovu pověděna s chladnou krví! Bylo by třeba slyšeti toho úctyhodného muže, proměně-

ného hrůzou, a jako unešeného nenávisť, an svolává nejtajnější vzpomínky své svaté služby, strašlivá doznání, hlodání hříchu v duších, a až i tváře nešťastníků, stavších se lupem demonovým, ve kterých jeho visionářský pohled spatřoval rýsovat se čáru za čarou agonii Páně na Kříži. Jakési nadšení mne uchvacovalo. Nebyl jsem už jedním z přísluhovatelů křesťanské morálky, ale člověkem inspirovaným, jedním z oněch legendárních vymítačů ďábla, hotových vyrvati mocnostem zla ovečky svého stáde. Ó toho zázraku výmluvnosti! Říkal jsem slova nesouvislá, byl bych se rád pustil do boje, čelil nebezpečím, snad mučednictví. Ponejprv jakž takž zahlédl jsem pravý účel svého života, a velebnost kněžského posvěcení. Vrhł jsem se, ano, vrhl jsem se ke kolenům pana faráře z Lumbres. Ba víc! Hnětl jsem v rukou záhyby jeho chudobné sutany, tiskl jsem tam rty, zaléval jsem ji slzami, a vykřikuje, žel! v přemíře své radosti spíše jsem vyrážel než říkal tato slova: » Vy jste světec!... Vy jste světec!... «

Nikoli jednou, ale dvacetkráté zdrcený kanovník opakoval to slovo, a brebtal je s opojením. Země spalovala jeho hrubé střevíce, obzor setočil jako kolo. Cítil se lehčím nežli člověk z korku, divoucne volným a lehkým v pružném vzduchu. » Pokládal jsem se za sproštěna smrtelných pout, « zaznamenává.

Jaká pak řeč byla dost silnou, aby tak vysoko zdvihla tu hrubou váhu, aneb které zázračnější mlčení? Co mu pošeptal do ucha ten tragický stařec, jímž pokušení tehdy lomcovalo až do útroh

a který odmítán ode všech, i od Boha, přemožen, vzdávaje se, kyná ohlížel se po přátelském pohledu? Ale toho se vůbec nedozvíme...

—Ah! Satan nás má přišlápnuty, děl posléze hlasem sladkým a odzbrojeným.

Farář z Luzarnes v údivu koktá:

—Příteli, bratře můj, zneužíval jsem vás... Nevěděl jsem... Bůh vás učinil, abyste byl ctí diecese, Církvě, stolice pravdy... A, maje dary tak podivuhodné, cože! ještě vzdycháte, vidíte se poražena! Vy! Aspoň dopusťte, abych vám dal na jevo svou vděčnost, svoje vzrušení, za dobro, jež jste mi prokázal, za nadšení...

—Neporozuměl jste mi, děl zkrátka farář z Lumbres.

Ví, že má mlčet, ale přece promluví. Slabost má svou logiku a svůj spád, jako heroism. A přece jen starý muž váhá, než zasáhne posledními ranami.

—Nejsem světec, opět dí. Tak! nechte mne domluvit. Možná, že jsem zatracenec... Ano podívejte se na mne... Můj minulý život se osvěcuje, a vidím jej jako krajinu, jako s hřebene Chennevières městečko Pin, u svých nohou. Pracoval jsem o svém odtržení od světa, chtěl jsem tomu, ale druhý jest silnější a chytřejší; pomáhal mi, abych v sobě umořil naději. Kterak jsem trpěl. Sabiroux! Co jsem se napolykal slin! Živil jsem v sobě to zošklivení; toť jako bych si byl tiskl na srdce ďábla dítko. Byl jsem u konce sil, když tato krise už všecko dolámala. Co jsem to byl za troupa! Bůh v tom není, Sabiroux!

Ještě otálí, vida nevinnou oběť: tohoto kněze

kvetoucího, očí prostosrdečných. A pak surputností bije a zdvojuje rány:

— Světec! máte všichni to slovo v ústech. Světci! víte, co to je? A vy sám, Sabiroux, toto si zapamatujte! Hřích vchází do nás málokdy násilím, ale lstí. Vkluzuje jako vzduch. Nemá ani tvaru, ani barvy, ani chuti, jež by mu byly vlastními, ale bere je na sebe všechny. Vyžírá nás zvnitřku. Na několik ubožáků, jež hltá za živa, a jejichž křik a nářek nás děsí, co jiných jest už studených, a ti už ani nejsou mrtvolami, ale prázdnými hroby. Náš Pán to pravil: co to za řeč, Sabiroux! Nepřítel lidí krade vše, samu smrt, a potom ulétá s chechtotem. (Týž plamen se mihá jeho utkvělýma očima, jako odlesk po zdi.)

— Jeho smích! to je zbraň knížete tohoto světa. Schovává se jako lže, běže na se všechny tváře, dokonce naši. Nečeká nikdy, nikde se nepostaví pevně na odpor. Jest v pohledu, který mu vzdoruje, jest v ústech, která ho zapírají. Jest v mystické úzkosti, jest v jistotě a spokojenosti hlupcově...
Kníže světa! Kníže světa!

Nač ten hněv? Proti komu?... táže se sám sebe farář z Luzarnes dobrácky.

— Ah! volá, mužové jako vy...

Ale světec z Lumbres mu nedá domluvit. Kráčí přes to, div do něho nevráží.

— Mužové jako já! Svatá Kniha vám to praví, Sabiroux; umírají, ale ne v moudrosti.

Pak se ho náhle táže svým úsečným hlasem:

— Kníže světa... co vy si o tom světě myslíte?

— Na mou věru, dojistá... sípe dobrák mezi zuby.

— Kníže světa; to je rozhodné slovo. Jest knížetem *tohoto světa*, má jej v rukou, jest jeho králem.

... Jsme pod nohama Satanovýmá, opět vece odmlčev se. Vy, já víc než vy, s jistotou zoufalou. Jsme zaplaveni, utopeni, zasypáni. Už ani nedbá, aby nás odstrčil, vetché, činí z nás své nástroje; používá nás, Sabiroux. Čím já sám jsem v této minutě? Pohoršením pro vás, trnem, jež vám zabodává do srdce. Odpusťte mi, jménem Božské slitovnosti, odpusťte mi! Nosil jsem tuto myšlenku, každý den zrající, v tichu, po celý svůj život. Už ve mně není; polkla mne. Já jsem v ní, svém pekle! Poznal jsem příliš duší, Sabiroux, příliš jsem se napslouchal lidských slov, když už neslouží na zakrytí hanby, ale na její vyjevení; nabraných z pramene, načerpaných jako krve z rány. I já měl za to, že budu moci zápasiti, ne-li porážeti. Na počátku svého života kněžského činíváme si o hříšníkovi ponětí tak divné, tak velkodušné. Vzpou-ra, rouhání, svatokrádež, to má svou divou velikost, to je šelma, kterou zkrotíme... Zkrotit hříšníka! Ó té směšné myšlenky! Zkrotit ochablost samu a zbabělost samu! Kdo by se neunavil zdviháním neživé hmoty? Všickni tíž! Za výlevu doznání, v rozšíření odpuštění, lháři ještě, vždy! Hrají si na člověka silného a chmurného, jenž chytil udidlo do zubů a řítí se slušnostmi, morálkou a ostatkem, a volají žalostně po pevné pěsti. Ah! té bědy! jsou zchvácení! Viděl jsem vám takové, viděl jsem takové, jež jméno ženy vrhalo do zmítání vzteklosti, a kteří, škubáni bázní, výčitkami a chtíčem, lezli mi v nohách jako hovada..., viděl jsem takové. Ne! Ne! ta náramná šalba, ten ukrut-

ný smích, to znesvěcování všeho, co sám zabíjí, to je Satan vítěz! Porozuměl jste mi, Sabiroux?

Blankytné oči profesorovysnášejíjeho pohled s prostosrdečnou zvědavostí, s neskonalou, ustavičnou přívětivostí. Ah! budiž konečně prolo-men, ten modrý email! A starý athlet tváří v tvář velikému, buclatému pacholeti střídavě červená a bledne. Srdce mu bije hlubokým, pravidelným tepotem v hrudi, kde mohutná vůle, nikdy nadobro nepodrobená, už se vzpouzí, trhá uzdu. Strká Sabiroux ke zdi, křičí mu do ucha, a s přízvukem nenapodobitelným:

— Jsme poraženi, pravím vám! Poraženi! Poraženi!

Minutu, dlouhou minutu naslouchá vlastnímu rouhání, jako poslední lopatě prsti na hrobě. Toho, který třikráte zapřel svého mistra, mohl rozhřešit jediný pohled, ale co za naději tomu, jenž sama sebe zapřel?

— Příteli! Příteli! volá farář z Luzarnes.

Ale světec z Lumbres mu vlídně odsunuje ruce:

— Nechte mne, praví, nechte mne... už mne neposlouchejte.

— Nechat vás! odpovídá druhý hlučným hlasem, vás nechat! Nikdy jsem nic neviděl, co by se vám podobalo. Spíše mi odpustte, že jsem o vás pochyboval. Jsem ochoten státi vám za svědka ve zkoušce, o které jste rozjímal... Nic není nemožno ani neuvěřitelné u muže jako vy... Jděte! Jděte! Já za vámi. Bůh vás před chvilkou nadchnul. Pojďme zase spolu do stavení. Jděte vrátit nebožtíčka jeho matce.

Farář z Lumbres naň hledí s úžasem, přejíždí si rukou po čele, hledí pochopiti... I pro moralistu platí tragické, údivné zapomenutí!... He, což! už si nevzpomíná?...

— Hleďte, přáteli, můj ctihodný příteli, naléhá, jest na mně, abych vám připomenul, co jste před chvílí, na tomto místě?...

Rozpomněl se. Zda jest možný poslední pozev milosrdenství, oslňující slib, jenž by jej byl zachránil, a který vyslechl jen s nedůvěrou, místo aby odpověděl jako dítě, jehož ručky robí veliké věci, kterých nezná? Dlužno, aby jiný mu jej připomenul. Utkvělá idea, k níž po dva dny a po dvě noci nešťastník připínal svoje myšlení, — ó té zbesilosti! — snad ve chvíli osvobození, a jakou rukou! celičkého jej uchvátila. V rozhodné minutě, v nejslavnější minutě jeho neobyčejného života — aj výsměch svrchovaný, naprostý — už nebyl než ubohým zvířetem lidským, mocným toliko na utrpení a křik.

Ah! ztroskotanec, který ve mze jitřní už se neshledává s nachovou plachtou; umělec, který, vyčerpav svou mízu, umírá za živa; matka, jež vidí v očích syna v agonii vysmekávati se pohled z její přítomnosti, nepozdvihují k nebesům křiku tvrdšího.

Avšak pod takovou ranou hrdinný stařec neohnul kolenou. Už se nemodlí. Měří studeně hlubokost svého pádu; přehlíží ještě naposled povýšenou taktiku nepřitele, který ho porazil. — Nenáviděl jsem hříchu, dí si, pak i života, a co jsem cítil nevýslovného ve slastech modlitby, bylo snad oním zoufalstvím, jež se mi rozplývalo v srdci.

Jeden za druhým, obrazy na nás vyčerpávají svou kresbu, pak, v největším zmatku svědomí dostavuje se rozum, aby nás dorazil. Tak jako sám pud, vysoká schopnost, na kterou jsme hrdi, má svoji paniku. Farář z Lumbres toho zakouší; dokonává myšlenku, která ho zabíjí. Cože! právě ve chvíli, kdy jsem se domníval býti... cože! až v opojení lásky Boží!...

— Byl by si Bůh se mnou zahrál? křičí.

Když se rozplyne sen, jenž se nám zdál vždyc-
ky zřejmou skutečností, a na nějž se upjal náš osud,
když zkáza jest úplná — když dostižen jest její
bod dokonalosti — jaká jiná síla ještě na nás do-
ráží, ne-li trpká žádost vydráždit neštěstí, popo-
hnat je, poznat je konečně?

— Pojďme, pravil farář z Lumbres.

VII

Velikými kroky prochází zahradou, již stíní
oblak. Opět se objevuje na zápraží.

— Tu je! volá ta, jež jej očekávala se srdcem
tlukoucím.

Pospíchá k němu, zastavuje se zaražena až i ve
své naději pohledem na rozrytou tvář, v níž nechte
než dravou vůli, tvář heroa, nikoli světce. On však,
aniž na ni shlédl, jde přímo k zavřeným dveřím,
za velkým dubovým stolem, a, ruku drže na klice,
pokynem zastavuje na místě svého zaleknutého
spolubratra. Dveře se otvírají do jizby temné a ně-
mé, jejíž okenice jsou zavřeny. Svíce se zachvívá
v koutě. Vchází a zavírá se s mrtvým.

Místnost se zdmi vápnem obílenými jest úzká a hluboká; je to přístěnek u kuchyně, kamž doktor chtěl, aby přenesli chorého, poněvadž je prostornější, má dvě okna na východ s vyhlídkou do zahrady, na lesy u Sennecourtu, na kopce u Beau-regardu, plné křovin v květu. Na červené dláčky hodili špatný koberec. Jediná svíce sotva že ozařuje holé zdi. A co vniká ze světla denního — nevíte, jak neviditelnými štěrbinami, choulí se a vznáší nad bílými prostěradly, bez řas, tuhými, a která spadají velmi rovně až na zem, po obou bocích hošíka, jenž je nyní ku podivu hodný a pokojný. Starostlivá moucha bzučí.

Farář z Lumbres stojí vzpřímen v nohách lůžka, a hledí, aniž se modlí, na krucifiks na čistém plátně. Nedoufá, že by nanovo uslyšel tajemný povel. Aleslib je učiněn, povel zaslechnut; to stačí. Hle služebník nevěrný, tu právě, kde ho marně očekával jeho pán, a jenž naslouchá, necitelný, rozsudku, jehož zasloužil.

Naslouchá. Venku, za zavřenými okenicemi, zahrada plane a hvízdá pod sluncem, jako otep zeleného chrastí v ohni. Uvnitř vzduch je těžký vůní šeríků, teplého vosku, a jiným slavnostním pachem. Ticho, které není tichem země, jímž zvuky zevnitřní procházejí, aniž je porušily, vystupuje vůkol, z hluboké země. Vznáší se jako neviditelný opar, a již se rozkloubují, rozvazují živoucí podoby, zřeny v tom závoji; již zvuky se v tom rozplývají, již se tam vyhledává a shledává tisíce věcí neznámých. Podobny plynutí po sobě dvou fluid nestejně hustoty, dvě skutečnosti se kladou na sebe, aniž se mísí, v tajemné rovnováze.

V tom okamžiku pohled světce z Lumbres se setkal s nebožtíkovým, a upřel se do něho.

S pohledem jen jednoho z těch mrtvých očí, protože druhé bylo zavřeno. Patrně proto, že příliš záhy byly zatlačeny, a rukou chvějící se, stažení svalu pozdvihlo víčko, a vidíte pod napiatými brvami modrou zornici, už povadlou, ale ku podivu tmavou, skoro černou. Z bledinkého obličej v hloubi podušky nevidíte než ji, uprostřed rozšířeného kruhu jako díry stínu. Tílko v rubáši postlaném šerákem již má tuhost a hranatost mrtvol, kolem které náš vzduch, tak zamilovaný do tvarů živoucích, jeví se pevným jako balvan ledu. Železná lože se svým studeným břeménkem podobá se zázračné lodi, jež navždy spustila kotvy. Už tu není než onen pohled nazad — dlouhý pohled vyhoštěncův — tak zřetelný jako pokynutí ruky.

Dojista, farář z Lumbres se toho pohledu nebojí; ale vyptává se ho. Pokouší se porozumět mu. Před chvilkou s jakousi vyzývavostí překročil práh dveří, hotov sehráti mezi těmi čtyřmi holými zdmi zoufalou partii. Přišel k mrtvému bez dojetí, bez soucitu, jako k překážce, za niž se musí dostat, k předmětu příliš těžkému, jímž třeba zaviklati... A hle, mrtvý jej předhonal: *on sám naň čeká* podoben odhodlanému protivníku, který bdí a jest ostražit.

Upírá zrak v ono uvřené oko se zvědavou pozorností, z které se útrpnost vytrácí, potom s jakousi krutou nedočkavostí. Dojista, hledíval na smrt tak často jako nejstarší voják; takové podívané je zvyklý. Přistoupiti o krok, natáhnout ru-

ku, prsty přimknout víčko, zakrýt zornici, jež naň hlídá, které už nic nehájí, co prostšího? Žádná hrůza ho dnes nezdržuje, žádná ošklivost. Spíše žádost, nepřiznané očekávání nějaké věci nemožné, která již již se chystá mimo něho, bez něho. Jeho myšlenka váhá, couvá, znovu postupuje. Pokouší se nebožtíka, jako zachvilku nevěda to ho bude pokoušet i Boha.

Ještě chvíli pokouší se o modlitbu, hýbe rto-
ma, povoluje sevřené hrdlo. Ne! ještě minutu,
ještě minutku... Bláznivý strach, nesmyslný, aby
neopatrné slovo navždy neodmítlo přítomnost
neviditelnou, uhadovanou, žádanou, obávanou,
přibíjí ho na místo, němého. Ruka, jež ve vzduchu
čmárala znamení kříže, sklesá. Široký rukáv v za-
mávání zachvívá plamenem svíce a zhasí ji. Příliš
pozdě! Dvakrát uviděl oči otevřít se a zavřít ti-
chým pozevem. Utlumuje výkřik. Temná jizba
jest už pokojnější nežli před tím. Světlo zvenčí se
vlíná okenicemi, nadnáší se vůkol, kreslí každou
věc na pozadí z popela, a lůžko uprostřed modra-
vého záření. V kuchyni hodiny odbíjejí desátou...
Smích dívky vzlétá do jasného jitra, dlouho se tře-
pytá... »Nu tak! Nu tak!...« praví světec z Lum-
bres, hlasem nepevným.

Štárá si v kapsách se směšným spěchem, hledá
křesadlo, dárek pana hraběte de Salpène (ale které
vždycky zapomíná na stole), objevuje sirku, zkazí
ji, opakuje: »Nu tak... nu tak«, zuby maje zařaty.
Vyprazdňuje si kapsy, složil na zem svůj nůž s ro-
hovou stříenkou, dopisy, bavlněný kapesník tak
krásně červený! a nadarmo omakává dlážděčky, tam
a onde, nemůže věci už nalézt. Lůžko docela na

blízku tvoří hutnější stín. Ale nahoře, naopak, světelný opar kol zavřených okenic se šíří, prostírá. Již tvář mrtvého se vynořuje... po něčem... vystupuje... pomalu... až na hladinu temnot. Dobrák se sklání na dotyk, hledí... »Obě oči, nyní široce rozevřené, také naň hledí.«

Ještě minutu snáší ten pohled, s bláznivou nadějí. Ale ni jediná vráska se nehne od vyhrnutých víček. Zornice, mdle černé, už nehostí lidského myšlení... A přece... Myšlení jiné snad? Ironie záhy rozeznaná, v blesku... Výzva mistra smrti, zloděje lidí... Je to on.

— Jsi to ty. Poznávám tě, vzkřikuje nešťastný starý kněz hlasem hlubokým a zmučeným. Zároveň se mu zdá, že všechna krev jeho žil mu dopadá na srdce ledovým děsem. Náhlá a zdrcující bolest, nevýslovná, proniká jím z ramene do ramene, už rozptýlena v levé paži, až do ztuhlých prstů. Úzkost nikdy nepocítená, všechna tělesná, vyprazdňuje mu prsa, jako obludným ssáním v nadbříší. Vzepře se, aby nekřičel, nesvolával lidi.

Všeliká životní bezpečnost vymizela: smrt je blízká, jistá, naléhavá. Neochvějný muž se s ní potýká se zoufalou úporností. Klopýtá, popochází o krok, aby opět nabyl rovnováhy, zachycuje se lůžka, nechce se svalit. V tomto prostém uklouznutí čtyřicet let velkodušné vůle, v jejím nejvyšším napětí, utrácí se ve vteřině, na úsilí poslední, nadlidské, schopné na okamžik zarazití sudbu.

Tedy jest pravda, že, dokud noc si ho nevezme, dokud i jeho neobestře, houževnatý ten katan, jenž se baví lidmi jako kořistí, nepřestane ob-

kličovati ho svými kouzly a mamy, volat jej, zavádět, kárat nebo hladit, odnímat mu nebo vracet naději, vypůjčovat si všechny hlasy, anděl či demon, nescíslný, účinný, mocný jak nějaký Bůh! Jak nějaký Bůh! Ach! Co sejde na pekle a jeho plameni, bude-li rozdrvena, jednou jedenkrát, obludná ta zloba a lest! Což je možno, což chce Bůh, aby služebník, který šel za ním, našel na jeho místě směšného krále much, šelmu sedmkrát korunovanou? Jen tohoto se dostane ústům, jež hledají Kříž, pažím, jež jej tisknou? Téhle lži?... Je to možno? opakuje světec z Lumbres hlasem tichým, je to možno?... A v zápětí na to vykřikne:

— Oklamal jsi mne!

(Palčivá bolest, která jej ovíjela strašlivým pásem, pomalu povoluje ve svírání, ale dech mu vypovídá. Srdce mu bije pomalu, jako utonulé. »Zbývá mi už jen chvilka«, praví si nebohý muž, pozdvihuje od země, jednu po druhé, svých olověných nohou.)

Ale nic nezastaví toho, jenž s čelistmi zařatými a všecek se shromažďuje v jediné myšlence, postupuje proti vítěznému nepříteli a odměřuje svoji ránu. Světec z Lumbres vsunuje ruce pod ztuhlé pažičky, zpola vytahuje lehkou mrtvolu. Hlava sklesá a klátí se na to neb na ono rámě, pak se smeká na zad, nepohnuta. Jako by říkala: »Ne!... Ne!« hezkým, znaveným gestem zpo- výkaných dětí. Ale což záleží drsnému sedláku, jemuž činěno násilí až do naděje svrchované, a jež udržuje na nohou nadlidský hněv, na kterémkoli z těch živelných citů, na zběsilé nepodajnosti dítěte neb poloboha?

Zdvihá chlapečka jako hostii. Šlehá k nebesům sveřepým pohledem. Jaká naděje, že bude moci opakovati výkřik úzkosti svrchované, kletbu heroovu, který si nežádá smilování aniž odpuštění, ale spravedlnosti! Ne, ne! neprosí o tento zázrak, požaduje ho právem. Bůh jest mu dlužen, Bůh mu dá, nebo všechno není než pouhý sen. Rci, kdo z vás je pánem, on nebo Ty? O šílené, šílené slovo, ale mocné, aby ses nebesy rozlehlo, a prorvalo ticho! Šílené slovo, milostné rouhání!...

Tomu, jenž vpustil smrt do rodiny lidské, snad není udělena moc, aby zničil sám život, aby vrátil jej v nicotu, z níž je vzat. Byť byl nadarmo trpěl, budiž! Ale věřil. Ukaž Se, volá oním vnitřním hlasem, v němž se projevuje neviditelnému světu nepochopitelná moc člověka, ukaž Se, než mne opustíš navždycky!... O bědného starého kněze, jenž hází do větru, co má, aby se mu dostalo znamení v nebesích! A tohoto znamení mu nebude odepřeno, neb víra, která hory přenáší, do jista může vzkřísiti mrtvého... Ale Bůh se nedává leč lásce.

VIII

Máme od světce z Lumbres samotného jen zcela krátké vylíčení, nebo spíše poznámky na chivat napsané, a ve zmatku ducha, jenž sousedí s blouzněním. Sestaveno je to neobratně, tak naivně, že není možno přepsati to bez pozměny. Nic tam nepřipomíná neobyčejného muže, na němž zkušeny všechny svody zoufalství; ale naopak se

tam shledáváme s bývalým farářem z Lumbres, s jeho prostosrdečnou pokorou, s jeho úctou k představeným a dokonce s jakýmsi ukláněním trochu hlubokým, s poddanským strachem z hluku, s dokonalou nedůvěrou k sobě, spojenou s hlubokým sklíčením, jemuž není léku a jež příliš dává předvídati konec.

Buď jak buď, některé z těchto řádek zasluhují, aby byly vyrvány zapomenutí. Jsou to ty, kde, bedliv toliko, aby hodně přesně zaznamenal sled událostí, jichž byl jediným svědkem, takřka přepisuje slovo za slovem poslední chvíle své zázračné události. Stůjtež zde, jak byly nalezeny:

»Pochoval jsem minutu nebo dvě mrtvolku v náručí, píše, pak jsem se pokusil zdvihnouti ji ku Kříži. Byla lehoučká, a přece jen s velikou potíží jsem ji udržel, tolik moje levá paže byla slabá a bolela. Ale dosáhl jsem toho. Tehdy, upíraje zrak na Našeho Pána a připomínaje své myslí s úporností pokání a únavy svého ubohého života dobro, které se mi někdy zdařilo prokázat, útěchy, kterých se mi dostalo, dával jsem všechno, bez výhrad, aby nepřítel, jenž mne pronásledoval bez spočinutí, a jenž mi kradl nyní až i naději ve spásu, konečně byl pokořen přede mnou mocnějším než je sám... O můj otče, byl bych na to obětoval až i život věčný!...

»Můj otče, je to příliš pravda; ďábel, který si ze mne udělal svou državu, je sdostatek silen a sdostatek zchytralý, aby oklamal mé smysly, zmátl můj úsudek, smísil pravdivé s falešným. Přijímám, beru předem tvé svrchované rozhodnutí. Ale zázrak jest ještě v očích, které jej viděly,

v rukou, které se ho dotkly... Ano! na nějakou dobu, jíž jsem nemohl určit, mrtvola jako by byla ožila. Cítil jsem ji zcela teplou pod prsty, všecku se chvějící. Hlavička nazad zvrácená se obrátila ke mně... Viděl jsem víčka oční mrkati a pohled se rozžihati... Viděl jsem to. V té chvíli vnitřní hlas mi opakoval slova: *Numquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua, et justitia tua in terra oblivionis?* Otvíral jsem ústa, abych je vyřkl, a v tom táž pronikavá, nevyslovitelná bolest, které s ničím nemohu porovnat, nanovo mne porazila. Ještě vteřinu jsem se pokusil zadržet tílko, jež mi vyklouzávalo. Viděl jsem je padnouti opět na postel. Tu právě za mnou zazněl hrozný výkřik. «

Opravdu jej uslyšel, onen hrozný výkřik, po němž následoval příšernější smích. Tehdy utekl z jizby, jako zloděj, rovnou do otevřených dveří a do zahrady zalité sluncem, aniž se ohlédl, aniž co viděl mimo stíny, kteréž odmítal, nepoznávaje jich, oběma vztaženými pažemi... Za ním hlasy po sobě hynuly, a smísily se posléze v jediný hukot a šumot, záhy utlumený... Ještě ušel několik kroků, nabral dechu, otevřel oči. Seděl na svahu u cesty do Lumbres, skloboukem vedle sebe, s pohledem ještě opojeným. Dvoukolka se hrnula rychlým poklusem ve zlatitém prachu, muž jeda mimo se dokonce ze široka usmál a pozdravil bičem... »Což jsem tedy snil?« pravil si nešťastný kněz se srdcem bušícím...

Farář z Luzarnes stál před ním.

Byl to farář z Luzarnes, bledý, udýchaný, koktající, ale znenáhla opět nabývající svého vzhledu a uvědomění, vida nešťastníka, an s velkou potíží

vstává, namáhá se, aby zůstal na nohou, prostovlasý, s šedinami zcuchanými, podoben starému školákovi.

— Nešťastníče! rozkřikl se příští kanovník, ihned jak byl jist, že promluví s náležitou pevností, nešťastníče! Váš stav opravdu zasluhuje soustrasti; lituji vás. Ale lituji i sebe, že jsem povolil vaší pomatenosti, že jsem uvalil na tento nebohý dům jiné hrozné neštěstí, vydal v šanc důstojnost nás všech — ano! — všech, směšným počínáním... A ten útek! Ah! můj drahý spolubratře, ten nedostatek odvahy mne u vás překvapuje... A nyní (opět pravil po pomlčce, za které ještě si naslouchal s očima zavřenýma), a nyní, co si počnete?

— Co pak si mám počít? odpověděl světec z Lumbres. Dopustil jsem se chyby, jejíž vážnost sotva tuším. Bůh ji zná. Velmi zasluhuji vašeho opovržení. — Dodal šeptem několik zmatených slov, dlouho váhal, potom děl pokorně, s hlavou sklopenou k zemi, hlasem skoro neslyšným:

— A teď... a teď... kdybyste mi tak řekl... co ten nebožtíček, kterého jsem držel v náručí?...

— Nemluvte o něm! odpověděl farář z Luzarnes s vypočtenou hrubostí.

Světec se zachvěl bez odpovědi, přelétl však po svém soudci zvláštním pohledem.

— Komédie bezmála svatokrádežná, kterou jste sehrál (beze zlého úmyslu, můj ubohý příteli!) měla rozuzlení, kterého, zdá se, neznáte... Mluvme vážně! Není možno, abyste byl neuzřel ani nezaslechl...

— Nezaslechl... odpověděl světec z Lumbres... nezaslechl... Co jsem zaslechl?...

— *Co jsem zaslechl!* vzkřikl někdejší profesor. Vyložte mi vše! Konec konců u vás jest i to možno, že jste opravdu neslyšel než hlasy imaginární. Nechci věřiti, že muž jako vy, sluha pokoje, byl by zůstavil za sebou bez výčitek ženu, matku, již vaše šeredná inscenace div nezabila,*) a která právě v této chvíli má silný záchvat šílenství?

Ale že starý kněz naň hleděl se zděšením zřejmě upřímným, snížil tón na pokračování, s nedočkavostí hloupých vyprázdňiti se ze zlého tragického výkladu:

— Vám tedy to není povědomo! Nevíte, že nešťastnice vklouzla do jizby za vámi? Co se událo? Vy to víte dojistá lépe než já... Uslyšeli jsme výkřik, smích... Potom jste proběhl světnicí jako pomatenec... Chtěla za vámi; dalo nám věru práce, abychom ji udrželi; byla to děsná podívaná... Běda! proč bych se divil, že slabá žena v neštěstí byla stržena vaší výmluvností, byla nakažena vašimi gesty, vaší roznícenou obrazností, když já sám... mozek jako můj... před chvílí... málem byl v pochybnostech o správném a nesprávném... Opakovala: »Je živ! je živ!... Už ožívá!...« Chtěla, aby za vámi běželi, aby vás ještě přivedli... Milosrdný Bože!

Poustává, vydychuje a táže se, s pažema skříženými.

— Tak se věci mají... Co o tom myslíte?

*) Je známo, že paní Havretová byla uzdravena několik měsíců potom na pouti do chrámu v Lumbres.

Mezi tolika neobyčejnými konversemi, jichž počtu už ani nikdo neví, jest zajímavo, že toto zázračné uzdravení jest jediným, jež možno přičísti, až do dneška, přímlově abbého Donissana.

— Jsem ztracen, odpověděl farář z Lumbres, s klidem se vztyčuje vší svou výškou.

Potom, jako kdyby pohledem pronásledoval po prázdné obloze svého neviditelného nepřítele:

— Jsem ztracen, děl opět... Byl jsem blázen... nebezpečný blázen... Sám se odklidím — ano — sám se musím učinit neškodným... Jedna naděje mi zbývá, a to jest, že čas mi je odměřen, tuze odměřen... Ucítil jsem před chvilkou, příteli můj, první útok choroby, který jsem přičítal... konečně bolest prapodivnou a která, cítím to, bude dvojnásobná od minuty k minutě, aby mne sklátila...

» Vylíčil mi velice jasně, sděluje farář z Luzarnes v poznámkách už citovaných, klasický záchvat zánětu plic. Řekl jsem mu to bez obalu. Byl bych rád dodal několik rad (ze zkušenosti, běda! neb moje ctihodná matka zemřela tou strašnou nemocí). Ale napřed mi dal opakovati dvakrát slovo *angor pectoris*, kterého neznal, a pak jsem viděl, že si sbírá klobouk se země, otírá jej rukávem a odchází, aniž mne chtěl vyslechnouti, velkolepými kroky.«

IX

Dlouhá jest cesta zpáteční, dlouhá cesta! Cesta poražených vojsk, cesta večerní, která k ničemu nevede, v marném prachu!... Přece však dlužno jít, dlužno kráčet, dokud bije to ubohé staré srdce — pro nic, jen aby života se upotřebilo — poněvadž tunení odpočinutí, dokud den trvá, dokud krutá denní hvězda na nás hledí svým jedi-

ným okem nad obzorem. Dokud bije ubohé staré srdce.

Tu je prvý dům vesnice, potom nadcházka pěšinou mezi dvěma nestejnými živými ploty, lukami a jabloněmi, která ústí u vchodu na hřbitov, v samém stínu kostela. Hle kostel v Lumbres, jako stín.

Farář z Lumbres vešel, nikým neviděn, dvířky vedoucími rovnou do sakristie. Dopadl na židli, pohled upíraje na cihly podlahy, ždímaje klobouk v dlaních, ještě neschopen utkvěti ať na čemkoli svou zmatenou paměť, naslouchaje toliko pravidelnému bití krve v tepnách krku, se ztrnulou pozorností.

Dojista nic nezbyvá z velikého starce v zápalu vzpoury, v zápalu vyzývání! Ani na vteřinu, až do konce, nenajde potřebné síly, aby shromáždil své vzpomínky, aneb aby je utřídil. Pouhá myšlenka na rozeznávání tak bolestné jest mu protivna, nesnesitelná. Ah! ať raději uchová v sobě ten polospánek! Úsilí bylo příliš úporné, a spadl s přílišné výše; obyčejná pokušení jsou jen dětskými sny, monotonním přežvykováním, žvaněním, jež se podobá podskočnému tlachu nějakého soudce. Ale jeho se vyptával kat.

Drží si s gestem neuvědomělým ruku přitisknutu na prsou, právě na místě, kde usnuvší bolest má kořen. Přece však více než hrůza nové agonie nejprv jej tlačí strach ze soudu spolubratří, z jejich rozprav, z důtek a pokut arcibiskupových. Slzy se mu hrnou do očí. Táhne si židli ke stolku, s hlavou prázdnou, se srdcem ustrašeným, se zády shrbenými pod hrozbou namáhá se, aby sepsal hod-

ně čitelně, hezky čistotně, k vůli možné anketě, krásným písmem školáka onu jakou takou zprávu, z níž jsme výše citovali několik řádek.

Píše, vymazuje, trhá. Ale, jak upevňuje podrobnosti toho, co se stalo, na papír, zázračně to dobrodružství se mu rozplývá v duchu, zaniká. Už ho nepoznává; je v něm jako cizí. Samo úsilí, jímž se přičiňuje opět ho uchopit, trhá v něm poslední, křehký útek vzpomínky, a zanechává jej lokty opřena o stůl, s očima v neurčitu, necitelného.

Kolik hodin takto zůstane, civě, nevida ho, na úzké zamřížované okno v tloušťce kamene, kde se venku smýká větev černého bezu větrem kolébaná, na výsluní, hned šerá a hned zelená? Muž, který v poledne přišel zvonit Anděl Páně, všiml si špehýrkou ve dveřích, ve stínu, jeho klobouku spadlého na zem, a breviáře, jehož obrázky a stužky viděl válet se po dlaždicích. V pět hodin žák, připravující se v katechismu na První Přijímání, Sebastian Mallet, který si přišel pro zapomenutou knížku, našel dveře zavřeny, ale, ničeho neslyše, odešel. »Neodvážil jsem se příliš zabušit, ani zavolat, pravil pak, neb kostel už byl plný lidí, a věru jsem se bál, aby se mne nevyptávali.«

Skutečně to byla hodina, kdy zástup poutníků, jež automobilová pošta z Plessis-Baugrenanu přiváží denně do Lumbres, se tísnil u zповědnice světcovy, v kapli Andělů. Zástup divný, kde vidíte štouchati se lokty tolik osobností tragických nebo komických, tolik proslulých kašpárků, jež teplo veliké duše zdvihalo na chvíli nad nejvšed-

nější lež, vracelo království lidskému! Dnes večer ještě čtenější, rozmrzen očekáváním, neb možná pobouřen temnou předtuchou, šuškející ve starém chrámě... Za každého rozevření brány neklidné tváře — ony napiaté tváře, jichž ti, kdo poutě znají, nikdy nezapomenou — obracely se k zápraží na okamžik rozsvětlenému, pak se pospolu vracely v stín. Diskretní šepot, nervosní kašel, jež tlumíte rukou, tisícero rozmanitých posunků netrpělivosti nebo zvědavosti vposled se směsovalo v jediný, podivný hukot, porovnatelný s dusotem stáda v bouři a v dešti. Náhle i ten hukot ustal; všecko ztichlo. Dveře ze sakristie zaskřipěly v slavnostním tichu. Farář z Lumbres se objevil.

— Bože, jak je bledý! pravil ženský hlas, v dáli, v lodi.

Tímto zvoláním jasně zaslechnutým kouzlo pomínulo. Stádo opět našlo svého pána a oddechlo si.

Už starý kněz vcházel do zpovědnice, pomalu, s hlavou poněkud nakloněnou k pravému rameni, s rukou stále přitisknutou na srdce. Při prvním kroku myslil, že se svalí. Ale vír zástupu již ho zanesl na jeho místo; zavřel se za ním. Ještě ráz a byl jejich kořistí.

Už jim neunikne. Zůstává státi v husté tmě s vysokou postavou ohnutou ve dví, šíjí dotýkaje se dubového stropu zpovědnice, popadáje dech. Vydává mukám tělo nepohnuté, ponížené, vyhublé na kosta kůži. Jeho tvrdošíjná trpělivost by unavila kata.

Ale kdo by mohl kdy unavit onoho, jenž ho

neviditelný pozoruje, a pochutnává si na jeho agonii? Dlužno, aby nebohý stařec, na chvílku vzpurný, skoro vítěz, zakoušel na sobě až do konce onu moc, které se postavil... Dejž Bůh, aby aspoň poznal tváří v tvář svého nepřítele! Ale neuslyší tohohle hlasu, té poslední výzvy... Hle, pronikajíc palčivou bolestí, vědomí se mu znenáhla vrací, a on poslouchá... Poslouchá ševel, záhy rozlišitelnější... jednotvárný... neúprosný. Poznává jej... Jsou to oni. Jeden za druhým, muži a ženy, všichni tu jsou, a cítí jejich dech vznášet se k sobě, méně odporný než jejich nečistá řeč, ponuré litanie hříchu, slova špiněná po věky, mrzce oválená užíváním, přecházející z úst otců do úst synů, podobná nejčtenějším stránkám špatné knihy, a jež neřest poznamenala svým znakem — spolupodepsala — v neřádu tisícera prstů. Ta slova stoupají; pone náhlu zaplavují světce z Lumbres, ještě stojícího. Kterak chvátají! Kterak kvapí!... Ale sotva naberou nového dechu, uvidíte je — ach! uvidíte je, ty ošklivé děti! — hledat, hmatat pysky po hnusném cecu, jež Satan pro ně mačká, a jenž se nalévá nejmilejším jedem!... Až do skonání zdvihej ruku, odpouštěj, rozhřešuj, muži Kříže, předem poražený!

Naslouchá, odpovídá jako ve snu, ale s nejvyšší jasnovidností. Nikdy jeho mozek nebyl svobodnější, jeho úsudek pohotovější, jasnější, zatím co jeho tělo jest pozorně jen k rostoucí bolesti, k pevnému bodu, z něhož vyzařuje pronikavá trýzeň, vyhání všemi směry své podivuhodné větroví, aneb se rozbíhá pod osnovou nervů, podobně hbitému člunku. Pronikla tak hluboko, že se

zdá, jako by dosahovala rozdělení těla od ducha, tvořila z téhož člověka dvě části... Světec z Lumbres v agonii už má co činiti jen s dušemi. Vidí je oním pohledem, na který víčka už spadla, — toliko je... Nakroucen k hučící přepážce, bedra má je bolestně přimknuta k lavici, na niž se neodvažuje sednout, crče potem, slyší jen ono sotva rozeznatelné mumlání, hlas svých synů na kolenou, plný hanby. Ah! ať mluví nebo mlčí, veliká netrpká duše už předběhla doznání, nakazuje, hrozí, prosí! Muž Kříže není zde, aby vítězil, ale aby svědčil až do smrti o dravé lsti, o nespravedlivé a mrzké moci, o bezbožném rozsudku, z něhož se odvolává k Bohu. Shlédni na tyto děti, Hospodine, v jejich slabosti, na jejich marnivost, lehkou a rychlou jako včelka, na jejich zvědavost bez vytrvání, na jejich krátký rozum, zárodečný, na jejich smyslnost plnou smutku..., slyš jejich řeč, sešlou a úskočnou zároveň, která obmyká jen obrysy věcí, bohatá toliko dvojsmyslem, dost pevnou popírá-li, vždycky zbabělou, když tvrdí, řeč otroka nebo propuštěnce, utvořenou na drzost a lichotku, pružnou, omylnou, zpronevěřilou. *Pater, dimitte illis, non enim sciunt, quid facient!*

X

— Běda! určitěji se vyjadřoval farář z Luzarnes, zaplatil jsem kdysi svou zkušenost dosti draho! Můj nešťastný spolubratr div neumřel přede mnou záchvatem plicního zánětu, a za chvíli mi dáte za pravdu...

To řka, ubíral se velikými kroky po cestě do Lumbres, a za ním mladý lékař z Chavranches klu-
sem. Tento praktik ještě holobradý, usazený tu
teprve několik měsíců, těšil se odborné pověsti
poněkud nad svoje zásluhy. Vypínavost jeho tla-
chů, jeho prostořekost studenta mediciny a nade
vše jeho opovrhování pacienty dobyly mu všech
srdcí. Nebylo měšťačky, jež by nesnila, pro svou
slečnu, o vyznání této drzé huby, a přispění jeho
dvou znaleckých rukou, stejně schopných jak po-
věstné kopí zhojiti rány, jež zasazují. Nebylo sko-
návajícího, jenž by si toužebně nepřál uslyšet na
umrlčím loži některá z těch útěšných slov, pepře-
ných *mezzo voce* lidožroutského šprýmování.
Neboť náš švihák už nepočítá těch, kteří jeho při-
spěním a péčí — a abychom napodobili jeho řeč
— zatřepali bačkorami se švandou.

— Můj Bože! to je možné, abbé, odpověděl
smiřlivým tonem.

Povolán velice naspěch a na radu pana faráře
z Luzarnes, našel starostovou z Plouy v napros-
tém deliriu, jemuž jedině vyčerpání učinilo konec.
Ale k večeru, a když nemocná usnula, farář zvolal:

— Můj milý doktore, rád bych si od vás vyžá-
dal jako osobní ochotu: váš automobil, pravíte,
má se pro vás dostavit sem kolem sedmé? Je sot-
va pět hodin. Doprovodte mne pomalounku do
Lumbres. Když už tam budete, co vám brání, aby-
ste nezatelefonoval svému mechanikovi do Cha-
vranches, který tam pro vás dojede? Zatím, jak
náleží, prozkoumáte mého ubohého spolubratra,
a já zvím vaše mínění.

— Víte je už dávno! dí mladý praktik, ne bez

veselosti. Strava málo vydatná, žádný tělocvik, pobyt na červotočivé faře, vlhký kostel, zповěd-nice bez světla a bez vzduchu, hygiena z třinácté-ho století, na mou duši!... A k tomu ještě *angor pectoris*, jiného už netřeba, aby byl doražen orga-nismus již beztak přetížený!... Ale řekněte mi, co tam mám dělat?

— Mámt' svoji službu, vy taktéž, odpověděl farář z Luzarnes ušlechtilé. Důvodem našeho bytí jest soucit se slabým, humanita. Buďsi můj ubohý kolega takový neb onaký, na tom vám, myslím, nezáleží. A řeknete-li si pravdu, snad je to nějaká odbornická nerudnost, která zasluhuje bedlivosti pozorovatele a péče lékaře, jenž jest si vědom dů-ležitosti svého stavu.

— Dobrá! Dobrá! půjdu... povolil. A ostatně je to požitek, vykládat si s knězem, jako jste vy, dodal doktor z Chavranches.

Takto se rozhodli vykonati spolu — a v cítění nevalně odlišném — pout do Lumbres. Když vcházeli do vesnice, spustil se drobný deštík; bílá cesta pod jejich kroky zokrověla; mha chutnající břechtanem poletovala nad ní. Přidali do kroku. Tráva na hřbitově byla promočena; mřížka neu-stále otvíraná a zavíraná žalostivě skřipěla, a zdá-lo se, že vysoká brána z šedého kamene, šlehaná lijákem, napíná se a chvěje v hynoucím přisvitu jako plachta lodi. Potom vešli bok po boku do chrámu skoro již prázdného.

Zde pan farář z Luzarnes, klada otcovsky ru-ku na rámě svého společníka, děl tlumeným hla-sem:

— Pane Gambillete, byl bych vás rád ušetřil

této návštěvy ve svatyni, jež vás možná uvádí v rozpaky, ale nepočkáte příjemněji zde než v sále fary, studeném a holém jako hovorna panen Klarisek? Ostatně valná část davu na štěstí se už rozešla. Přístup ke zpovědnici zdá se mi volným, a jestliže můj ctihodný spolubratr si odpočívá v sakristii, nebude myslím od toho, aby s námi vešel hned domů!

Takto promluviv zmizel. Mládenec z Chavranches, stále nehybný u kropenky, chvílku již slyšel jen ozvěnu jeho vzdáleného hlasu, klapnutí dveří, smýkání bot po dláždě. Před ním, jedna po druhé, opožděné zbožné babky, vždy kradmou ruku na okraji mramorové nádrže, drobnými kroky mýjely div se ho nedotýkaly, upustivše naň pohled svých vážných očí. Potom kostelník venkovan zhasil poslední svítilny. Posléze farář z Luzarnes opět se vynořil.

— Věc prapodivná! vece. Můj spolubratr patrně odešel z kostela; už jsme ho nezastali. Zpovědi ostatně, dle toho, co mi řečeno, jsou skončeny už aspoň čtyřicet minut... Dlužno se podrobit nezbytnosti, pane Gambillete... Hřbitovními dvířky nepochybně odešel domů... Učiníte si ještě toto poslední malé násilí, dodal oním důvěrným tonem, jemuž nikdo ničeho neodepře.

Co mi to udělá? odpověděl ochotně doktor z Chavranches. Moje auto se tu pro mne staví kolem devatenácté hodiny; mám kdy... Ale na umírajícího abbé, je váš přítel věru mrštný...

Dokončil výklad své myšlenky roztržitým hvízdáním. Neb očekáváje bez netrpělivosti, s mužnou odhodlaností, chvíli, kdy zas on se do-

stane do první řady, asi se domníval, že by bylo nevalně důstojno, aby dal na jevo nějaké vzrušení. Avšak marně se doptávali staré Marty v hovorně s dvěma služkami; neviděla svého pána, a nečekala ho tak brzy.

— Chudák drahý, jenž obědvá v hodinách nemožných a nejednou ztráví celičkou noc kleče na dláždění, v kapli u Svatých Andělů! — Je tam ještě, pánové, tak jistě, jak tu stojíte! Najdete ho v zákoutí zdi, za stolem na konvičky — má rád to místo — tak samotna, jak uprostřed lesa bargemontského. — Ladislave! pravila kostelníku, jenž se objevil na zápraží s kupou prádla v náručí, viděls ty ho, když jsi odcházel?

Ale kmotr zavrtěl hlavou.

— Zavírají se dveře chrámové v šest hodin, vykládala, Ladislav je otevře až v devět k modlení večernímu po klekání. Tu chvíli si náš farář nechává pro sebe, aby tam dal věci trochu do pořádku, víme, rovnal si tam po svém... Pomyslete si! Vymohl u Jeho Milosti, že velebná Svátost bude vystavena po celou noc!... Dáš klíče těm pánům? otázala se Ladislava poněkud rozpačitě.

— Půjdu radši s nimi, odpověděl kostelník namračen. A pak to, matko! patří do mé služby a kdyby se něco stalo, jen na mne padne odpovídání. Jen něco pojím a vypiju sklenku vína.

Dobračka za jeho zády potřásla svým čepcem.

— To jsem si myslila, pánové, pravila. Ale bude hned hotov, protože pleše nejí. Je prostořeký, víte, ale není v něm více zloby než v děcku.

— Tedy naň počkáme, dí na to farář z Luzarnes nakysle, pohledem se doptáváje společníka.

— A... ještě bych vám něco navrhla, počala stará Marta, zakašlavši, aby si zjasnila hlas. Jest ve světnici vedle (v té, kterou náš Boží světec nazývá svou oratoří, poněvadž tam také někdy zpovídá) veliký pán přišlý zdaleka, načisto schválně, k vůli našemu faráři, stařec s Čestnou legií, moc pořádný, na mou věru! moc hodný, a kterému jistě je dlouhá chvíle.

Doktor z Chavranches škubl oběma rukama, jako kdyby házel čertu dědka i jeho čestný kříž.

— Nějaký jenerál na odpočinku?... navrhl bývalý profesor chemie s úsměvem, jímž se dával za jedno s pohrdlivým gestem svého společníka.

— Navštívenka je na stole — ano, tady před vámi, pánové — pravila zaleknuta. Ale má oči tak vlídné, tak lichotivé. Ne, to není nikdo od vojan-ských!

Čtvereček bristolu už byl pod nosem Gambilletovým, jenž se zapýřil jako chlapec.

— Oh! oh! tohle je jiná! vydal ze sebe tónem znalce...

Podal lístek faráři z Luzarnes, který se zapotácel.

— Antonie Saint-Marin... zabreptal budoucí kanovník s ústy plnými nezvyklého vlhka.

— Člen francouzské Akademie, vece druhý jako ozvěna.

Mladý felčar se napřímil, a chvílku jako by něco hledal...

— Uvedte nás! řekl konečně.

XI

Proslulý stařec zastává už půl století vrchnostenský úřad ironie. Jeho genius, který si lichotí, že nešetří ničeho, je ze všech nejpodajnější a nejobecnější. Ať staví na odív líčený stud nebo líčený hněv, ať se posmívá nebo hrozí, je to proto, aby se lépe líbil svým pánům, a aby, jako poslušná otrokyně, tu kousal a tu se lísal. V úskočných ústech slova nejpevnější jsou pitvořena, sama pravda jest podlízavá. Jakási zvědavost, jejíhož hrotu věk ještě neotupil, a jež je čímsi jako ctností starého toho kejklíře, strhuje ho, aby se ustavičně obnovoval, aby se hnětl před zrcadlem v stále jinou podobu. Každá jeho kniha je patníkem, na němž čeká na mimojdoucího. Právě tak jako holka vyučená a otrkaná trpkou zkušeností neřesti ví, že způsob, jakým se co dává, je dražší než podávaná věc, a ve své náruživosti odporovat si a popírat se dovede pokaždé čtenáři poskytnout člověka z brusu nového.

Mladí gramatikáři, kteří jej obklopují, vynášejí do oblak jeho učeneckou prostotu, jeho větu tak pálenou jako naivka z divadla, oklky jeho dialektiky, nesmírnost jeho vědění. Pokolení bez dřeně, beder zledovělých, poznává v něm svého mistra. Kochají se, jako vítězstvím nad lidmi, podívanou na nemohoucnost, která aspoň se pošklebuje tomu, co nemůže obejmouti, a dožaduje se svého podílu na jalovém lísání. Nižádná bytost myslící nezprznila víc idejí, nezmatlala více ctihodných slov, nevydala luze bohatší kořisti. Pravda, již nejprv ohlašuje s rozpustilým úškleb-

kem, již stránku za stránkou zrazuje, již se posmívá, již si uštěpačně dobírá, ocitá se na posledním řádku, po nejvyšším kotrmelci, nahata na klíně Sganarella vítěze... A již stádečko, jež záhy vzrostlo ve vyjevené a pobožné obecenstvo, pozdravuje diskretním smíchem nový prd a špáskluka co nevidět stoletého.

— Jsem poslední z Řeků, říká sám o sobě se zvláštním stažením úst.

Ihned dvacatero blbečků, naspěch poučených o Homerovi, protože si z něho mohli počít na okraji kněh p. Julia Lemaître-a, velebí tento nový div středozemské civilisace, a svými jeky chvátají probudit Musy na smrt ulekané. Neb to jest koketerií hnusného starce, a jeho nejkyničtější návnadou, že se staví, jako by čekal slávy na kolenou věkožízne bohyně, houpán u cudného opasku, za nějž mlsně hmatá svýma stařeckýma rukama... Podivný, strašný kojeneček!

Už dávno se rozhodl navštívit Lumbres, a jeho učenníci neskrývali nezasvěcencům, že si tam ponese myšlenku nové knihy. Náhody života, svěřoval svému okolí oním tonem důvěrné kouzavosti, jímž, jak tvrdí, rozdává z pokladů boulevardního skepticismu, jež pokřtil pro sebe antic-kou moudrostí, — náhody života dovolily mi přiblížit se k nejednomu světci, je-li ovšem libo dáti toto jméno lidem mravů jednoduchých a ducha prostosrdečného, jejichž království není s tohoto světa, a kteří se krmí jako my všichni chlebem illuse, ale s výjimečnou chutí. Ale přece jen žijí a mrou, poznání nemnoha lidmi, a aniž valně rozšířili nákazu svého bláznovství. Budiž mi pro-

minuto, že jsem se tak pozdě vrátil k dětským snům. Chtěl bych na vlastní oči uzřít jiného světce, pravého světce, světce divotvorného a, abych pověděl vše, světce populárního. Kdož ví? Možná, že zavítám do Lumbres, abych tam dokonal v rukou toho dobráka starce?

Tyto výroky, i jiné, dlouho pokládány za roztomilý vrtoch, ač s jakousi komickou zdrženlivostí vyjadřovaly upřímný cit, nízký ale lidský, sprostý to strach ze smrti. Proslulý spisovatel na svoje neštěstí je toliko mrzký špinavec, nikoli prostřední. Jeho silná osobitost, bolestně stěsnaná v jeho knihách, provalila se do neřesti. Marně zdvojuje pochybovačnost a ironii, namáhá se všem ukrýti ohybné mokvání koutů své duše, jež někdy prosakuje slovy. Čím dál přichází do let, bídník tento vidí se více štván, poháněn ve své lži, den ze dne méně schopen klamat pamlsky a maličkostmi svou rostoucí žravost. Jsa bez moci učinit si násilí, vědom ošklivosti, již vzbuzuje, nenalézaje než lstí a šalbou vzácné příležitosti ukojit se, vrhá se jako hltoun na vše, co jest na dosah jeho dásní a, když mísa je prázdná, pláče hanbou. Pomyšlení na překážku, již dlužno zmoci, a na zmeškání, jež ukládá komedie svůdcovství, i zkrácená, strach z toho, až se ohne pod tíží let, vrtošivost jeho chťiče, vše to předem jej odstrašuje od hazardních schůzek. Po hospodyních, které si chovával s jakousi okrasností, dnes následují gretcheny a děvky, jež jsou jeho domácími tyrany. Omlouvá jak umí jejich nehledanou řeč, tváří se dobrácky, až to srdce bolí, odvrací pozornost od smíchu falešně znějícího a zatím pohledem provází pokradmu krát-

kou spodničku, po které za chvíli si vyválí šedivou hlavu.

Ale běda! tato ponurá prostopášnost jej vyčerpává, aniž by ho nasýtila; nedovede si pomyslit nic nižšího, dotýká se dna svých groteskních pekel. Po laskominách, nikdy palčivějších a neodbytnějších, následuje kochání překrátké, uklouzlé, nestálé. Nadešla hodina, kdy potřeba žije déle než zálusk, poslední záhada tělesné sfingy... A tehdy mezi starým toporným tělem a rozkoší marně mačkanou vyvstala smrt jako třetí kamarád.

Té, s níž se tolikrát laskal ve svých knihách, a o níž věřil, že vyčerpal její libost, smrti, — ostatně všude viditelné jeho studenou ironií jako tvář pod vodou jasnou a hlubokou, — smrti, o níž stokrát snil a na níž si labužnický pochutnával, té nepoznával. Viděl ji od nynějška příliš zblízka, ústa na ústech. Vyvolil si obraz pomalého stárnutí, se svahelem libým a zkvetlým, staroby, jež spokojeně usíná při posledním kroku. Ale vůbec nečekal onoho překvapení za bílého dne, onoho vloupání... Cože? už?

Namáhá se, aby zahnal pomýšlení na to, aby aspoň je přestrojil; utrácí v té mrzké hře zásoby nekonečné. Sotva se odvažuje přátelům nejdůvěrnějším svěřit něco ze své úzkosti, a oni mu rozumějí leda napolo; nikdo nechce vidět v očích velikánových tragického pohledu, v němž se jeví děs dítěte. Pomoc! dí pohled. A posluchačstvo volá: Jaký to podivuhodný causeur!

XII

Pan Gambillet přistoupil k slavnému autoru »*Svíce velikonoční*« a představil se sám, nikoli bez vtipu, neb není zhola na hlavu padlý, jest od huby a rád si začtveračí. Pak, obraceje se k svému společníku a uděluje mu slovo:

— Pan farář z Luzarnes, vece, jest spíše oprávněn než já, aby vás pěkně uvítal v tomto zázračném kraji lumbreském, na dva kroky od kostelíka, který jste přišel navštívit.

Antonie Saint-Marin sklonil k abbému Sabirouxovi svou dlouhou matnou tvář, prohlížeje si ho shora dolů neskrýváje své mrzutosti.

— Drahý a slovutný mistře, vece pak tento tlumeným tonem, nenadál jsem se, že bych vás někdy spatřil tak zblízka. Služba, již vykonávám v odlehlosti těchto venkovských krajin, všecky nás odsuzuje k osamocení až do smrti, a je to veliké neštěstí, že kněžstvo Francie takto jest odsunuto od intelektuálního výkvětu země. Dovolte aspoň jednomu z jeho nejmenších zástupců...

Saint-Marin potřepal onou jemnou, bílou rukou, již znesmrtelňuje obraz Clodia Nyvelina.

— Intelektuální elita země, pane abbé, jest společností velmi hlučivou a velmi nepříjemnou, a radil bych vám spíše, abyste ji zadrželi daleko od svých far. A co se týče osamocení, dodal s posmáním, kéž bych k němu kdysi byl býval odsouzen jako vy!

Bývalý profesor chemie, na okamžik uveden v rozpaky, také si vyvolil úsměv. Ale mladý doktor z Chavranches řekl již zcela důvěrně:

— Ale, ale! abbé, jste tu jako purkmistr za vjezdu králova do jeho dobrého města. Slovní mistr neujel sto mil, aby uslyšel svou chválu. Smím-li se přiznat, pane, pokračoval ukláněje se Saint-Marinovi, já sám jsem uchystán dopustiti se na vás chyby těžší.

— Neostýchejte se, odpověděl romancier přívětivým hlasem.

— Toliko mi dovolte, abych se vás optal, z jakého popudu...

— Už ani slova, nechcete-li se připraviti o mou úctu! zvolal autor *Svíce velikonoční*. Dohaduji se, že byste rád znal důvod, pro který jsem se odhodlal na tuto krátkou cestu... Nuže, bohudík, nevím o tom nic obšírnějšího než vy. Práce se skladbou, mladý muži, jest nejnudnější a nejnevděčtější ze všech; to věru stačí, skládám-li své knihy, neskládám svého života. Tato stránka je stránkou bílou.

— Doufám však, že ji popíšete, vzdychl farář z Luzarnes, a odvažují se říci, že jste nám ji dlužen.

Pohled slovního mistra, vždy trochu roztěkaný, spadl s výše na blaženého dotěru, a letmo o něj zavadil, nespočinuv na něm. Potom se optal s očima přimhouřenýma:

— Tedy všichni tři čekáme, až se uzdá světcí, aby nás přijal?

— Nejprv čekáme na klíče od svatyně, poznamenalo hrozné dítě z Chavranches, a pak, až se uzdá kostelníku Ladislavovi, aby šel s námi.

— Jak to? vyjel Saint-Marin, neráče viděti posunků faráře z Luzarnes, který žádal o slovo.

Ale hbitější Gambillet vypověděl po svém události dne, dvacetkrát napomínán svým zachmu-

řeným společníkem, jež lehké hnutí netrpělivosti u slovutného mistra pokaždé uvrhovalo v ni-
več. Když romancier všechno vyslechl, pravil:

— Na mou věru, pane, nedoufal jsem tolik ode dne špatně začatého. Ó jak osvěžuje pomysle-
ní, že můžeme býti překvapeni trochou nadpři-
rozena a zázračna!

Nadpřírozena a zázračna? opřel se vážným
hlasem farář z Luzarnes.

— Proč pak ne? optal se zprudka Saint-Marin,
obraceje se bez obalu na svého neškodného soka.

(Jakkoli hluboko velikáš spadl, za pitomost
úplně nahou se hanbí. Ale nejvíce se bojí, aby ne-
potkal svůj obraz v hlouposti neb zbabělosti bliž-
ního, jako v tragickém zrcadle.)

— Proč pak ne? opakoval, syče spíš nežli hlás-
kuje každé slovo mezi dlouhými zařatými zuby.
Všichni doufáme v zázrak, pane, smutný vesmír
se ho dovolává s námi. Ať je to dnes anebo za tisíc
věků, což mi na tom, jestliže nějaká osvobozující
událost jednoho dne prolomí vesměrný mecha-
nism? Rád ji čekám na zítřek a spokojen usínám.
Jakým právem polytechnické hovado by mne
chtělo burcovat z mého snu? Nadpřírozený a zá-
zračný jsou adjektiva smyslu plná, pane, a pocti-
vý člověk je vyřkne vždy jen s touhou...

Jak sám se přiznal, farář z Luzarnes nikdy se
nepocítil nespravedlivěji odbýván a pokořován.

— Pan Saint-Marin, svěřil svému příteli Gam-
billetovi, jevil se mi více básníkem než filosofem,
a schopným vykládat po své chuti slova bližního.
Ale jaký měl důvod k hněvu?

Autor *Svíce velikonoční* sám byl by velmi bý-

val na rozpacích, maje odpověditi. Neboť nenávidí pudem, co se mu podobá, a vychutnává v druhých, aniž se k tomu přiznával, hořké opojení ošklivosti k sobě. Ví lépe než kdo, jakým jen lehounkým a křehkým odstínem člověk, jenž vyznává toliko vtip, se odlišuje od hlupce, a v jistých nejapných chvalořečnicích starý cynik čije se vztekem štěně z téhož pelechu.

—Nespatřil-li jste poustevníka, dí opět doktor z Chavranches, aby přerušil ticho, aspoň znáte poustevnu? Jaký zajímavý dům! Jaká samota!

— Před chvílkou jsem tím byl okouzlen, vece Saint-Marin. Není nic vpravdě drahocenného v životě mimo věci vzácné a podivné, mimo minutu očekávání a tušení. Poznal jsem ji zde.

Pan Gambillet potřásl hlavou, přisvědčil opatrným úsměvem. Zatím veliký stařec popořed k oknu, počal jezdit dlouhými prsty po tabulkách. Světlo lampy si pohrávalo jeho stínem po zdi, střídavě ho zmenšujíc a prodlužujíc. Venku oči nerozeznávaly ničeho, až na zsinanou skvrnu cesty. A v hlubokém tichu doktor z Chavranches slyšel vrzání nehtů po hladkém skle.

Náhle poskočil, poznav hlas Saint-Marinův:

— Ten čert kostelník, děl tento, chce nás usmrtit melancholií. Jsem pitomec pitomý, že tu čekám a zívám, mám-li před sebou celý den. Neb neodjedu z Lumbres leč zítra. A pak na mou věru! jsem prapodivně utrmácen.

— Ostatně, poznamenal Gambillet, pakli v představách abbého Sabiroux je něco skutečného, jeho ubohý spolubratr nebude s to, aby s vámi dnes večer pohovořil.

— Pro tentokrát ostatně, vece proslulý mistr, dosti na tom, znám-li tuto vesnickou faru: místo jedinečné.

(Ukázal na jizbu s čtyřmi holými zdmi laskajícím gestem, jako na velevzácný bibelot, pokoušející sběratele.)

Tato prostá fráze se rozlila po sebelásce faráře z Luzarnes jako mast.

— Jest mi vás upozorniti, pravil, že tato síň je nevlastně označována jménem oratoře: můj ctihodný spolubratr se zde zdržuje zřídka. Vlastně sotva vychází ze svého pokojíku.

— Ajaj? vyhrkl autor *Svíce velikonoční*, navnazen.

— Bude mi radostí, dovedu-li vás tam, drmolil příští kanovník. Pan farář z Lumbres, jsem jist, rád by vám takto dal na jevo svou pozornost, a já toliko uskutečním jeho myšlenku.

Vzal lampu, zdvihl si ji nad hlavu, pak maličko zaotálev, ruku maje na klice dveří, pravil:

— Půjdou pánové laskavě za mnou?

V prvním poschodí farář z Luzarnes ukazuje na konci dlouhé chodby uvřené dveře, pravil:

— Dovolte mi, abych vás předešel.

Vešli za ním. Lampa, nesená vztyčenou paží, ozářila dlouhou podkrovní síň, vápnem obílenou, a ta se nejprv zdála úplně prázdnou. Jedlová podlaha, nedávno mytá, houževnatě čímsi čpěla. Trocha nábytku, neuměle rozestaveného u zdí, objevila se prozrazena svými stíny: dvě slaměné židle, klekátko, krátký stůl zarovnaný knihami...

— Tohle se podobá kterékoli půdce chudého studenta, vece Saint-Marin zklamán.

Ale příští kanovník, neúnavný, vlekl je dále, skláněje k zemi svůj čadivý kahan.

— Tu jest jeho lože, pravil tento neporovnatelný muž s jakousi hrdostí.

Hrozné dítě z Chavranches a spisovatel, ač žádný z nich nebyl upejpálek, vyměnili si nad širokými zády rozpačitý úsměv. Slamník směšně úzký a maličký, pokrytý hromadou veteše, sám o sobě byl podívanou dost žalostně melancholickou. Ale Saint-Marin si ho sotva všiml; díval se na dvě veliké, zející boty, sezelenalé věkem, jednu stojící, pitvorně natrčenou, druhou povalenu, ukazující své zrezavělé cvočky, svou loupající se kůži, zkrouceniny své podešve, dvě ubohé staré boty, plné neskonalé únavy, bědnější než lidé.

— Jaký obraz! pravil tichým hlasem; jaký směšný a podivuhodný obraz!

Myslel na kruhovitě ubíhání všeho lidského života, na cestu marně přešlou, na rozhodné a jak jen možno osudné zaklopýtnutí. Pro co si došel tak daleko tento velevznešený tulák? Pro totéž, co sám čekal uprostřed důvěrných věcí, svých drahých rytin, svých knih, svých milenek a svých kalamářových dvořeníů v paláci ulice de Verneuil, kde umřela paní de Janzé. Nikdy patriarcha nicoty ve svých hodinách nejlepších se nevznesl výše než k lyrické ošklivosti k životu, lichotnému nihilismu. Přes to jeho hrud se sevřela, jeho srdce zabušilo rychleji.

I dal se do hojného povídání.

— Jsme zde, pravil, na místě zasvěceném, stejně ctihodném jako chrám. Jest-li širý svět zápaštům, místo, kde vynaloženo veliké úsilí, kde

učiněn pokus o naději nejšílenější, zasluhuje, aby bylo označeno. Staří nepochybně by byli pohlíželi na našeho světce z Lumbres s opovržením; ale dlouhá zkušenost s neštěstím nás učinila méně přísnými k tomuto způsobu moudrosti, trochu barbarskému, jenž v samém rozmachu činnosti nalézá svůj důvod k bytí a svou odměnu. Rozdíl je menší, než se myslívá, mezi tím, jenž chce všechno obejmouti, a tím, jenž všechno odmítá. Je v tom divoká velikost, již antická moudrost nepoznala...

Krásný vážný hlas slavného spisovatele zůstal jako na hřadu na poslední slabice, a zatím jeho pohled se upřel do kouta zdi, kde si čiperný Sabiroux té chvíle svítil všude lampou. V čemsi jako výklenku, povstavším pod hřebenem střechy, prkénko hrubě přibité neslo kovový krucifix. Pod tím, pohozen na zemi, v koutě nejtemnějším, stočený řemen, z těch, kterým honáci říkají »nábradek«, hrotitý na konci, široký na tři prsty u spodu, podoben ploskému černému hadu. Ale ani krucifix ani dűtky nezadržely pohledu mistrova. Byly to, ve výši muže, podivné stříkance, pokrývající skoro celý kout zdiva, složené z tisícera kapek tak sražených uprostřed, že už tam tvořily jen jednotné pole, vybledle rzivé, a některé byly čerstvější, ještě živě růžové, jiné sotva viditelné v hustotě vápna, jako pohlceny, vyschlé, barvy neurčitelné. Kříž, kožené dűtky, zrudlá zeď... Ta divoká velikost, již antická moudrost... Znamenímu hudebníku se nedostalo odvahy, aby nasadil poslední akkord, i přetrhl naráz svou píseň.

Stoje nepohnut Gambillet několikrát si za-

vrčel do knírů slova »mystické šílenství«, číhaje zespod na oněmlého Saint-Marina. Neodolatel-nému důvěrníku společnosti v Chavranches, tak hbitému na zdvihání pokrývek s žalostných nahot, a který se často holedbal, že se na vše dívá a všechno vyslechne s bronzovým čelem, přejel mráz po zádech, jak později se přiznal. Ani největší neomala nevidí bez vzrušení, jak je před ním znásilňována pokorná skrytost veliké lásky, vyhrazená částka chudého, jeho jediný poklad, který si odnáší s sebou.

Pan farář z Luzarnes, odvraceje lampu, pravil rozšafně, jakoby vykládal zjev přírodní, jenž spadá do jeho oboru:

— Můj ctihodný přítel, pánové, se mrská, a vážně si ohrožuje zdraví! Bůh mne uchovej, ne abych haněl jeho horlivost! Ale jest mi říci, že na tyto násilnosti proti sobě samému, nikoli předepsané, toliko trpěné, mnozí nicméně hleděli jako na nebezpečnou cestu k posvěcení, a přechasto byly pohoršením slabých aneb na posměch bezbožníků.

Bývalý profesor zdůraznil toto poslední slovo navyklým gestem, maje spojeny palec a ukazováček, malík vztyčen, tónem člověka, jenž precisuje sporný bod. Rozpaky doktorovy, mlčení druhého, zdály se mu dost lichotivým důkazem jejich blahosklonné pozornosti. Zpečetil to úsměvem, pak spokojen odešel, neboť kněz prostřední jest zabedněnec k pohledání.

— Jak takový velikán je přece jen nervosní! pravil si Gambillet, došlapuje v patách Saint-Marinových, a dívaje se zvědavě na dlouhou, sloňo-

vou ruku, semknutou na hůlce, již někdy zaklapal o zem. Už nějakou chvíli autor *Svíce velikonoční*, aby zakryl svůj zmatek a přemohl se, opravdu vynakládal úsilí skoro heroické. Dojista nezůstal lhostejný k oné příšerné poesii domu chudákova, ale už hezky dávno romancier se nenechává šidit nijakým zabušením svého starého srdce! Vzrušení sotva zformované, a jako rodící se, ihned je spořádáno, zužitkováno; to je základní látka, již vkusu kupujícího přizpůsobuje jeho vynalézavý genius.

Náš starý komediant je přístupný toliko smysly; rezavá skvrna na zdi v aureole lampy obnažila mu nervoví. Znáte od něho, a leckdo umí nazpaměť dvacet nestoudných stránek, kde ze všech sil svého umění nešťastník se lopotí, aby zaklel neústupný přízrak. Nikdo nemluvil o smrti, nevázaněji s větší bezstarostností a zamilovaným opovržením. Nezdá se, že by ji byl který jiný spisovatel naší řeči pozoroval pohledem tak prostosrdečným, že by si z ní byl tropil úsměšky pitvořením se tak pošklebným a tak něžným... Jaké tajemné pomsty se od ní bojí, sotva pero odkládá, jako zvíře, jako hovado?

Při pomyšlení na neúprosný pád nepodléhá závratí jeho rozum, ale vůle se prohýbá, hrozí zložením. Tento raffinovanec zoufale zná vzpírání se pudu, ohavný děs, couvání a ježení se dobytčete, jež na jatkách čije zabiják poražečův. Tak kdysi, pravdu-li dí Goncourt, otec naturalismu a Rougon-Macquartů, vzbuzen za temné noci týmiž hrůzami, vrhl sebou s postele, poskytuje své vyjevené choti podívanou obviňovatele v košili a strachem se tetelícího.

Zastaviv se na prvním schodě, tváří jsa obrácen k oné temné kleci, se skráněmi jakoby mu je někdo svíral, s hrdlem vyschlým, zhluboka oddechuje, což jest jediným lékem v takových záchvatech. Za ním stojí Gambillet, zatarasen, a diví se, poslouchá s neklidem nepravidelné, hluboké funění mistrovo. Klade zlehka ruku na jeho rámě a praví:

— Jste snad churav?

Saint-Marin se s námahou obrací a odpovídá neupřímným hlasem:

— Ine! i ne... přišlo mi špatně... lehounká záducha... Už je lépe... docela dobře...

Ale cítí se ještě tak slabým a sketou, že banální přívětivost lékaře z Chavranches jest neuvěřitelně libá jeho srdci. V slasti nervového uvolnění je takto začasť pokoušen, aby se rozhovořil, vydal své tajemství, od nejbližšího se dožebraval rady a opory. Na štěstí jej zkřemčila sebeláska vždycky včas probudí ze špatného snu.

— Doktore, děl s otcovským úsměvem, zkušenost vás poučí, že cestování už nemůže dáti novou tvář starobě, ale toliko uspíšit její konec. Výhoda to ještě drahocenná! Neb v poslední zatáčce, když takový starý kmoch si přeje i nepřeje klopýtnutí, jež ho smete v nicotu, drobet náhlosti je někdy potřebný.

— Nicota! odpírá zdvořile farář z Luzarnes, toť, mistře, slovo snad příliš hrubé?

(Saint-Marin, přes rameno chavrancheského, vteřinu se dívá na svého nesnesitelného pochlebníka.) — Co záleží na slově, vece. Což máme na vybranou?

— Jsou jistá slova tak zoufalá... tak bolestná... volá nebohý kněz už bledna.

— Dovolte! pokračoval autor *Svíce velikonoční*, nedoufám, že slabikou více neb méně nabudu nesmrtelnosti!

— Špatně se vyjadřuji, namítá příští kanovník, jenž by hrozně rád smíru. Dojista duch jako váš si tvoří... o životě příštím... jiný obraz... patrně... než obecno našich věřících... ale nemohu míti za to, že... vaše vysoká inteligence... by přijala bez pobouření... myšlenku o naprostém zmaru, nenaopravitelném, o rozptýlení v nicotu?

Poslední slova se mu škrtil v hrdle, an se očima doprošuje s dojemným zmatkem shovívavosti, soustrasti velikánovy.

Kruté opovržení, jež Saint-Marin dává na jevo hlupcům, zprvu udivuje, neb jinak rád staví na odiv blahosklonný skepticizm. Ale tady se může okázale vyprázdniti s nejmenším nebezpečím ze svého přirozeného záští k chorým a slabým.

— Děkuji vám, řekl farář z Luzarnes, že mi uchováváte jiný ráj než ráj vašeho kaplana a vašich zpěváků. Ale bohové mne uchovejte, abych si šel tam nahoru zasednout do nové Akademie, kdyžtě sama francouzská mne s dostatek nudí!

— Chápu-li dobře váš posměšek, odpovídá příští kanovník, viníte mne...

— Neviním vás, křičí Saint-Marin náhle s neobyčejnou prudkostí. Toliko vězte, že bych se méně bál nicoty nežli vašich směšných Elysejských polí!

Elysejská pole... Elysejská pole, brouká zpitomělý dobrák... Daleka buď ode mne myšlenka

na znetvořování nauky... Chtěl jsem toliko snéstí vám na dosah... promlouvaje vaší řečí...

— Mně na dosah!... mou řečí! opakuje autor *Svíce velikonoční* s otráveným úsměvem.

Na okamžik se zastavuje, nabírá dechu. Lampa, jež se chvěje v ruce faráře z Luzarnes, ozařuje na plno jeho zsinanou tvář. Špatná ústa se v koutcích stahují, jako na dávení. A starý šašek vyvrhne své srdce, své pravé srdce, jednou navždy je vyplivne k nohám tohoto tupého kněze.

— Víím, co mi nabízejí nejosvícenější z vašich, abbé: nesmrtelnost mudrcovu, mezi Mentorem a Telemachem, pod dohledem nějakého rozumářského Pámbíčka. Dám přednost Pánubohu Bérengerově v uniformě národní gardy! Starobylost p. Renana, modlitba na Akropoli, Řecko kollegií, samé žvásty! Narodil jsem se v Paříži, abbé, v komůrce za krámem v Marais, tatínek byl z Beauce a matka od Toursu. Ministroval jsem při mši jako kdo jiný. Kdybych si měl kleknout, šel bych ještě rovnou do své staré farnosti u svatého Sulpicia, neviděl by mne nikdo ošklíbat se a pitvořit u nohou Pallas Atheny, jako nějaký ožralý profesor! Moje knihy! Kašlu na své knihy! Prý jsem diletant! Labužník! Bral jsem z života, co se bráti dalo, rozumíte, chlemtal jsem plným hrdlem! Nalil jsem se jím: staň se co staň! Musíme jej oželet, abbé. Kdo užívá, bojí se smrti. Je to jedno, pokoušíme-li se hledět jí do tváře, nebo rozptylujeme-li si mysl knížkami filosofů, jako když člověk trpělivý u zubaře si listuje v obrázkových časopisech. Já prý jsem mudrc, růžemi ověncený! Antický chlapík! Ah! je leckdy chvíle, kdy klanění mezulánů vám

vnuhá záluak na pranýř! Veřejnost už nás neo-
pouští, chce vřdycky totěž ošklíbání, netleská než
jemu, a zítra nám vyspílá lhářů a tajtrlíků! He!
He! kdyby tak bigotní uměli malovat! Vlastně
jsme šaleni, abbé, ucpali nám huby! Matlal v sád-
ře, který nesní než o tom, jak si naprat střeva, má
víc filipa než já; až do své poslední minuty může
doufati, že se nažere a nachlastá. Ale my!... Vychá-
zí se z koleje s illusemi básníka. Nic žádoucnější-
ho na světě se nevidí nad krásný bok z živoucího
mramoru. Vrháme se na ženy slepi a hluši. Ve čty-
řiceti letech leháme s vévodkyněmi, v šedesáti už
se musíme spokojit hýřením s nevěstkami. A poz-
ději... Později... He! He! později... závidíme
mužům takovým jako váš světec z Lumbres, pro-
tože ti aspoň umějí stárnout!... Chcete vědět mou
myšlenku? Myšlenku slovuťného mistra, myšlen-
ku zcela syrovou? Když se už nemůže...

Dořekl svou větu v skutku zcela syrovou, v
pravém výbuchu zhnusení. Ty rysy jindy tak jem-
né vzaly na sebe tvářnost zpitomění, jízlivý úškle-
bek, hroznou nehybnost neřesti na stařeckém ob-
ličejí. Gambillet ho pozoroval zdola s krutým
úsměvem. Farář z Luzarnes couvl o dva kroky.
Jeho nebohost v té chvíli by byla dojala barona
Saturna, jež stvořil nesmrtelný Villiers.

—Nu... Nu... mistře... koktal. Náboženství,
jehož jsem sluhou... má poklady odpuštění, sho-
vívavosti... lásky... Skrupule, týkající se dogma-
tu... může... musí do jisté míry... sladiti se s ot-
covskou péčí... obzvláštní shovívavostí dokon-
ce... pro jisté duše výjimečné... Neměl jsem za to,
že upřímné úsilí o smír... o synthesu... jistá šíře

hledisk... Budoucí život... podle nauky Církve. Argumenty se tísnily v jeho zmateném mozečku. Byl by je rád vydal najednou, a jeho myšlenka skákala od jednoho ke druhému jako poblázněná střelka bussoly...

Tu hřmotný náš staroch k němu pokročil zastíraje ho širokými rameny:

— Budoucí život? Nauka Církve! vzkřikl vyzýváje ho bledýma očima, věříte v to? což?... Věříte v to bez smlouvání a kolísání? Docela troupsky? Ano neb ne?

(A bylo v hlase autora *Svíce velikonoční* snad i něco jiného než přízvuk urážlivé výzvy...) Ale kdo by si troufal udržeti faráře z Luzarnes ve dvou ramenech kleští? Nikdy vážně nepochyboval o pravdách, jimž učí, prostě proto, že nikdy nepochyboval o sobě, o svém neomylném kritériu. Přece však je na vahách. Hledá honem nějakou šťastnou formuli, nějaké šikovné slovo... Běda! jeho hrozný protivník rozhodně naň dotírá příliš zblízka... Zdvihá k němu ruku, jež prosí o milost... »Rozumějte mi dobře...« počíná hynoucím hlasem.

Saint-Marin naň vyšlehuje pohledem vážně planoucím nenávistí. Pak se k němu obrací zády. Nešťastník se marně namáhá: začatá věta se škrtila v hrdle, a do očí mu hrkají pravé slzy, slzy studu.

Pan Gambillet jakživ nepochopil, jakým zázrakem beseda zprvu pokojná, znenáhla prudkosti nabývající, mohla se skončiti v takovém zmatku, že jednu chvíli se zahledali všichni tři, ve světle lampy, tváří v tvář, jako nesmiřitelní ne-

přátelé. To proto, že prožívali jednu z oněch obzvláštních minut, kdy řeč a postoj mají rozmanitý smysl, když svědkové na sebe pokřikují aniž se již slyší, pokračují ve svém vnitřním monologu a, majíce za to, že se rozhořčují na bližního, toliko se vzněcují sami proti sobě, proti svým vlastním výčitkám, jako tajemné kočky si pohrávají svým stínem.

V tichu, jež následovalo, těhotném novou bouří, venkovní dveře se náhle otevřely a schody praskaly jeden za druhým, pod těžkou chůzí. Jejich předráždění bylo takové, že na sebe hleděli s jakousi posvátnou hrůzou. Ale poznáváje klidný obličej Martin, abbé Sabiroux první si oddechl:

— Eh! tak už to je! zamumlala stařena, udýchána.

Potom na posledním schodě, klepajíc si do zástěry, aby ji uhladila, prohlédla si rychle ony tři muže.

— Ladislav na vás čeká, pánové, pravila.

Šli za ní až k zahradní brance, poddajně, nemluvice. Nebe bylo plničké hvězd.

— Ladislav asi šel napřed, pokračovala služebná, ukazujíc prstem na svítilnu kolébanou ve tmě po hřbitově. Slyším jeho kroky. Najdete kostel otevřený.

Na okamžik zadržela faráře z Luzarnes za rukáv a, vztyčena na špičkách pantoflů, pošeptala mu tato slova do ucha:

— Aspoň ho přimějte k rozumu, od včerejška od večera nepojedl! Bůh to suď! Vždyť je to na pováženou.

Zmizela, nečekajíc na odpověď. Příští kanov-

ník dohonil své dva společníky pod portálem. Nad nimi vysoký chrám se vznášel do noci, nepozorovatelně živoucí a jasné. Bylo slyšeti uvnitř okované střevíce kostelníkovy štrachat se po dlaždicích.

— Tož dále poplujeme spolu za svým dobrodružstvím, děl vlídně Saint-Marin bývalému profesoru, jemuž úsměv velikánův navrátil život. Není mi do večere, dokud se vám nezdaří stihnouti vašeho neuchopitelného světce; a ostatně není třeba méně než onoho zasažení s výšin, aby dnes večer naše pŕtky byly urovnány.

Svěžest povětří po lijavci rozháněla jeho špatnou náladu. Až na chudobnou jizbu faráře z Lumbrés a na kouzelný kruh lampy na stěně, jeho nával zuřivosti byl už skoro jen ošklivým snem.

— Tož vejděme... děl prostě Sabiroux (ale s jakým pohledem vděčnosti!)

Jakmile je upozoroval, Ladislav pospíšil za nimi. Příští kanovník ho přijal bodrým tónem:

— Tak co, Ladislave, co nového?

(V obličeji dobrákově se zračil hluboký úžas.)

— Pan farář tady není, vece.

— To tak! vzkřikl Sabiroux hlasem, jehož ozvěna se dlouho převalovala pod klenbami.

Skřížil paže, pobouřen.

— Namou pravdu! děl opět... Jste tak jist, že?...

— Všecko jsem prohledal, odpověděl Ladislav, kout za koutem. Měl jsem dozajista za to, že jej najdu v kapli Andělů; chodí tam každý den po večeri, do zákoutí, jež třeba poznati... Ale není tam, aniž kde jinde... Tak jsem ho sháněl až i na kůru...

— Ale jakou máte domněnku? zasáhl Gambillet. Člověk přece není jehla, aby se tak snadno ztratil, k ďasů!

Budoucí kanovník to stvrdil příkřívnutím.

— Já si myslím, vece Ladislav, že pan farář vyšel sakristií, dostalse na cestu až ke kalvarii v Roú. Tam rád chodívá, když se snáší noc, a modlí se růženec.

— Ach! Ach! hlučně zavzdychal doktor z Chavranches.

— Nechte mne domluvit, opět vece kostelník; v tuto hodinu, dvacet minut před klaněním se Velebné Svátosti, už by tu byl, už by tu byl dávno... Mně to samému vrtá mozkiem... Byl dnes večer takový mdlý, takový bledý... Hladem od včerejšího večera... Já mám za to, že někde snad padl slabostí...

— Počínám se toho obávati, řekl Sabiroux.

Chvilku přemítal, s pažema skříženými, sebevědomější než kdy před tím, nafukuje tváře. Náhle byl rozhodnut:

— Rmoutí mne velmi, můj drahý mistře..! že jsem... nepřímo... příčinou zmatku...

— Není vůbec... není zmatku, protestoval drahý mistr, rozhodně udobřený. Skoro bych celkem řekl, že mne historie baví, kdyby mi nebylo sdíleti vašeho nepokoje... Ale přece jen se vám nenabídnu k další chůzi na svých starých nohou... Raději na vás počkám zde...

— Hledání nebude dlouhé, doufám, skončil bývalý profesor. Mathematicky jej tam musíme najít... Pan Gambillet bude tak laskav a půjde se mnou; jeho přispění je mi nutnějším nyní než kdy-

koli. Pojdte s námi, Ladislave, povídá kostelníkovi, a stavte se pro syna kovářova. Musí-li náš nešťastný přítel býti přenesen...

Hlas pomalu zanikal, jak odcházel. Brána se za ním zavřela. Slovný autor *Svíce velikonoční* se octl o samotě a usmíval se.

XIII

Čarovný úsměv! Starý chrám, ohřátý dnem, dýchá kol něho pomalým oddychováním; pach dávného kamene a červotočivého dřeva, stejně utajený jako pach hlubokého hvozdu, slévá se s bachratých pilířů, bloudí jako mlha po dlaždicích špatně spojených aneb se hloučí v ponurných koutech, podoben jsa stojaté vodě. Prohloubení v půdě, kout zdi, prázdný výklenek, vše jej sbírá jako v žulové kolaji. A rudý svit lampičky v dáli, u oltáře, podobá se svítilně člunu na samotářském jezeře.

Saint-Marin čenichá s rozkoší tuto venkovskou noc ve zdech šestnáctého věku, plných vůně tolika ročních dob. Zašel si na pravý bok lodi, uvelebuj se v koutě dubové lavice, tvrdé a srdečné; měděná lampa visící na drátu se kolébá nad ním, lehce skřípajíc. Tu a tam uhodí některé dveře. A když se snad odmlčí vše, uprášené vitraje zavakají ve svém olověném mřížoví, probuzeny byvše koňovým poklusem na cestě.

—V této chvíli, povídá si, doktůrek z Chavranches a jeho nesnesitelný společník capou kdož ví kde, odklízejíce se právě s dostatek, aby mi do-

volili pokochati se v pokoji hodinou dokonalou!.. (Neb věřím milerád takovým zdvořilostem náhody, tajemným shodám.) Tento chrám, toto ticho, hry stínu... Vida! to všechno jest jeho... všechno naň čekalo. Jen aby se aspoň příliš záhy nevrátili, přeje si.

Nevrátí se příliš záhy.

(Umírající dobře znají své tužby, ale zmlkají o všech věcech, pravil Mečislav Golberg, starý ten žid.)

Úzkost výtečného mistra znenáhla se rozptýlila ve velikém vnitřním tichu, kterého tak málokdy poznal. Tisícero vzpomínek se v něm rozžihá, podobno světélkům setmělého města. Jeho paměť se jimi probírá a oblažuje se jejich zmatkem, jejich opojným nepořádkem. Kterak skrze meze, vyznačené našimi kalendáři, roky, dnové, hodiny na sebe volají a odpovídají si!... Jasně jitra prázdninové, kdy zvoní krásný měděný zvuk pánve na zavařeninu... večer, kdy plyne průzračná a ledová voda pod nehybným lupením... postižený pohled plavé sestřenky na opačném konci rodinného stolu, a drobná ňadra lapající dech..., a pak náhle — půlstoletí přeskočeno — prvá zahryznutí staroby, zrušená schůzka..., veliká láska, draze chovaná, krok za krokem hájená, upíraná až do poslední minuty, kdy rtové starého milence tisknou ústa sklouzavá a odvracející se, zítra sveřepá... Toť jeho život — vše, čeho čas ušetří — co v jeho minulosti uchovává ještě tvar a podobu; ostatek není ničím, ani jeho dílo ani sláva. Úsilí padesáti let, jeho věhlasná kariéra, třicet proslulých knih... He, cože! což to tak málo váží?... Kolik bloudů

honem vykřikne, že umění... Jaké umění? Zázračný náš tatrman zná z něho jen otročinu. Nosil je jako náklad. Harmonický tlachal, který nemluvil než o sobě, nevyjádřil sebe sama ani jednou. Vesmír, který má za to, že jej miluje, zná z něho jen to, co ho přestrájí. Jest vyhnán ze svých knih, a předem vyděděn... Tolik čtenářů, a přítele není!

Ostatně toho vůbec nelituje. Jistota, že takto uniká na vždy, že z něho všichni dostanou jen přelud a modlu, zažihá jeho lišácký pohled. Nejlepší z jeho děl nezasluhuje jiného závěru než tento posměšek *in extremis*. Nežádá si nijakého učenníka. Ti, kteří jsou kolem něho, jsou nepřátelé. Bez moci, aby obnovili kouzlo, půvabnost, jejichž tajemství měl jejich mistr, spokojují se obratným paděláním jeho slohu. Jich největší odvážlivosti tkví v řádu gramatiky. »Rozvrtávají moje paradoksy, pravil, a už jich nedovedou znovu složit.« Zdecimovaná mládež, která viděla Péguyho spávat ve stozích, před obličejem Božím, odchází s nechutí od divanu, kde superkritika si leští nehty. Ponechává Narcisovi péči o další hloubání nad vlastní delikátní nemohoucností. Ale už nenávidí všemi silami svého genia nejhřmotnějších a nejpovedenějších z toho stádce, kteří pletichaří o následovníctví špatného mistra, šklíbíce se cedí své složité knížečky, vrzají pod nosem větších a nemají jiné naděje na tomto světě, než aby vytlačili své trpké a obtížné bobky na okraji všelikých duchovních zdrojů, kam nešťastníci chodí pít.

Ale což pak sejde autoru *Svíce velikonoční* na chrupání v přítmí tolika vytrvalých zoubeků? On ohlodával spíše z potřeby než z chuti, s nudou.

Uhněte mladým potkanům s chrupy, s chrupy zdatnějšími! Dnes večer by o nich mohl snít bez hněvu. Pomýšlí se slastnými zámrazy na daleké veleměsto, na jeho kypějící dav pod nesmírnými černými nebesy. Zda je kdy ještě uzří? Zda vůbec město ještě je, tam někde daleko, v noci tak luzné?

Téměř nad jeho hlavou hodiny bijí jako srdce. Zavírá na chvíli oči, aby je lépe slyšel, žil a dýchal s nimi, starobyloou bábou bez věku, jež odvažuje nerada, už po věky, neúprosnou budoucnost. Šumot, jemuž naslouchá, sotva postižitelný v ozvučném trámovi, jednotvárné předení, toliko rušené vážným odbíjením hodin, potrvá déle než on, ještě poputuje léta a léta novými prostorami ticha, až do dne... Jakého dne? Který den zacásne naposled, hrknutím půlnočním, dvojici zrezavělých ručiček, dvě kmoter, než se navždy zarazí?

Otvírá oči. Před ním deska z našedlého mramoru, zapuštěná do zdi, nese nápis, jehož široké, zlata zbavené písmeny pomalu rozpoznává.

»Památce Jana Křtitele Heama, notáře královského 1690—1741... a Melanie-Hortensie Le Peanové, jeho manželky... Petra Antonína Dominika... Jana-Jakuba Heama, pána na Hemecourtu... Pavla-Ludvíka-Františka... a tak až do spodku seznamu, až do posledního: Jana-Cesara Heama z Hemecourtu, kapitána jízdy, kdysi staršího farnosti, jenž skončil v Cannes!.. roku 1889!.. Dobrodince tohoto chrámu Páně...

Pomodlete se za tento rod, úplně vymřelý«, žádá ještě starý kámen pokorně, jako na omluvu, že je zde.

—Náramná ztráta!... zamumlal autor *Svíce velikonoční* mezi zuby. Ale usmál se dobráckým úsměvem protektorské shovívavosti a sympatie. Tlustý balvan mramoru, svědomitě rytý, jemným zlatem vykrášlený, stejně bachratý jako kterýkoli jiný kus měšťanského nábytku! Nic smutnějšího nad náhrobek z bílého kamene, čtyřmi řetězy ohrazený, šlehaný deštěm, v zimním dnu. Ale v závětrí zimy i tepla, naproti konšelské lavici, kde nebožtík starší dostával svěcený chléb, takovýhle kámen tak hladký a tak vyleštěný jako prvního dne, voskovaný každý týden pilným kostelníkem, jaký to utěšlivý obraz smrti! Citovost spisovatelova se dojíká tím pohrobním pohodlím. Hláskuje všechna ta jména, jako jména přátel, jejichž sousedství jej upokojuje. Co s touto dynastií Heamů ještě jest jiných pod dlaždicemi sotřelým písmem, tam a onde, až k nohám oltáře, usedlíci, kteří chtěli spat pod střechou, trvati tak dlouho jako pevná vrstva z kamene! Možno snít o přespání zde, vespolek... Nikdy proslulý romancier se necítil v tak dětinné odevzdanosti, tak poddajným. Slastná únava povoluje až i jeho poslední žilky, nadnáší v povětří před jeho zrakem obraz hlubokého, usnuvšího chrámu, od teďka bez záhady a taje, přívětivého, družného. Vychutnává svůj mír nikdy neokušený, svrchované blaho, téměř nábožné... Hýčká se, protahuje se; tlumí zívnutí, jako modlitbu.

Venku nebesa temnějí; poslední vitraj příční lodi zcela pohasíná. Od teďka se dvěře otvírají a zavírají na pozadí z černého sametu, kde se zevnitřní svět prozrazuje už jen vůní. Rozptýlené

stíny se sblíží, shromažďují. Diskretní šepoty probíhají ochozy a kůry, od dubové lavice k dubové lavici, netrpělivé krůčky dospívají na práh, chrám se pomalu prázdní, neviditelný nárůdek se vytrácí. Hodina každodenního klanění už dávno minula, sakristie zůstává zavřena, tři lampy z dvanácti toliko osvěcují nesmírnou lodici. Co se děje? Nač ještě čekati?... Hledají se tápajíce, volají se zdaleka lichotivým, tichým zakašláním, zasvěcení to přetřásají. Neb s posledním poštovním automobilem z Vaucoursu zmizeli zvědavci a zvědavkyně: Lumbres ve chvíli tak pozdní si uchovává jen své staré přátele. Ale i poslední už odcházejí. Saint-Marin se ocitá sám.

XIV

Jest jen pro něho ta veliká hračka trochu ponurá, ale přece jen rozkošná — pro jediného autora *Svíce velikonoční* — jenom pro něho! Zamílovaně pohledem sleduje žebroví klenby, spojená v růžici, a jež po třech se snášejí na pilíře pobočných zdí, pohybem tak pružným, s ladností tak živou, skoro živočišnou. Zda-li mistr zedník, který kdysi narýsoval jejich vzdušné proudění, nepracoval nevědomky pro potěchu očí stárnoucímu geniu? Co víc očekávají pobožní a pobožné, a i ten sedlák kněz, zdvihají-li nosy k svým prázdným nebesům, než povolení svých pout, krátký mír, zatímní přijímání osudu? Co naivně nazývají milostí Boží, darem Ducha Svatého, působením Svátosti, toť týž odklad, jež on vychutnává na tomto osamě-

lém místě. Chudáci lidé, jejichž prostosrdečnost se zaplétá do tolika zbytečných řečí! A ten dobrák venkovský světec, jenž se domnívá, že každé ráno požívá Život věčný, a jehož smysly přece neznají než přelud dosti hrubý, který lze sotva přirovnati k jasnovidnému snu, k svobodnému přeludu zázračného spisovatele. »Škoda, že jsem nepřišel už dřív, povídá si, nadýchat se ovzduší tohoto veského chrámu!... Naše babičky slohu 1830 věděly tajemství, která jsme ztratili!« Lituje návštěvy na faře, která by jej ráda byla zmátla, hloupé pouti do jizby světcovy (té ztřísněné zdi, jejíž vzhled na okamžik mu zakymácel rozumem), podívané celkem poněkud barbarské, a stvořené pro diváctvo méně delikátní... »Svatost, přiznává si, jako všechny věci na tomto světě, je krásná na podívanou toliko na scéně; rub dekoru je smradlavý a ošklivý.« Jeho rozvířený mozek bzučí tisícinovými myšlenkami, odvážnými; mladistvá naděje, dosud změtená, vzrušuje až i jeho svaly; už dávno se necítil tak křepkým, tak bujarým.

— Je radost ve stárnutí, volá téměř nahlas, a ta je mi dnes zjevována. I láska — ano, i láska! — může býti opuštěna bez násilí a trpkosti. Vyhledával jsem smrti v knihách, aneb na ohyzdných hřbitovech městských, tu příliš okázalé jako vidění zhuštěné ve snách, tu snižené k podobenství muže v čepici, který, jak říkají, udržuje v dobrém stavu ohradu hrobů, zapisuje, spravuje. Nikoli! zde aneb v jiných místech podobných ji máme přívětivě uvítati, jako chlad a teplo, noc a den, nepostižitelný pochod hvězd, návrat ročních počasí, jak to činí mudrcové a zvířata. Kolika věcem

drahocenným, neporovnatelným může se filosof naučiti od pouhého puďu nějakého starocha kněze, jako je tento, zcela blízkého přírodě, dědice oněch inspirovaných samotářů, z nichž naši otcové kdys činívali božstva polní. O nepovědomý básníče, který, hledaje království nebeského, nalézáš aspoň odpočinutí, pokorné poddání se živelným silám, hluboký mír...

Natáhna paži, slovutný mistr mohl by se dotknout prstem zpovědnice, kde světec z Lumbres uděluje svému lidu pokladů nevědecké moudrosti. Je zde, mezi dvěma sloupy, natřená hroznou hnědí, hrubá, skoro špinavá, zatažena dvěma zelenými záclonami. Autoru *Svíce velikonoční* je žalno z tolika zbytečné oškřivosti, a z toho, že vesnický prorok vypouští svá orakula ze dna smrkové bedny; ale přece si prohlíží se zvědavostí dřevěné mřížky, za kterými si představuje klidnou tvář starého kněze, úsměvného, pozorného, s očima zamhouřenýma, s rukou pozdviženou na žehnání. Oč jej má raději takto než kolokol krvácejícího, tam nahoře, s tváří k holé zdi, s důtkami v ruce, v ukrutném deliriu! »Nejněžnější snílkové, myslí si, mají patrně potřebí těchto otřesů trochu perných, jež jim v mozku oživují mdlejší obrazy. Čeho jiní se dožadují po morfiu a opiu, toho dosahujetento odhryzení řemene na zádech a bocích.«

Visíc s drátu, měděná lampa se zachvívá, kývá se tiše sem a tam. Za každého rozkyvu stín se rozprostírá až do kleneb, potom, znovu zahrán, schovává se do tmy sloupů, choulí se tam, aby se zas roztáhl. Takto přecházíme ze zimy do tepla, dumá Saint-Marin, hned vrouce horoucností, vzkypělí,

hned studení a uondání, podle neznámých zákonů, a patrně nepoznatelných. Kdysi naše pochybovačnost ještě bývala výzvou. Sama lhostejnost, v níž, jak se domníváme, později lze dosíci všeho, záhy jest jen pósou dost unavující. Jaká křeč, Pane Bože! za epikurejským úsměvem. Ale našim pravnukům se to nezdaří líp než nám. Duch lidský ustavičně pozměňuje podobu a zahnutí svých křídel, útočí na vzduch všemi úhly, od záporu do kladu, a nelétá nikdy. Co vykřičenějšího nad jméno dilettanta, kdysi nošené se ctí? Nová generace byla viditelně poznamenána znamením jiným; od té jsme zvěděli kterým: bylo to znamení jejího obětování, úděl čestný, tužba vojáků. Viděl jsem, jakou posvátnou netrpělivostí všecek se zachvíval mladý Lagrange, podobaje se živoucí předtuše... Chutná předemnou odpočinek, jenž se mu protivil. Ať jsme věřící nebo bez víry, ať nás jmenují jakkoli, není na tom dosti, že je naše hledání marné; všeliké úsilí uspišuje náš konec. Sám vzduch, jež dýcháme, hoří uvnitř, ztravuje nás. Pochyby neosvěžují víc než popírání. Ale býti profesorem pochybovačnosti, toť čínská muka! V rozkvětu síl ještě vyhledávání žen, posedlost pohlaví obyčejně zapaluje mozek, zapuzuje myšlenku. Žijeme v polovičním třeštění chmurné slasti, přerývaném návaly jasnovidného zoufalství. Ale rok od roku obrazy ztrácejí na síle, naše cevy procezují krev méně hustou, náš stroj se točí na prázdno. Přěžíváme v starobě abstrakce ze škol, které z žáru našich žádostí čerpaly všecku svou sílu a moc; opakujeme slova ne méně vysílená než jsme sami; slídíme v očích mladíků po tajemstvích, která jsme

ztratili. Ah! zkouškou nejtvrděší jest ustavičné porovnávání horoucnosti a činnosti druhého s vlastním chátráním, jako kdybychom cítili, jak se marně smývá po nás mohutná vlna z hlubin, která nás už nevnese... Nač se pokoušeti o to, oč se možno pokusit jen jednou? Tenhle knězík si počínal méně hloupě, odklidiv se od života, než se život odklidí sám. Jeho stáří jest bez hořkosti. Co nás rmoutí, když to ztrácíme, toho on si přeje co nejdříve býti zbaven; když si stýskáme, že už necítíme lehtání chtěče, on si libuje, že jest méně pokoušen. Přisahal bych, že ve třiceti letech si vytvořil blaženství starce, a věk se do toho nedovedl zahryznouti. Je už pozdě, abychom jej napodobili? Mystický sedlák, živený starými lejstry a lekce-mi hrubých mistrů v prachu seminářů, může se po stupních vznésti v mudrckou jasnost, ale jeho zkušenost je krátká, jeho metoda naivní a někdy nechutná, zatížená zbytečnými pověrami. Pomůcky, jež slavný mistr má po ruce na konec života, ale v plné síle genia, mají účinnost jinou. Vyjmout ze svatosti, co má lahodného; opět se shledati bez pachtění s mírem dětství; přivyknout tichu a samotě polí; méně se studovat v tom, abychom ničeho nelitovali, než v tom, abychom se nerozpomínali; zachovávat z rozumu, s měrou, staré předpisy zdržlivosti a cudnosti, dojista drahocenné; užívat stáří jako jeseně nebo soumraku; což to není těžká hra, pomalu se sdružovati se smrtí, ale nic než hra, pro autora mnoha kněh, rozdavače illusí? » To bude moje poslední dílo, uzavřel výtečný mistr, a napíše je toliko pro sebe, hned budu hercem, hned divákem...«

Ale tato poslední kniha, ta se nepíše, sotva ještě ji zahlédáme ve snách. Jak jen o ní sníme, už to jest znamením osudným. Takto staré kočky, které dokonávají, ještě drápky hladí vlnu koberce, a lichotí se ku krásným barvám pohledem plným temné něhy.

Týž pohled upírá autor *Svíce velikonoční* na útlé dřevěné mřežoví, za kterým si představuje svého hrdinu žehnatele, patriarchu seshovívavým úsměvem, s jazykem kořenným a jadrným, bohatého zkušenostmi v duších. Již jej miluje za všechno dobré, jehož od něho může čekati. I když je někdo světec, není proto méně citliv k jisté vzácné formě dvornosti, k oné pozorné, pronikavé sympathii, která je svrchovanou zdvořilostí velmože intelligence. Ten, jež pochlebenství odpuzuje, lépe vychutnává vyšší formy chvály. Eh! Eh! Jiní než slovutný Saint-Marin zde přiklekli, poslouchali dobrého starce, a odešli méně těžcí. Proč by ne? Zdali ve zpovědi zkušenost hříchu je kdy úplná? Zdaliž v hanbě vyznání, byť neúplného, obmyslného, není perný a silný pocit, který se podobá výčitce, poněkud drsným a divným lékem od ošklivění si neřesti? A ostatně maniakové volné myšlenky jsou tuze hloupi, nenávidějí-li v Církvi metodu psychotherapie, o níž soudí, že jest výborná a nová u vyhlášeného neurologa. Což ten profesor na své klinice dělá něco jiného, než prostý kněz ve zpovědnici; zda churavce neponouká, zda jej nečiní důvěřivě sdílným, aby mu pak podle chuti našeptával, uklidněnému a zmalátnělému? Co věci zahnívá v srdci, od nichž neoproštuje než toto úsilí! Slavný muž, který žije ve svém stínu,

který se vidí ve všech očích, který se slyší na všech rtech, který se poznává až i v nenávisti a závisti, jež jej svírají, dojista se může pokusiti, aby unikl své vlastní posedlosti, aby protrhl začarovaný kruh. Nikdy se neotevře nižšímu, sobě rovnému vždycky lže. Zůstavuje-li po sobě pravdivé paměti, jeho přirozené zastírání se zdvojuje některým z oněch děsných návalů pohrobní ješitnosti, jež veřejnost s dostatek zná. Nic není méně cenno nežli řeč ze záhrobí. Tedy... Tedy jest krásné, když jedenkrátě náhodou poskytne onoho převzácného daru sebe sama, jež od jakživa kde komu upíral, tomuto, jenž se mu prvně namanul, jako se hází hrst zlata žebrákovi.

Ani na minutu tento muž přece subtilní, jenž v nedostatku pravého vkusu aspoň pocituje hrubost bližního jako fysickou tíseň, neuniká osidlu vlastní nízkosti. Přehrabává se ve svých ideách s naivním uspokojením, lichotí si, že již jen má prostě na vůli vybrat si mezi tolika řádnými důvody. Naposled se dívá na dřevěné stupínky, koleny odřené, s tolikerou zvědavostí jako chutí... Jakmile se tam octne, ostatek přijde sám. Kdo by mu bránil? Čeho tak často udíleno na témže místě neučeným starým pannám, toho dojista nebude odepřeno nejrafinovanějšímu pozorovateli, jenž, rozkošnický posměvač, lépe si uchovává chladnou krev. Netřeba než kraptu úsilí, když už vyssál, vyprázdnil tolik vzácných a nesnadných sensací, mluvil tolika řečmi, tolik uměle se naošklíbal, aby skončil v kůži venkovského filosofa, znechuceného, uklidněného, v pravý čas a pravou měrou zbožného. Od císaře, který sázel hlavatici, bylo

vídat nejednoho velikána tohoto světa, jak si zajišťuje bukolickou smrt. V hantýrce kulis se tomu říká dostat se do své úlohy, sama sebe uchvátiti vlastní hrou. Takto na konec svědomitého studia leckterý herec, jak náleží tučný, zarudlý potěšením, vyzunkává svůj porter, zavírá knížku a volá: Už mám svého Polyukta!...

XV

»Už mám svého světce!« mohl by říci této chvíle slovutný mistr, kdyby mu bylo do žertování. A opravdu jej má, nebo už naň vkládá ruku. Pomýšlí, prostáček, že když pohrdlivými zuby oslintal plody drahocennější, natrhané v zahradě králů, může se ještě s chutí zakousnouti do skývy rezného chleba, vyrvané z úst chudákových, neb taková jest zvědavost genia, ustavičně nová.

Je to krásná věc, vychutnáváme-li tak pozdě radosti zasvěcení! Pravda, z Paříže do Lumbres je cesta dlouhá; ale jaký jiný prostor překročil od blizounké fary do pokojného kostela! Ještě před chvilkou zneklidněn, úzkostliv, bez jiné naděje než záhy se vrátit s hlavou svěšenou do útulného paláce v ulici de Verneuil, aby tam některý den umřel, neužitečný, zapomenut, v náručí děvečky, jež pokradmu šeptá jiným, že »chudáku pánovi se *tam* nechce«, nyní osvobozen, volný, s projektem v hlavě — ó slasti! — s příjemnou horečkou, rozčeřující... V šesti nedělích všecko může býti rozhodnuto, sjednáno. Najde kdesi na lemu lesa některý z těch domů polou selských, polou měšťan-

ských, mezi dvěma vlhkými, zelenými palouky. Obrácení Saint-Marinovo, jeho útulek v Lumbres... triumfální vřeskot pobožných... první interview... delikátní uspořádání... což bude jako závěť velikánovou: svrchovaná lichotka mladošti, kráse, ztracené rozkoši, jichž nikterak nezapře, potom ticho, veliké utišení, do něhož veřejnost nábožně pochovává, bok po boku, do jejich samoty v Lumbres, filosofa se světcem.

Vtíravý dojem se tak rozmáhá, že filosof se ocitá jako ve snu, na okamžik pozbývá styku se světem, zachvívá se, shledav se o samotě. To příliš náhlé probuzení zvrátilo v něm rovnováhu, vše v něm hrá jako v nervose. Hledí úkosem na prázdnou zповědnici, tak blízkou. Zavřená dvířka se zelenou záclonou jej zvou... Eh, což! jaká lepší příležitost se kdy naškytne, aby uzřel více než onen ubohý byt dobrákův, jeho doupe a pelech, jeho bič: samo místo, kde se projevuje duším? Autor *Svíce velikonoční* je sám, a ostatně houby dbá o to, je-li viděn. V sedmdesáti letech jeho první popud je vždycky jasný, přímý, neodolatelný, nebezpečná to výsada spisovatelů stvůrčí obrazotvorností... Jeho ruka tápe, nalézá kliku, rázem otevírá.

Váhání se dostavilo po gestu, místo aby je bylo předcházelo; na rozmýšlení je už pozdě. Nevystižitelná výčitka, lítost, že si počínal tak ukvapeně, na zdařbůh; bázeň neb hanba, že přistihne tajemství špatně hájeného, na okamžik jej nutí sklopit oči; ale již odlesk lampy na dlaždicích na-

lezl zející otvor, sune se tam, pomalu stoupá... Jeho pohled stoupá s ním...

...Zastavuje se... Nač pak? Už nikdo nepřikryje toho, co světlo jednou odkrývá, navždy.

...Dva hrubé střevíce, takové jako ony, jež našel tam nahoře; záhyb sutany pitvorně vykasané... dlouhý, hubený hnát ve vlněné punčoše, docela ztrnulý, patu položenou na práh, to uviděl nejprve. Potom... znenáhla... v stínu hustším... nejasnou bělost... a náhle hroznou tvář, jako bleskem sežehnutou.

Antonie Saint-Marin dovede ukázat, když je nejhůře, studenou a vypočtenou statečnost. Ostatně, živ neb mrtev, tento dobrák, znenadání objevený, jitrí ho právě tak, jako ho děsí. Tak ho vyrušiti, když byl v nejlepším, když tak libě snil! Celkem vzato má poslední slovo, tenhle prapodivný svědek, na dně své ztemnělé truhly, tenhle svislý umrlec. Profesor ironie nalézá svého mistra a proclitá jako stará vypelichaná opice ze svého snění trochu pošetilého, hloupě rozněžnělého.

Otvírá dokořán dvířka, couvá o krok, měří pohledem svého zvláštního společníka a, aniž ještě by si troufal vyzvati ho, už mu vzdorně čelí.

— Krásný zázrak! syká mezi zuby, skoro se zlobě. Tady statečný kněz potichu si umře srdeční mrtvicí. Zatím co ti pitomci se za ním honí po cestách, on je tu, pěkně klidný, jako stráž zabitá kulí ve své budce, s puškou zalícenou!...

Napřímeno tisknouc se ke stěně, bedry spočívajíc na úzkém sedadlu, na něž se zvrátilo v posledním tažení, ztuhlýma nohama opírajíc se o tenké dřevěné prkénko, jež hradí práh, bědné tělo světce

zLumbres ve své groteskní nehnutosti podobá se muži, který byv náhle překvapen chce hbitě povstati.

Nechť jiní jsou přistrojeni přátelskou rukou pod svěžím bílým prostěradlem k odpočinku; tento ještě vstává ve své černé noci, naslouchá volání svých dítek... Má ještě cosi říci... Nikoliv! neřekl ještě svého posledního slova!... Starý atlet, probodaný tisíci ranami, svědčí pro nejslabší, jmenuje zrádce i zradu... Ah! ďábel, ten druhý dojista jest obratný, zázračný lhář, onen vzpurník zarytý ve své ztracené slávě, plný opovržení k lidskému dobytku, těžkému a zamyšlenému, jež tisícero chytrůstek jeho lsti. dráždí aneb zdržuje podle libosti, ale jeho pokorný protivník mu čelí, a za hrozného výsměšného řevu vrtí umíněnou hlavou. Jakou vichřicí smíchu a výskotu veselí vítá peklo naivní slova, sotva srozumitelná, obranu změtenou a neumělou! Což na tom! někdo jiný jistě ho slyší, jehož nebesa nebudou vždy tajiti a ukrývati!

Hospodine, není pravda, že bychom ti byli zlořečili; ať raději zhyne onen lhář, onen falešný svědek, tvůj výsměšný sok! Pobral nám všecko, zůstává nás načisto nahý, a vkládá nám do úst slova bezbožná. Ale utrpení nám zůstává, jež jest naším podílem společným s tebou, znakem našeho vyvolení, zděděno po otcích, činnější než cudný oheň, neporušitelno... Naše inteligence je nemotorna a všední, naše důvěřivost bez konce, a svůdník se svým medovým jazykem subtilní...

Na jeho rtech obyčejná slova nabývají smyslu, jenž se mu líbí, a ta nejkrásnější nás líp zavádějí. Mlčíme-li, mluví za nás, a když se pokusíme o ospravedlnění, naše řeč nás odsuzuje. Nepochopitelný hadač a domlouvač zhrdaje tím, by odporoval, pro zábavu si dobývá ze svých obětí jich vlastní rozsudek smrti. Zhyňte s ním záludná slova! Pokolení lidské volá a lká svým bédováním bolesti, nářkem, jenž je vyrván z jeho útrobní náramným úsilím. Uvrhl jsi nás do čiré tmy jako kvas. Vesmíru, jež hřích nám odňal, palec za palcem si opět dobudeme, vrátíme ti jej tak, jak jsme jej přijali, v jeho řádu a v jeho svatosti, v prvém jitředně. Neodměřuj nám času, Hospodine! Naše pozornost je vrátká; náš duch se tak rychle odvrací! Ustavičně pohled slídí, napravo či nalevo, po nemožném uniknutí; ustavičně některý z tvých dělníků zahazuje nástroj a odchází. Ale tvá slitovnost přece jen se neznává, a všude nám nastavuješ hrot meče; uprchlík se opět ujme svého úkolu, aneb zhyne v samotě... Ah! nepřítel, který ví tolik věcí, nezví téhle! Nejmrzčejší z lidí odnáší s sebou své tajemství, tajemství účinného utrpení, očištného... Neb tvá bolest je jalová, Satane!... A já, já jsem zde, kam jsi mne zavedl, schystán na přijetí tvé poslední rány... Jsem jen ubohý kněz dost prostý, jímž si tvá zloba pohrála, a jímž si zakotálíš jako kamenem... Kdo by se mohl s tebou úskočně utkati? Od kdy jsi na se vzal tvář a hlas Pána mého? V který den jsem povolil poprvé? Kterého dne jsem přijal s bláznivým zalíbením jediný dar, jehož můžeš udělit, onen klamný obraz ostavení, opuštění světců, tvoje zoufalství, nevy-

slovitelné srdci lidskému? Ty strpěla, ty ses modlila se mnou, ó hrozná myšlenko! I onen zázrak... Což na tom! Což na tom! Svlec mne a olup o všechno! Ničeho mi nenechávej! Po mně jiný, a pak zase jiný, z věku do věku, vyražející týž výkřik, Kříž svíraje v náručí... Ba, nejsme oněmi světci ruměnnými s plavými vousy, jež dobří lidé vídají namalovány, a jichž výmluvnost a stálé zdraví sami filosofové by jim záviděli. Naším údělem dojista není to, co si svět myslí. Vedle toho údělu sama tíha a útlak genia jsou frivolní hrou. Každý krásný život, Hospodine, svědčí pro tebe; ale svědectví světcovo jest jakoby bylo rváno kleštěmi.

Takové patrně bylo zde na zemi svrchované úpění faráře z Lumbres, vznášené k Soudci, a jeho milostná výčitka. Ale proslulému muži, který za ním tak daleko přišel, má jiného co říci. I když už černá ústa, v stínu, podobající se ráně, zející po výbuchu posledního výkřiku, nevydají zvuku, celičké tělo jest souhrou hrozně výzvy:

— CHTĚL JSI MŮJ POKOJ, VOLÁ SVĚTEC, POJĎ A VEZMI SI HO!...

KONEC

O B S A H

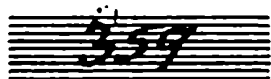
Prolog: <i>Příběh Mušky</i>	I
Část první: <i>Pokoušení zoufalstvím</i>	8 I
Část druhá: <i>Světec z Lumbres</i>	24 I

*Vyšlo jako 95. svazek
DOBRÉHO DÍLA
v září léta Páně 1928.
Světlotisk podobizny auto-
rovy dodala Graf. Unie v
Praze. Na skladě u Mar-
ty Florianové ve Staré Ří-
ši na Moravě. Vytiskl Jan
Mucha ve Vel. Meziříčí*

a to

*A 30 ex. na ruč. Medianu
B 50 ex. na ručním bílém
C 300 ex. na dobrém rýh.
D 1000 ex. na bezdřevém.*

Tento jest

DEO GRATIAS